

Peter Swinnen, b0b Van Reeth en Marcel Smets, degagement Henry Le Boeufzaal, Paleis voor Schone Kunsten Brussel, 3 december 2010.

Dit rapport geeft een goed gedocumenteerd overzicht van onze werking in 2010 en 2011. Een periode waarin het tweede decennium van het bouwmeesterschap in Vlaanderen zijn aanvang nam en waarin ik als derde Bouwmeester mocht aantreden. Een periode waarin een aantal belangrijke projecten van het tweede bouwmeestermandaat werden bestendig – denk aan de inhaalbeweging in de scholenbouw en de inspanningen rond infrastructuur en landschap – en een pak ambities voor het derde mandaat werden gelanceerd en uitgewerkt.

De reguliere werking van het Team Vlaams Bouwmeester blijft ook bij de aanvang van dit tweede decennium haar degelijkheid bewijzen. Traditionele instrumenten zoals de Open Oproep, de Meesterproef en de Prijs Bouwmeester kregen een update om een nog beter draagvlak uit te bouwen voor een waardevolle ruimtelijke omgeving. Daarnaast zijn een aantal beleidsvoorbereidende projecten opgezet rond de maatschappelijke uitdagingen die voor ons liggen. Hoe kunnen we de zorg zo organiseren dat ze een integraal onderdeel van onze maatschappij en van het stedelijk weefsel vormt? Hoe en waar moeten we nieuwe en andere woningen bouwen? Hoe moeten we omgaan met onze gedeelde collectieve ruimte en hoe stemmen we de diverse sectoren van maatschappij en beleid daarop af? En hoe plaatsen we dit alles in een internationaal perspectief?

Lees dit rapport als een rijke en gevarieerde bloemlezing. Een overzicht van wat ons treft en fascineert, van de dingen die we urgent en onontbeerlijk vinden, van wat we op de agenda hebben geplaatst in 2010, 2011 en de jaren die daarop volgen.

Peter Swinnen
Vlaams Bouwmeester

Publieke voorstelling van *Zeven memo's voor een verlichte bouwcultuur*, de ambitienota van de Vlaams Bouwmeester, in het Paleis voor Schone Kunsten te Brussel op 21 maart 2011.

Inhoud

12	Collectief wonen
18	Prijs Bouwmeester 2011 – Drie voorbeeldige opdrachtgevers
28	Meesterproef 2010 – Gent
38	Infrastructuur – Marcel Smets in gesprek met Joeri De Bruyn
44	Scholen van Morgen
49	A-Z activiteitenoverzicht 2010-2011
74	Open Oproep 3.0
78	Meesterproef 2011 – Genk
90	Kunst in opdracht – Ronald Van de Sompel in gesprek met Lars Kwakkenbos
96	Onzichtbare zorg
104	Essay: ‘Doorzichtige dingen’ door Paul Vermeulen
121	Gerealiseerde projecten (selectie)

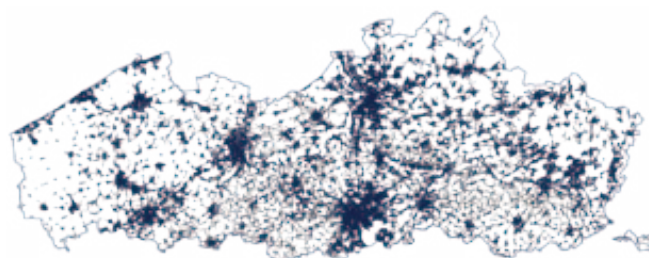
Feiten & cijfers

147	Open Oproep 2010-2011
187	Kunst in opdracht 2010-2011
194	Communicatie
199	Team
200	Colofon

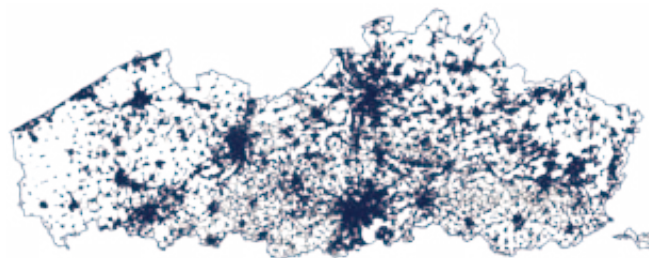

Collectief Wonen

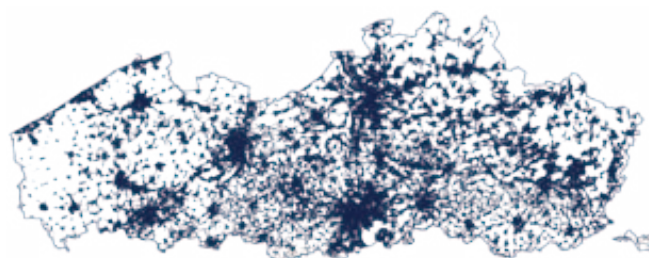
330.000 nieuwe woningen. Dat is het aantal dat Vlaanderen tegen 2030 zal moeten bouwen om de steeds stijgende bevolking te huisvesten. Maar waar en hoe moeten we die woningen bouwen? Om op die vraag een antwoord te formuleren, vroeg de Vlaams Bouwmeester aan Architecture Workroom Brussels (AWB), de 'think-and-do-tank voor innovatie binnen architectuur en stedenbouw', een studie te voeren naar een woonbeleid voor de toekomst. De studie is ambitieus: AWB ziet de bouw van 330.000 woningen als een kans om de verdere ontwikkeling van Vlaanderen te sturen.

1

2

3

Bebouwde kavels in Vlaanderen: trendvolgend scenario

- 1 Bestaande toestand
- 2 Bestaande toestand + woonuitbreidingsgebieden + woonreservegebieden
- 3 Bestaande toestand + woonuitbreidingsgebieden + woonreservegebieden + onbebouwde percelen in woongebied

Bron: Departement RWO – Afdeling Ruimtelijk Beleid (2011) en Corine Land Cover (2002)

Recente demografische studies voorspellen een toename van het aantal huishoudens met 13% tegen 2030. Dat betekent dat Vlaanderen de komende decennia 330.000 nieuwe woningen moet bouwen. Vlaanderen heeft vandaag nog ruimschoots genoeg bouwgrond en woonuitbreidingsgebieden in reserve om hieraan te voldoen. Er zijn nog ruim 345.000 onbebouwde percelen voor woongebruik beschikbaar – goed voor meer dan een miljoen wooneenheden. Maar als de huidige trend van woningproductie wordt verdergezet, zal Vlaanderen weldra helemaal volgebouwd zijn. We moeten ons afvragen of het bestaande systeem van woon- en ruimteproductie nog houdbaar is. Moeten we niet op een andere manier omspringen met de schaarse ruimte die ons nog rest?

De vrijstaande woning met tuin buiten de stad is het woonideaal bij uitstek in Vlaanderen. Dit ideaal is de motor van een verstedelijkingsproces dat het landschap heeft getransformeerd in een patchwork van verkavelingen en lintbebouwing. De ruimtelijke structuur van Vlaanderen is het resultaat van een huisvestingspolitiek die sinds de naoorlogse periode de kaart heeft getrokken van individueel woningbezit en een homogeen ruimtelijk beleid voor heel Vlaanderen. Een duidelijke visie waar het met het Vlaamse territorium naartoe moest, ontbrak echter.

Aan het einde van de jaren 1990, met de komst van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV), heeft de overheid dit proces willen keren. Het RSV was het resultaat van een bewustzijn dat gegroeid was sinds de jaren 1960 bij de opmaak van de streekplannen en gewestplannen. Het RSV streeft naar een verdichting van de stedelijke kernen en zet een rem op het ongebreideld aansnijden van de schaarse open

ruimte. Toch werden belangrijke doelstellingen de voorbije jaren niet gehaald. Zo is het fenomeen van de suburbanisatie blijven toeneemen en zien we dat jonge gezinnen met kinderen nog steeds de stad ontvluchten.

Vandaag staat Vlaanderen voor nieuwe en zeer urgente uitdagingen. De klimaatverandering leidt tot steeds meer overstromingen, vaak in woongebieden, maar ook tot langere periodes van droogte. Door de steeds verder oprukkende, verspreide verstedelijking verdwijnt het schaars overgebleven landschap en komen natuurgebieden, landbouwproductie, watervoorziening en natuurlijke overstromingsgebieden in het gedrang. Grondstoffen en fossiele brandstoffen worden steeds schaarser. In een suburbaan Vlaanderen blijven we echter aangewezen op de auto om ons vervoer te organiseren, waardoor de wegen nog verder dichtslibben en het milieu en het klimaat zwaar belast worden door de uitstoot van broeikasgassen. Verspreide verstedelijking is ook heel duur. Onderhoudskosten voor onze uitgebreide rioleringsnetwerken en andere nutsvoorzieningen dreigen uit de hand te lopen. Al deze symptomen wijzen erop dat ons historisch gegroeid systeem van ruimtelijke ordening aan herziening toe is.

Daarom stelt Vlaanderen vandaag een hele reeks nieuwe beleidsplannen op, zoals een nieuw Woonbeleidsplan en een Beleidsplan Ruimte. Beide documenten zetten de grote lijnen uit voor de komende decennia en moeten het RSV aanvullen of zelfs vervangen als richtinggevend kader. In opdracht van de Vlaams Bouwmeester maakte AWB een studie die de mogelijkheid onderzoekt om het wonen op een andere manier te organiseren. Zo komen we tot de kernvraag van deze studie: hoe en waar moeten we wonen in het Vlaanderen van

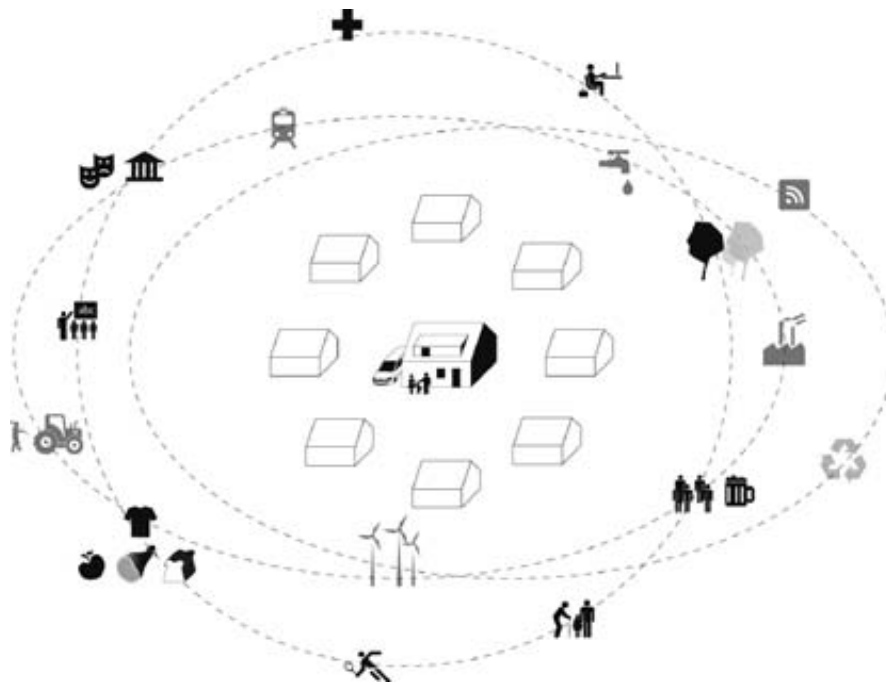
de toekomst? Hoe kunnen we een trendbreuk realiseren in de woonproductie en dus de verdere verstedelijking van Vlaanderen?

De studie van AWB, 'Naar een visionaire woningbouw', vertrekt van de vaststelling dat eerdere initiatieven en studies, hoe verdienstelijk ook, zich veelal beperken tot een onderzoek naar typologieën voor verdichting en duurzaam wonen. Er bestaat vandaag dan ook al heel wat expertise en knowhow op het vlak van innovatieve architectuurtypologieën. Vaak gaat het echter om individuele gevallen die sterk afhankelijk zijn van het engagement van de bouwheer en als zodanig niet in staat zijn om vernieuwing teweeg te brengen op schaal van het hele Vlaamse territorium. Daarom gaat de studie op zoek naar een manier om in te grijpen in de 'generieke bouwproductie'. Er moet een trendbreuk komen in de woonproductie in haar geheel.

De studie stelt het systeem van de woonproductie schematisch voor als een driehoek gevormd door 'beleid', 'woonproducten' en 'operationeel kader'. Om een trendbreuk teweeg te brengen moeten we inzetten op de verbanden en complexe interacties tussen deze drie velden.

Beleid

Vandaag werkt de overheid aan de hand van fiscale stimuli en premies de individuele woningbouw en individueel woningbezit in de hand. Het beleid is eerder passief en volgend in plaats van proactief. Enkel een krachtige ruimtelijke visie vertaald in efficiënte beleidsinstrumenten kan een omslag teweegbrengen in de woningproductie. Zo moet het beleid een rem zetten op de verkavelingslogica, grootschalige verdichtingsprojecten fiscaal stimuleren en op die manier de schaarse open ruimte vrijwaren van verdere verstedelijking.

Als vervolg op de studie van AWB onderzoekt POSAD welke toegevoegde waarde het collectieve bij de bouw van woonomgevingen kan betekenen.

Woonproducten

We moeten afstappen van het model van de eengezinswoning (80% van het totaal aantal woningen) en de vrijstaande eengezinswoning (42% van de eengezinswoningen). Hier situeren zich tal van uitdagingen, zoals het bouwen van grootschalige, collectieve woongelegenheden, het verder verdichten van de twintigste-eeuwse gordel of de renovatie van het verouderde woningbestand in de binnensteden. Ook moet er een diversificatie komen in de types van woningen om de verschillende gezinssamenstellingen te huisvesten en een antwoord te bieden op het fenomeen van de vergrijzing.

Operationeel kader

Op het vlak van het operationeel kader pleit de studie onder meer voor een schaalvergroting van de producenten van de woningbouw, een uitbreiding van de sociale woning-

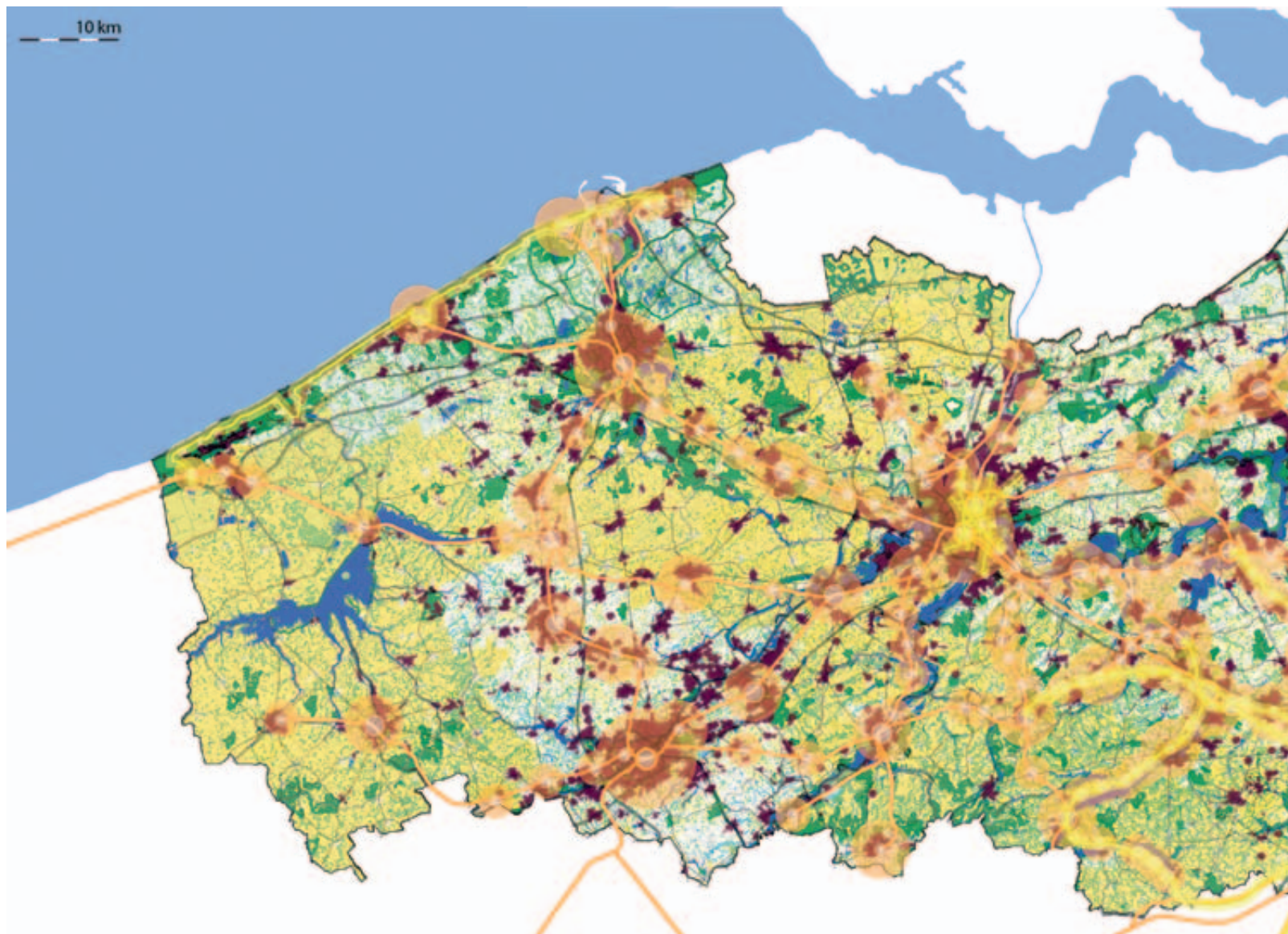
bouwproductie en een versterking van de private huurmarkt. Dankzij een grootschalige woningproductie kan ook de energievoorziening van woningen op een collectieve en dus meer duurzame manier aangepakt worden. In plaats van individuele woningen uit te rusten met individuele zonnepanelen, kunnen collectieve bouwprojecten een beroep doen op veel grootschaligere en meer rendabele vormen van hernieuwbare energie zoals bijvoorbeeld geothermie.

Als belangrijkste ruimtelijk concept schuift de studie de zogenaamde 'woonomgevingsgebieden' naar voren. In plaats van een homogeen beleid te voeren voor heel Vlaanderen, moeten we woonomgevingen detecteren en op deze plaatsen woningen bouwen die specifiek op de context gericht zijn. Dat vraagt om een kwalitatieve benadering van de woonopgave, die breekt met

de huidige kwantitatieve taakstellingen (zoveel woningen binnen de stedelijke afbakening, elke gemeente zoveel sociale woningen...). Om de woonomgevingsgebieden te identificeren, gaat de studie op zoek naar duurzame armaturen als drager van de nieuwe woningen. Zo kunnen nieuwe stedelijke verdichtingspolen ontstaan langs assen of knooppunten van openbaar vervoer of op plaatsen waar reeds veel tewerkstelling is. Tegelijkertijd kan het overblijvende open land ingezet worden als productief landschap (landbouw, groene ruimte en watersysteem) binnen een metropolaan systeem.

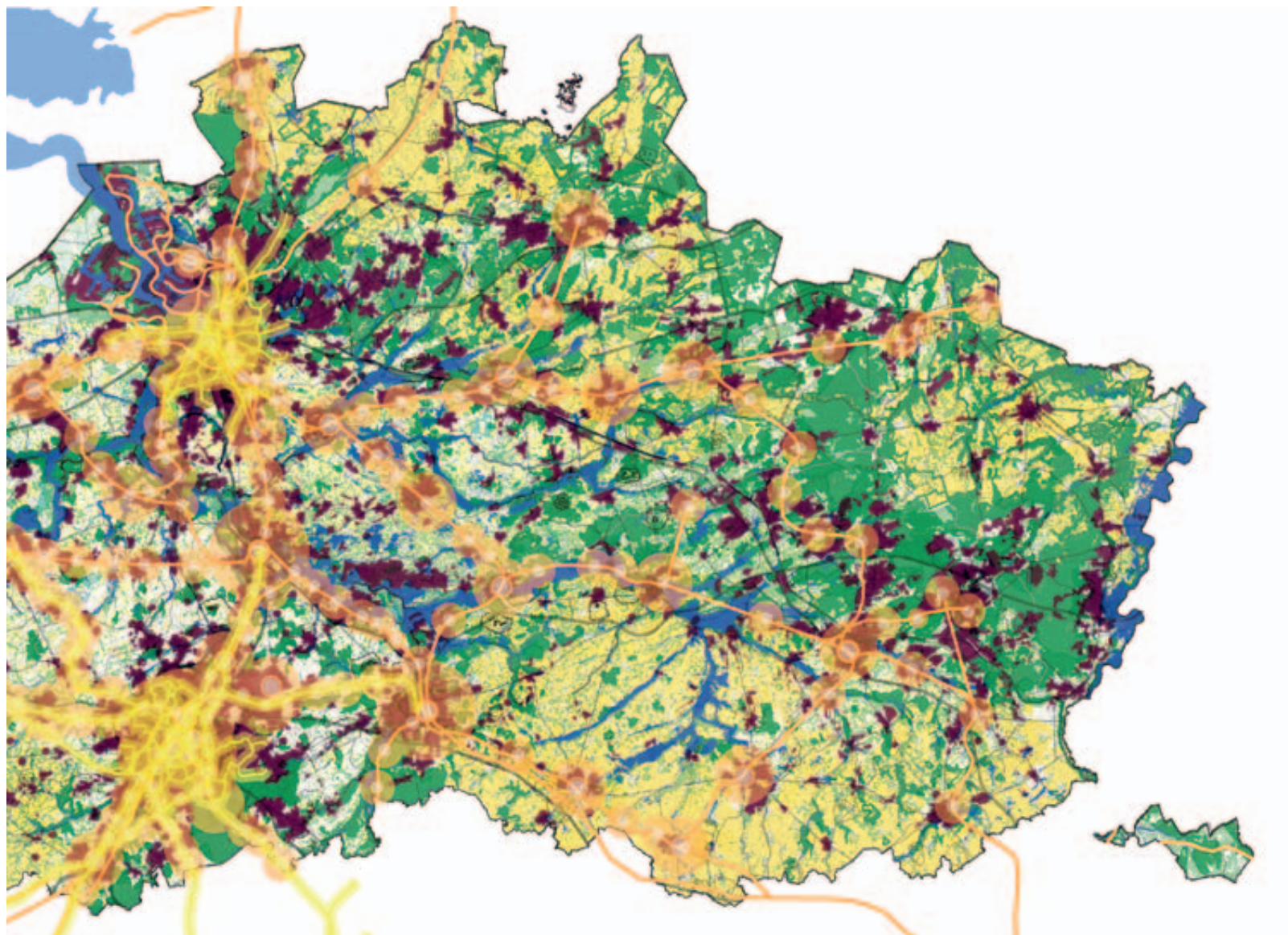
De kaart van de woonuitbreidingsgebieden en de duurzame armaturen vormt het kader voor verder ontwerpend onderzoek. Als eerste stap gaf de Vlaams Bouwmeester de opdracht aan het Nederlandse ontwerp bureau POSAD om de inzichten van de studie van AWB verder uit te werken. POSAD onderzoekt welke toegevoegde waarde het collectieve bij de bouw van woonomgevingen kan betekenen. Door niet meer van het individuele vraagstuk te vetrekken, maar door bijvoorbeeld groepen van woningen of hele wijken samen te ontwerpen, kunnen andere woonkwaliteiten mogelijk worden. POSAD gaat er tevens van uit dat energie, water en voedsel aan belang zullen winnen als structurerende lagen in de duurzame armaturen. Het resultaat van dit ontwerpend onderzoek wordt gepresenteerd op de tentoonstelling 'Making City' van de Architectuurbiënnale van Rotterdam 2012, die plaatsvindt van 20 april tot 12 augustus 2012.

Kaarten en beelden pp. 12-13 en 16-17 uit: *Naar een visionaire woningbouw. Kansen en opgaven voor een trendbreuk in de Vlaamse woonproductie*, onuitgegeven studie uitgevoerd door Architecture Workroom Brussels in opdracht van de Vlaams Bouwmeester, 2011

Woonomgevingskaart van Vlaanderen

Productief landschap (geel), groene ruimte (groen), watersysteem (blauw), werk en voorzieningen (zwart) en mobiliteit (oranje en geel). Het onderscheiden van verschillende types woonomgevingen kan volgens AWB als uitgangspunt dienen voor ontwerpend onderzoek naar nieuwe woonomgevingen, gekoppeld aan duurzame 'armaturen'.

- Tewerkstellingspolen, industrie, gebieden met goede buurtvoorzieningen
- Gebieden waar actief vanuit de overheid in plattelandontwikkeling wordt geïnvesteerd (LEADER-gebieden)
- Overige landbouwgebieden
- Beschermde en belangrijkste bosgebieden en natuureservaten
- Versnipperde groenpercelen en open ruimte
- Effectief overstromingsgevoelig
- Mogelijk overstromingsgevoelig
- Treinlijn + invloedslijn
- Tramlijn + invloedslijn

De Leuvense cultuurschepen Denise Vandevorst, de Dendermondse burgemeester Piet Buyse en zijn Aarschotse collega André Peeters (links) namen de Prijs Bouwmeester 2011 in ontvangst in de Gentse Boekentoren.

Drie voorbeeldige opdrachtgevers

M in Leuven, 's Hertogenmolens in Aarschot en de multifunctionele bibliotheek van Dendermonde. De drie laureaten van de Prijs Bouwmeester 2011 blinken niet alleen uit in kwaliteitsvolle architectuur, maar ook en vooral in voorbeeldig opdrachtgeverschap. Want zonder goede opdrachtgever geen goede architectuur.

21 oktober 2011, de Gentse Boeken-toren, kroonjuweel van het Belgische modernisme. In die unieke setting namen de Leuvense cultuurschepen Denise Vandevort, de Aarschotse burgemeester André Peeters en zijn Dendermondse collega Piet Buyse de Prijs Vlaams Bouwmeester in ontvangst. Ze ontvingen elk een 'beker' van de Nederlandse architect-kunstenaar John Körmeling. Leuven kreeg de prijs voor het museum M (in de categorie cultuur), Dendermonde voor zijn nieuwe multifunctionele bibliotheek (categorie publiek domein) en Aarschot voor de renovatie van de 's Hertogenmolens (categorie erfgoed).

De Prijs Bouwmeester bekroont een publiek opdrachtgever niet alleen voor zijn architecturale realisatie, maar vooral voor het moedige en vaak complexe proces dat eraan voorafging. In die zin verbeeldt de prijs als het ware de 'core business' van de Vlaams Bouwmeester: het stimuleren van voorbeeldig publiek opdrachtgeverschap.

Fragmentarisch

Het meest ingewikkelde dossier van de drie is zonder twijfel dat van 's Hertogenmolens. Het gaat om een beschermd monument waar heel veel verschillende partners bij betrokken zijn en waarvan de renovatie gebeurde via publiek-private samenwerking. 's Hertogenmolens is een watermolen op de Demer in Aarschot. De molen dateert uit de zestiende eeuw. Een brand in de jaren 1970 van de vorige eeuw richtte grote vernielingen aan. Decennia van leegstand deden de rest. Tien jaar geleden bleef van het beschermde monument niet veel meer over dan een ruïne.

Toenmalig schepen en huidig burgemeester André Peeters zag in het stadsvernieuwingsfonds van de Vlaamse overheid een laatste kans om 's Hertogenmolens te redden.

Bij de eerste oproep voor de stadsvernieuwingsprojecten diende de stad een dossier in. Een projectsubsidie zat er niet in, maar 's Hertogenmolens werd wel geselecteerd als beloftevol project. De stad kreeg een zogenaamde 'conceptsubsidie' om de ideeën verder uit te werken. 'Dat we niet meteen in aanmerking kwamen voor een projectsubsidie was achteraf gezien logisch,' zegt André Peeters. 'Ons plan was te fragmentarisch: de molen werd apart bekeken, de relatie met de context was er niet.'

Dankzij de conceptsubsidie kon de stad wel Robbrecht en Daem architecten in de arm nemen. Zij werkten een totaalplan uit rond drie belangrijke structuren in de stad: de Demer, het spoor en de middeleeuwse vesten. Het eerste masterplan dat daaruit voortvloeide, was dat voor de Amerstraat en 's Hertogenmolens. Het doel was de Demer terug bij de stad te halen, met een centrale rol voor 's Hertogenmolens. De molen zou tegelijkertijd als een scharnier fungeren om het wat verkommerde noordelijke deel van de stad beter te laten aansluiten bij het meer commerciële zuiden.

Aarschot diende het masterplan in bij de tweede oproep voor de

stadsvernieuwingsprojecten. Deze keer lukte het wel. Via de afdeling Monumenten en Landschappen werd vervolgens een ontwerpwedstrijd uitgeschreven voor de site. In de jury zaten onder meer de Vlaams Bouwmeester en Robbrecht en Daem. Ze kozen voor het voorstel van noAarchitecten. André Peeters: 'Wat ons vooral aansprak was de zeer geslaagde combinatie van de renovatie van het bestaande gebouw en nieuwe architectuur. Aan de oude molen hebben ze een vleugel aangebouwd die er perfect bij past. Als materiaal kozen ze voor Cortenstaal en dat sluit met zijn roestbruine kleur goed aan bij de ijzerzandsteen, die de steen van de streek is.'

Bemiddelen

De uitvoering van het ontwerp nam vele jaren in beslag. De complexiteit van de eigendomsstructuur was daar niet vreemd aan. De onderbouw van de molen is in handen van het Vlaams gewest, de renovatie was dus een zaak van de nv Waterwegen en Zeekanaal. De bovenbouw werd door Vlaanderen overgedragen aan de stad Aarschot, die op haar beurt een erfpachtovereenkomst met een looptijd van 99 jaar afsloot met een privépartner. Die renoveerde de beschermde molen en bouwde de

Prijs Bouwmeester 2011

De Prijs Bouwmeester – voorheen de 'Prijs Bouwheer' – is de jaarlijkse prijs van de Vlaams Bouwmeester en de Vlaamse overheid voor inspirerend opdrachtgeverschap bij de realisatie van hoogstaande stedenbouwkundige, landschappelijke en architecturale projecten in Vlaanderen. De prijs is zowel een bekroning voor een prestatie als voor het proces dat eraan voorafging. Met de Prijs Bouwmeester biedt de Vlaams Bouwmeester publieke en semipublieke bouwheren de kans om aan te tonen hoe ze de samenwerking hebben aangepakt, de keuze voor het ontwerp hebben gemaakt en de verschillende actoren hebben betrokken bij de realisatie. De Prijs Bouwheer wordt uitgereikt in drie categorieën: 'culturele infrastructuur', 'herbestemming of hergebruik' en 'publieke ruimte'.

noArchitecten renoveerden de oude molens in Aarschot en bouwden er een nieuwe vleugel aan. Als materiaal kozen ze voor Cortenstaal, dat mooi aansluit bij de ijzerzandsteen, die de typische steen van de streek is.

nieuwe vleugel, naar het ontwerp van noAarchitecten. In 's Hertogenmolens zijn nu een hotel, een brasserie en conferentiezalen ondergebracht. Achter de molen, aan de Amerstraat, bouwde een private ontwikkelaar een zestigtal woongelegenheden. Zij verbeteren de link tussen het zuiden en het noorden van de stad. De stad nam het openbaar domein voor haar rekening. Ze legde een fiets- en wandelpad aan tussen het centrum van Aarschot en de molen en vernieuwde de Amerstraat.

Burgemeester Peeters: 'Onze belangrijkste opdracht was coördineren en bemiddelen tussen de verschillende partners. Een privé-onderneming heeft een andere logica dan een overheid. De strikte regelgeving voor beschermde monumenten botste meer dan eens met de PPS-regelgeving en met de wens van de privépartner om snel vooruit te gaan. Je moet in Vlaanderen met onwaarschijnlijk veel regeltjes rekening houden. Gelukkig konden we rekenen op de steun van Edgard Goedleven, die vroeger aan het hoofd stond van de afdeling Monumenten en Landschappen. Hij is met pensioen, maar volgt in opdracht van de Vlaamse overheid nog enkele projecten op. Zonder zijn knowhow en netwerk was het ons als kleine stad nooit gelukt om dit project te realiseren.'

Projectregisseur

M in Leuven is het bekendste van de drie bekroonde projecten. De eerste brainstormsessies voor het nieuwe museum dateren van 1999. De ambitie van de stad en het museum was niet gering. Schepen van cultuur Denise Vandevort: 'We wilden een museum voor Leuvenaren zijn, maar ook een ruimer, zelfs internationaal publiek aanspreken. We wilden de collectie van 46.000 stuks veel beter ontsluiten dan in het oude museum.

We wilden een brug slaan tussen oud en nieuw, zowel in de tentoonstellingen als met het gebouw.' Al heel vroeg in het traject stelde de stad een externe projectregisseur aan. Hij nam het eisenprogramma van museum en stadsdiensten heel kritisch onder de loep. 'Je hebt ondersteuning van buitenaf nodig,' verklaart schepen Vandevort. 'Dit project is onmogelijk alleen te doen, zelfs niet voor een stad als Leuven. En het is sowieso goed als er iemand is die afstand kan nemen, die alles ter discussie stelt, die met een frisse blik kijkt.'

M-conservator Veronique Vandekerchove was het daar helemaal mee eens. 'Je hebt iemand nodig die je dwingt om heel scherp te focussen op wat en vooral waarom je iets wil. Er was bijvoorbeeld al beslist om het depot van het museum onder te brengen in Heverlee. Waarom? Omdat dit ooit zo beslist was. De projectregisseur heeft ons doen inzien dat dit geen goed idee is als je de collectie beter wil ontsluiten. En dus hebben we het depot op de site gehouden. Op die manier kom je tot een gefundeerd dossier waarmee de kandidaat-ontwerpers aan de slag kunnen.' In Leuven waren dat er 23. Een jury, met onder meer de Vlaams Bouwmeester, selecteerde er daar vijf uit. Na een tweede ronde viel de keuze op Stéphane Beel en zijn team. Wat de jury vooral aansprak in het ontwerp was de manier waarop bestaande gebouwen en nieuwe volumes worden geïntegreerd tot een geheel dat perfect past in de omgeving en in het Leuvense stadscentrum.

Museum in de stad

De hoofdingang van de museum-site ligt aan de Vanderkelenstraat onder een beschermd fronton met zes zuilen. De bezoeker kan daar de trap aflopen naar de ingang van het museum, het café, de boekenwinkel

en het auditorium. Dit zijn toegankelijke, publieke ruimtes. Iedereen heeft van daar toegang tot de binnentuin met de oude eik. De publieke tuin is ook bereikbaar via de tweede toegang aan de Savoyestraat. Dat betekent dat het museum en de tuin gebruikt kunnen worden als doorsteek, om een hoek in de stad af te snijden. De tentoonstellingsruimte loopt door twee nieuwe en twee bestaande gebouwen, zoals het voormalige academiegebouw en de negentiende-eeuwse woning Vander Kelen, die in haar oorspronkelijke staat is hersteld. De site is opgespannen tussen twee hogere bouwdelen, waardoor het museum zich aan de buitenwereld toont. Vanaf de straat krijg je op verschillende plaatsen een inkijk in het museum. Omgekeerd zijn er van binnen uit overal uitzichten op de stad. Het depot met de collectie ligt onder de hele site en bevoorraadt de bovenliggende museumruimten.

Opmerkelijk is dat de architect ervoor koos om de aanbouw Demunter te slopen. Voor Veronique Vandekerchove en veel museummedewerkers was dat in eerste instantie een schok. Het enige museale gebouw op de oude site zou verdwijnen. Het ontwerp was echter overtuigend: de afbraak zou tot een beter project leiden. Voor projectregisseur Danny Neyens is dit het bewijs dat een opdrachtformulering voldoende ruimte moet laten aan de ontwerper.

'Je moet duidelijk de ambitie, het programma, het budget, de projectorganisatie vastleggen, maar je moet de ontwerper de nodige vrijheid gunnen. Je mag niets op voorhand uitsluiten. Stel dat de stad in de projectdefinitie had bepaald dat de aanbouw Demunter moest blijven staan, dan hadden we nu een minder goed project gehad. Zo was er ook discussie over het al dan niet behouden van de waardevolle muur langs de Savoyestraat. In de opdracht-

formulering hebben we dat opengelaten. Sommige ontwerpers lieten de muur staan, anderen braken hem af. Dat is dan een element dat de jury meeneemt in de beoordeling van het geheel.’

Drie voorkanten

De derde laureaat van de Prijs Bouwmeester 2011, in de categorie publiek domein, is de stad Dendermonde, die tussen de Kerkstraat en Sas een complex bouwde voor een bibliotheek, een polyvalente ruimte en een sociaal restaurant, met een dakparking voor honderd wagens. De stad was al heel lang aan het uitkijken naar een nieuwe locatie voor haar bibliotheek. Door de verhuis van de drie ziekenhuizen naar de rand van de stad kwam een hele site in het centrum vrij. De stedelijke diensten stelden een eisenprogramma op voor een multifunctioneel bibliotheekgebouw, de bibliothecaris ging kijken bij collega's in binnen- en buitenland. De Vlaams Bouwmeester begeleidde Dendermonde in het verfijnen van de opdracht. Vervolgens werd via de procedure van de Open Oproep een ontwerper gezocht. De keuze viel op BOB361 architecten, die in hun ontwerp een nieuwe wending gaven aan de opdracht en de publieke ruimte opnieuw definieerden.

Burgemeester Piet Buyse: ‘Na de sloop van een van de ziekenhuizen viel er een gat in de gevelrij aan de Kerkstraat. Wij wilden dat invullen met een nieuw gebouw, de bibliotheek. De architecten vonden een veel betere oplossing. Ze hebben het gat slechts voor een deel gedicht en een groene verbinding aangelegd tussen de Kerkstraat en de achterliggende straat Sas. Die passage verbindt het stedelijke met het landelijke van de site. Het nieuwe gebouw strekt zich uit over de volledige lengte van die nieuwe publieke ruimte. Daar bevindt zich ook de

hoofdingang. Aan de kant van Sas is er het sociaal restaurant van het OCMW. In plaats van één voorkant aan de Kerkstraat hebben we dus drie heel transparante, glazen gevels en een publieke ruimte waar het goed vertoeven is.’

Hellend dak

De stad wilde de bestaande parkeerplaatsen absoluut behouden. De ontwerper koos voor een dakparking, die ook als evenementenplein dienst kan doen. De hellingen die nodig zijn om de parking op en af te rijden, zorgen binnen in de bibliotheek voor een aflopend plafond. Daarvan wordt op een ingenieuze manier gebruikgemaakt door in de oksels van de hellingen onder meer een jongerenhoek onder te brengen en een luisterhoek waar in speciaal ontworpen stoelen muziek kan worden beluisterd. Alle afdelingen van de bibliotheek bevinden zich op de begane grond, in een heel open ruimte. Het daglicht valt overvloedig binnen door de glazen gevels en door openingen in het dak. Een deel van het gebouw heeft twee niveaus. Hier kreeg een leescafé met buitenterras een plek. De polyvalente ruimte voor tentoonstellingen, symposia, lezingen en workshops bevindt zich op de verdieping aan de kant van de Kerkstraat. Ze is rechtstreeks toegankelijk vanaf de dakparking of via de hoofdingang.

De stad trad niet zelf op als bouwheer. Daarvoor heeft ze niet de nodige knowhow in huis. Ze sloot een overeenkomst af met Dexia. Bij de definitieve oplevering zal de stad het gebouw overnemen. Ondanks de professionele aanpak liep de bouw door allerlei onvoorziene omstandigheden een aanzienlijke vertraging op. In de loop van het traject moest ook geregeld worden bijgestuurd. ‘In de ontwerpfase hebben we het gebouw moeten afslanken omdat het ons budget te boven ging. Ook in de

uitvoeringsfase zijn er nog veranderingen aangebracht, bijvoorbeeld in de keuze van materialen. Dat leidde af en toe tot stevige discussies met de ontwerpers, die de kwaliteit van het gebouw bewaakten, maar we kwamen altijd tot een goede oplossing,’ zegt burgemeester Buyse.

Expliciete keuze

Wie de drie gelauwerde projecten bekijkt, komt tot de vaststelling dat een publiek opdrachtgever geduld aan de dag moet leggen. Tussen het eerste idee en de opening ligt al gauw zeven, acht, negen jaar. Voldoende tijd nemen, zeker in de eerste fase van het traject, blijkt lonend. Een goede, juiste formulering van de opdracht is een absolute voorwaarde om tot een goed eindresultaat te komen. Het valt op dat de drie door de Vlaams Bouwmeester bekroonde projecten al in dit vroege stadium externe expertise binnenhaalden: van een ontwerpteam, van een projectregisseur, van de Bouwmeester zelf.

Een ander opvallend punt is dat de projecten niet op zich staan, in de drie steden passen ze in een breder beleid dat aandacht heeft voor stedenbouw en goede architectuur. Voor Leuven komt dat beleid tot uiting in de transformatie die de stad de voorbije tien jaar heeft ondergaan. Maar ook in Dendermonde en Aarschot heeft het parcours dat met het prijswinnende project werd afgelegd – en de waardering die de twee steden er nu voor krijgen – een en ander op gang gebracht.

Burgemeester Piet Buyse: ‘Na de verwoestingen van de Eerste Wereldoorlog gebeurde de wederopbouw in de historiserende interbellumstijl. Moderne architecten kregen toen geen kans. Maar we gaan in de eenentwintigste eeuw geen pastiche maken van die stijl. We kiezen resoluut voor moderne architectuur. Dendermonde is een provinciestad,

De binnentuin met de oude eik van het Museum M in Leuven, naar een ontwerp van Stéphane Beel architecten, is toegankelijk voor het publiek. Museum en tuin kunnen gebruikt worden als doorsteek om een hoek in de stad af te snijden.

Voor de bibliotheek van Dendermonde kozen BOB361 architecten ervoor om een groene verbinding te vrijwaren tussen de Kerkstraat en de achterliggende straat Sas. De parking op het dak kan ook dienst doen als evenementenplein.

maar we willen iets meer uitstralen. In deelgemeente Sint-Gillis hebben we een sporthal gebouwd via de Open Oproep van de Vlaams Bouwmeester, hetzelfde zullen we doen met het nieuwe jeugdcentrum. Andere publieke opdrachtgevers in de stad volgen dat voorbeeld: de nv Waterwegen en Zeekanaal bouwde nieuwe, moderne bruggen over de Dender in de binnenstad, de federale politie neemt binnenkort een nieuw gebouw in gebruik van het Gentse architectenbureau Van Acker, de toekomstige gevangenis is van de hand van Stéphane Beel.'

Aarschot maakt dezelfde bewuste keuze. In het kader van het tweede luik van het masterplan van Robbrecht en Daem – de stationsomgeving – nam de stad onlangs een voetgangersbrug in gebruik. De ontwerper, West 8, werd gekozen via de Open Oproep van de Vlaams Bouwmeester. 'Ook voor ons stadshuis zullen we een beroep doen op de Vlaams Bouwmeester,' zegt burgemeester Peeters. 'Voor een kleine stad heeft die manier van werken een grote meerwaarde. We komen uit bij toparchitecten die we alleen nooit zouden kunnen

aanspreken. Onze stadsdiensten krijgen de smaak te pakken en bouwen knowhow op. Voor de realisatie van het derde masterplan zullen we weer een PPS-constructie opzetten, dat gaat al heel wat vlotter dan bij 's Hertogenmolens.'

Privaat volgt publiek

De investeringen van publieke opdrachtgevers zijn ook de motor voor private investeringen. Burgemeester Buyse van Dendermonde ziet het stadsdeel dat sinds het vertrek van de drie klinieken in een dip zat, weer opleven. Eerst waren er het parket van de rechtbank van eerste aanleg en het OCMW die een deel van de verlaten site innamen, nu is er de nieuwe bibliotheek. De handel en de horeca in de buurt trekken zich daaraan op. De burgemeester is ervan overtuigd dat dit stadsdeel over enkele jaren weer hip is en jongemensen zal aantrekken. En hij zou graag zien dat private investeerders de visie van de stad als voorbeeld nemen en kiezen voor goede architectuur met uitstraling.

In Leuven doet schepen Denise Vandevort eenzelfde constatering voor de omgeving van M. 'Zelfs tij-

dens de bouwfase gingen in de buurt al enkele kunstgaleries open. Je ziet ook winkeltjes allerhande verrijzen. Het museum doet iets met de stad en haar inwoners. Als we mikken op 100.000 bezoekers per jaar, dan zijn dat in de eerste plaats de Leuvenaren. Het is vooral hun museum, want het is voor een groot deel betaald met hun belastinggeld. M heeft intussen duizend ambassadeurs en dat zijn voor het grootste deel inwoners van de stad. Maar natuurlijk reikt de uitstraling van M verder. Met de openingstentoonstelling rond Rogier van der Weyden, waarvoor we schilderijen in bruikleen hadden van over heel de wereld, hebben het museum en de stad internationaal hoge ogen gegooid. En niet onbelangrijk, cultuur heeft ook een economische return. Het is becijferd dat voor elke euro die de openingstentoonstelling heeft gekost, we er minstens één hebben teruggekregen.'

Bart Van Moerkerke

Dit artikel verscheen eerder in *Ruimte*, nr 12, jan-feb 2012, pp. 68-73

Prijs Bouwmeester 2011: de trofee

De Nederlandse beeldhouwer en architect John Körmeling (Amsterdam, 1951) werd door het Team Vlaams Bouwmeester aangezocht om voor deze editie van de Prijs Bouwmeester de trofee te ontwerpen. Körmeling heeft een brede en onconventionele kijk op architectuur: zij behelst voor hem niet alleen bouwkunst, maar ook stedenbouw, design en beeldende kunst. Hij is fan van het constructivisme, het futurisme en dada. Hij is de bedenker van het 'Draaiend huis' in Tilburg en het 'Drive In Wheel', een reuzenrad waar je met je eigen auto in kan. Voor de Expo 2010 in Shanghai ontwierp hij het Nederlandse paviljoen 'Happy Street'.

Körmeling is van mening dat bij een prijs ook een beker hoort, en gaf dan ook deze vorm aan de multiple – een editie van drie – die hij ter gelegenheid van de Prijs Bouwmeester realiseerde. Het werk, getiteld *EERSTE PRIJS, model vrijstaande doorzonwoning*, is gemaakt van

doorschijnende kunststof in een feestelijke, felrode kleur en vervaardigd met behulp van 3D-printing. De vorm gaat terug op bestaande woningen uit de jaren 1959-1969, en meer bepaald op een 'vrijstaand rijtjeshuis' met twee wachtgevels, waar na rijp beraad nooit iets tegen aan werd gebouwd. De 'replica' is compleet met verdiepingen, trap en schoorsteen. Hoewel het hier een Nederlands model betreft, associeert Körmeling het wat absurde verschijnsel van 'mislukte planning' ook met ons land. De licht ironische ondertoon belet niet dat de kunstenaar vooral gecharmeerd is door de onmiskenbare kwaliteiten van het huisje: het open, pretentieloze ontwerp met veel glas en licht getuigt naar zijn gevoel van een vrijere en vrolijkere tijdgeest. Het gebruik van de allernieuwste hightech modelbouwtechnologie voor de productie van de beker contrasteert overigens op een grappige manier met de oubolligheid van het concept 'prijsbeker' zelf.

Prijs Bouwmeester

De Nederlandse beeldhouwer en architect John Körmeling ontwierp de trofee voor de Prijs Bouwmeester: een 3D-print die de vorm van een rijhuis laat versmelten met de vorm van een klassieke 'beker'.

1. El Paso 2. Bonte Was 3. Maria Goretti 4. Woning op kleine oppervlakte
5. Recreatieve structuur Rabot-Blaisantvest 6. Grindbakken aan Dok Noord 7. Visserijpark (a) en Willem De Beerpark (b)

Meesterproef 2010 – Gent

Twintig jonge ontwerpers en zes beloftevolle kunstenaars streken neer in Gent voor deelname aan de zevende editie van de Meesterproef. Dankzij de Meesterproef krijgen de jonge afgestudeerden voor het eerst de kans om een ontwerp te realiseren. Gent van zijn kant kon profiteren van een verfrissende kijk op de weerbarstige problematiek van de negentiende-eeuwse gordel rond de stad.

In november 2010 richtte de Vlaams Bouwmeester voor de zevende maal de Meesterproef in. De Meesterproef is een van de instrumenten die worden ingezet bij het dichten van de kloof tussen de overheid en jong talent. Sinds de eerste editie in 1999 werd de formule stelselmatig afgestast, geëvalueerd en bijgestuurd.

Fundamentele wijzigingen

Twee kerngedachten bleven daarbij steeds gehandhaafd. Vooreerst biedt de Meesterproef aan talentvolle jonge ontwerpers en kunstenaars de kans om in opdracht van de overheid een eigen ontwerp te realiseren. Ten tweede stelt het Team Vlaams Bouwmeester alles in het werk om binnen de Meesterproef samenwerking tussen de deelnemers en de begeleiders te stimuleren. Door deze wisselwerkingen komen verschillende benaderingen en oplossingen aan bod en kan een hogere kwaliteit worden nagestreefd. Met name voor kleine maar strategisch belangrijke projecten zorgt het inschakelen van jong ontwerptalent vaak voor een nieuwe kijk op de gangbare ontwikkelingen of een snellere doorstart van vastgelopen projecten.

Om die twee kerngedachten nog beter tot hun recht te laten komen, voerde voormalig Vlaams Bouwmeester Marcel Smets bij de zesde editie van de Meesterproef (2007) enkele fundamentele wijzigingen door. Zo werd, met het oog op een grotere transparantie en meer coherentie binnen de groep deelnemers, de selectieprocedure bijgestuurd. Voor het eerst namen naast kunstenaars en architecten ook landschapsarchitecten deel aan de Meesterproef. De vaststelling dat slechts weinig Meesterproefprojecten daadwerkelijk gerealiseerd werden en de daaruit voortvloeiende zoektocht naar meer engagement bij de opdrachtgever, leidde tot de centralisering van alle

Meesterproefprojecten in één stad. Hiervoor introduceerde de Vlaams Bouwmeester een wedstrijdformule: per project werkten een drietal teams of ontwerpers een voorstel uit en wees een jury telkens één laureaat aan, wiens ontwerp gerealiseerd zou worden. Als de opdrachtgever mee beslist wie de laureaten van de Meesterproef worden, zorgt dat voor een grotere betrokkenheid en verhoogt de kans op daadwerkelijke uitvoering van de plannen.

Wedstrijdformule

Voor de Meesterproef 2010 werd dezelfde selectieprocedure gehanteerd als bij de editie 2007. Zeven architectuurscholen en twee landschapsarchitectuurscholen vaardigden elk vijf beloftevolle afgestudeerde ontwerpers af, aan wie gevraagd werd een kandidatuur in te dienen. Op basis van de ingestuurde dossiers kozen Vlaams Bouwmeester Peter Swinnen en Meesterproefbegeleider Tania Vandebussche 21 ontwerpers, waarvan er 20 deelnamen. De selectie van de kunstenaars gebeurde niet via opleidingen of scholen, omdat afgestudeerden van deze instituten zich, anders dan dat voor de ontwerpers het geval is, vaak niet onmiddellijk profileren binnen het professionele veld. Overigens genoten lang niet alle professionele kunstenaars een opleiding aan een instituut. Na Richard Venlet (2005) en Guillaume Bijl (2007), werd daarom aan de Brussels-Spaanse kunstenaar Emilio López-Menchero gevraagd zes jonge kunstenaars voor te dragen, die vanuit hun eigen artistieke praktijk meedachten over de publieke ruimte.

Ook de wedstrijdformule werd behouden. Op die manier doen de deelnemers ervaring op met de competitieve context die de overheid vaak hanteert voor haar ontwerp opdrachten en worden zij gestimuleerd zichzelf te overtreffen.

Daarbij worden ze – en hierin onderscheidt de Meesterproef zich van het gangbare onderhandelingsproces – ondersteund door ervaren begeleiders, die het ontwerpproces van nabij volgen. Voor deze editie waren dat architecte Tania Vandebussche, landschapsarchitecte Jana Crepon en beeldend kunstenaar Emilio López-Menchero. Nadeel van de wedstrijdformule is dat ze altijd ‘verliezers’ oplevert. Maar zelfs wanneer naast de realisatie gegrepen wordt, heeft de deelname aan de Meesterproef jonge talenten nog steeds veel te bieden. De werkweek, waarbij de deelnemers de unieke kans krijgen om intens samen te werken met collega's, ervaren begeleiders en de publieke opdrachtgever, blijft een boeiende ervaring en een goede referentie.

Negentiende-eeuwse gordel

Dat alle projecten zich in één stad situeren, biedt – behalve een grotere garantie op engagement van de bouwheer – nogal wat praktische voordelen voor het inrichten van de Meesterproef. Omgekeerd geniet ook de publieke bouwheer tal van voordelen: input van een gemotiveerde ploeg jonge ontwerpers en kunstenaars, de gezamenlijke gunning van een reeks relatief kleine projecten en de procescoördinatie door het Team Vlaams Bouwmeester. Het Team biedt een professionele omkadering van zowel deelnemers als bouwheer en zet de projecten nadien ook in de kijker.

De Vlaams Bouwmeester schreef de centrumsteden aan met de vraag om een aantal relatief kleine, maar interessante en strategisch belangrijke opdrachten voor te stellen voor een eventuele deelname aan de Meesterproef. Vervolgens werden de inkomende dossiers getoetst op basis van criteria zoals aanbod, kwaliteit en diversiteit van de verschillende projectvoorstellen.

Ook het engagement van de diensten van de opdrachtgever, de vraag naar kunstintegratie en de overeenstemming met de wet op de overheidsopdrachten werden geëvalueerd. Uiteindelijk werden voor deze Meesterproef, die de nadruk legt op een snelle afwikkeling van de realisatie van alle projecten, de voorstellen van de stad Gent het meest geschikt bevonden.

De stad Gent situeerde alle zeven Meesterproefprojecten in de weerbarstige negentiende-eeuwse gordel. Die keuze is niet toevallig. De herwaardering van de negentiende-eeuwse arbeiderswijken rond de oude stad vormt al jaren het speerpunt van het stadsvernieuwingsbeleid in Gent. Wijk per wijk wordt onder handen genomen. In vier ambitieuze en vernieuwende stadsprojecten – Bruggen naar Rabot,

Zuurstof voor de Brugse Poort, Ledeborg leeft en de reconversie van de Oude Dokken – combineert de stad grootschalige hefboomprojecten met ‘acupuncturale’ ingrepen. Vaste waarde in al deze stadsprojecten zijn de uitgebreide participatieprocessen. Burgers moeten de veranderingen in hun stad niet zomaar ondergaan. Integendeel, via allerlei formules worden de burgers aangespoord om zelf mee te denken en mee te werken aan de stad van de toekomst. Dat de zeven Meesterproefprojecten deel uitmaken van deze meer omvattende en vaak vernieuwende stadsvernieuwingsprojecten, vormt dan ook een uitgelezen kans. De jonge architecten en kunstenaars staan voor de opgave om met hun project, hoe kleinschalig ook, een bijdrage te leveren aan een ruimer en ambitieus stadspro-

ject. Bovendien doen ze ervaring op met de knelpunten van de negentiende-eeuwse gordel, toch een van de belangrijkste uitdagingen van de stad van vandaag.

Voor de Meesterproef 2010 werkten telkens een drietal teams of ontwerpers een week lang samen aan één of meer van de zeven voorgestelde projecten. Zo kreeg de bouwheer aan het eind van die werkweek verschillende visies op elk project. Op basis van deze schetsontwerpen besliste de stad Gent met welke teams ze verder werkt. De uitwerking van het schetsontwerp naar een volwaardig ontwerp gebeurt in overleg met de opdrachtgever en met de intentie het project te realiseren.

Caroline Goossens

Tussen de wachtgevel en de nieuwbouw van jeugdhuis El Paso ontstaat een wigvormig publiek plein.

De volledig in glas opgetrokken zijgevels gaan een dialoog aan met de huizenrij en het park.

El Paso

Deelnemers

Steven Schenk, Sebastiaan Wouters, Lore Verheyleweghen, Karel Verstraeten

Laureaat

Karel Verstraeten

Twee nieuwe pleinen

In het westelijke deel van de dichtbebouwde negentiende-eeuwse Rabotwijk bevindt zich het speelplein Zonnestraal. Hier is vzw Jong actief met de jeugdwerking El Paso. Kinderen en jongeren uit de buurt kunnen er terecht voor een gevarieerd vrijetijdsaanbod. De kinderwerking werd ondergebracht in een paviljoen op

het plein. De jongerenwerking huist in een lokaal naast het voormalige tractiestation. Beide gebouwen verkeren in erg slechte staat en moeten afgebroken worden. De stad Gent besloot een nieuw jeugdhuis te bouwen aansluitend op de wachtgevel van de bestaande rijwoningen.

Laureaat Karel Verstraeten geeft het nieuwe jeugdhuis eenzelfde ritme en maatvoering als de rijhuizen langs de straat, maar trekt het volume er even van los en draait het dertig graden ten opzichte van de parkgrens. Hierdoor vermijdt hij een 'dode hoek' achter het gebouw en ontstaat tussen de wachtgevel en de nieuwbouw een wigvormig publiek plein. Het plein vormt de toegang naar de tienerwerking, de

kantoorruimtes en het publieke sanitair. Aan de andere zijde van het gebouw verschaft een tweede plein toegang tot de kinderwerking. Dit plein, dat de contouren van de parkranden volgt, bestaat uit een 40 cm dik betonnen plateau, waarvan de rand gebruikt kan worden als zitbank.

Het oorspronkelijke plan om het jeugdhuis aan te sluiten op de wachtgevel wordt dus niet gevolgd. Het voordeel van een vrijstaand volume is dat er nauwelijks verborgen hoeken zijn. Het nadeel is dat er een extra verliesoppervlak wordt gecreëerd. Berekening wees echter uit dat een K-peil van 30 haalbaar is. De twee toegangen maken dubbel gebruik mogelijk en het plateau kan dienst doen als verzamelplaats voor diverse activiteiten en functies,

waardoor het een meerwaarde biedt voor de omgeving.

Het jeugdhuis neemt een aantal karakteristieken over van de arbeiderswoningen uit de omgeving, zoals de dakrandhoogte, de gevelbreedte of het ritme van raam- en deuropeningen. Voor- en achtergevel zijn gesloten, terwijl de volledig in glas opgetrokken zijgevels een dialoog aangaan met de bestaande huizenrij en het park. De indeling van het gebouw is eenvoudig en functioneel. Het programma beslaat drie bouwlagen en alle gebruiksruides sluiten rechtstreeks aan op een toegankelijke en natuurlijk verlichte circulatieas.

Het dak doet dienst als trap, tribune en glijbaan.

Bonte Was

Deelnemers

Julie Alboort, Bob Van Abbenyen, Wim Van den Berge, Wesley Degreeef
Laureaat
Wesley Degreeef

Gedeeld gebruik van bufferzone

De Gentse wijk rond het station Dampoort is een dichtbevolkte negentiende-eeuwse arbeidersbuurt. Er wonen verschillende nationaliteiten door elkaar. Een hoog percentage van de bevolking bestaat uit kinderen en jongeren. De huizen zijn er klein en beschikken zelden over een tuin. In de Dampoortwijk is er dan ook een grote behoefte aan ruimte voor sport en spel.

Op een speelterrein aan de Wasstraat organiseert jeugdwerking

vzw Jong, onder de naam Bonte Was, allerlei vrijetijdsactiviteiten voor kinderen en jongeren uit de buurt. Het speelterrein werd enkele jaren geleden heraangelegd, maar het paviljoen uit de jaren 1950 is in slechte staat en moet vervangen worden. Naast het terrein ligt de stedelijke Freinetschool De Vlieger. De school is vragende partij voor een gedeeld gebruik van het nieuwe jeugdhuis en een veilige doortsteek van de school naar het park aan de overkant van de straat. De stad Gent vraagt een ontwerp voor een nieuwbouw, die passief moet zijn.

Laureaat Wesley Degreeef plaatst het nieuwe jeugdhuis in de strook tussen de school en het park, die hij opvat als een bufferzone. De strook is een gedeelde ruimte. Zowel buurt als school maken gebruik van het jeugdhuis en het voorplein. De omheining rond het park ver-

dwijnt. Een grashelling in het verlengde van de schooltoegang overwint het niveauverschil. Op die manier wordt het park vlot toegankelijk en vloeit het als het ware over de Wasstraat heen. De grenzen tussen straat en speelterrein vervagen. Automobilisten ervaren de zone als een open 'schoolerf' en zullen veel voorzichtiger rijden.

De ruimtes voor de kinder- en jeugdwerking zijn gelegen op de benedenverdieping. Op de verdieping, met overzicht op het plein en het park en doorzichten naar binnen, bevinden zich de kantoorruimtes. De muren zijn beschilderd met een laag krijtbordverf. De ramen zijn afgeschermd met klimrekken en het dak doet ook dienst als trap, tribune en glijbaan.

Expliciete aandacht gaat naar het gebruik van duurzame materialen en de integratie van rationeel watergebruik. Ook met de belangrijkste passiefbouw-

factoren (compactheid, oriëntatie, zonnewinsten, energieprestaties, luchtdichtheid, luchtkwaliteit, ventilatie en koeling) is rekening gehouden. Het ontwerp heeft ook verschillende praktische voordelen. Zo wordt het gebouw opgetrokken in modulaire houtskeletbouw, een snelle constructiewijze die weinig hinder voor de school met zich mee zal brengen. En doordat de nieuwbouw op een andere locatie komt dan het oorspronkelijke jeugdhuis, kan de jeugdwerking blijven functioneren tijdens de bouwwerken.

Maria Goretti

Deelnemers

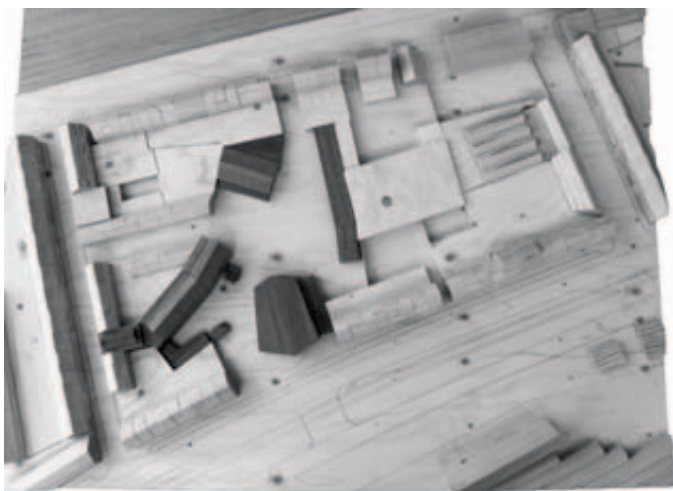
Wannes Peeters, Thijs Kennis, Annelies De Nijs

Laureaat

Annelies De Nijs

Lappendeken met frictiezones

De Blaisantvestwijk is een typische negentiende-eeuwse arbeidersbuurt in het noorden van Gent, omsloten door drukke verkeersaders. In een van de grote binnengebieden in de wijk staat de Maria Gorettikerk naast een kleuterschool, de stedelijke integratiedienst en een ongebruikte opslagloods. Tussen deze onsamenhangende gebouwen ligt een onbepaalde zone met hier en daar wat groen. Het is restruimte die gebruikt wordt als toegang tot de school of als parking. De stad Gent vatte het idee op om de site op termijn te ontwikkelen tot een kwaliteitsvolle verblijfszone met een aantal gemeenschapsfuncties. Daarom vroeg ze aan de Meesterproefkandidaten om een stedenbouwkundige studie te voeren naar de mogelijkheden van het binnengebied. Doel is om verschillende scenario's te bedenken voor de ontwikkeling van zowel binnengebied als randbebouwing, en dit zowel op korte als op langere termijn.

Verschillende toegangen ontsluiten het binnengebied, dat als een lappendeken verdeeld is in sferen of kamers, telkens gekoppeld aan een welbepaald gebruik.

Laureate Annelies De Nijs wil van de site *hét meeting point* van de buurt maken, waar zowel verblijven als passeren een plezier wordt. Zij onderzoekt de mogelijkheid van verschillende toegangen die het binnengebied ontsluiten en hanteert een strategie die vertrekt van sferen of kamers, telkens gekoppeld aan een welbepaald gebruik. De kamers stelt ze voor als een lappendeken. De verbindende naden zijn cruciaal. Het zijn frictiezones waar verschillend gebruik en een variatie aan gebruikers zich opdringen. De naden krijgen vorm in een publiek platform, een gebouw of een afsluiting.

Drie scenario's faseren het project volgens ambitie en beschikbare middelen. In het eerste scenario wordt de publieke ruimte aangepakt. In een volgend scenario kunnen volumes en functies worden toegevoegd. Het laatste scenario maakt van de kerk een stedelijk monument door enkel het hoofdgebouw en de toren te behouden. Hierdoor versterkt de kerk als zuiver volume de hele omgeving. De uitgesproken stedelijke ambitie van het ontwerp gaat een dialoog aan met het ontwikkelen van een intiem binnengebied, waar ruimte is voor kinderen om te spelen tijdens en na de schooluren. Door de kleuterschool te verplaatsen ontstaat een semiprivate speelplaats en wordt de dierenboerderij betrokken bij het publieke speelpark.

Typevoorbeeld voor nieuwbouw. Splitlevel, patio, centraal volume en dakontdubbeling maximaliseren de privacy, de toegankelijkheid en de inval van natuurlijk licht.

Woning op kleine oppervlakte

Deelnemers

Glenn Van Ooteghem, Frédérique Lippens, Marijn Vanhoutte

Laureaat

Marijn Vanhoutte

Hanteerbare bouwmatrix

Op basis van vier beginscenario's vroeg de stad Gent om ontwerpend onderzoek te doen naar de mogelijkheden van kwalitatief stedelijk wonen op een beperkte oppervlakte. De opgegeven uitgangssituaties zijn typisch voor het wonen binnen de negentiende-eeuwse gordel rond Gent: een gevelbreedte van amper vier meter en een beperkte perceelsdiepte. Voor deze opdracht legde de stad geen concrete projectlocatie vast. Het doel van het onderzoek is daarentegen om een waaier aan vlot realiseerbare woningtypes met een maximum aan woonkwaliteit te ontwerpen. Aanvullend op de typologiestudie biedt de opdracht uitzicht op de concrete uitwerking en bouw van een van

de voorgestelde typewoningen op een concrete site.

De matrix die laureaat Marijn Vanhoutte opstelt, vertrekt van de voornaamste knelpunten van het wonen in een vier meter brede rijwoning: licht, privacy en toegankelijkheid. Streefdoel is om voor elk knelpunt creatieve en realistische oplossingen te vinden die leiden tot een interessante beleving en een functionele invulling. De verschillende mogelijke ingrepen zijn onderling combineerbaar tot uiteenlopende totaaloplossingen, afgestemd op het bouwbudget en de voorkeuren van de bewoners. Twee concrete ontwerpvoorstellen illustreren de methode. Het voorstel voor een nieuwbouw toont aan hoe een splitlevel, een patio, een centraal volume en een dakontdubbeling de privacy, de toegankelijkheid en de inval van natuurlijk licht kunnen maximaliseren. Het voorbeeld van een verbouwing toont hoe minder ingrijpende oplossingen de ruimtes opentrekken en hoe het strategisch inplannen van ramen meer licht binnenhaalt zonder aan privacy in te boeten.

De s.Module van Paul Van Haegenbergh: presentatie op ware grootte

Recreatieve structuur Rabot-Blaisantvest

Deelnemers
**Karl Philips, Lore Rabaut,
 Paul Van Haegenbergh**
 Laureaat
Paul Van Haegenbergh

De Buurderij

Het stadsvernieuwingsproject Bruggen naar Rabot streeft ernaar om de leef- en woonkwaliteit van de wijk Rabot-Blaisantvest te verhogen. Een van de strategieën is de ontwikkeling van een recreatieve structuur van verspreide publieke en groene ruimtes die met elkaar verbonden zijn door zachte verbindingswegen. De stad Gent vraagt de Meesterproefkandidaten om een concept uit te werken dat een rode draad kan vormen voor de recreatieve structuur. Het concept moet ook een

antwoord formuleren op het verdwijnen van de volkstuintjes op het tijdelijke buurtproject De Site. In afwachting van de toekomstige ontwikkeling van een braakliggend industrieterrein maakte de stad mogelijk dat de buurtbewoners zich de plek reeds kunnen toe-eigenen. Op De Site worden allerlei buurtactiviteiten georganiseerd, zoals de inrichting van tijdelijke volkstuintjes. Wegens hun groot succes zocht de stad naar een nieuwe locatie voor de volkstuintjes. Die werd gevonden op de 'Buurderij', een brede groene strook langs de Blaisantvest en de Opgeëistenlaan.

Beeldend kunstenaar Paul Van Haegenbergh tracht met zijn s.Module vanuit een artistieke insteek een architecturale nood te lenigen. Het nadenken over een recreatieve structuur als een rode draad voor de Rabotwijk wordt, aldus de kunstenaar, pas relevant als die reflectie ten dienste staat van een concrete, praktische vraag van de buurt. Anders mondt het enkel uit in wat esthetisch oplapwerk. Deze vast-

stelling stelt de ontwerpambitie scherp: het versterken en zichtbaar maken van een reeds aanwezig sociaal-cultureel weefsel met behulp van een architectuur voor, met en door de mensen uit de wijk.

Het ontwerp voor een modulair 'buurderijconcept' groeide dan ook van onderuit. Paul Van Haegenbergh bedacht een houten module die zowel kan dienen als moestuin, zitbank of verzamelaarsplaats. Een scharnier- en plooi-

systeem maakt het mogelijk verschillende modules aan elkaar te koppelen. De schakeling van meerdere volumes zorgt voor een intensiever gebruik van de sociale ruimte. Mensen ontmoeten elkaar rond de modules en moeten een vergelijk vinden over welke oppervlakte waaraan wordt besteed.

Grindbakken aan Dok Noord

Deelnemers
**Daan Derden & Karl Philips,
 Laura Nagels, Sarah Melsens &
 Roberta Gigante**
 Laureaten
Sarah Melsens & Roberta Gigante

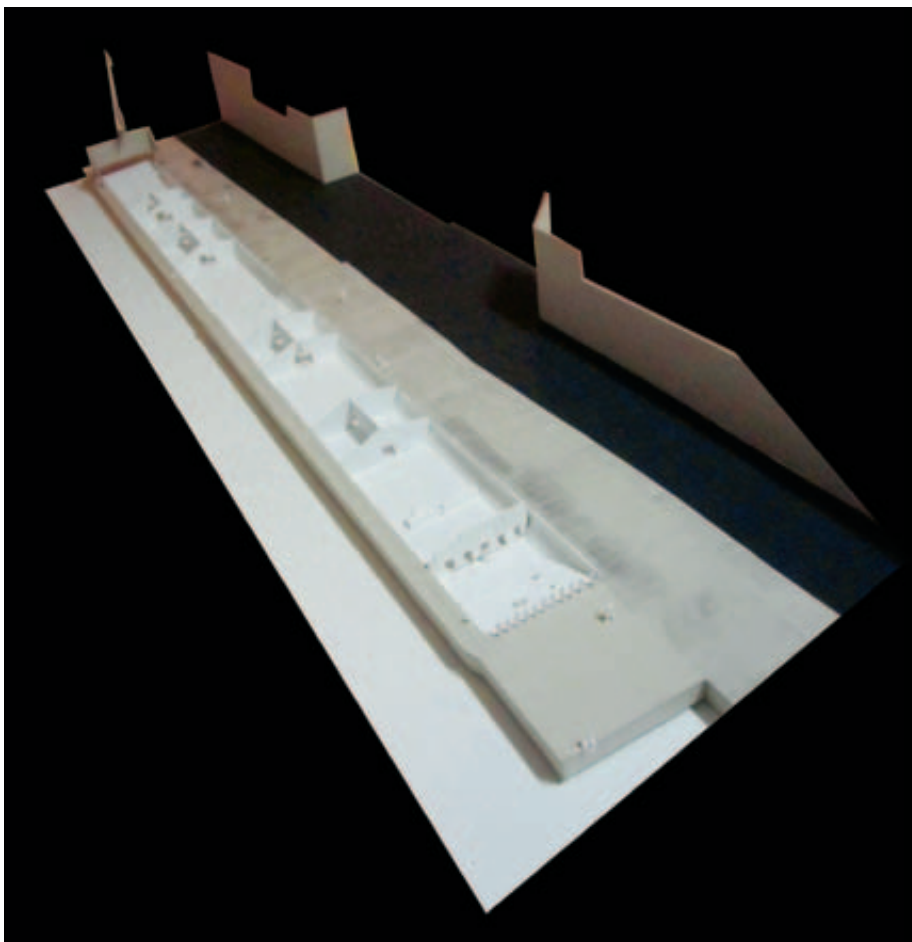
Wit canvas vraagt om nieuwe sporen

Toen de havenactiviteiten in Gent opgeschoven in noordelijke richting, verkommerde de voormalige zeehaven in de buurt van het Dampoortstation tot een desolaat landschap. De monumentale infrastructuur herinnert aan het industriële verleden van de site. Hier wil het stadsontwikkelingsbedrijf AG SOB, met een masterplan van OMA als basis, een nieuw stadsdeel realiseren met een mix van wonen, werken en vrije tijd en een kwaliteitsvolle publieke ruimte.

Over tien tot vijftien jaar zullen de ontwikkelingen ook een impact hebben op het grindbakkencomplex van de betonfabriek. Een deel van de grindbakken ligt in de toekomstige residentiële zone. Over een ander deel komt een viaduct van de ringweg te liggen. Tot die tijd wil de stad Gent deze imposante getuigen van de activiteiten uit het verleden behouden en ze gebruiken voor sportbeoefening, als ontmoetingsplek of als avontuurlijke groenzone. Aan de ontwerpers wordt gevraagd na te denken over een tijdelijke invulling voor de betonnen constructies.

De laureaten, ontwerpster Sarah Melsens en kunstenaar Roberta Gigante, plaatsten de opdracht en de site in een ruimer tijds kader. Noch een uitgesproken 'historische' invulling, waarbij de grindbakken worden opgevat als een te bewaren relict uit een industrieel verleden, noch de identificatie met een veraf, toekomstig stadsproject door er

Sarah Melsens en Roberta Gigante vormen de grindbakken om tot een enfilade van kamers, die uitnodigt tot een 'architecturale wandeling'.

een hedendaags, opvallend recreatief programma in te voorzien, achten zij relevant. Hun ontwerp neemt een intermediaire positie in tussen verleden en toekomst. In een eerste ingreep witten zij de grindbakken met wegenvierf. Wegenvierf is bestand tegen slijtage, temperatuurschommelingen en allerlei soorten activiteiten. De opvallende ingreep is onmiddellijk leesbaar als 'een nieuw begin'. Van op afstand creëert het wit een abstraherend effect dat de geometrie en het ritme van de structuur benadrukt. Van dichtbij blijft de textuur van de sporen uit het verleden zichtbaar. Het 'witte canvas' vraagt als het ware om nieuwe sporen.

De grindbakken worden toegankelijk gemaakt met een grote helling onder de blauwe havenkraan en een betonnen trap, die ook gebruikt kan worden als tribune bij voorstellingen. Openingen in de scheidingswanden verbinden

de bakken onderling. Zo ontstaat een enfilade van kamers langs een nieuwe circulatieas, die de structuur in haar totaliteit benadrukt en uitnodigt tot een 'architecturale wandeling'.

Het ontwerp van Sarah Melsens en Roberta Gigante is verrassend. Ze vatten de opgave voor een groene en recreatieve invulling niet letterlijk op. De ingreep vult de grindbakken in met een maakbare 'leegte', terwijl in de directe omgeving van de bakken een groene zone komt. De gerichte, minimale en subtiele wijzigingen, die het grindbakkencomplex omvormen tot een 'wit kunstwerk', geven het als contrasterend geheel opnieuw een plek in de omgeving.

Visserijpark en Willem De Beerpark

Deelnemers

Thomas Van Campenhout & Laurent Dupont-Garitte, Toon Roosen & Filip Van Dingenen, Hans Druart & Roberta Gigante

Laureaten

Hans Druart & Roberta Gigante

Intieme achterafplekjes

Door de aanleg van groene ruimtes wil de stad Gent meer ademruimte geven aan de dichtbebouwde woonwijken in de negentiende-eeuwse gordel. Kleinschalige open plekken, zoals het toekomstige Visserijpark en het parkje aan de Willem De Beersteeg, worden

momenteel echter weinig gebruikt. Door aan beide projecten zowel een ontwerper als een kunstenaar samen te laten werken, hoopt de stad Gent de bewoners te mobiliseren en de publieke ruimtes in te schrijven in het groene weefsel van de stad.

De concepten die de laureaten – ontwerper Hans Druart samen met kunstenaar Roberta Gigante – ontwikkelen, bespelen beide de grens tussen water en land. Het Visserijpark wordt in nauw overleg met de buurtbewoners uitgewerkt als 'buurttuin' waar het rustig toeven is, maar waar ook een barbecue of buurtfeest kan plaatsvinden. De noordkant wordt beplant, het centrale gedeelte blijft open grasveld en aan het water omsluit een lange bank een pleintje waar mensen rond een kunstwerk kunnen verzamelen. Kunstenaar Roberta Gigante bedacht een installatie die is opgebouwd uit zeven buizen met verschillende diameter en lengte, die uitmonden in het water van de Neerschelde. Wanneer de wind door de buizen blaast, veroorzaakt dat geluid en beweging in het water – een verwijzing naar de watermolen die hier ooit stond en deze plek de naam 'Rommelwater' bezorgde.

Bij het Willem De Beerparkje versterkt een nieuwe vlonderconstructie de link tussen water en land. De vlonder, geschikt voor fietsers en wandelaars, ontsluit het park vanaf de waterkant. Hij verbindt, via de Achterleie, het Baudelopark met de Krommewalbrug. Een opening in de muur van de aanpalende schoolkoer verschaft het park een extra toegang, zonder dat de plek, die de ontwerpers omschrijven als een 'verborgen tuin', haar intimiteit verliest. Tussen de oever en een verhard binnenplein, centraal op het terrein, wordt een cilindervormige grondmassa tot 2,50 meter diep uitgeboord en weggenomen. Het negatieve 'antimonument' wordt bedekt met glas en spreekt tot de verbeelding als bodemloos gat op een afgeschermd plek in het midden van de stad.

**‘Ik ben de laatste om
te geloven dat we in
tijden van crisis geen
nieuwe dingen meer
kunnen doen’**

Marcel Smets in gesprek met Joeri De Bruyn

In juni 2010 zette Vlaams Bouwmeester Marcel Smets een punt achter zijn vijftjarige mandaat. De tweede Vlaams Bouwmeester drukte een blijvende stempel op het Vlaamse ruimtelijke beleid. Bij zijn aantreden in 2005 werd meteen duidelijk dat de Bouwmeester zijn blikveld zou verruimen. Met de aandacht voor infrastructuur kwam de grote schaal in het vizier. Een terugblik.

Joeri De Bruyn: Een van uw grootste verdiensten als Vlaams Bouwmeester is dat u infrastructuur in Vlaanderen opnieuw op de agenda hebt geplaatst. Waarom is infrastructuur – bruggen en wegen, spoorwegen, waterwegen, tramlijnen – zo belangrijk?

Marcel Smets: Infrastructuur is – vandaag meer dan ooit – van cruciaal belang omdat het toelaat twee vliegen in één klap te slaan. Infrastructuur is de laatste plaats waar publieke overheden noodgedwongen in investeren. Andere programma's die traditioneel de taak zijn van de publieke sector, zoals scholen, ziekenhuizen, zorginstellingen of cultuurvoorzieningen, komen steeds vaker in handen van de private sector. Bij infrastructuur ligt dat veel moeilijker. Infrastructuur is bij uitstek een taak van de overheid. Die overheidsinvesteringen kunnen in tijden van crisis zorgen voor een economische impuls, voor werkgelegenheid, voor vernieuwing.

Bovendien is infrastructuur een belangrijk vehikel om de kwaliteit van de ruimte te sturen. Infrastructuur heeft een impact die veel groter is dan die van architectuur in strikte zin. Een gebouw heeft al bij al maar een beperkt aantal bezoekers. Infrastructuur als publieke ruimte heeft veel meer gebruikers en heeft dus ook een veel grotere impact. Tenminste, als je infrastructuur niet ziet als een technisch apparaat,

De Theunisbrug in Antwerpen is een van de bruggen over het Albertkanaal die vernieuwd moeten worden. Het ontwerp van uapS (OO 1302) toont aan dat infrastructuur kan ingezet worden om publieke ruimte te creëren.

zoals lange tijd gold, maar wel als een belangrijke hefboom om het landschap vorm te geven.

Op welke manier hebt u getracht die omslag te bewerken? Hoe slaagde u erin ruimtelijke kwaliteit te brengen in infrastructuurprojecten?

Dat is een langdurig en moeizaam proces dat trouwens niet eigen is aan infrastructuur. Het is zeer vergelijk-

baar met andere programma's. Hoe breng je kwaliteit in ziekenhuizen, bijvoorbeeld? Ook dat is niet eenvoudig. Het functioneren en het beheer van zo'n ziekenhuis zijn allesbepalend voor het ontwerp. De architectuur van een ziekenhuis wordt bepaald door het optimaal functioneren van het technisch plateau met de operatiekamer en de verschillende units daar omheen. Als men het over architectuur heeft, dan spreekt men slechts over de gevels. Zo is het ook met wegen, spoorwegen en waterwegen. Infrastructuur gaat primordiaal over het optimaliseren van vervoersstromen. Daarom moet je de mensen overtuigen dat er meer op het spel staat. Je probeert de mensen ervan te overtuigen dat het ontwerp van een brug sterk afhangt van hoe ze in het landschap ingepast wordt. Het is een proces waarbij je mensen probeert bewust te maken dat het ook in hun eigen belang is om kwaliteit na te streven. Dat een goed ontwerp ook economisch interessant kan zijn, bijvoorbeeld.

Hoe doet u dat, die mensen overtuigen?

Er zijn geen recepten. We hebben vaak de strategie gehanteerd van 'voorbeeldprojecten'. Maar uiteindelijk is het succes sterk afhankelijk van het gehoor dat je vindt. Een aantal verantwoordelijken bij het Agentschap Wegen en Verkeer (AWV) of Waterwegen en Zeekanaal hebben we alvast kunnen overtuigen van het belang van een goed ontwerp. Zo is de bouw van de Scheldebrug in Temse een belangrijk project geweest dat aangetoond heeft dat het ook anders kan. Er zijn ook een aantal Open Oproepen gepubliceerd voor wegen in Limburg en we hebben een samenwerking op poten gezet met de stad Antwerpen in de na-veeën van het Oosterweel-debacle, waarbij we geprobeerd hebben te bemiddelen tussen de Vlaamse

Het congres 'Infrastructuur in context' in februari 2010 betekende een doorbraak voor de aanpak van infrastructuurprojecten in Vlaanderen.

overheid en de stad naar aanleiding van het project voor de Groene Singel. We werken ook nauw samen met nv De Scheepvaart en we konden een procedure starten voor de nieuwe bruggen over het Albertkanaal.

In die zin was het congres 'Infrastructuur in context', dat we organiseerden in februari 2010, een groot succes. Er was zo'n driehonderd man aanwezig, waaronder de verschillende agentschappen van de Vlaamse overheid die verantwoordelijk zijn voor de infrastructuur, maar ook zeer veel studie bureaus. Die laatste hadden jonge architecten en ingenieurs afgevaardigd, die eigenlijk wel overtuigd zijn dat er een behoefte bestaat in Vlaanderen. Wij hadden een achterstand in te halen ten opzichte van de ons omringende landen. Terwijl de capaciteit aanwezig is! Ik was aangenaam verrast door de aansluiting die wij daar hebben gevonden. De teneur bij veel van die jonge ingenieurs was: eindelijk doet de Vlaams Bouwmeester iets op dit vlak, en wij staan er klaar voor! Het publiek was eenstemmig. Ook minister van Mobiliteit en Openbare Werken Hilde

Crevits was aanwezig. Zij heeft zeer expliciet te kennen gegeven dat zij zich ten volle wil inzetten voor ruimtelijke kwaliteit. Het congres was echt een moment dat er een doorbraak gemaakt werd.

U zegt: infrastructuur is 'de laatste plaats' waar de overheid investeert. Infrastructuur is inderdaad van oudsher het instrument bij uitstek geweest van de overheid om de ruimtelijke en economische ontwikkeling te sturen. Denk aan de spoorwegen, kanalen of autosnelwegen. Vandaag echter worden meer en meer infrastructuurprojecten aanbesteed als een DBFM-formule (Design-Build-Finance-Maintain). Het is de private sector die investeert. Verliest de overheid op die manier niet haar grip op de ruimte?

Ik las een interessant artikel van Thomas L. Friedman in *The International Herald Tribune*. Volgens Friedman staan de VS voor de uitdaging om het kapitalisme opnieuw uit te vinden. Doen ze dat niet, dan heeft of het Chinese staatskapitalisme of het Europese zorgkapitalisme het historische pleit gewonnen. Wat

de VS in het verleden sterk heeft gemaakt, is een overheid die in staat was een aantal fundamentele zaken in handen te nemen en op die manier voor welvaart te zorgen. De overheid schept een kader dat de private sector in staat stelt om, al geldmakend, het algemeen belang te dienen. Zo ontstaat een evenwicht tussen overheid en private sector. Dat is goed kapitalisme.

Vandaag is een van de grootste problemen van de VS dat de infrastructuur vreselijk verouderd is. De laatste grote investeringsgolf dateert van de jaren vijftig. Sindsdien is er niet veel meer gebeurd. De overheid is op dit moment, onder meer door de bankencrisis, niet meer in staat op de juiste manier investeringen te doen en het land uit het dal te doen kruipen. Friedman pleit daarom voor een nieuwe taks die de overheid in staat moet stellen om een eigentijdse infrastructuur te ontwikkelen en zo een nieuw evenwicht te vinden.

We moeten onze manier van functioneren – ook in Europa, in Vlaanderen – herdefiniëren. Welk evenwicht hanteren we? Wat wil de overheid opnieuw sturen? Vandaag hebben enkele grote financiële groepen de plaats van de overheid ingenomen.

Wij horen vaak: besteed het uit aan de private sector, want die is efficiënter.

In het contract met de private sector is de overheid nog slechts een controleorgaan. Als de overheid de zaken goed beheert, zou alles in orde komen. Ik heb ernstige twijfels bij die mythe die stelt dat de private sector beter werkt omdat ze efficiënter is. Dat geldt voor infrastructuur, ziekenhuizen, scholen. Vandaag bouwen we de scholen van de toekomst. Vroeger maakten wij ook zeer goede scholen, die echter in verhouding veel goedkoper waren. De vraag

zou gesteld moeten worden of DBFM op het einde van de rit goedkoper is.

Maar DBFM is vandaag de norm. Het is zaak om binnen deze context toch het onderste uit de kan te halen. Hoe gebeurt dit? Hoe kan de overheid de private sector mobiliseren? De private sector werkt volgens een andere logica. De private sector maakt winst, de overheid dient het algemeen belang.

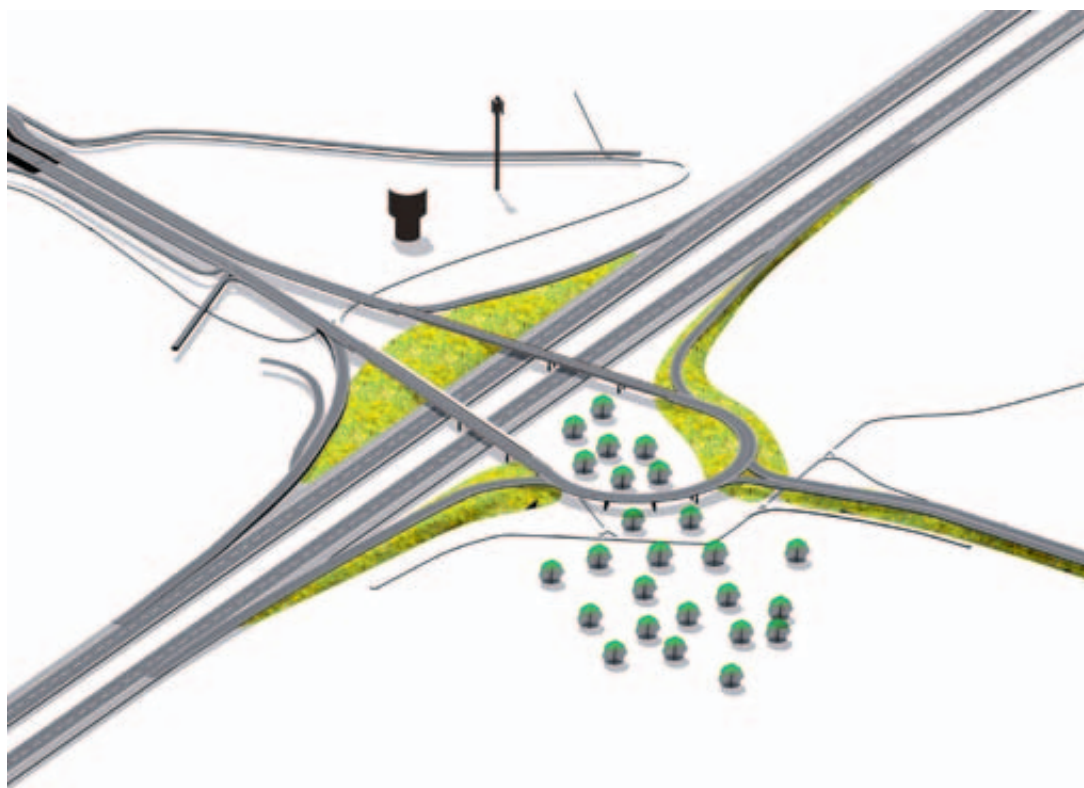
Het is inderdaad zo dat – eenmaal geconfronteerd met de situatie, die mijns inziens niet ideaal is, maar het resultaat van een politieke beslissing – je natuurlijk een manier moet vinden om kwaliteit te handhaven. En het enige instrument dat we tot onze beschikking hebben, het enige instrument waarmee we een impact kunnen hebben, is het lastenboek. Dat zijn heel ingewikkelde lasten-

boeken. Noch de Vlaams Bouwmeester, noch de administratie had veel ervaring in het opstellen van zulke bestekken, aangezien die DBFM-formules relatief nieuw zijn.

In het lastenboek definieer je de opdracht zo precies mogelijk, maar laat je ook marges toe. Wat leg je vast en op welke punten hoop je dat een vernieuwende visie kan ontstaan? Je stelt een kader op waarin je de technische en ruimtelijke condities vastlegt. Tegelijk moet je een opening laten, zodat de ontwikkelaars de kans kunnen grijpen om het verschil te maken. Wij hebben gepleit – met succes – voor een situatie waarin de selectie in twee fasen geschiedt. Eerst vindt er een preselectie plaats waarin je minimum-eisen stelt voor de ruimtelijke kwaliteit. Wie voldoet daaraan? We kijken in deze fase zelfs niet naar de prijs. Een aantal consortia vallen uit de

race, ook al zijn ze goedkoper. Pas in een tweede fase kijken we naar de beste prijs-kwaliteitsverhouding. Voor de Scheldebrug in Temse hebben we zo'n procedure gevolgd. En het resultaat is geslaagd.

Ook voor de zogenaamde 'missing links', de ontbrekende schakels in het wegennet, hanteren we een gelijkaardige formule. Tot ons groot genoegen konden we vaststellen dat de consortia zich voor de noord-zuidverbinding Limburg (NZL) en de A11 in Brugge hadden omringd met de beste ontwerpers. De grote aannemers en financiële groepen begrepen dat ze de opdracht nooit konden binnenhalen, tenzij ze goede ontwerpers in hun team opnamen. Voor het eerst werden ontwerpers au sérieux genomen binnen de grote consortia. Dat is toch een belangrijk keerpunt geweest.

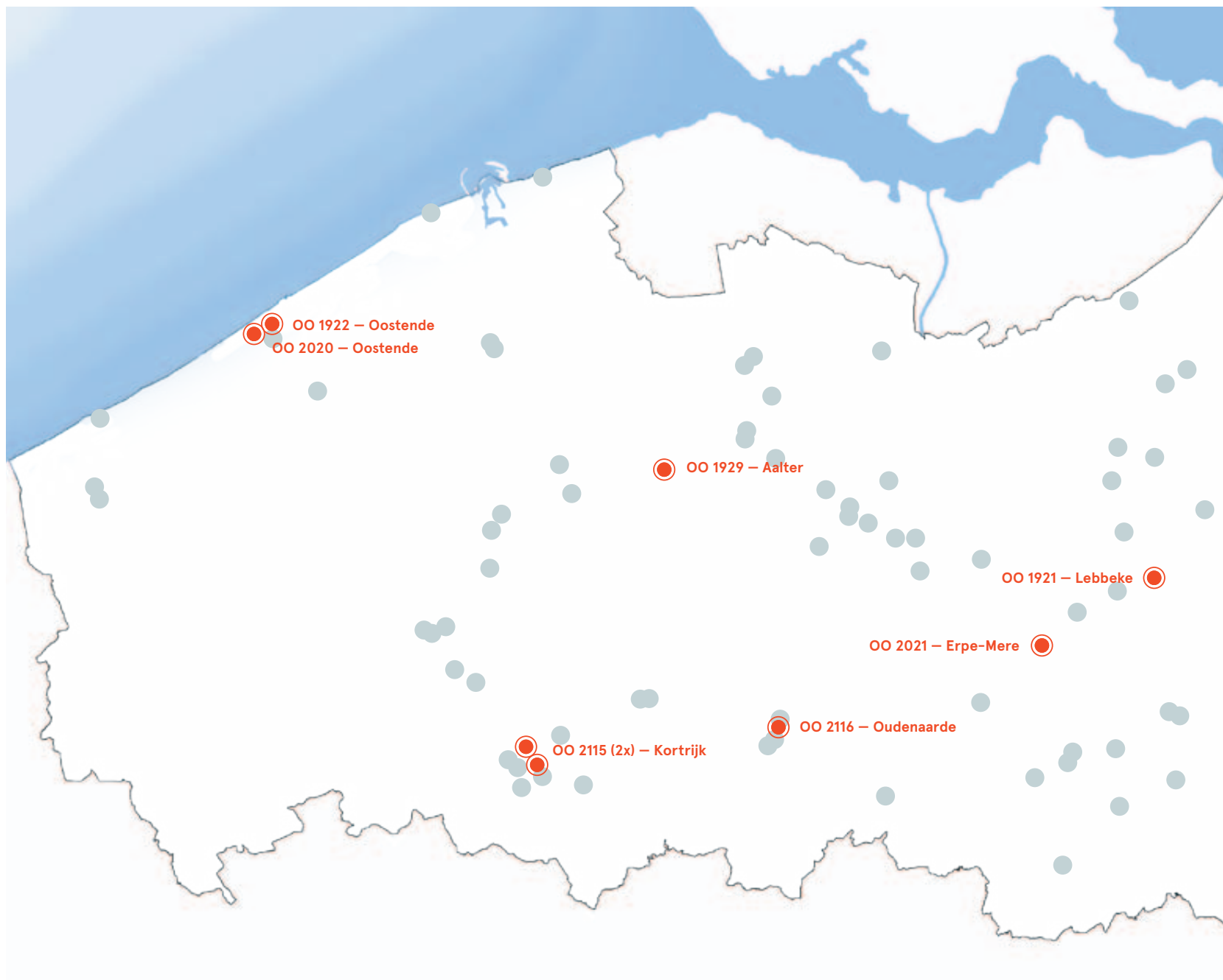
Meer en meer infrastructuurprojecten vinden hun weg naar de Open Oproep. Het ontwerp van Bureau Bas Smets en Arcadis Belgium voor een verkeerswisselaar integreert de infrastructuur in de omgeving en markeert de toegangspoor tot Diepenbeek (OO 1810).

Infrastructuur

Voor de bouw van de Scheldebrug in Temse werkte de Vlaams Bouwmeester samen met Waterwegen en Zeekanaal. Via een procedure waarbij Vlaams Bouwmeester Marcel Smets in de jury zetelde, werd Ney & Partners aangeduid als ontwerper.

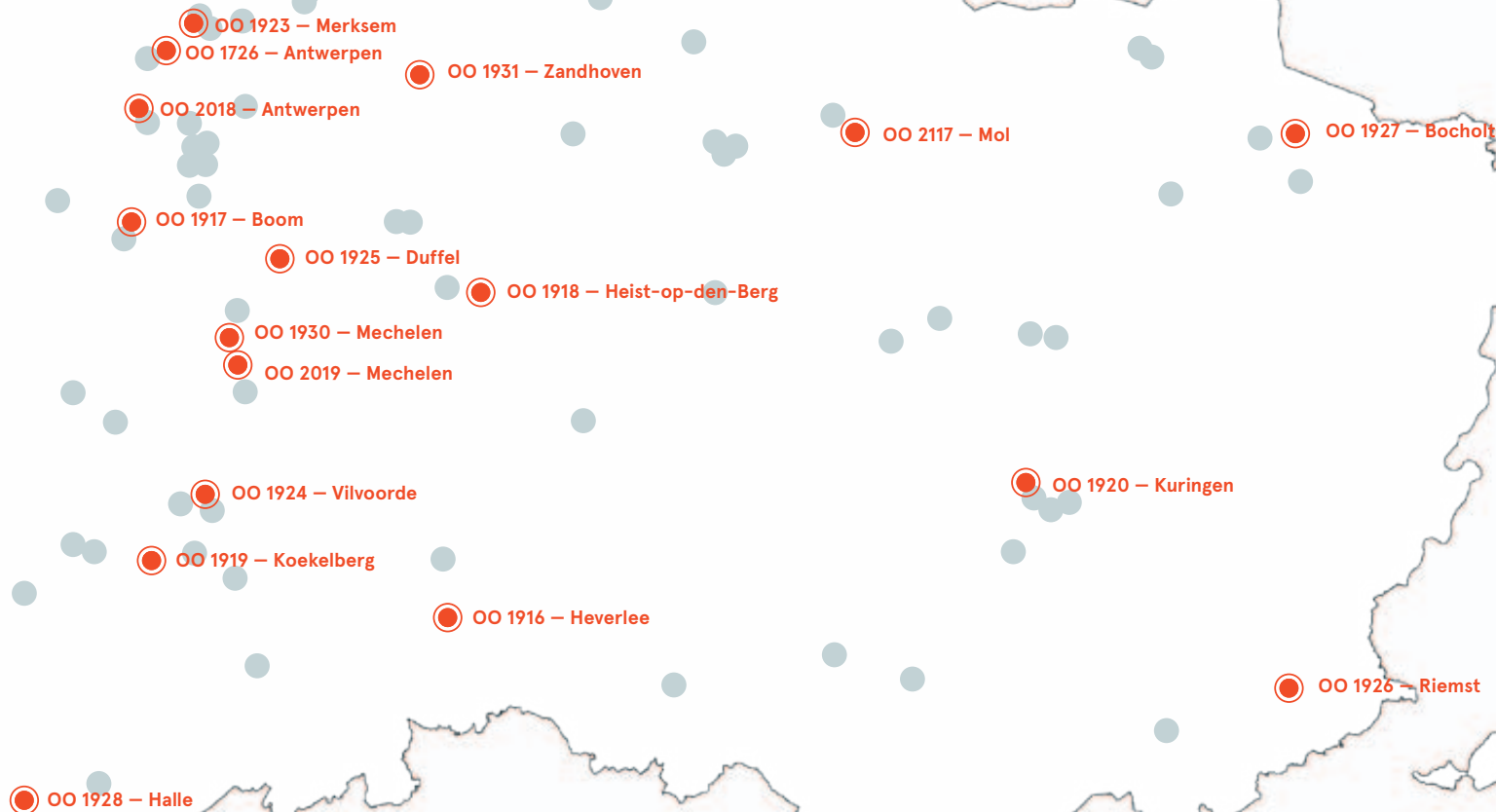

Scholen van Morgen

Scholen van Morgen

Inhaalbeweging scholenbouw in Vlaanderen 'Scholen van Morgen':
200 nieuwe schoolgebouwen tegen 2016

- 141 nieuwe schoolprojecten via 'minicompetitie'
- 24 modelprojecten via de procedure Open Oproep

'De inhaalbeweging in de scholenbouw is een unieke kans om de school van de eenentwintigste eeuw te bouwen,' stelde Vlaams Bouwmeester Marcel Smets. Vandaag hebben de vierentwintig modelprojecten uit de inhaalbeweging 'Scholen van Morgen' hun ontwerpers gevonden. De architectenteams werden geselecteerd via de Open Oproep procedure van de Vlaams Bouwmeester.

Twee jaar geleden, bij aanvang van de inhaalbeweging in de scholenbouw, stelde toenmalig Vlaams Bouwmeester Marcel Smets de ambitie scherp: 'De geschiedenis kende een aantal historische scholenbouwcampagnes, denk aan de neogotische katholieke instellingen of het modernisme in de atheneea. Die scholen zijn zeer herkenbaar. Het zijn grote golven die het landschap bepalen. Ze hebben het leven beheerst van hele generaties die er naar school zijn gegaan. Nu staan we weer op de drempel van zo'n historisch moment. Het komt in de geschiedenis niet vaak voor dat men op vijf jaar tijd een tweehonderdtal scholen wil bouwen. We moeten dat dus goed doen. De nieuwe scholen moeten kenmerkend zijn.'

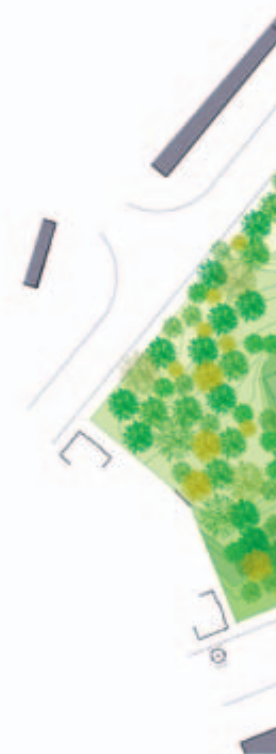
De inhaalbeweging in de scholenbouw verloopt via een alternatieve financiering (DBFM of *Design-Build-Finance-Maintain*), waarbij de private investeerder, AG Real Estate COPiD, zowel instaat voor het ontwerp, de bouw als de financiering en het onderhoud van de nieuwe schoolgebouwen in Vlaanderen. Een dochtermaatschappij van het Agentschap voor Infrastructuur in het Onderwijs (AGION) – de nv School Invest – participeert voor 25% in de vennootschap.

De Open Oproep-procedures voor de aanstelling van ontwerpers voor de vierentwintig 'modelscholen' zijn achter de rug. Een selectiecommissie, onder leiding van de Vlaams Bouwmeester, koos uit een shortlist telkens drie ontwerpers om een concept en een visie te presenteren. Uit deze drie ontwerpen kon de selectiecommissie uiteindelijk een ontwerp kiezen. In de selectiecom-

missie zetelden de afgevaardigd bouwheer AG Real Estate COPiD, de inrichtende machten van de scholen, de schooldirecties, AGION en de koepelorganisaties. Zo leidde de Open Oproep tot een kwalitatief en gedragen project voor elk van de vierentwintig modelscholen.

'De vierentwintig modelscholen zijn geselecteerd op basis van de ambitie van de school,' vertelt Anne Malliet, projectcoördinator schoolgebouwen. Dat kan een pedagogisch project zijn, een sterke visie over duurzaamheid of een beoogde synergie met andere infrastructuren, zoals bijvoorbeeld een school die de nabijheid opzoekt van sportinfrastructuur. 'Dankzij de procedure van de Open Oproep kan voor deze scholen de lat veel hoger worden gelegd. Er is meer tijd voor selectie, er is een garantie op architecturale kwaliteit en jonge bureaus krijgen de kans om zich te bewijzen met vernieuwende ontwerpen.'

Voor de overige bouwprojecten van de inhaalbeweging organiseerde de afgevaardigd bouwheer samen met de Vlaams Bouwmeester 'minicompetities' voor de aanstelling van de architectenteams. Voor deze procedure traden telkens vijf bureaus in competitie met een schetsontwerp voor één schoolproject, dat gekoppeld is aan drie tot vijf gelijkaardige projecten. De winnaar haalt zo de opdracht binnen voor het hele pakket. Het verloop van deze procedure is grotendeels geïnspireerd op de Open Oproep. Eind 2011 waren negentwintig bundels van projecten al afgerond. In 2012 volgt een tweede oproep met negen bundels en zeventien scholen.

Koninklijk Atheneum, Koekelberg

Het ontwerp van Bogdan & Van Broeck Architects voor het Koninklijk Atheneum in Koekelberg grijpt het enorme potentieel van de schoolsite aan: een kwaliteitsvolle stedelijke context, een terrein met een uitgesproken reliëf, een goede oriëntatie en bestaande gebouwen met een bruikbare basisstructuur. Terwijl de strakke bovenbouw van de uitgesproken modernistische gebouwen grotendeels behouden blijft, grijpen de architecten in op de relatie tussen de benedenbouw van het complex en de omgeving.

Op de plek van de huidige speelplaats bouwen de architecten een ondergrondse collectieve ruimte met refter en polyvalente zaal. Ze vormt het nieuwe hart van de school. De speelplaatsen voor de verschillende leeftijdsgroepen verschuiven naar de groene rand van het gebied. Op het dak van de collectieve ruimte komt een besloten, groene tuin.

Het ontwerp speelt in op het enorme potentieel van de schoolsite en legt nieuwe klemtonen in het landschap

OO 1919 ▶ 149 + 174 + 179

Ter Zee, Oostende

Het buitengewoon secundair onderwijs (BSO) 'Ter zee' en het buitengewoon basisonderwijs (MPI) 'De vloedlijn' zijn gevestigd in een residentiële buurt in Oostende. Ze krijgen het gezelschap van het Koninklijk Technisch Atheneum (KTA), een centrale voor studie- en beroepsoriëntering (CSBO), een gemeentelijke sporthal en een theaterzaal. De ontwerpers, TV Van Mieghem Lams, stonden voor de uitdaging om de drie verschillende scholen samen op één perceel te organiseren zonder het terrein te verkavelen of het groene karakter teniet te doen.

Het ontwerp bakent drie zones af: de publieke plek, de verzamelende binnentuin en de boomgaard. De publieke plek verbindt de site met de belangrijkste assen van en naar de stad en vormt een aanvulling op het straten-

patroon. Centraal op de site komt een collectieve binnentuin of parkstrook, die de circulatie organiseert en tegelijkertijd een buffer vormt tussen de drie scholen. Een boomgaard biedt plaats aan de grotere entiteiten met ateliers. De speelplaatsen van het KTA en BSO vinden een plek tussen de volumes van de ateliers. Door de volumes open te breken en naar buiten te richten, ontstaat een open atmosfeer, terwijl in de collectieve binnentuin een zekere beslotenheid wordt nagestreefd.

Bij het samenvoegen van de programma's van de drie scholen zorgden de ontwerpers voor een maximale synergie. Verschillende voorzieningen, zoals de sporthal, de theaterzaal of de refter, worden zoveel als mogelijk gedeeld gebruikt, zowel door de verschillende scholen als door de buurt.

Hoe kan je drie scholen organiseren op één perceel, zonder het terrein te verkavelen of het groene karakter ervan teniet te doen?

OO 1922 ▶ 149 + 175

A

Adjunct Vlaams Bouwmeester

Op 3 januari 2011 werd Stefan Devoldere aangesteld als nieuwe adjunct van de Vlaams Bouwmeester. Hij volgde Joris Scheers op, die adjunct was tijdens het bouwmeesterschap van Marcel Smets. Stefan Devoldere is ingenieur-architect, stedenbouwkundige, architectuurcriticus, tentoonstellingsmaker en de voormalige hoofdredacteur van *A+ Belgisch tijdschrift voor architectuur*.

Advies

(decretaal gereguleerd)

Volgens het besluit van de Vlaamse regering van 5 mei 2000 (gewijzigd op 24 juli 2009), beter bekend als de Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening, zijn publieke bouwheren in bepaalde gevallen verplicht om, voorafgaand aan het indienen van een aanvraag tot stedenbouwkundige vergunning, hun project ter advies aan de Vlaams Bouwmeester voor te leggen. Dit is het geval bij nieuwbouw of herbouw van gebouwen met een vloeroppervlakte groter dan 10.000 m² of van zogenaamde 'ongelijkgrondse kruisingen', zoals bruggen, viaducten en tunnels over of onder water, spoorwegen of wegen. Het advies is verplicht, maar niet bindend. Afwijken van het advies kan, maar moet gemotiveerd worden. Het voordeel voor de Vlaams Bouwmeester is dat hij op die manier een direct contact heeft met de grote infrastructuurbeheerders van Vlaanderen, zoals het Agentschap Wegen en Verkeer (AWV), nv De Scheepvaart, Waterwegen en Zeekanaal, de NMBS, De Lijn... In 2010 en 2011 verleende de Vlaams Bouwmeester onder meer advies over de fietsverbinding N26 over de E314, de ring van Zoersel, de geluidswering in Brecht, de Leiedoortocht in Wervik, de verlenging van de R6 in Mechelen, de ontsluiting van Uplace in Machelen en vele andere. In totaal werden in 2010

en 2011 telkens een zestigtal decretaal gereguleerde adviezen verleend.

Advies op vraag

Advies op vraag wordt hoofdzakelijk verleend aan lokale bouwheren. Dat kunnen steden en gemeenten zijn, maar ook alle verenigingen en organisaties die voor minstens 50% gesubsidiëerd zijn door de overheid, zoals theatergezelschappen, kunstencentra, OCMW's, kerkfabrieken of hogescholen en universiteiten. De vraag om advies bestaat in verschillende gradaties. Het kan gaan om bijstand bij het formuleren van een projectdefinitie, het screenen van het patrimonium, het aanstellen van een projectregisseur, het selecteren van een studie bureau, het samenstellen van een jury of het organiseren van een wedstrijd. Vaak leidt de vraag om advies tot een nauwere samenwerking, zoals een Open Oproep. Het is van belang dat het verzoek om advies in een zo vroeg mogelijk stadium wordt ingediend. Soms gebeurt dit pas op het moment dat de stedenbouwkundige vergunning reeds is aangevraagd. De Vlaams Bouwmeester kan op dat moment nog weinig meerwaarde genereren, omdat zijn advies betrekking heeft op het definiëren van randvoorwaarden voor kwaliteit, het te lopen traject en de keuze van een ontwerpteam. In 2010 en 2011 werden telkens een 24-tal processen opgestart.

Ambitienota 2010-2015

Met *Zeven memo's voor een verlichte bouwcultuur* zette Peter Swinnen als derde Vlaams Bouwmeester de lijnen uit voor zijn mandaat 2010-2015. Hij wil voortbouwen op de fundamen-

ten van een eerste decennium Bouwmeesterschap in Vlaanderen en brengt de uitdagingen voor de komende jaren in kaart: urgente innovaties in de zorg- en huisvestingssector, het scheppen van een Europees ruimtelijk kader voor Vlaanderen, het ontwikkelen van een aangepast instrumentarium voor publiek opdrachtgeverschap binnen PPS-procedures, het uittekenen van een vastgoedbeleid binnen de Vlaamse overheid, het stimuleren en uitdagen van het kunstopdrachtenbeleid. Daarbij wil de Bouwmeester over grenzen heen durven kijken en inzetten op de realisatie van krachtige voorbeeldprojecten. Tevens gaat aandacht uit naar de zichtbaarheid en huisvesting van het instituut Vlaams Bouwmeester. De Ambitienota werd voorgesteld in Bozar op 21 maart 2011 in aanwezigheid van viceminister-president en Vlaams minister van Bestuurszaken Geert Bourgeois, Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin Jo Vandeurzen en Joris Vandenbroucke, kabinetschef van het Vlaamse ministerie van Energie, Wonen, Steden en Sociale Economie.

Archief Vlaams Bouwmeester

In 2005 sloot het Team Vlaams Bouwmeester een overeenkomst met het Centrum Vlaamse Architectuurarchieven (CVAa) om het te begeleiden bij het inventariseren van het archief en het opstellen van een archiefplan. Het archief is in de eerste plaats bestemd voor intern gebruik, maar zal ook opengesteld worden voor externe gebruikers. Vooral bij onderzoekers en studenten bestaat grote interesse voor de uitgebreide archieven van de Vlaams Bouwmeester. Dankzij twaalf jaar Open Oproep bevat het archief een enorme collectie van meer dan 3.000 portfolio's van Vlaamse en buitenlandse architecten. Vanaf Open Oproep 22 (juli 2011) wordt er gewerkt met digitale portfolio's. Daarnaast bestaat er een grote interesse voor de resultaten van de Open Oproep. Intussen zijn een vierhonderdtal Open Oproeprojecten toegekend. Het ontwerp van de laureaat kan vaak rekenen op veel publieke aandacht, maar ook de niet weerhouden ontwerpen – het gaat telkens om drie

tot vijf verschillende visies op de projectdefinitie – kunnen onderzoekers belangrijke inzichten verschaffen. Om deze collecties te ontsluiten, werkt het Team Vlaams Bouwmeester aan een beeldbank.

Architectuuriënnale Rotterdam 2012 (IABR)

Het Team Vlaams Bouwmeester is aanwezig op 'Making City', de vijfde Internationale Architectuuriënnale te Rotterdam, met een presentatie rond collectief wonen. De presentatie werd in opdracht van het Team uitgewerkt door het Nederlandse ontwerpbureau POSAD, dat de resultaten van het door het bureau Architecture Workroom Brussels (AWB) gevoerde onderzoek toegankelijk maakte voor een ruim publiek.

► 12 – Collectief wonen

Architectuuriënnale Venetië 2012

Het Vlaams Architectuurinstituut (VAi) en de Vlaams Bouwmeester sloegen de handen in elkaar voor de Belgische inzending voor de Architectuuriënnale van Venetië in 2012. In 2011 lanceerden ze een selectieprocedure voor een concept en een visie voor de tentoonstelling in het Belgisch paviljoen. Opgave was om een tentoonstellingsconcept te ontwerpen 'dat de essentie blootlegt van het onderzoeksproject VIA Ruimte'. Dit thema werd geïntroduceerd in *Zeven memo's voor een verlichte bouwcultuur*, de ambitienota 2010-2015 van de Vlaams Bouwmeester, en behelst een onderzoek naar de ruimtelijke component van het toekomstproject Vlaanderen in Actie (ViA), een ambitieus programma van de Vlaamse regering om van Vlaanderen tegen 2020 een Europese topregio te maken. Uitgangspunt

van ViA Ruimte is de vraag wat de Vlaamse regio qua ruimtelijke en architecturale ontwikkeling kan betekenen binnen een Europese context. 31 multidisciplinaire internationale teams stuurden hun voorstellen in. Een nationale jury selecteerde het team van Witherford Watson Mann Architects, het team van Joeri De Bruyn/ Maat Ontwerpers en het team van Architecture Workroom Brussels om in een tweede fase hun voorstel verder uit te werken. In deze fase werden de deelnemers tijdens drie workshops intensief begeleid door het VAi en het Team Vlaams Bouwmeester. Uit de drie voorstellen koos een internationale jury eind 2011 uiteindelijk het voorstel van Team AWJGGRAU-aDVVTAT (Architecture Workroom Brussels), en hun project 'The Ambition of the Territory', om België te vertegenwoordigen op de Architectuuriënnale van Venetië 2012.

Artistiek Adviseur

Op 16 maart 2011 volgde Ronald Van de Sompel Rolf Quaghebeur op als artistiek adviseur bij het Team Vlaams Bouwmeester. In het verleden was Ronald Van de Sompel als tentoonstellingsmaker onder meer verbonden aan het Museum van Hedendaagse Kunst in Antwerpen en BALTIC Centre for Contemporary Art in Gateshead (Engeland).

► 92 – Kunst in opdracht

Atelier Bouwmeester

In zijn ambitienota voor 2010-2015 stelt Vlaams Bouwmeester Peter Swinnen dat de kantoren van de Vlaamse overheid in het Boudewijngebouw geen geschikte thuis zijn voor het Team Vlaams Bouwmeester. Een Bouwmeester moet aanwezig zijn in de stad en zijn werking zichtbaar maken in de publieke ruimte. Om aan deze behoefte te voldoen, ging het Team op zoek naar een nieuwe werkplek. De keus viel op een leegstaande vitrineruimte op de eerste verdieping van de rotonde in de Ravensteingalerij te Brussel. De galerij is niet alleen uiterst centraal gelegen, zij bezit ook onmiskenbare ruimtelijke kwaliteiten. Vlaams Bouwmees-

ter Peter Swinnen: 'De galerij is een beschermd monument, een overtuigende en lichtjes dwarse getuige van een klassiek modernistisch idioom. Geen monofunctionele moloch, maar een intelligent verzamelgebouw uit 1958 dat letterlijk verbindt tussen een hoog en een laag stadsdeel, tussen een openbaar vervoersknooppunt – het Centraal station – en een representatieve en culturele wijk. Een ruimte gelegen tussen twee late parels van Victor Horta, het station en het Paleis voor Schone Kunsten. De architecten, de gebroeders Dumont, zijn erin geslaagd een onmogelijk stedelijk knooppunt ruimte en zuurstof te geven. (...) Het gebouw clustert op een fluïde wijze zeer uiteenlopende stedelijke functies, van winkels over horeca tot kantoorruimte: een bij uitstek publieke plek.' Vanaf oktober 2011 werd de ruimte gehuurd om er het nieuwe Atelier Bouwmeester onder te brengen: geen kantoorruimte, maar een ontvangst- en presentatieplek waar het Team Vlaams Bouwmeester vergadert en bezoekers verwelkomt, workshops houdt, maar ook tentoonstellingen, lezingen, debatten en jury's organiseert. De inrichting van het Atelier werd toevertrouwd aan NU architectuur en Nick Top, terwijl beeldend kunstenaar Suchan Kinoshita werd uitgenodigd om een artistieke ingreep te realiseren. Oktober 2011 gingen de werken van start. Intussen verhuisden de kantoren van het Team alvast naar het vlakbij gelegen gebouw van de Vlaams overheid aan de Grasmarkt 61.

► 92 – Kunst in opdracht

► Kantoor Team Vlaams Bouwmeester

A+ Belgisch tijdschrift voor architectuur

De samenwerking die de Vlaams Bouwmeester aanging met het belangrijkste vaktijdschrift in België, werd in 2010 en 2011 voortgezet. In elk nummer van *A+ Belgisch tijdschrift voor architectuur* verscheen een artikel over een project uit de Open Oproep. Terwijl in de pers voor het grote publiek hooguit het geselecteerde

project weerklank vindt, is er in de kolommen van *A+* plaats voor een uitgebreide analyse van de vijf ontwerpvoorstellen. Op die manier krijgt het laboratorium dat de Open Oproep is de nodige aandacht bij het professionele publiek. Vanaf *A+231* (augustus-september 2011) kreeg de gastbijdrage een nieuwe format: korte berichtgeving over gegunde Open Oproep projecten wordt aangevuld met reportages, essays en interviews over thema's waar het Team Vlaams Bouwmeester rond werkt.

B

Beleidsplan Ruimte Vlaanderen

De Vlaamse overheid werkt sinds 2011 aan het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen (BRV), de langverwachte opvolger van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV). Het Team Vlaams Bouwmeester werkt nauw samen met de Afdeling Ruimtelijke Planning aan de ontwikkeling van strategische scenario's voor een soepel en slim 'masterplan voor Vlaanderen'. Vlaams Bouwmeester Peter Swinnen zetelt in het expertenteam, een selecte commissie van deskundigen die de krijtlijnen uitzetten van de toekomstvisie voor Vlaanderen. Bart Steenwegen van het Team Vlaams Bouwmeester is lid van het multidisciplinaire kernteam, waarin medewerkers uit de verschillende departementen van de Vlaamse overheid zetelen. Het kernteam stelde een Groenboek op, dat begin 2012 werd voltooid, en zal uitmonden in een Witboek. Het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen moet eind 2013 klaar zijn.

► ViA Ruimte

Bouwmeesterraad

De Vlaams Bouwmeester is een instituut dat een breed maatschappelijk veld bestrijkt. Om voeling te houden met dit veld en niet te verdwalen in eigen gedach-

ten en ambities, heeft Vlaams Bouwmeester Peter Swinnen een Bouwmeesterraad in het leven geroepen. Experts uit allerlei beleidsdomeinen en maatschappelijke geledingen onderwerpen de doelstellingen, visie en acties van de Vlaams Bouwmeester aan een kritische blik. De Bouwmeesterraad is een klankbord maar ook een platform waar fundamentele discussies kunnen worden gevoerd en waar de werking van de Vlaams Bouwmeester (zowel inhoudelijk als operationeel) gekaderd kan worden in een breed maatschappelijk perspectief. In de Bouwmeesterraad zetelen naast het vijfkoppe strategisch bureau van het Team Vlaams Bouwmeester ook de voormalige Bouwmeesters b0b Van Reeth en Marcel Smets, Bart Huybrechts (adjunct-kabinetschef van minister Geert Bourgeois), Bart Verschaffel (hoogleraar architectuurtheorie UGent), Christoph Grafe (VAi), Koen Schoors (hoofddocent economie UGent), Janny Rodermond (Nederlands Stimuleringsfonds voor Architectuur), Dirk Snauwaert (Wiels), Paul Peyskens (Canvas), Paul Dujardin en Adinda Van Geystelen (beiden Bozar). De Bouwmeesterraad kwam een eerste keer samen op 27 juni 2011.

Brussels Bouwmeester

De Brusselse regering benoemde in 2009 architect Olivier Bastin als eerste Bouwmeester / Maître architecte (bMa). Hij heeft als opdracht de publieke bouwheren bij te staan om de architecturale en landschappelijke kwaliteit van hun projecten te waarborgen. Later is zijn opdracht uitgebreid naar zowel de gemeentebesturen als de private sector, wanneer de projecten een grote invloed hebben op de publieke ruimte. De Vlaams Bouwmeester onderhoudt informele maar regelmatige contacten met zijn Brusselse collega. Ze houden elkaar op de hoogte van projecten en nieuwe wendingen in het beleid. Ook zat de Vlaams Bouwmeester met de Brusselse Bouwmeester rond de tafel voor de besprekingen en de workshops voor de bouw van de gevangenis van Haren, die zich zowel op Brussels als op Vlaams grondgebied bevindt.

C

Cellule architecture

In Franstalig België leidt Chantal Dassonville de Cellule architecture de la Communauté Française de Belgique, een instantie die verantwoordelijk is voor de architecturale kwaliteit van de culturele infrastructuur in Wallonië en Brussel. De Vlaams Bouwmeester onderhoudt informele maar regelmatige contacten met de architectuurcel. Een eerste intensieve samenwerking vond plaats in 2010 voor de invulling van het programma van het European Forum for Architecture Policies (EFAP), dat eind 2010 onder het Belgisch voorzitterschap van de EU plaatsvond in Brussel.

Collectief wonen

Om de steeds stijgende bevolking te huisvesten moet Vlaanderen 330.000 nieuwe woningen bouwen tegen 2030. Maar waar en hoe moeten we die woningen bouwen? In opdracht van de Vlaams Bouwmeester onderzocht Architecture Workroom Brussels de huidige problematiek en productiemechanismen van de woningbouw. De studie, getiteld 'Naar een visionaire woningbouw', is ambitieus: AWB ziet de bouw van 330.000 woningen als een kans om de verdere ontwikkeling van Vlaanderen te sturen. De studie beperkt zich niet tot het eerder klassieke onderzoek naar vernieuwende typologieën voor verdichting of collectief wonen. Ze zoekt daarentegen naar een manier om in te grijpen in de 'generieke bouwproductie', zodat een trendbreuk kan ontstaan in de woonproductie in haar geheel. Niet enkel de typologieën, maar ook het beleid en de producenten van de woningbouw komen hierbij in het vizier. De studie definieert een aantal 'woonomgevingsgebieden' die zich bevinden langs duurzame armaturen in het landschap, zoals assen van openbaar vervoer of tewerkstellingspolen. Door op

deze strategische plekken te verdichten, kan de verdere verstedelijking van het Vlaamse landschap een halt toegeroepen worden. Als vervolg op de studie gaf de Vlaams Bouwmeester het Nederlandse ontwerpbureau POSAD de opdracht om de inzichten van AWB verder uit te werken en te vertalen in een toegankelijk tentoonstellingsconcept. Het resultaat is een video die gepresenteerd wordt op de tentoonstelling 'Making City' van de Architectuurbiënnale van Rotterdam 2012, die plaatsvindt van 20 april tot 12 augustus 2012.

► 12 – Collectief wonen

Contactdag

Om de band met de architecten aan te halen, organiseert de Vlaams Bouwmeester jaarlijks een contactdag waarop geïnteresseerde ontwerpers meer te weten kunnen komen over de procedure van de Open Oproep. Op die dag krijgen ze eveneens de kans om de Bouwmeester en zijn Team te ontmoeten. De contactdagen vonden plaats op 13 januari 2010 in het Hendrik Consciencegebouw in Brussel en op 23 augustus 2011 in Bozar in Brussel. Deze laatste contactdag stond in het teken van de vernieuwing van de procedure van de Open Oproep. De Bouwmeester ging in discussie met ontwerpers over de Open Oproep 3.0. Op die manier hadden alle betrokken partijen een inbreng bij het op punt stellen van de vernieuwde procedure.

► 76 – Open Oproep 3.0

D

Databank patrimonium

Tot voor kort had de Vlaamse overheid nauwelijks een overzicht van haar vastgoedportefeuille. Het beheer van de verschillende soorten eigendommen – kantoren voor de huisvesting van ambtena-

ren, culturele gebouwen, bouwgronden, natuur- en recreatiegebieden, bruggen en wegen, enzovoort – lag versnipperd over de afzonderlijke bevoegde diensten en beleidsdomeinen. Het sectorale beheer van het vastgoed maakte het onmogelijk om een overkoepelende en algemene visie te formuleren. De Vlaams Bouwmeester stelde daarom, binnen het programma BIVO (Bedrijfsinformatie Vlaamse overheid), een initiatief van het departement Bestuurszaken, een stappenplan op om tot een gecentraliseerde inventaris te komen. De databank start met een nulmeting van het vastgoed, waarbij zo veel mogelijk gegevens werden geïnventariseerd en gekwalificeerd. Er is een interface in opmaak die de databank op een gebruiksvriendelijke manier ontsluit en de verschillende entiteiten in staat stelt om de gegevens over hun eigen gebouwen en onroerende goederen in te voeren en up to date te houden. De databank inventariseert niet enkel het vastgoed, maar kwalificeert het ook. Binnen de inventaris worden categorieën aangemaakt die de gegevens indelen in thematische clusters. Gegevens rond bijvoorbeeld energiebeheer of woon-werkverkeer, worden gekwantificeerd zodat ze statistisch hanteerbaar zijn. Doel is om zo binnen die verschillende thema's op een strategische manier om te kunnen gaan met het vastgoed van de Vlaamse overheid. In de loop van 2012 zal de interface in gebruik genomen worden.

Decretale verankering

Twaalf jaar na zijn ontstaan is de Vlaams Bouwmeester zijn pioniersperiode ontgroeid en heeft het instituut zijn meerwaarde bewezen voor het Vlaamse architectuurbeleid. Toch was de werking van de Vlaams Bouwmeester en het Team Vlaams Bouwmeester lange tijd niet verankerd in de structuur van de overheid. Om de continuïteit, de onafhankelijke positie van de Vlaams Bouwmeester en het Team te waarborgen, werd een Besluit van de Vlaamse regering opgesteld. Middels deze tekst wordt de Vlaams Bouwmeester geïnstitutionaliseerd en worden zijn opdrachten precies

omschreven. Het Besluit moet in 2012 worden goedgekeurd door de Vlaamse regering.

Derde Vlaams Bouwmeester

In juni 2010 liep het mandaat van Vlaams Bouwmeester Marcel Smets ten einde en moest een nieuwe Bouwmeester aantreden. Een commissie met daarin Vlaams Bouwmeester Marcel Smets, voormalig Bouwmeester b0b Van Reeth, de secretaris-generaal van het departement Bestuurszaken Luc Lathouwers en de Nederlandse Rijksbouwmeester Liesbeth van der Pol bereidde de selectie voor. Ze schetste een profiel waaraan de nieuwe Bouwmeester moest beantwoorden en legde de procedure vast. Architecten uit het veld konden zich kandidaat stellen. Daarnaast werd ook een headhuntersbureau aangesteld om op zoek te gaan naar geschikte kandidaten. Uiteindelijk droeg een jury, waarin naast de commissieleden ook oud-minister Wivina De Meester en hoogleraar Bart Verschaffel zetelden, architect Peter Swinnen voor als nieuwe Vlaams Bouwmeester. De Vlaamse Regering stelde Peter Swinnen aan op 23 april 2010. Hij nam zijn functie op vanaf 1 juli 2010.

E

EFAP (European Forum for Architectural Policies)

De Vlaams Bouwmeester is een van de stichtende leden van het European Forum for Architectural Policies (EFAP), een Europees netwerk van administraties, architectuurbeleid, architectenorganisaties, cultuur- en onderwijsinstellingen dat aandacht vraagt voor architecturale kwaliteit binnen het Europese beleid. In 2010 was het aan België om, als voorzittend land van de EU, het Forum te organiseren. Het vond plaats van 18 tot 20 november in Bozar te Brussel. De Vlaams Bouwmeester stelde samen met de Cellule Architecture van de

Franstalige Gemeenschap en de Brusselse Bouwmeester een gevarieerd programma samen rond het thema 'Architectuur als hefboom voor sociale cohesie'. Dit thema sluit aan bij het Europees Jaar van de bestrijding van armoede en sociale uitsluiting. De keuze voor het programma viel op een gemengde formule met lezingen, een debat en presentaties van praktijkvoorbeelden in de voormiddag en een plaatsbezoek aan interessante gerealiseerde projecten in de namiddag. Dit bleek een goede aanpak om zowel de context van interventies tastbaar te maken als informele uitwisselingen te bevorderen.

De Vlaams Bouwmeester verzorgde de uitstap naar Antwerpen op donderdag 18 november. Die stond in het teken van recente wijkontwikkelings- en stadsvernieuwingsprojecten, opgezet door de stad Antwerpen. Burgemeester Patrick Janssens en stadsbouwmeester Kristiaan Borret ontvingen de deelnemers in het Atlasgebouw en nodigden hen uit voor een wandeling in de omgeving. Daarna maakte het gezelschap een rondrit langs enkele spraakmakende projecten: Park Spoor Noord, het Eilandje, de Kaaiken, het Justitiepaleis. Op 19 en 20 november konden de deelnemers een vergelijkbaar programma volgen in Luik en Brussel. Op die manier kregen ze een beeld, zowel van concrete projecten in de drie grootste Belgische steden als van het architectuurbeleid op het niveau van de gemeenschappen en gewesten.

EU aanbestedingendag

Op 24 november 2011 organiseerde het Nederlandse Architectuur Lokaal in Amersfoort de derde editie van de EU aanbestedingendag. Een van de belangrijkste vragen die op het programma stonden was: hoe kan je architecturale kwaliteit brengen in procedures van overheidsopdrachten? Sprekers uit

verschillende Europese landen kwamen toelichten welke instrumenten zij hanteren voor overheidsopdrachten in architectuur. Vlaams Bouwmeester Peter Swinnen gaf een uiteenzetting over de Open Oproep. Tijdens het congres bleek dat er in het buitenland veel interesse bestaat voor de formule van de Open Oproep. Toch is het wegens nationale verschillen in bouwcultuur niet eenvoudig om de procedure zonder meer te exporteren naar andere landen.

G

Geluidsschermen

Vlaanderen zal de komende jaren veel investeren om de geluidsoverlast van wegen en autosnelwegen te beperken. De integratie van geluidsschermen en geluidswerende maatregelen was een van

de speerpunten van het beleid van Vlaams Bouwmeester Marcel Smets. Het Team Vlaams Bouwmeester en het Agentschap Wegen en Verkeer (AWV) hebben samen een studie aanbesteed voor vier ontwerp bureaus, die onder begeleiding van een projectregisseur in workshops op zoek gingen naar een consequente manier om de geluidsschermen in te bedden in de Vlaamse ruimtelijke context. In de workshops gingen ze ook op zoek naar manieren waarop geluidswerende maatregelen van meet af aan in het ontwerp van de wegen kunnen worden opgenomen. Dat is niet alleen kostenbesparend ten opzichte van het achteraf

plaatsen van geluidsschermen, het laat ook toe de weginfrastructuur beter te integreren in het landschap. Tijdens de workshops vond kennisuitwisseling plaats tussen twee disciplines die elk vanuit een andere logica te werk gaan. Dit mondde in de loop van 2010 uit in een leidraad voor zowel opdrachtgevers – ingenieurs van AWV samen met de betrokken stad of gemeente – als voor de studiebureaus en ontwerpers die aan de slag moeten met de opdracht. De publicatie toont goede voorbeelden van geluidsschermen en geïntegreerde geluidswerende maatregelen. De afdeling Wegenbouwkunde van de Vlaamse overheid zal de studie gebruiken om standaardbestekken op te maken voor geluidsschermen.

Gemeenschapscentra (Dossier 3)

Vlaams Bouwmeester Marcel Smets adviseerde tijdens zijn mandaat ruim een dozijn Vlaamse gemeenten die plannen hadden voor de bouw van culturele infrastructuur. De voorbije decennia laten in dit domein een belangrijke verschuiving zien: de culturele centra uit de jaren 1970 hebben plaatsgemaakt voor een nieuw, breder model met de nadruk op laagdrempeligheid en multifunctionaliteit: het gemeenschapscentrum. Gemeenten willen zo'n centrum onderbrengen in een gebouw dat vorm geeft aan hun gemeenschap en zij willen daarbij vernieuwen. In *Dossier 3* licht Marcel Smets zijn bevindingen hieromtrent toe en worden zes gemeenschapscentra 'nieuwe stijl' onder de loep genomen. Het gaat om realisaties in Merksplas, Lubbeek, Hoeilaart, Kalmthout, Heuveland en Heist-op-den-Berg. De projecten worden onder meer belicht aan de hand van interviews

met de betrokken opdrachtgevers en ontwerpers. De publicatie werd in het kader van een studienamiddag 'Gemeenschapscentra', door het Team Vlaams Bouwmeester georganiseerd in CC Westrand in Dilbeek op 21 juni 2010, voorgesteld aan een publiek van cultuurbeleidsmakers op lokaal en Vlaams niveau.

Gevangenis

De federale overheid plant de bouw van vier nieuwe gevangenis- en twee forensisch psychiatrische centra. Hoewel een aantal van deze voorzieningen op Vlaams grondgebied worden gebouwd, is de Vlaams Bouwmeester in principe pas bij de procedures betrokken op het moment dat een aanvraag tot stedenbouwkundige vergunning wordt ingediend. De bouw van gevangenis is immers een bevoegdheid van Justitie, een federaal departement. De procedures lopen via de Regie der Gebouwen. Toch kon de Vlaams Bouwmeester op vraag van toenmalig minister van Justitie Stefaan De Clerck zetelen in de adviescommissie die de consortia selecteert die instaan voor zowel ontwerp, bouw, financiering, onderhoud als uitbating van de instellingen (DBFMO). Het bleek echter al gauw dat de architectuur en de interne organisatie van de gevangenis reeds zeer gedetailleerd en dwingend waren omschreven in de bestekken, wat weinig speelruimte liet voor vernieuwende concepten. Het ontwerp van het forensisch psychiatrisch centrum op Linkeroever in Antwerpen werd, na advies van de Vlaams Bouwmeester en de Antwerpse stadsbouwmeester, grondig bijgestuurd. Voor de geplande gevangenis in Haren – deels op Vlaams grondgebied – organiseerde minister van Justitie Stefaan De Clerck een workshop waaraan meerdere experts uit de architectuurwereld, het beleid en het gevangeniswezen deelnamen. De experts kwamen tot de conclusie dat de sleutel voor een goed ontwerp gelegen is in een goed bestek. Ze maakten een nota op waarin werd aangegeven welke elementen in zo'n bestek vervat moeten zitten om marge te creëren voor vernieuwing. De minister nam de elementen mee in het

traject van de procedure voor de gevangenis van Haren.

De procedures rond de gevangenis leidden tot een toenadering tussen de Vlaams Bouwmeester en de Regie der Gebouwen. Intussen wordt er tussen de twee instanties, die de verschillende beleidsniveaus vertegenwoordigen, ook voor andere projecten overleg gepleegd.

- Advies (decretaal gereguleerd)

Grensverkenningen

Sinds 2007 organiseren de Nederlandse Rijksbouwmeester en de Vlaams Bouwmeester onder de titel 'Grensverkenningen' een reeks publieke lezingen om kennis en ervaring uit te wisselen. Het evenement vond tweemaal per jaar plaats, afwisselend in het Vlaams cultuurhuis De Brakke Grond in Amsterdam en het Vlaams-Nederlands Huis deBuren in Brussel. Telkens stond een bepaald thema centraal, zoals infrastructuur (2007), herbestemming (voorjaar 2008), scholenbouw (najaar 2008) en 'Onze Grens' (voorjaar 2009). Op 25 mei 2010 vond de vijfde en voorlopig laatste editie plaats in Amsterdam. Thema van deze bijeenkomst was de Open Oproep. Vlaams Bouwmeester Marcel Smets gaf een lezing over de procedure van de Open Oproep, een belangwekkend onderwerp omdat een gelijkaardige procedure in Nederland niet meer wordt gehanteerd. De discussie achteraf was dan ook zeer geanimeerd.

Grond- en pandenbeleid

Het Grond- en pandendecreet verplicht private ontwikkelaars om bij grotere woningbouwprojecten of verkavelingen een deel sociale huur- of koopwoningen te bouwen. Het percentage bedraagt 10% tot 20%, zolang in een gemeente het sociaal objectief niet is bereikt. Gemeenten met een grotere achterstand zullen meer sociale woningen moeten bijbouwen. Als er publieke partijen in het spel zijn, ligt het percentage hoger (20 tot 40%). Ontwikkelaars kunnen zelf de sociale woningen bouwen en verkopen aan een sociale huisvestingsmaatschappij (SHM) of verhuren via een sociaal verhuurkantoor (SVK), maar ze kunnen de opdracht ook doorschuiven naar een lokale sociale huisvestingsmaatschappij of naar de Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen (VMSW). Dat laatste gebeurt vaak wanneer de opdracht te klein is voor de lokale SHM. Om al die betrekkelijk kleine woningbouwprogramma's op een efficiënte manier aan te pakken, heeft de VMSW al deze projecten gebundeld. Zo verkrijgen ze opnieuw een grootschalige aanpak.

De VMSW vroeg de Vlaams Bouwmeester om advies te verlenen met de bedoeling de architecturale kwaliteit van deze sociale woningen te optimaliseren. Het advies van de Vlaams Bouwmeester had zowel betrekking op de bestaande gebouwen in de sector als op de stedenbouwkundige regelgeving. Zo worden er nog veel vrijstaande sociale woningen gebouwd, omdat dit nu eenmaal zo opgelegd wordt door Ruimtelijke Ordening. De Vlaams Bouwmeester is echter van mening dat dit type van woningen, met het oog op duurzaamheid en spaarzaam grondgebruik, niet langer wenselijk is. De Vlaams Bouwmeester wil een stimulans bieden voor de ontwikkeling van betaalbare, gestandaardiseerde woningen. Omwille van de beperkte tijd waarbinnen de woningen moeten worden gerealiseerd, kiest de VMSW voor reeds bestaande prototypes, die als het ware om het even waar kunnen worden gebouwd. De Vlaams Bouwmeester voert in dit verband een pleidooi voor het beter uit-

werken van de vraag door bijvoorbeeld de ruimtelijke typologieën waar deze projecten moeten worden gerealiseerd, in kaart te brengen, zodat ontwerpers op de hoogte zijn van de context van de projecten.

H

Herinneringspark WO I

De Grote Oorlog (1914-1918) vormde niet alleen een scharniermoment in de internationale geschiedenis, hij liet in het bijzonder in de Westhoek veel littekens na. In 1918 was de Westhoek herschapen in een maanlandschap. Tot op heden ligt de frontstreek, van Nieuwpoort tot Mesen, bezaaid met sporen die in stilte getuigen van de gruwel van de oorlog: bommenkraters, begraafplaatsen, monumenten, musea, bezoekerscentra en wederopbouwarchitectuur. Jaarlijks komen duizenden toeristen van over de hele wereld in de Westhoek de oorlog gedenken. Voor de viering van 100 jaar Grote Oorlog zal dit aantal alleen maar toenemen. Daarom nam de Vlaamse regering het initiatief om in de Westhoek een Herinneringspark op te richten. De bedoeling is om via een aantal ingrepen in het landschap een blijvende herinnering aan de Eerste Wereldoorlog tot stand te brengen. De Vlaams Bouwmeester schreef in 2008 een Open Oproep (OO 1601) uit voor de opmaak van een geïntegreerde conceptvisie. Het team van Geurst & Schulze architecten, Lodewijk Baljon landschapsarchitecten, stedenbouwkundige Jan de Graaf, onderzoeker Pieter Uyttenhove en scenografe Tereña van Dijk werd in 2010 aangeduid als laureaat. Zij benaderen het hele gebied als een park met cultuurhistorische waarde, waarin netwerken en routes de bezoeker rondleiden en verhalen op strategische punten een plaats krijgen. Momenteel is het team volop bezig met de uitwerking van de eerste fase:

het ontwikkelen van grafiek en signalisatie.

Hervorming Team

In 2011 wijzigde de Vlaams Bouwmeester de interne structuur van zijn Team. Terwijl in de vroegere werking ieder teamlid verantwoordelijk was voor een specifiek thema volgens zijn of haar deskundigheid – zoals bijvoorbeeld infrastructuur, culturele voorzieningen, erfgoed, scholen of wonen – evolueert het Team naar een structuur die veeleer projectmatig georganiseerd is. Deze herstructurering was nodig omdat het gevaar bestond dat de werking van het Team te sectoraal zou worden ingevuld, wat een integrale benadering van de projecten in de weg kan staan. De doelstellingen, mijlpalen, risico's, mogelijke samenwerkingen, geschikte partners of budgetten worden voor elk project door een projectverantwoordelijke vooropgesteld en bewaakt. Een strategisch bureau behoudt als stuurgroep het overzicht over alle projecten.

Huisvestingsmigratieplan (HMP)

De diensten van de Vlaamse overheid die geconcentreerd zijn in Brussel, bevinden zich voor het grootste deel in de kantoorwijk aan het Brusselse Noordstation. De Vlaamse overheid huurt daar een aantal panden, zoals het Boudewijngebouw, het Ellipsgebouw, het Hendrik Consciencegebouw en het Phoenixgebouw en heeft één gebouw in eigendom, het Graaf De Ferrarisgebouw. Sommige van die huurcontracten lopen binnenkort af, wat een gelegenheid vormt om na te denken over een alternatief voor de huisvesting van de Vlaamse ambtenaren in Brussel. In het Huisvestingsmigratieplan hebben de Vlaams Bouwmeester, het kabinet Bestuurszaken, de cel Vastgoed, de Participatiemaatschappij Vlaanderen (PMV) en het Agentschap Facilitair Management (AFM) een aantal scenario's onderzocht. De Vlaams Bouwmeester voert daarbij een pleidooi voor een overheid die actief aanwezig is in de stad en voor het ontwikkelen van ingenieuze verzamelingen gebouwen. De huisvesting van

ambtenaren staat niet op zich en kan, gekoppeld aan andere functies zoals winkelen en wonen, een meerwaarde betekenen voor de stedelijke context.

Infrastructuur in context (symposium)

Van bij de aanvang van zijn mandaat vestigde de tweede Vlaams Bouwmeester Marcel Smets de aandacht op het belang van infrastructuur als hefboom voor een kwaliteitsvolle publieke ruimte. Wegen, fiets- en voetgangersverbindingen, tram- en busbanen, wachtaccommodaties en perrons mag men niet louter technisch en functioneel bekijken. Hun kwaliteit hangt samen met de inbedding in de omgeving en de integratie van duurzame en maatschappelijk verantwoorde aspecten. Het ontwerp moet groeien vanuit de 'context' en als een inherent deel van de publieke ruimte worden gezien. Zo zette de Vlaams Bouwmeester zijn schouders onder tal van infrastructuurprojecten. Op 25 februari 2010 organiseerde het Team Vlaams

Bouwmeester in de Handelsbeurs in Gent het symposium 'Infrastructuur in context'. Bedoeling was om opdrachtgevers en ontwerpers van grote infrastructuurprojecten goede voorbeelden aan te reiken die de voorbije jaren in Vlaanderen verwezenlijkt zijn. Zowel de Vlaams Bouwmeester als minister van Openbare Werken en

Mobiliteit Hilde Crevits legden tijdens het symposium de nadruk op het belang van een geïntegreerde aanpak met oog voor de landschappelijke en stedenbouwkundige inpassing van infrastructuur. Aan het symposium namen ruim 300 geïnteresseerden deel.

► 38 – Infrastructuur

Infrastructuur in context (Dossier 2)

In het kader van het symposium 'Infrastructuur in context' verscheen een gelijknamige publicatie, tevens het tweede nummer in de reeks Dossiers van het Team Vlaams Bouwmeester. *Dossier 2* belicht enkele voorbeeldprojecten waar het Team Vlaams Bouwmeester de voorbije jaren bij betrokken was: de aanleg van een stedelijk plateau in Turnhout, de landschappelijke (her)aanpassing van de N80 in Sint-Truiden en het verhogen van de bruggen over het Albertkanaal in Antwerpen. Het dossier omvat verder gesprekken met Marcel Smets en met Gijs Moors, afdelingshoofd van het Agentschap Wegen en Verkeer in Limburg.

Jaarverslag 2008-2009

Begin juni 2010 verscheen het *Jaarverslag 2008-2009*, een terugblik op de activiteiten van de Vlaams Bouwmeester en zijn Team

tijdens de laatste twee jaren van het mandaat van Marcel Smets. Deze geïllustreerde publicatie belicht de voornaamste thema's waarrond het Team Vlaams Bouwmeester heeft gewerkt en geeft een stand van zaken van de Open Oproep en de kunstprojecten. In een inleidend interview kijkt Marcel Smets terug op zijn vijf jaar Bouwmeesterschap, op de gerealiseerde doorbraken op het vlak van infrastructuur, landschap, scholenbouw en vastgoedbeleid, en op de onvoltooide kwesties. Hij hoopt dat elk van zijn opvolgers 'de vrijheid krijgt om zijn of haar inzichten op een gestroomlijnde, krachtige, misschien zelfs wat extremere manier door te zetten. Dankzij een solide basis ontstaat een vrijheid voor de toekomst. Op termijn kan er een vestiging, een stedelijk bolwerk, een mooie stad ontstaan. Samen met b0b heb ik hiervoor de basis gelegd.' Nieuw in deze editie is het beeldverslag van de bouw- en kunstprojecten die in 2008 en 2009 werden

gerealiseerd. Dit album toont hoe 'de jarenlange inspanningen stilaan zichtbaar worden' en hoe het werkveld van het Team Vlaams Bouwmeester de voorbije jaren is uitgebreid en gediversifieerd.

Jonge ontwerpers in Europa

Van bij de aanstelling van de eerste Vlaams Bouwmeester in 1999 was het een van de doelstellingen van het instituut om ervoor te zorgen dat ook jonge ontwerpers hun weg vinden naar overheidsopdrachten. Hiertoe heeft de Vlaams Bouwmeester tal van instrumenten gecreëerd. Zo is de *Open Oproep* een selectieprocedure die volop kansen geeft aan jonge ontwerp bureaus

in binnen- en buitenland en richt de *Meesterproef* zich expliciet tot pas afgestudeerden die voor het eerst de kans krijgen om, begeleid door experts, een publiek project te realiseren. Dankzij deze politiek kan er een nieuwe wind waaien in de architectuur van publieke gebouwen. Om in Europa een klimaat te creëren dat kansen geeft aan jonge ontwerpers, gingen de Vlaams Bouwmeester, het Nederlandse Architectuur Lokaal en de Duitse Baustiftung een debat aan waarin werd nagegaan welke instrumenten de respectieve landen hanteren. Het debat vond plaats op 6 oktober 2010 in het kader van 'Roots - Young creative architectural talent educated in the Euregion Meuse-Rhine', georganiseerd door cultuurhuis Schunck in het Nederlandse Heerlen.

Uit de debatten bleek dat er nog vele drempels te overwinnen zijn. Zo is het voor buitenlandse, jonge ontwerpers niet eenvoudig om mee te dingen bij een overheidsopdracht waarvoor de documenten in het Nederlands moeten worden opgesteld. Omgekeerd blijkt dat jonge, Vlaamse ontwerpers weinig kansen krijgen in het buitenland, waar procedures zoals de *Open Oproep* nog geen ingang hebben gevonden. Architectuur Lokaal en de Duitse Baustiftung toonden zich zeer enthousiast over de procedure van de Open Oproep. Ze ijveren nu om een gelijkaardige procedure ook in hun land ingang te doen vinden en de verschillende Europese overheidsopdrachten beter op elkaar af te stemmen.

Jury en selectie (advies)

De keuze van de juiste ontwerper speelt een cruciale rol in een bouwproces. Alle departementen en agentschappen van de Vlaamse overheid en de lokale overheden kunnen op vrijwillige basis deelnemen aan de Open Oproep en voor de organisatie van de gunningsprocedure voor ontwerpers een beroep doen op de Vlaams Bouwmeester. Ook buiten de *Open Oproep* kan de Vlaams Bouwmeester advies verlenen bij het voordragen van ontwerpers of projectregisseurs, het deelnemen of samenstellen van jury's en de mogelijke procedures die gevolgd

kunnen worden om te komen tot kwaliteitsvolle resultaten. De aard van het advies wordt bepaald door het ambitieniveau van de opdrachtgever, de beschikbare tijd of het beschikbare budget en de kwaliteit van het voortraject. Zo zal de Vlaams Bouwmeester zelf in een jury zetelen als hij ook betrokken was bij de opmaak van het bestek, maar wenst hij niet te selecteren op een ambitieniveau dat hij niet kan onderschrijven. Vanwege de toenemende vraag wordt bij de Vlaams Bouwmeester steeds vaker beslist om niet zelf in de jury te zetelen maar externe juryleden in te schakelen. Het belangrijkste is dat het bestek en de projectdefinitie goed zijn geformuleerd. In 2010 en 2011 werden respectievelijk elf en vijf adviezen verleend, onder meer aan het Sportinfrastructuurplan voor eenvoudige sporthallen, het stadsproject 'Aarschot op sporen' en de Groene Fietsgordel in Brugge.

K

Kantoor Vlaams Bouwmeester

Op 19 december 2011, terwijl de inrichtingswerken aan het Atelier Bouwmeester in de Ravenstein-galerij nog volop aan de gang waren, verhuisde het Team Vlaams Bouwmeester zijn kantoren van het Boudewijngebouw naar de bovenste verdieping van het kantoorgebouw aan de Grasmarkt 61, vlakbij de Brusselse Grote Markt. Voortaan zal het Team op twee locaties werkzaam zijn: Atelier en back office.

Kunst in opdracht

Binnen het Team Vlaams Bouwmeester is een kunstcel actief die publieke bouwheren, al of niet in het kader van de toepassing van het Decreet op de integratie van kunst in publieke gebouwen, ondersteunt en begeleidt bij het initiëren en realiseren van kunstprojecten. In de periode 2010-2011 werden 42 nieuwe kunst-

projecten opgestart en 25 artistieke interventies gerealiseerd.

- ▶ 92 – Kunst in opdracht
- ▶ 184 – Kunst in opdracht

Kunst op rotondes (advies)

In 2007 reeds publiceerde de kunstcel van de Vlaams Bouwmeester *Cahier #1. Rond punt. Over verkeersrotondes als context voor kunst*. In het cahier stellen diverse auteurs en beeldend kunstenaars de wijdverbreide gewoonte om rotondes met een kunstwerk te versieren, in vraag. Als gevolg van deze publicatie en vanwege een verscherpte aandacht bij het Agentschap Wegen en Verkeer (AWV), stuurde AWV een dienstorder uit betreffende de inrichting van rotondes met een kunstwerk. Zonder positief advies van de kunstcel gaat AWV geen concessieovereenkomst aan met een stad of gemeente voor de plaatsing van een kunstwerk. Waar een artistieke interventie wel zinvol wordt geacht, tracht de kunstcel de steden en gemeenten zoveel mogelijk te ondersteunen in hun streven naar een procesmatige aanpak, waarbij een opdrachtformulering en professioneel artistiek advies centraal staan.

Frederic Geurts, *Spiraal, Kleine Brogel, 2011 (KU 1002)* ▶ 193

In 2010 en 2011 werden vier projecten begeleid: een rotonde in Waregem met een kunstwerk van Stief Desmet; een rotonde in Kleine Brogel met een kunstwerk van Frederic Geurts; een rotonde in Aalst, waarvoor nog geen kunstenaar is geselecteerd en een rotonde in Asse waarvoor een artistiek concept van Simona Denicolai en Ivo Provoost door de selectiecommissie werd goedgekeurd. Dit project werd echter door de gemeenteraad verworpen en wordt niet in Asse gerealiseerd.

Stief Desmet, *Monument for R35, Waregem, 2010 (KU 0811)* ▶ 191

Kust

In het kader van het project Via Ruimte voert de Vlaams Bouwmeester een onderzoek naar regio- of grensoverschrijdende gebieden. Dit zijn gebieden met een potentieel sterke uitstraling en internationale herkenbaarheid. Mogelijk te onderzoeken entiteiten zijn onder meer de Eurometropool Rijsel-Kortrijk-Doornik, de Delta Antwerpen-Rotterdam, de Euregio Maas-Rijn, de rand rond Brussel en de kuststreek. Het Departement Mobiliteit en Openbare Werken (MOW) werd halverwege 2010 door de Vlaamse Regering belast met het project Vlaamse baaien, dat onder meer een antwoord moet bieden op het overstromingsgevaar door een stijgende zeespiegel. Om ook een ruimtelijke visie voor de kust te ontwikkelen, is er een overeenkomst in de maak tussen MOW en het Team Vlaams Bouwmeester voor het opstarten van speculatief ontwerpend onderzoek voor de kuststreek. In het kader daarvan belegde de Vlaams Bouwmeester verschillende klankbordgroepen met het oog op het opstellen van een projectdefinitie. Vertegenwoordigd zijn onder meer de provincie West-Vlaanderen, de West-Vlaamse Intercommunale (WVI), het Coördinatiepunt kust, AGUR (Agence d'Urbanisme Dunkerque) en het departement Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed (RWO).

L

Lab erfgoed

Het behoud en onderhoud van onroerend erfgoed en monumenten is vaak erg duur, dit terwijl vele monumenten leeg staan of nauwelijks gebruikt worden. Daarom vatte de Vlaams Bouwmeester het plan op voor een Lab erfgoed, met de bedoeling om dankzij een gepaste herbestemming erfgoed te behoeden voor verval en eventueel rendabel te maken. In het kader van dit project gaat het Team Vlaams Bouwmeester in 2012 in eerste instantie op zoek naar goede voorbeelden en praktijken in binnen- en buitenland. Deze zullen worden gebundeld in een publicatie of een databank. Op termijn kunnen deze voorbeelden dienen als inspiratie voor pilootprojecten in Vlaanderen.

Lustrum Marcel Smets

Het vijfjarige mandaat van Vlaams Bouwmeester Marcel Smets liep ten einde in juni 2010. De Bouwmeester nam informeel afscheid van zijn team op 30 juni 2010. In de voormiddag brachten Marcel Smets en het team een bezoek

aan sportcentrum De Boerekreek in Sint-Jan-in-Eremo, een project waarvan het ontwerpteam (Coussée en Goris architecten) werd geselecteerd via de Open Oproep. Daarna maakte het gezelschap een boottocht op de Schelde en bezocht men de nieuwe Scheldebrug in Temse, een van de belangrijke realisaties onder het bouwmeesterschap van Marcel Smets. Op 2 september

De nieuwe Scheldebrug in Temse

2010 volgde een meer formele afscheidsplechtigheid. In de namiddag werd de tentoonstelling '10 jaar Vlaams Bouwmeester' geopend in designcenter de Winkelhaak in Antwerpen. 's Avonds was er een afscheidsreceptie in de Marmeren Zaal van de Zoo van Antwerpen. Tal van prominenten, zoals minister van Justitie Stefaan De Clerck, Nederlands Rijksbouwmeester Liesbeth van der Pol en Smets' opvolger Peter Swinnen, getuigden over de verwezenlijkingen van het voorbije mandaat.

Masterclass Stadsprojecten

De Vlaamse Vereniging voor Ruimte en Planning (VRP) organiseert in samenwerking met het Vlaams Kenniscentrum PPS, het kabinet van Vlaams minister Freya Van den Bossche, het Team Vlaams Bouwmeester en het team Stedenbeleid, de jaarlijkse Masterclass Stadsprojecten, een zevendaagse opleiding voor projectleiders. De masterclass verschaft inzicht in de regie en het publieke management van stadsprojecten, in het instrumentarium en in de planningsmethoden. De sprekers zijn binnen- en buitenlandse vakspecialisten. De vierde editie van de Masterclass Stadsprojecten liep van november 2009 tot en met februari 2010. De vijfde editie vond plaats in januari 2011. De masterclass wordt telkens gevolgd door een studiereis, in 2010 naar Londen en Birmingham, in 2011 naar Kopenhagen.

M

Meesterproef

De Meesterproef biedt talentvolle jonge ontwerpers en kunstenaars de kans om in opdracht van de overheid een eigen ontwerp te realiseren. In 2010 en 2011 was de Meesterproef aan zijn zevende respectievelijk achtste editie toe. Met de jaren werd de Meesterproef beetje bij beetje hervormd. Zo worden sinds de zevende editie ook landschapsarchitecten uitgenodigd en is besloten om alle projecten van de Meesterproef te centraliseren in één stad. In 2010 was dat Gent, in 2011 Genk. Deze aanpak leidt immers tot een groter engagement van de opdrachtgever, en dus tot een hogere kans op realisatie. Vanaf de achtste editie wordt de Meesterproef jaarlijks ingericht, zijn er minder deelnemers en is het proces korter en gebalder. Dat laat een intensere begeleiding toe en moet

een nog grotere kans op realisatie in de hand werken. Door de Meesterproef vaker en gericht te laten plaatsvinden, wil de Vlaams Bouwmeester scholen, academies en universiteiten aanmoedigen en uitdagen om te excelleren. De bedoeling is om de Meesterproef op systematische wijze te koppelen aan de werking van de architectuuropleidingen. De Meesterproef moet zo uitgroeien tot een vast onderdeel van de proclamatie.

- ▶ 28 – Meesterproef 2010, Gent
- ▶ 80 – Meesterproef 2011, Genk

MER (advies)

Om een ruimtelijk uitvoeringsplan (RUP) of een bouwproject vergund te krijgen, kan het nodig zijn dat er een milieueffectenrapport (MER) wordt opgemaakt (respectievelijk een planMER en een projectMER) dat de effecten onderzoekt van een project op de meest diverse terreinen, zoals verkeer, bodem, milieu, geluid, flora en fauna. De MERcel van de Vlaamse overheid beslist aan welke instanties advies gevraagd wordt: lokale of provinciale besturen, de dienst leefmilieu of mobiliteit, belangenverenigingen, infrastructuurbeheerders enzovoort. Deze adviezen zijn telkens toegespitst op één specifieke sector of thema. De Vlaams Bouwmeester beoordeelt het project op zijn ruimtelijke impact. De ruimtelijke effecten moeten bekeken worden als een integraal gegeven: om een geïntegreerd project te realiseren, dienen van in het begin de verschillende disciplines in hun samenhang te worden bekeken.

Missing links

De Vlaamse overheid wil de komende jaren een twintigtal 'missing links' – ontbrekende schakels en knelpunten in het wegennet – wegwerken. Een aantal van deze missing links – zoals de Limburgse noord-zuidverbinding (NZL) en de A11 in Zeebrugge – worden via een DBFM-contract met Via-Invest versneld ontwikkeld. De Vlaams Bouwmeester is betrokken bij de opmaak van het bestek en staat in voor de kwaliteitsbewaking. De samenwerking met het Agentschap Wegen en Verkeer (AWV) en Via-Invest tast de mogelijkheden af om binnen een DBFM-contract tot ruimtelijke kwaliteit te komen. De Vlaams Bouwmeester was betrokken bij de opstelling van de gunningsmethode en de opmaak van het bestek en de referentieontwerpen. De Vlaams Bouwmeester kon bekomen dat er in het bestek minimumeisen werden gesteld op het vlak van ruimtelijke kwaliteit, waaraan de bidders moesten voldoen om ontvankelijk te worden verklaard. De consortia moesten hun visie geven op het landschap, de ruimtelijke inpassing en het tracé van de missing links. Eén verkeersknoop moesten ze in detail ont-

werpen. Pas in een volgende fase worden de bidders beoordeeld op andere factoren, zoals de prijs. In deze eerste beoordelingsfase zat de Vlaams Bouwmeester mee in de jury. Het resultaat van een dergelijk bestek is dat de consortia een beroep doen op vermaarde ontwerpers voor hun project. Deze manier van werken, waarbij ruimtelijke kwaliteit van in het begin wordt opgenomen in het bestek, lijkt een goede manier om ruimtelijke kwaliteit te bekomen in DBFM-contracten.

- ▶ 38 – Infrastructuur
- ▶ Samenwerkingsakkoorden

O

Onroerend erfgoed

Sinds 1 juli 2011 zijn het vroegere VIOE (Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed) en het deel Erfgoed van het Agentschap Ruimte en Erfgoed samengevoegd in een nieuw Agentschap Onroerend Erfgoed, dat instaat voor het Vlaamse onroerend erfgoedbeleid: bescherming en erfgoedontsluiting. Het onderzoek vormt de basis voor het erfgoedbeleid van de Vlaamse overheid. De contacten en de samenwerking die de Vlaams Bouwmeester in 2009 met het VIOE opstartte, stonden wegens de reorganisatie een tijd op een lager pitje, maar worden nu voortgezet met het nieuwe Agentschap. Beide partijen houden elkaar op de hoogte van projecten (bijvoorbeeld uit de Open Oproep) en zorgen ervoor dat de juiste mensen er tijdig bij betrokken worden. Ook de samenwerking met het vroegere Agentschap Ruimtelijke Ordening-Onroerend Erfgoed Vlaanderen (RO Vlaanderen), sinds 2011 opgenomen in het departement Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed (RWO), gaat door.

Onzichtbare zorg

De nieuwe ontwikkelingen in de dagelijkse praktijk van de zorg-

sector hebben vandaag nog geen adequate architecturale vertaling gekregen. Zorginfrastructuur is nog steeds gebaseerd op het oermodel van het ziekenhuis: een centrale kern bedient lange gangen met daarin allemaal identieke kamertjes. De zorgbehoevende is in dit model een patiënt en niet iemand die ook wil wonen en ergens thuis zijn. De Vlaams Bouwmeester gaf de opdracht aan twee architectuurscholen – Artesis Hogeschool Antwerpen en de Provinciale Hogeschool Limburg – om een onderzoek op te starten naar de evoluties in de zorgsector en ontwerpend onderzoek te voeren naar vernieuwende typologieën voor zorg. Beide studies werden eind 2011 opgeleverd.

► 98 – Onzichtbare zorg

Openbaarheid (Cahier #3)

In de reeks Cahiers belicht het Team Vlaams Bouwmeester aspecten van kunst in de openbare ruimte. *Cahier #3 Openbaarheid. Over publiek domein, planning en restruimte* gaat over de stedelijke ruimte in het algemeen, en meer bepaald de (nog) niet (meer) geplande ruimte. De kern van elk cahier is een kunstopdracht, door het Team Vlaams Bouwmeester uitgeschreven aan enkele hedendaagse kunstenaars in binnen- en buitenland. Voor dit nummer nodigde artistiek adviseur Rolf Quaghebeur Agentschap, Patrick Corillon, Franky D.C, Anna Faroqhi, Loek Grootjans, Ellen Harvey, Dennis Tyfus en Vadim Vosters uit een bijdrage te leveren over begrippen als publiek domein, planning en restruimte. Daarnaast omvat het cahier beschouwingen over twee multidisciplinaire initiatieven: het project *The Stone Road* van kunstenaarscollectief Firefly over

de gewestweg N6 tussen Brussel en Bergen (2006-08), en dat rond herbestemming van het Gentse collectief Tractor. Het nummer omvat verder essays van cultuurfilosoof Eric Corijn en architect Kenny Cupers. Koen Brams en Dirk Pültau voerden een gesprek met de New Yorkse kunstenaar Vito Acconci en fotograaf Marc De Bleeck leverde een beeldessay.

Open Oproep

De Open Oproep selectieprocedure voor ontwerpers is en blijft het voornaamste instrument in de werking van het Team Vlaams Bouwmeester. In de periode 2010-2011 werden, verdeeld over de vier nieuwe edities van de Open Oproep (19 t.e.m. 22), in totaal 80 nieuwe projecten van publieke bouwheren gepubliceerd. Tevens werden 56 projecten toegewezen en 27 projecten gerealiseerd. Vanaf 2011 is de selectieprocedure grondig vernieuwd. De Open Oproep is geëvolueerd van een standaardprocedure tot een Open Oproep op maat van het project. In de Open Oproep 3.0 kan het aantal te selecteren gegadigden verschillen van opdracht tot opdracht of is er variatie mogelijk in de mate van uitwerking van een project. Eveneens nieuw aan de Open Oproep 3.0 is dat de bouwheer verplicht is een projectregisseur aan te stellen. Die is verantwoordelijk voor de bemiddeling tussen de verschillende betrokken, private en publieke partners en voor het stroomlijnen van het ontwerp- en uitvoeringsproces. Om het proces vlekkeloos te laten verlopen, zijn duidelijke afspraken nodig tussen de Vlaams Bouwmeester en de publieke opdrachtgever. Die worden vastgelegd in een samenwerkingsprotocol. Het projectgebonden protocol legt onder meer de beoordelings- en gunningscriteria en hun respectieve gewicht vast en regelt de samenstelling van de jury.

► 76 – Open Oproep 3.0

► 145 – Feiten & cijfers

Opleidingen

De leden van het Team Vlaams Bouwmeester moeten hun competenties voortdurend blijven

ontwikkelen. Een aantal opleidingen zijn verplicht. Zo volgde het volledige team in 2010 cursussen over overheidsopdrachten en over de toegankelijkheid van overheidsgebouwen. In 2011 vonden opleidingen plaats rond communicatie en projectmanagement. Daarnaast volgen teamleden opleidingen om hun specifieke functie binnen het Team te verdiepen, zij nemen deel aan symposia, bezoeken internationale biënnales en wonen lezingen en voordrachten bij. De Vlaams Bouwmeester is tevens geabonneerd op tal van nationale en internationale vaktijdschriften.

P

Parochiekerken

Vlaanderen telt meer dan 1.800 parochiekerken. Vele staan vandaag leeg of worden slechts op schaarse momenten gebruikt. Dat leidt tot verwaarlozing en zelfs verval, wat op termijn belangrijke onderhoudskosten tot gevolg heeft. Om een toekomstvisie uit te stippelen voor de parochiekerken in Vlaanderen, en na te denken over een alternatief gebruik ervan, organiseerde Vlaams minister Geert Bourgeois, onder meer bevoegd voor Binnenlands Bestuur en Onroerend Erfgoed, op 1 juli 2010 in Mechelen een besloten studiedag, waarop alle betrokken actoren vertegenwoordigd waren, zoals onder meer het Team Vlaams Bouwmeester, de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG), het Agentschap Ruimte en Erfgoed en vertegenwoordigers van de Belgische Bisschoppenconferentie en van enkele kerkfabrieken. Als vervolg op de studiedag werden in het najaar van 2010 drie werkgroepen opgericht die de opdracht hadden beleidsaanbevelingen te formuleren. Het Team Vlaams Bouwmeester zetelde in de werkgroep 'herbestemming en ruimtelijke inpassing'. De werkgroepen kwamen tot een breed gedragen visie voor

een geïntegreerd en toekomstgericht beleid voor de circa 1.800 parochiekerken in Vlaanderen, dat op 16 maart 2012 een vertaling vond in een ontwerp van decreet. Het nieuwe Eredienstendecreet is van historisch belang. De oude Napoleontische wet, die de eigendomsrechten en beheersplichten vastlegde, wordt afgeschaft. Het Eredienstendecreet bezorgt de gemeentebesturen een grotere slagkracht en verantwoordelijkheid. Zij staan voor de uitdaging om samen met de kerkbesturen en de bisschoppelijke overheden een lokale visie uit te werken over de toekomst van de parochiekerken op hun grondgebied. Op die manier kunnen parochiekerken gemakkelijker nieuwe functies huisvesten, wat zal leiden tot een betere bescherming van het historische erfgoed.

PPS en architecturale kwaliteit

Steeds meer bouwprojecten van de Vlaamse overheid worden gerealiseerd binnen een publiek-private samenwerking (PPS) of een DBFM-contract (*Design-Build-Finance-Maintain*). Voor de Vlaams Bouwmeester is dat problematisch omdat het risico hierbij groot is dat de overheid haar rol als bouwheer – en dus als bewaker van kwaliteit – uit handen geeft. Daarom maakte het consultancybureau Bopro, HUB architecten en het juridische bureau DLA Piper in opdracht van de Vlaams Bouwmeester een studie naar de mogelijkheid om kwaliteitsgaranties te verankeren in PPS-procedures. Daarnaast maakte het advocatenkantoor Stibbe een zuiver juridische studie naar de procedures van de toekenning van een DBFM-project. Het bureau onderzocht de elementen in het proces die een invloed kunnen hebben op de architecturale kwaliteit en wees enkele strategische punten aan waarmee de overheid rekening moet houden in de procedure. Beide studies werden in 2011 voltooid en wachten op verdere evaluatie.

Prijs Bouwmeester 2011

De Prijs Bouwmeester bekroont een publieke opdrachtgever, niet alleen voor zijn architecturale realisatie, maar ook voor het

Een van de drie bekroonde projecten van de Prijs Bouwmeester 2011: 's Hertogenmolens in Aarschot

moedige en vaak complexe proces dat eraan voorafging. In die zin verbeeldt de prijs als het ware de *core business* van de Vlaams Bouwmeester: het stimuleren van voorbeeldig publiek opdrachtgeverschap. In 2011 vielen museum M in Leuven, 's Hertogenmolens in Aarschot en de multifunctionele bibliotheek van Dendermonde in de prijzen.

► 18 – Prijs Bouwmeester 2011

Projectgebonden protocol

Wanneer een publieke opdrachtgever een beroep doet op de procedure van de Open Oproep, sluiten bouwheer en Vlaams Bouwmeester voorafgaandelijk een protocol af. Het protocol bevat alle afspraken die cruciaal zijn voor het welslagen van het selectieproces, zoals de beoordelings- en gunningscriteria, de samenstelling van de jury, het aantal te selecteren gegadigden, de keuze van een projectregisseur en een projectmanager, de honoraria voor de deelnemers en het investeringsbedrag. Het projectgebonden protocol werd in

het leven geroepen bij de wijziging van de selectieprocedure. Terwijl de Open Oproep voorheen één enkele formule was die toegepast werd op alle soorten opdrachten, is de Open Oproep versie 3.0 afgestemd op de aard van het project.

► 76 – Open Oproep 3.0

R

Rijksbouwmeester – workshops

Het Nederlandse instituut Rijksbouwmeester kan bogen op een meer dan honderd jaar oude traditie. Er valt dus veel te leren van de ervaring van de Nederlandse evenknie. Maar ook andersom bestaat er een erg grote interesse in de werking en de instrumenten van de Vlaams Bouwmeester. Daarom trok het Team Vlaams Bouwmeester op 8 juli 2010 naar

Den Haag voor een workshop met het Atelier van de Rijksbouwmeester. Het doel van de bijeenkomst was om kennis te maken met de collega's aan de andere kant van de grens en te kijken hoe het Atelier vergelijkbare onderwerpen en problemen aanpakt. Beide Bouwmeesters stelden hun aanpak, werking en structuur voor. Daarna was er ruimte voor gesprek in verschillende workshops, onder meer over Europese aanbestedingen, adviesverlening aan publieke opdrachtgevers, de herbestemming van monumenten en kunst in opdracht.

Rijksbouwmeester – Samenwerking

Op 1 augustus 2011 volgde Frits van Dongen Liesbeth van der Pol op als Nederlands Rijksbouwmeester. Vlaams Bouwmeester Peter Swinnen voerde op 11 oktober 2011 een eerste verkennend gesprek met Frits van Dongen, met het doel de bestaande samenwerking tussen de twee instanties verder te zetten. Die samenwerking kreeg de voorbije jaren achtereenvolgens vorm in de lezingenreeks 'Grensverkenningen' en in gezamenlijke workshops van het Team Vlaams Bouwmeester en het Atelier van de Rijksbouwmeester. In hun eerste gesprekken deden beide Bouwmeesters hun visie, ambities en plannen uit de doeken. Vlaams Bouwmeester Peter Swinnen stelde er zijn ambitienota voor en sprak meer in het bijzonder met Frits van Dongen over het project ViA Ruimte, dat inzet op grensoverschrijdende samenwerking van Vlaanderen met zijn burelen. Zo wordt een Vlaams-Nederlandse samenwerking rond bijvoorbeeld de Scheldedelta steeds meer onontkoombaar binnen een Europese context, niet enkel voor de economische activiteiten in de havens van Antwerpen en Rotterdam, maar ook voor mobiliteit, ecologie, landschap en waterbeheer.

Rondetafelgesprekken kunst in opdracht

De voorbije jaren kreeg de kunstcel van het Team Vlaams Bouwmeester een steeds grotere toestroom te verwerken van aanvragen van publieke opdracht-

gevers voor de begeleiding van kunstprojecten. Deze worden ook steeds diverser van aard. Zo gaat het niet langer alleen over kunstintegratie in gebouwen, maar ook over kunstprojecten in de publieke ruimte of geïntegreerd in infrastructuur of landschap. Bij publieke opdrachtgevers die actief zijn in de publieke ruimte, zoals het Agentschap Wegen en Verkeer (AWV), Waterwegen en Zeekanaal, NV De Scheepvaart of de steden en gemeenten, groeit duidelijk de ambitie om de publieke ruimte een culturele uitstraling te geven. Na twaalf jaar kunst in opdracht in de schoot van de Vlaams Bouwmeester is het tijd om de positie van de kunstcel, niet alleen binnen het Team Vlaams Bouwmeester maar ook in het ruimere werkveld van kunst in de publieke ruimte in Vlaanderen, te herbekijken. De kunstcel wil met een evaluatie van haar werking opnieuw haar voortrekkersrol bij zowel praktisch als reflectie rond kunst in de publieke ruimte scherp stellen. Hiertoe werden in de loop van 2011 een viertal rondetafelgesprekken georganiseerd met de verschillende actoren die projectmatig betrokken zijn bij kunst in opdracht: kunstenaars, opdrachtgevers, architecten en artistiek deskundigen. Bedoeling was om eerst binnen het eigen werkveld te peilen naar wat belangrijk is, waar de noden liggen en hoe de samenwerking met de Bouwmeester ervaren wordt.

In 2012 zal de reeks worden afgesloten met een laatste rondetafelgesprek, waaraan beleidsverantwoordelijken zullen deelnemen: het ministerie van Cultuur, het Vlaams Infrastructuurfonds voor Persoonsgebonden Aangelegenheden (VIPA), het Vlaams Fonds voor Culturele Infrastructuur (FOCI), vertegenwoordigers van de kabinetten van de betrokken ministers enzovoort. Daarna volgt een geïntegreerde rondetafel die tot een synthese moet komen.

► 90 – Kunst in opdracht

Routeplanner

Grote investeringsprojecten in Vlaanderen moeten steevast zeer complexe procedures volgen. Het

is een gigantische administratieve malle-molen van vergunningen, milieueffectenrapporten, haalbaarheidsstudies, consultaties en herzieningen. De Vlaamse overheid wil het proces vlotter en efficiënter laten verlopen en stelde verschillende werkgroepen samen die alle facetten van de procedures doorlichtten. Het Team Vlaams Bouwmeester zetel-de in een van de werkgroepen die zich boog over 'geïntegreerde planning'. De werkgroepen gaven aanbevelingen aan een commissie. Die stelde een draaiboek of *Routeplanner voor project-gedreven processen* op. De routeplanner stelt een nieuwe proces-aanpak voor, die bestaat uit drie belangrijke fasen: agendering, voortraject en uitwerking. De filosofie van de routeplanner bestaat er in grote lijnen in dat een efficiëntere besluitvorming kan worden gerealiseerd door meer aandacht te besteden aan de voorbereiding. De agenderingsfase is een informele fase, maar vormt wel de hoeksteen van een kwaliteitsvol procesverloop. Enkel door in de agenderingsfase alle betrokkenen te horen, kan een geïntegreerd en succesvol project tot stand komen. De routeplanner zal vermoedelijk in de loop van 2012 een vervolg krijgen in de gepaste regelgeving of een decreet.

Ruimte

De Vlaams Bouwmeester werkt nauw samen met de Vlaamse Vereniging voor Ruimte en Planning (VRP). Naast de samenwerking voor de Masterclass Stadsprojecten is het Team Vlaams Bouwmeester ook een structurele partner van het kwartaalblad *Ruimte*, dat uitgegeven wordt door de VRP. In elk nummer publiceert de Vlaams Bouwmeester een artikel over ruimtelijke ordening, stedenbouw, landschap of infrastructuur in Vlaanderen. In 2010 en 2011 verschenen interviews met uittredend Bouwmeester Marcel Smets en zijn opvolger Peter Swinnen en bijdragen over fietsers- en voetgangersbruggen, het stadsvernieuwingproject De Ververij in Ronse, het beeldkwaliteitsplan voor Begijnendijk, geluidswerende maatregelen, het onderzoeksproject ViA Ruimte en de Prijs Bouwmeester 2011.

Ruimte voor zorg (symposium)
Vlaanderen vergrijsd in een ijl-tempo. Er zullen niet alleen meer ouderen zijn, ze zullen ook meer – en meer diverse – behoeften hebben aan wonen en zorg. Om antwoorden te formuleren op deze uitdagingen, verzamelden op 13 december 2011 meer dan driehonderd mensen uit de ouderen- en thuiszorgsector, architecten, projectontwikkelaars en ruimtelijke planners op het symposium 'Ruimte voor zorg' in Passage 44 in Brussel. Het symposium was een organisatie van de Vlaams Bouwmeester en het Vlaams Infrastructuurfonds voor Persoonsgebonden Aangelegenheden (VIPA) en vond plaats in het kader van het samenwerkingsakkoord, dat de Vlaams Bouwmeester afsloot met Vlaams minister Jo Vandeurzen. Naast Vlaams Bouwmeester Peter Swinnen gaven onder anderen ook Tom Lagast, projectleider Beleidsplan Ruimte Vlaanderen, de Nederlandse architect en Rijksadviseur voor de Infrastructuur Ton Venhoeven en de Belgische architect Paul Vermeulen een uiteenzetting.

► 98 – Onzichtbare zorg

S

Samenwerkingsakkoorden

De Vlaams Bouwmeester sloot met een aantal publieke partners en beleidsverantwoordelijken een zogenaamd protocol of samenwerkingsakkoord af. Zo'n protocol is een soort *gentlemen's agreement*, een engagement waarbij de partners een aantal actiepunten definiëren waarvoor beiden zich willen inzetten. In de loop van 2010 en 2011 werd alvast één belangrijk protocol afgesloten met Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin Jo Vandeurzen. Het protocol Zorg beoogt de ongeziene uitdagingen met betrekking tot zorgvoorzieningen, onder meer door de vergrijzing van de bevolking,

op een vernieuwende en duurzame manier aan te pakken. Het protocol bevat afspraken over de organisatie, het personeel en de inzet van financiële middelen: de gezamenlijke organisatie van het symposium 'Ruimte voor zorg' op 13 december 2011, de uitbreiding van het Team Vlaams Bouwmeester met één werkracht en het opzetten van vijf pilootprojecten voor ouderenzorg.

In het protocol Wonen, met Vlaams minister van Energie, Wonen, Steden en Sociale Economie Freya Van den Bossche, sedert 2011 in opmaak, wordt de ambitie opgenomen om nieuwe woonconcepten te bedenken die in staat zijn een antwoord te bieden op de uitdagingen van de eenentwintigste eeuw. Dat gaat niet enkel over energieverbruik, maar ook over duurzame inplanting of collectief ruimtegebruik.

Het Team Vlaams Bouwmeester sloot tevens samenwerkingsakkoorden af met enkele belangrijke agentschappen en vennootschappen van publiek recht binnen de Vlaamse overheid die instaan voor het ontwerp, de aanleg en het beheer van infrastructuur: het Agentschap Wegen en Verkeer (sinds 2009), de nv Waterwegen en Zeekanaal (sinds 2007) en nv De Scheepvaart (sinds 2008). De Vlaams Bouwmeester zit jaarlijks samen met de betreffende diensten om de meerjarenbegroting te overlopen. Hieruit wordt in onderling overleg een aantal prioritaire projecten gelicht die in een nauwere samenwerking uitgevoerd worden.

De protocollen openen voor de Vlaams Bouwmeester deuren naar andere instanties en organisaties die betrokken zijn bij het betreffende beleidsdomein. Zo impliceert het protocol Zorg een onmiddellijke samenwerking met het Vlaams Infrastructuurfonds voor Persoonsgebonden Aangelegenheden (VIPA) en het Agentschap Zorg en Gezondheid, terwijl het protocol Wonen directe banden legt met de Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen (VMSW), onder meer in het kader van het Grond- en pandenbeleid.

- 12 – Collectief wonen
- 90 – Infrastructuur
- 96 – Onzichtbare zorg

Schelde-Landschapspark

Midden 2011 organiseerde de nv Schelde-Landschapspark een ontwerpwedstrijd voor de zone tussen de markt van de Oost-Vlaamse gemeente Wetteren en de nabijgelegen oever van de Schelde, waar nu nog een verlaten bedrijfsterrein ligt. Niet minder dan 22 gereputeerde architectenbureaus uit binnen- en buitenland schreven zich in. Vier onder hen mochten een gedetailleerd voorstel uitwerken. Uit die ontwerpen selecteerde een vakjury, met onder anderen Vlaams Bouwmeester Peter Swinnen, een winnaar. Laureaat is OKRA Landschapsarchitecten uit Utrecht in samenwerking met AWG Architecten uit Antwerpen. Zwaartepunt van het winnende ontwerp is de uitbreiding van de markt van Wetteren in de richting van de Scheldeoever. Zo creëren de ontwerpers een boeiende wandeling van de kerk tot aan een uitzichtpunt met spectaculaire panorama's over de Schelde.

De nv Schelde-Landschapspark is een publiek-private samenwerking tussen vijftien Scheldegemeenten en Euro Immo Star. De ambitie van het Schelde-Landschapspark is te komen tot een integrale ruimtelijke visie voor het volledige Scheldegebied, zodat de kwaliteiten van de regio bewaard blijven en er meer samenhangende landschappen ontstaan.

Scholenbouw

Vlaanderen moet de komende jaren een tweehonderdtal nieuwe scholen bouwen. Deze inhaalbeweging verloopt via een alternatieve financiering (DBFM), waarbij een private investeerder, met name AG Real Estate COPiD, instaat voor het ontwerp, de bouw, de financiering en het onderhoud van de nieuwe schoolgebouwen. Voor 24 modelprojecten werden de architecten in de loop van 2010 en 2011 geselecteerd via de procedure van de Open Oproep. De modelprojecten zijn geselecteerd op basis van de ambitie en de moeilijkheidsgraad van de school. Dat kan een pedagogisch project zijn, een sterke visie over duurzaamheid of een beoogde synergie met andere infrastructuren. Voor de overige bouwprojecten van de inhaalbeweging

Scholenbouw: het Emmaüsinstituut te Aalter (VMX Architects, OO 1929) ▶ 150 + 175

organiseerde de afgevaardigd bouwheer samen met de Vlaams Bouwmeester 'minicompetities' voor de aanstelling van de architectenteams. Voor deze procedure traden telkens vijf bureaus in competitie met een schetsontwerp voor één schoolproject, dat gekoppeld is aan drie à vijf gelijkaardige projecten. De winnaar haalt zo meteen de opdracht binnen voor het hele pakket. Het verloop van deze procedure is grotendeels geïnspireerd op de Open Oproep en werd begin 2012 afgerond.

▶ 44 – Scholen van Morgen

Sportinfrastructuur

In het kader van een inhaalbeweging in de sportinfrastructuur konden Vlaamse steden en gemeenten zich kandidaat stellen om nieuwe kunstgrasvelden aan te leggen en eenvoudige of multifunctionele sporthallen te bouwen. Om in aanmerking te komen voor Vlaamse subsidie moeten de steden aan een aantal juridische, financiële maar ook stedenbouwkundige voorwaarden voldoen. De Vlaams Bouwmeester zetelt samen met Bloso, de Participatiemaatschappij Vlaanderen (PMV) en het departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media in de selectieadviescommissie die de kandidaten voordraagt aan de Vlaamse regering. De Vlaams Bouwmeester oordeelt of de stedenbouwkundige randvoorwaarden vervuld zijn, of het Ruimtelijk Uitvoeringsplan

juist uitgevoerd wordt en of het project past in de omgeving.

De sportinfrastructuur wordt in clusters aanbesteed volgens een DBFM-formule (*Design, Build, Finance, Maintain*), waarbij consortia van investeerders, aannemers en ontwerpers kunnen meedingen naar clusters van projecten. In 2010 kwamen verschillende bundels van projecten op de markt. De kunstgrasvelden werden in clusters van vijftien aanbesteed; de eenvoudige sporthallen in clusters van vijf. Voor de multifunctionele sporthallen was telkens een afzonderlijke procedure voorzien.

Stadscontracten

De Vlaamse regering sloot met elk van de dertien centrumsteden een stadscontract af. Het stadscontract is een instrument van het Vlaamse Stedenbeleid dat alle financiële en administratieve ondersteuning van verschillende Vlaamse beleidsdomeinen aan de stad bundelt en op elkaar afstemt. Het stadscontract is een manier om te komen tot een meer efficiënte samenwerking tussen stad en Vlaamse overheid. Aan een stadscontract zijn concrete stadsvernieuwingsprojecten gekoppeld. Het Team Vlaams Bouwmeester adviseert er inzake ruimtelijke kwaliteit. De sterkte van een goed stadscontract is dat alle mensen van verschillende beleidsdomeinen samen rond de tafel zitten, wat een voorwaarde is voor een integraal project. Zo werden de voorbije jaren een aantal interessante en inhoudelijk

sterke stadscontracten gesloten, zoals bijvoorbeeld voor de vernieuwing van het centrum van Deinze of voor de Scheldekaaien in Antwerpen.

Stadsinnovatiecongres

Hoe kunnen stadsinnovatieprojecten het zogenaamde creatieve geheugen van de stad ondersteunen? Dat was de centrale vraag op het tweede Vlaams-Nederlands congres rond stadsinnovatie, dat plaatsvond op 4 en 5 februari 2010 aan de Universiteit Antwerpen. Het congres richtte zich op de manier waarop stadsvernieuwingsprojecten – en in het bijzonder bibliotheken en projecten voor de creatieve economie – het verleden en het historische DNA van een stad gebruiken als een inspiratiebron en een motor voor eigentijdse transformaties. De Vlaams Bouwmeester was op vraag van de Vlaamse administratie betrokken bij de organisatie van het congres, via een aantal brainstormingsessies en workshops met verschillende bibliotheken in Vlaanderen. Het stadsinnovatiecongres was een organisatie van de Universiteit Antwerpen in samenwerking met het Vlaams-Nederlands huis deBuren.

Stedenbeleid

De Vlaams Bouwmeester werkt nauw samen met het Team Stedenbeleid. In de stadscontracten, een van de instrumenten van Stedenbeleid om te komen tot een betere en efficiëntere samen-

werking tussen stad en Vlaamse overheid, zetelt het Team Vlaams Bouwmeester als kwaliteitsbewaker. De Vlaams Bouwmeester zetelt ook in de jury voor de projectsubsidies voor de stadsvernieuwingsprojecten. Daarnaast vaardigt het Team Vlaams Bouwmeester twee leden af in het regieteam dat steden begeleidt in het kader van de zogenaamde conceptsubsidie. Deze is in het leven geroepen om stadsvernieuwingsprojecten die niet geselecteerd zijn voor een projectsubsidie op een hoger niveau te tillen. Daarbij wordt gebruikgemaakt van de pools van architecten, ontwerpers, projectregisseurs, deskundigen en juryleden die door de Vlaams Bouwmeester zijn samengesteld. Daarnaast is de Vlaams Bouwmeester betrokken bij de organisatie van de Masterclass Stadsprojecten, georganiseerd door het Team Stedenbeleid en de Vlaamse vereniging voor Ruimte en Planning (VRP). In 2012 zal het Team Stedenbeleid, naar aanleiding van zijn tienjarige bestaan, zijn instrumenten herevalueren. Het Team Vlaams Bouwmeester zal daarbij op verschillende vlakken betrokken worden.

Strategisch bureau

De Vlaams Bouwmeester zette in 2011 een nieuwe interne overlegstructuur op. Voortaan houdt een strategisch bureau, samengesteld uit Vlaams Bouwmeester Peter Swinnen en zijn adjunct Stefan Devoldere, bestuurscoördinator Tania Hertveld, artistiek adviseur Ronald Van de Sompel en projectleiders Sofie Troch en Mario Deputter, het overzicht over de gehele werking van het Team Vlaams Bouwmeester. Het strategisch bureau, dat wekelijks vergadert, doet actief aan prospectie, denkt na over de opdracht van de Vlaams Bouwmeester en coördineert de strategische en operationele doelstellingen. Daarnaast vindt wekelijks een kort overleg plaats met het hele team. Hierbij worden praktische afspraken gemaakt rond de lopende projecten. Maandelijks is er een teamvergadering, waar thema's worden scherp gesteld en projecten intern worden gepresenteerd. Tweemaal per jaar komt het Team

Vlaams Bouwmeester een hele dag samen om het programma van de komende maanden vast te leggen en de synergie tussen de verschillende medewerkers te optimaliseren.

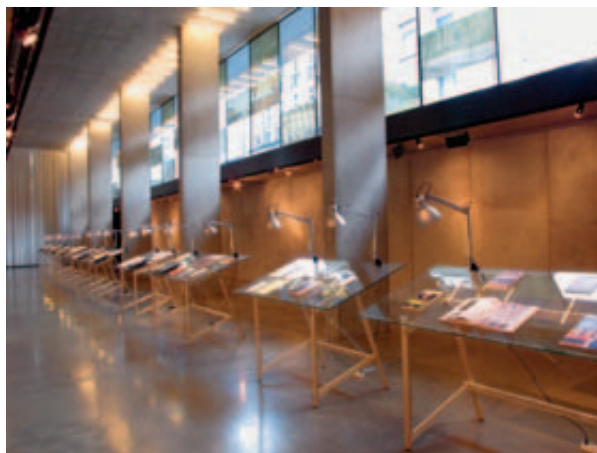
Studiereis Prijs Bouwheer

In 2009 reikte de Vlaams Bouwmeester de vierde editie van de Prijs Bouwheer uit, vandaag omgedoopt tot Prijs Bouwmeester. Met deze tweejaarlijkse prijs wil de Vlaams Bouwmeester hoogstaand stedenbouwkundig, landschappelijk en architecturaal kwaliteitsbeleid bij publieke en semipublieke opdrachtgevers aanmoedigen en belonen. De Vlaams Bouwmeester maakte in het voorjaar van 2010 met de genomineerden en laureaten een driedaagse studiereis naar Madrid. Doel van de reis was het bezoeken van een aantal interessante projecten. Succesvolle bouwheren konden elkaar leren kennen en hun ervaringen uitwisselen. Behalve verschillende geleide bezoeken aan enkele belangrijke architectuur- en stadsvernieuwingsprojecten in Madrid – zoals het Prado, de Reina Sofia, het Caixa Forum of de wijk Carabanchel – stond een ontmoeting op het programma met de afdeling Urbanismo y Vivienda van het stadsbestuur van Madrid. De groep kreeg een toelichting over het Calle 30-project, waarbij de ringweg rond Madrid in een tunnel werd gelegd zodat er bovengronds ruimte vrijkwam voor stadsonwikkeling, publieke ruimte en parken. Het Calle 30-project is in Vlaanderen bekend geraakt naar aanleiding van de discussies over de Antwerpse Oosterweelverbinding.

T

Tien jaar Vlaams Bouwmeester (tentoonstelling)

In september 2010 presenteerde het Designcentrum De Winkelhaak in Antwerpen de tentoonstelling '10 jaar Vlaams Bouwmeester'. De tentoonstelling belichtte

Tentoonstelling '10 jaar Vlaams Bouwmeester', Designcentrum De Winkelhaak, Antwerpen

aan de hand van foto's, korte teksten en een vijftal films de verschillende thema's waarop de Vlaams Bouwmeester heeft gewerkt – infrastructuur, scholen, landschap, sociale huisvesting, kunst in opdracht... – en stelde alle publicaties die het voorbije decennium werden gemaakt ter inzage van het publiek. Voor de scenografie werd het Team Vlaams Bouwmeester bijgestaan door Central Omgevingen. De tentoonstelling was eind 2009 reeds te zien op de viering ter gelegenheid van het tienjarige bestaan van de Vlaams Bouwmeester in het Brussels K-nal.

Tramlijnen naar Brussel

De Vlaamse Vervoersmaatschappij De Lijn wil Brussel met zijn omland verbinden door tot diep in Vlaanderen tramlijnen aan te leggen naar de hoofdstad. Tegen 2020 moet de eerste tram van Vlaanderen naar Brussel sporen. De Lijn consulteerde de Vlaams Bouwmeester voor het opmaken van het bestek. Die hield evenwel een pleidooi voor ontwerpend onderzoek naar de inplanting van de vier voorziene tracés, zodat ze zich optimaal zouden inpassen in het landschap. Tramlijnen hebben immers een enorme impact op de ruimte en het functioneren van het sterk verstedelijkte weefsel van de provincies Vlaams-Brabant en Antwerpen. In juni 2011 duidde De Lijn de studie bureaus Buur en Royal Haskoning aan om deze voorbereidende tramstudie op te starten en mogelijke tracévarianten te onderzoeken. In de loop

van 2012 zullen de studie bureaus een PlanMER opleveren met voorkeurtracés voor de vier potentiële tramverbindingen.

V

Vai (Vlaams Architectuurinstituut)

De Vlaams Bouwmeester werkt op projectmatige basis nauw samen met het Vlaams Architectuurinstituut (VAI). Het VAI is een centrum voor hedendaagse architectuur, ingesteld door de Vlaamse overheid. Het VAI heeft tot taak om het grote publiek te sensibiliseren voor het belang van een goed ontworpen leefomgeving, om het maatschappelijke debat over stad en architectuur te stimuleren en om kennis over architectuur te verspreiden. Hoewel de Vlaams Bouwmeester en het VAI een zeer verschillende opdracht hebben, zijn er toch raakpunten. Het is op deze raakpunten dat samenwerking op projectmatige basis opgezet kan worden. In onderling overleg gaan Vlaams Bouwmeester Peter Swinnen en Christoph Grafe, directeur van het VAI, op zoek naar kansen om elkaars werking aan te vullen en te versterken. Een eerste gezamenlijk project is de Belgische deelname aan de architectuurbiënnale van Venetië 2012, traditioneel een taak van het VAI.

De Vlaams Bouwmeester was betrokken bij de totstandkoming van een concept en het uitschrijven van een ideeënwedstrijd voor ontwerpers, onderzoekers, architectuurcritici en scenografen, en kadert dit binnen het onderzoekstraject ViA Ruimte.

Vastgoedteam nota

Hoewel Vlaanderen een indrukwekkende vastgoedportefeuille in handen heeft, was er in het verleden nauwelijks sprake van een coherent vastgoedbeleid. Er bestond zelfs geen eenduidige inventaris van de verschillende soorten onroerende goederen. Daarom stelde de Vlaams Bouwmeester in oktober 2010, in samenwerking met de cel Vastgoedbeleid van het departement Bestuurszaken, een 'Ambitienota Vastgoed' op. De ambitienota schept een kader voor een duurzaam en geïntegreerd vastgoedbeleid.

ViA Ruimte

Vlaanderen in Actie (ViA) is het project van de Vlaamse Regering om Vlaanderen tegen 2020 tot de top vijf van de regio's in Europa te laten behoren. Het is een ambitieus plan dat inzet op innovatie, internationalisering, infrastructuur en levenskwaliteit. 'Al deze ambities staan of vallen echter met een degelijke ruimtelijke vertaling,' schrijft Vlaams Bouwmeester Peter Swinnen in zijn ambitienota. Daarom, en ter voorbereiding en verdieping van de opmaak van het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen, startte de Vlaams Bouwmeester een speculatief architecturaal en ruimtelijk onderzoek. Aan de basis ligt de vraag wat de Vlaamse regio qua ruimtelijke en architecturale ontwikkeling kan betekenen binnen een Europese context. Het onderzoek richt zich op regio- en grensoverschrijdende gebieden, zoals de Eurometropool Rijsel-Kortrijk-Doornik, de Delta Antwerpen-Rotterdam, de Euregio Maas-Rijn, maar ook de rand rond Brussel en de kuststreek. Het onderzoek tast de architecturale en ruimtelijke marges van Vlaanderen af, om op die manier los te komen van een krampachtige centrumgedachte, zoals die onder meer tot uitdrukking komt in het model van de Vlaamse Ruit.

VITO (Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek)

De Vlaams Bouwmeester legde in de loop van 2011 contacten met de Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek (VITO) om te onderzoeken op welke vlakken samenwerking mogelijk is. Beide instanties hebben immers een aantal gedeelde interesses. Een van de pistes voor samenwerking is om een analysemodel op te stellen voor de duurzaamheid van woningen waarin alle verschillende parameters zijn vervat. Dat gaat niet enkel om isolatiewaarden maar ook om inplanting, footprint, de evolutie van het grondgebruik, verstedelijkingsprocessen, duurzame stedenbouw en het uittesten van toekomstscenario's voor de inplanting van nieuwe woningen. Een andere piste is een onderzoek naar de mogelijkheden van geothermie. Geothermie is een techniek waarbij warmte uit de aarde wordt gepompt om energie op te wekken. Het zijn

grootschalige installaties die hele woonwijken of stedelijke gebieden van energie kunnen voorzien. Het onderzoek zou zich kunnen toespitsen op de manier waarop de nieuwe energiebronnen op grote schaal kunnen worden ingezet en als een grid over Vlaanderen kunnen worden gelegd.

Voortrajecten

Een goed project staat of valt met een degelijk voortraject. Vooraleer een ontwerper aan de slag kan gaan, moet er duidelijkheid bestaan over een aantal zaken. De ontwerper moet vertrekken van een goede projectdefinitie. Een projectdefinitie behelst veel meer dan het opstellen van een programma, het beschrijven van de functies of het aangeven van de nodige vierkante meters. Al even belangrijk is dat de bouwheer aangeeft wat hij precies wil bereiken met zijn nieuw gebouw of masterplan en welke beteke-

nis of boodschap hij wil uitdragen met zijn project. Ook opdrachtgevers die nog niet klaar zijn om al een ontwerper aan te duiden, bijvoorbeeld door middel van de procedure van de Open Oproep, kunnen rekenen op de steun van de Vlaams Bouwmeester. De Vlaams Bouwmeester kan adviseren om deskundigen aan te duiden om bijkomend onderzoek te voeren alvorens tot ontwerpen over te gaan. In 2010 en 2011 begeleidde de Vlaams Bouwmeester een vijftiental voortrajecten, zoals de herbestemming van de steenbakkerij 't Sas in Rijkevorsel, de haalbaarheidsstudie voor de uitbreiding van het gemeentehuis in Sint-Gillis-Waas, een structuurvisie voor Strombeek-Bever of de haalbaarheidsstudie voor een gemeenschapscentrum in Zomergem.

W

Wintercircus

Het Wintercircus is gelegen op de site van de Waalse Krook, pal in het centrum van Gent. Tot de jaren 1930 was het een overdekt circus, later werd het verbouwd tot de Mahy-parkeergarage. De Waalse Krook is momenteel een verlaten gebied in de stad, maar zal, onder meer met de plannen voor een nieuwe bibliotheek, uitgroeien tot een centrum van kennis en innovatie. Ook het Wintercircus krijgt een nieuwe bestemming als innovatief bedrijvencentrum voor multimedia en ICT. Het Vlaams Instituut voor digitale Archivering en ontsluiting van het Audiovisueel erfgoed (VIAA) zal hier vermoedelijk een onderzoek vinden. Dit instituut bundelt de archieven van de openbare omroep, de Vlaamse opera en andere Vlaamse instellingen. De Vlaams Bouwmeester onderzoekt samen met de Archiefdienst van de Vlaamse overheid of het Wintercircus ook plaats kan bieden aan een Vlaams Archiefhuis voor de permanente bewaring en

publieksgerichte ontsluiting van het statische archief van Vlaamse overheidsinstellingen. De Vlaamse overheid heeft immers dringend nood aan archiefruimte. Vandaag berusten de archieven van de Vlaamse overheid nog in het Rijksarchief, maar het valt te verwachten dat de Vlaamse overheid op termijn in eigen archiefruimte zal moeten voorzien. Het onderzoek is lopende. Ook is momenteel nog niet uitgeklaard of het archief fysiek aanwezig moet zijn op de plek of dat het Wintercircus enkel een ontsluitende of loketfunctie krijgt. In afwachting van een politieke beslissing over het concept en de plaats van het Archiefhuis, schreef het Gentse stadontwikkelingsbedrijf (AG SOB) een architectuurwedstrijd uit voor het Wintercircus. De Vlaams Bouwmeester zit de jury voor.

WinVorm

WinVorm, of 'West-Vlaanderen in Vorm', is een samenwerkingsplatform tussen de provincie West-Vlaanderen, de Vlaams Bouwmeester, de Vlaamse Landmaatschappij, de intercommunale Leiedal en de West-Vlaamse Intercommunale (WVI). Het doel: steden en gemeenten in West-Vlaanderen advies, informatie en begeleiding aanbieden om kwaliteitsvolle ruimtelijke projecten te realiseren. Daartoe organiseert WinVorm lezingen en studiebezoeken en heeft ze een West-Vlaamse architectuurprijs in het leven geroepen. In een Provinciale Adviescommissie en een Kwaliteitskamer adviseren experts over projecten van lokale besturen die een grote impact hebben op het uitzicht van de bebouwde ruimte of op het landschap.

Sinds 2011 gaat het samenwerkingsverband tussen Winvorm en de Vlaams Bouwmeester nog een stap verder. WinVorm heeft de ambitie om naar het voorbeeld van de Vlaams Bouwmeester een West-Vlaamse Open Oproep in te richten. De Vlaams Bouwmeester heeft geen monopolie op kwaliteitstoewijzing en kan het initiatief alleen maar toejuichen. Het is een win-winsituatie: voor de Vlaams Bouwmeester, die dankzij het succes van de Open Oproep zijn maximale capaciteit heeft bereikt; voor WinVorm, dat een

uitgelezen kans ziet om een meer doorgedreven architectuurbeleid te voeren. Toch is omzichtigheid geboden. Vlaams Bouwmeester en Open Oproep zijn kwaliteitslabels. Het is dus van belang dat de procedure ook in een andere context – bijvoorbeeld zonder de autoriteit van een Vlaams Bouwmeester – zijn waarde kan bewijzen. Het merk Open Oproep mag geen schade oplopen. Daarom start de West-Vlaamse Open Oproep in eerste instantie met een aantal kleinschalige projecten. De procedure wordt bewaakt en gestuurd door een kwaliteitskamer, die de selectiebevoegdheid van de Vlaams Bouwmeester overneemt. Die zal bestaan uit acht leden, waarvan vier leden aangeduid door de lokale partners en vier leden aangeduid door de Vlaams Bouwmeester. Wanneer de procedure blijkt te werken, kan het initiatief ook elders worden toegepast.

www.scholenbouwen.be

De website www.scholenbouwen.be, ontwikkeld door de Vlaams Bouwmeester in 2006, verzamelt alle informatie rond de inhaalbeweging in de scholenbouw. De website wordt voortdurend up-to-date gehouden met nieuwe realisaties van schoolgebouwen, de laatste ontwikkelingen in het kader van de inhaaloperatie en de resultaten van Open Oproepen.

www.vlaamsbouwmeester.be

De webstek van de Vlaams Bouwmeester wordt permanent geüpdatet. Hij bevat een schat aan informatie over de realisaties en de werking tijdens twaalf jaar Bouwmeesterschap. Ieder project waaraan het Team Vlaams Bouwmeester werkt, vindt zijn plaats op de website. Er is een uitgebreid archief met projecten van de Open Oproep, informatie over kunst in opdracht, de Mees-terproef, publicaties, lezingen en seminars. Er worden geregeld nieuwsberichten toegevoegd. Ontwerpers kunnen zich via de website inschrijven voor de Open Oproep en de status van de procedure online volgen. In 2011 werd de website grondig geëvalueerd met het oog op de ontwikkeling van een vernieuwde versie in 2012.

Achter de muur aan de straatkant bevindt zich een open 'vestibule' als een autovrije en veilige aankomst- en vertrekzone

Vrije Basisschool, Lebbeke

De vrije basisschool van Lebbeke verhuist naar een nieuwe locatie aan de Brusselsesteenweg. De school heeft de ambitie om het achtergelegen park te betrekken en nieuwe mogelijkheden te creëren voor de buurt. Met een lange witte muur aan de straatkant herstellen de architecten van Compagnie-O het gevelfront van de Brusselsesteenweg. Achter de muur bevindt zich een open 'vestibule' als autovrije en veilige aankomst- en vertrekzone. De architecten bouwen het ontwerp op als een groot leerlandschap. De atriumschool heeft

een maximaal visueel contact met het park. Dit 'hart' van de school bevat de refter en de sporthal, die gezamenlijk maar ook afzonderlijk kunnen functioneren. De klassen lopen als een krans rond het atrium. Ze verspringen onderling, zodat de rechtlijnigheid van de circulatie verbroken en het multi-gebruik aangemoedigd worden. Een folly in het park is zowel tribune voor voorstellingen als stille bezinningsruimte. De architecten anticiperen op mogelijke wisselende pedagogische scenario's in de toekomst: dankzij de modulaire opbouw kan de school ook functioneren zonder tussenmuren.

OO 1921 ► 149 + 174

Groenendaalcollege, Merksem

Het Groenendaalcollege is gevestigd in een aantal schoolgebouwen op de site van een negentiende-eeuws kasteel. Het groene kasteelpark biedt vele sportmogelijkheden voor de school. Het bewaard gebleven kasteel is door jarenlang gebruik afgeleefd en aan renovatie toe. Gezien de zonevreemde ligging in parkgebied was een uitbreiding van het kasteel niet mogelijk. Daarom vullen de architecten van HUB het kasteel op een efficiënte manier in met klaslokalen tot in de zolderruimten. Ook de latere aanbouw achter het kasteel, die met zijn gevel de bouwstijl van het kasteel imiteert, blijft complexloos behouden. Door de ruimte te bevrijden van haar tussenvloer en door een nieuw glazen dak te voorzien, ontstaat een dubbel hoge, polyvalente zaal, die ook voor naschoolse activiteiten gebruikt kan worden. Dankzij deze eenvoudige ingrepen krijgt dit brokje cultureel erfgoed een zinvolle herbestemming en blijft het behouden voor de toekomst.

Een afgeleefd kasteel wordt in gebruik genomen als school. Zo krijgt het culturele erfgoed een zinvolle herbestemming en blijft het behouden voor de toekomst

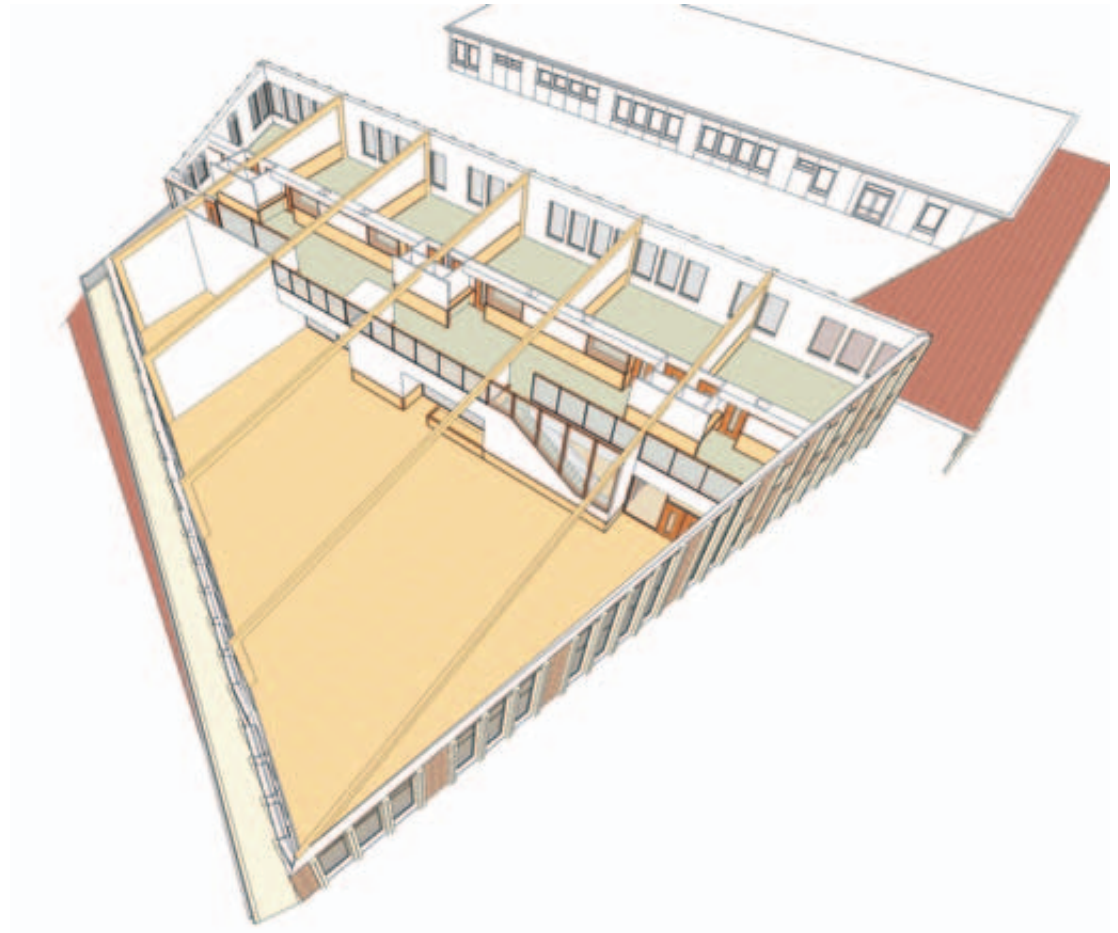
OO 1923 ▶ 149 + 175

Schakelschool, Kuringen

De Schakelschool in Kuringen is een lagere school voor buitengewoon onderwijs. De school telt 130 leerlingen en 30 leerkrachten. Meer dan de helft van de schoolpopulatie is gehuisvest in containerklassen op een open en groen domein met een voetbalveld. Door de geleidelijke invoer van het nieuwe 'Leerzorgkader' (herstructurering van het zorgaanbod voor leerlingen met specifieke noden), evolueert de schoolpopulatie naar leerlingen met een lichte mentale handicap en kinderen met autisme. Dit houdt in dat ook de huisvesting een andere invalshoek zal krijgen.

Om zoveel mogelijk open ruimte te behouden op het schoolterrein, ontwierpen Geurst & Schulze Architecten het nieuwe schoolgebouw als een compact volume met twee bouwlagen. Het is een overzichtelijk gebouw met een helder plan. De open en vrije ruimtes kunnen naar gelang van de noden omgevormd worden tot nieuwe ruimtes. De lokalen grenzen aan een polyvalente zaal, maar maken er bewust geen deel van uit, zodat de zaal niet voor te veel afleiding zorgt in de klaslokalen.

De architecten maken een school waar zowel kinderen, ouders als leerkrachten zich thuis kunnen voelen. Ook de buurt moet hier de ruimte vinden om initiatieven te ontwikkelen en kan onder meer gebruikmaken van de polyvalente zaal. Omgekeerd maakt de school gebruik van de naastgelegen sporthal en het sportterrein. Voor de zaal ligt het dorpsplein, waar ouders, leerlingen en omwonenden elkaar treffen.

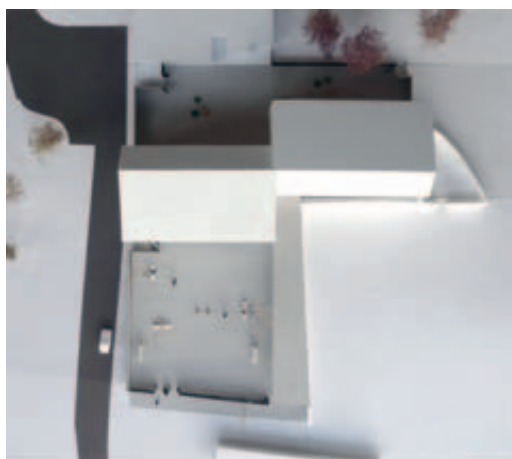
Om zoveel mogelijk open ruimte te behouden, ontwierpen de architecten het nieuwe schoolgebouw als een compact volume

OO 1920 ▶ 149 + 174

Het buurthuis maakt deel uit van de school, maar kan ook onafhankelijk functioneren, zonder de werking van de school te verstoren

OO 1926 ▶ 150 + 175

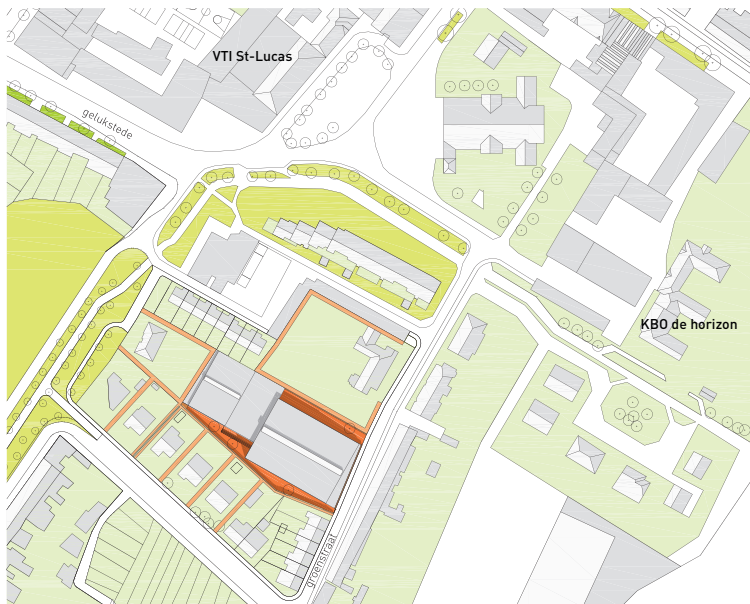
Gemeentelijke Basisschool De Klinker, Riemst

De gemeente Riemst wil de gemeentelijke basisschool bouwen nabij de sportvoorzieningen en de naschoolse opvang in de dorpskom van Herderen. Omdat de ruimte zeer beperkt is, moet het oude parochiehuis gesloopt worden. De polyvalente ruimte van de nieuwe school zal, als tegemoetkoming, ook dienen als parochiezaal en buurthuis.

Dierendonckblancke architecten bouwen een compacte school. Door haar inplanting ontstaat een sequentie van levendige publieke en private ruimten. De speeltuin wordt gemeenschappelijk gebruikt door de kleuterschool en de kinderopvang. Het buurthuis wordt binnen de schoolmuren geïntegreerd, maar kan ook onafhankelijk functioneren, zonder de werking van de school te verstoren. Buurthuis en lagere school sluiten aan op een buurtplein aan de ingang van het kerkhof. Het is zowel speelplaats als publiek plein.

De sporthallen zijn licht ingegraven zodat de bouwhoogte beperkt blijft

Nieuwe sportzalen, Oudenaarde

Twee secundaire scholen en twee scholen van het (buitengewoon) basis-onderwijs in Oudenaarde hebben te kampen met een gebrek aan sportinfrastructuur. De scholen sloegen de handen in elkaar en beslisten om op een centraal gelegen site een sportcomplex met twee sportzalen te bouwen. Voor architecten Koppert & Koenis bestaat de opdracht erin om het programma op een kleine site te organiseren en te integreren in de woonbuurt. De alomtegenwoordige hagenstructuur in de buurt dient als aanknopingspunt voor het ontwerp. Ook rond de site komt een omsloten tuin. Boven de groene haag steken twee volumes uit. De sporthallen zijn licht ingegraven zodat de bouwhoogte beperkt blijft.

Een school in het stadscentrum versterkt het leven in de stad en garandeert een duurzame mobiliteit

TSM, Mechelen

Steeds meer scholen trekken weg uit de stedelijke kernen. Het dichte weefsel van de stad laat immers weinig ruimte voor uitbreidingen of sport en spel. Toch biedt een school in het stadscentrum een belangrijke meerwaarde voor de stad. Een school draagt niet alleen bij tot de versterking van de stadskern, maar garandeert ook een duurzame mobiliteit.

De Technische Scholen Mechelen weerstaan aan de lokroep van de rand. De school is gelegen in het hart van Mechelen, in de schaduw van de Sint-Romboutstoren. Aan de straatzijde trekken de architecten van AWG een nieuw gebouw op. De footprint is kleiner dan die van het te slopen gebouw.

Zo ontstaat nieuwe buitenruimte voor de leerlingen. De ligging aan de straatzijde is een grote troef voor de uitstraling van de school, maar ook voor het naschoolse gebruik, zoals het volwassenenonderwijs. De grote, open gevel laat het schoolleven tot op de straat doordringen. De centrale passage is tegelijk refect, podiumzaal en overdekte ruimte tijdens lesonderbrekingen.

Het ontwerpvoorstel volgt zeer bewust geen pedagogisch model. De architecten ontwierpen een gebouw met een eenvoudige draagstructuur en een symmetrische ontsluiting met gangen, lichtpatio's en trappenhuizen. Het is een 'intelligente ruïne' waar de tijd kan spelen en verandering mogelijk is.

OO 1930 ▶ 150 + 176

Kunstencampus Eilandje, Antwerpen

Scholen brengen leven in de stad. Daarom wil de stad Antwerpen een 'kunstencampus' inrichten op het Eilandje, een nieuw stadsdeel in de voormalige haven. Het huidige Stedelijk Instituut voor Sierkunsten en Ambachten (SISA) op het Cadixeiland krijgt er met de Koninklijke Balletschool (KBA) een zusje bij. Door de samenvoeging van het SISA en de KBA willen beide scholen een maximale synergie realiseren. Zo worden refect, cafeteria en buitenruimten gemeenschappelijk gebruikt, zodat spaarzaam met de ruimte wordt omgesprongen.

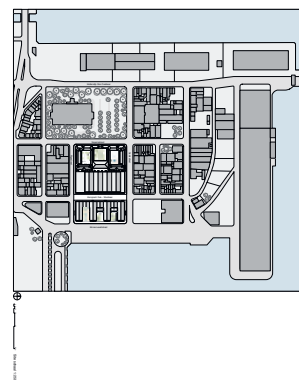
Hild und K Architecten presenteren een krachtig concept voor de renovatie en uitbreiding van de school. De oude school, een beschermd gebouw uit de jaren 1930, wordt met minimale middelen gerenoveerd. De structuur en het karakter van de architectuur van voormalig stadsarchitect Emiel Van

Averbeke leiden het ontwerp van de nieuwbouw. Ook een oude havenloods wordt ingelijfd bij de school. Op die manier blijft het industriële karakter van het Eilandje behouden in het schoolontwerp.

Beide instituten zijn sterk met elkaar verweven. Zo biedt de nieuwbouw op de eerste verdieping een onderkomen aan de dansstudio's van de balletschool, terwijl in het souterrain de sport- en turnzalen van het SISA zijn ondergebracht. Die worden afzonderlijk ontsloten zodat ze ook voor de buurt bruikbaar zijn. Boven de dansstudio's zijn dakterrassen gemaakt, die toegankelijk zijn voor de leerlingen van beide scholen.

Aansluitend op de campus ontwierpen de architecten een woningcomplex, dat door een private ontwikkelaar zal worden gebouwd. De woningen zijn afgeschermd van het rumoer van de school, maar genieten toch van boeiende zichten op de danszalen, de binnentuinen en het water van de dokken.

Met de samenvoeging van twee scholen wil de stad leven brengen in een nieuw te ontwikkelen stadsdeel

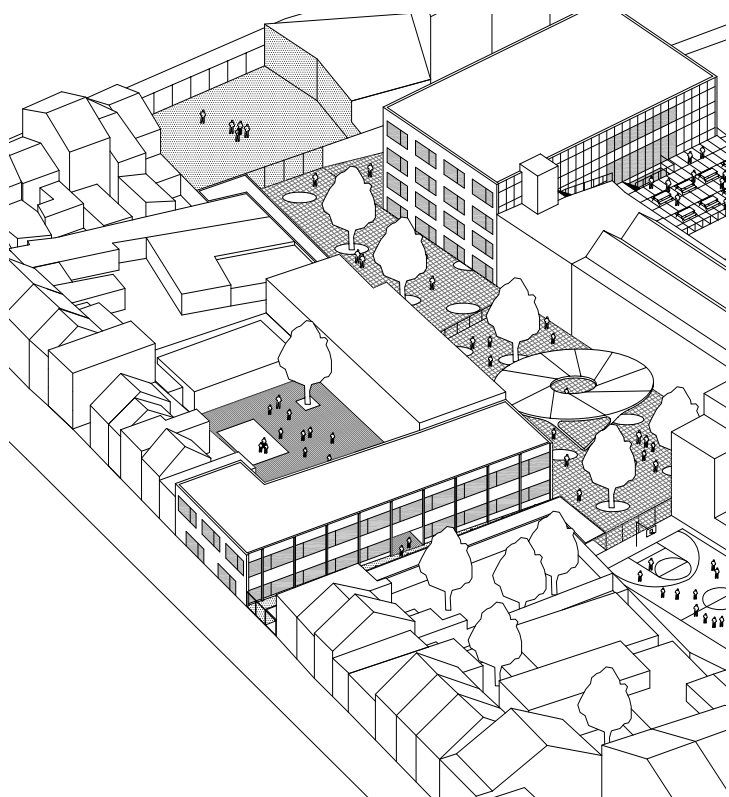

OO 1726 ▶ 173

Ursulinen, Mechelen

De Mechelse Ursulinenschool zit al jarenlang gekneld in een bouwblok aan de Brusselsepoort in Mechelen. Toch wil de school zich op deze strategische plek – in de binnenstad, maar vlak aan de ring – verder ontwikkelen. Label architecture formuleert een sterke strategische visie voor de verdere verdichting van het bouwblok. De architecten vereenvoudigen en versoberen het masterplan dat eerder door HASA-architecten was ontwikkeld tot een aaneenschakeling van heldere maar zeer efficiënte bouwvolumes.

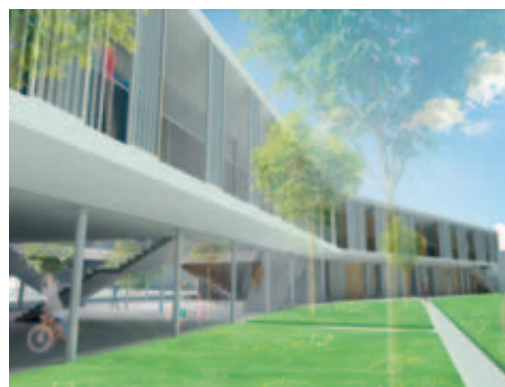
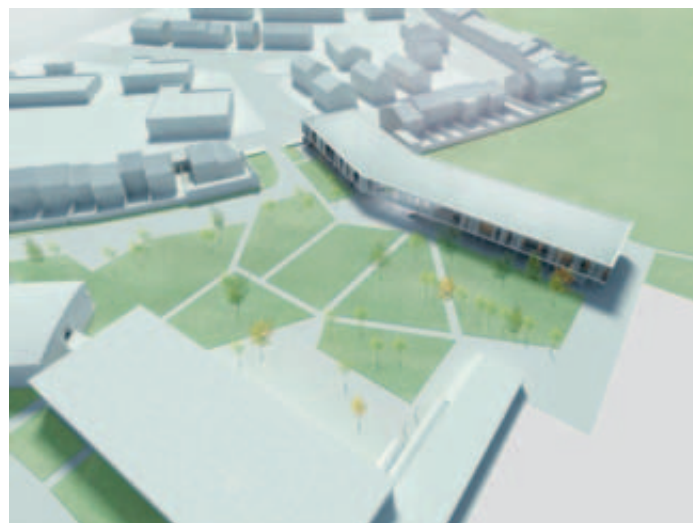
De leefwereld van de leerlingen staat centraal. De open ruimte wordt gemaximaliseerd. Op een dak komt een nieuwe speelplaats die in contact staat met de bestaande speelplaats op de begane grond. De architecten bouwen een nieuwe sporthal met daarboven klaslokalen en een fietsenberging in de kelder voor het secundair onderwijs en een balkvormig volume voor de basisschool. De smalle balk in de diepte van het bouwblok laat een schoolsteegje en een blik op het schoolleven open vanaf de straat. De architectuur is sober en vrij van spektakel of opsmuk.

De open ruimte wordt gemaximaliseerd. Op een dak komt een nieuwe speelplaats die in contact staat met de bestaande speelplaats op de begane grond

OO 2019 ▶ 153 + 178

De modulaire structuur laat niet alleen toe om lokalen te wijzigen, maar ook om steeds weer verschillende combinaties te maken van binnen- en buitenruimten

Middenschool en KA Stene, Oostende

De school ligt aan de rand van Oostende, nabij de luchthaven. Vlakbij bevindt zich een basisschool. Naast het domein komt een nieuwe woonwijk. De nieuwbouw moet de pedagogische visie van de school weerspiegelen: transparant en participatief. De architecten van Urban

Platform vertrekken vanuit een modulaire structuur. Die laat niet alleen toe om zeer eenvoudig functies en lokalen te wijzigen, maar ook om verschillende combinaties te maken van binnen- en buitenruimten. De gangen zijn aan de buitenzijden van het gebouw gelegen. De gevel aan de straatkant geeft de school een duidelijk nieuw gezicht.

OO 2020 ▶ 153 + 178

Pleinschool en Sint-Amandscollege, Kortrijk

Scholengroep DPSA is gevestigd op zeven verschillende locaties in Kortrijk en Harelbeke. De scholengroep plant een totale herschikking van het onderwijsaanbod en wil het aantal vestigingsplaatsen verminderen. Na een studie van het bestaande patrimonium stelde Labo A van de Universiteit Gent een gefaseerd masterplan op waarin drie locaties behouden blijven: twee vestigingsplaatsen in de binnenstad van Kortrijk en één in Harelbeke.

ABSCIS Architecten stonden in voor het ontwerp.

De schoolsite aan de Leiekant in Kortrijk wordt verder uitgebouwd tot een veilige thuishaven voor de leerlingen van de eerste graad. Het internaat krijgt een nieuwe eetzaal en een oude kloostervleugel wordt gerenoveerd en heringericht. Op de Diksmuidekaai, waar de scholen voor de vijftien- tot achttienjarigen en de basisschool hun stek vinden, kiezen de architecten voor een campusmodel. Hier zullen een aantal omvangrijke nieuwbouw- en renovatieprojecten gerealiseerd worden. Elke entiteit

krijgt er een eigen plek met een eigen identiteit. De campus is een open en voor het publiek toegankelijk gebied of 'park'. Dwars door het park en langs het centraal gelegen campusplein lopen voet- en fietspaden die het noorden van de stad via de nieuwe Collegebrug verbinden met het centrum en met de schoolsite aan de Leiekant.

Dankzij het publieke karakter van de school en de verbindingen met de stad slagen de architecten erin om de betrokkenheid tussen school en buurt te verhogen.

De scholencampus is een publiek park. Voet- en fietspaden maken het toegankelijk voor de buurt

Open Oproep 3.0

De Open Oproep is een van de belangrijkste en meest gekende instrumenten van de Vlaams Bouwmeester bij het zoeken naar architecturale kwaliteit voor overheidsopdrachten. De voorbije twaalf jaar werden niet minder dan vijfhonderd projecten toegekend. Sinds de lancering van de Open Oproep in 1998 is de formule een aantal keren gewijzigd. Sinds 2011 is Open Oproep 3.0 in werking. De Open Oproep is geëvolueerd van een standaardprocedure tot een Open Oproep op maat van het project.

Tweemaal per jaar publiceert de Vlaams Bouwmeester een lijst met projecten waarvoor ontwerpbureaus uit heel Europa zich kunnen inschrijven.

Toen bOb Van Reeth in 1998 aantrad als eerste Vlaams Bouwmeester was een van zijn eerste beleidsdaden de lancering van een selectieprocedure voor architecten. De Open Oproep is gebaseerd op het principe van een architectuurwedstrijd en in overeenstemming gebracht met de Europese wetgeving voor overheidsopdrachten. Aanvankelijk was de Open Oproep enkel bestemd voor projecten van de Vlaamse overheid, later zijn daar ook lokale overheden en andere (semi)publieke opdrachtgevers bij gekomen. De Open Oproep was in 2011 aan zijn tweeëntwintigste editie toe. Overal in Vlaanderen verrijzen projecten, klein of groot, die allemaal samen een enorme impact hebben op het landschap. Dankzij de Open Oproep waait er een nieuwe wind door Vlaanderen. De formule wordt geroemd als laboratorium voor architectuur, dat vernieuwende concepten naar voren schuift en kansen geeft aan jonge en beloftevolle ontwerpers.

Hoewel de Open Oproep het voorbije decennium zijn waarde heeft bewezen, was de procedure aan herziening toe. Een van de belangrijkste knelpunten van de Open Oproep was dat er slechts één formule bestond voor een diversiteit aan opdrachten. *One size fits all*. Kleine en grote architectuuropdrachten, infrastructuurwerken, stedenbouwkundige opdrachten of de opmaak van een beeldkwaliteitsplan: de formule was steeds dezelfde. Soms was de procedure te licht, voor andere projecten was ze dan weer te zwaar en te omslachtig.

De nieuwe Open Oproep 3.0 is een Open Oproep op maat van het project. Hiertoe zijn er in de procedure een aantal vrijheidsgraden binnengeslopen. De aard, de grootte en complexiteit van de opdracht zijn belangrijke parameters. Zo kan het aantal te selecteren gegadigden (minimum drie en maximum

zeven) verschillen van opdracht tot opdracht. Er is ook variatie mogelijk in de mate van uitwerking van een project. Vooral voor kleinere projecten met een bescheiden budget volstaat het vaak dat ontwerpers een kernachtige visie formuleren, die in het vervolgtraject verder uitgewerkt kan worden. Voor andere, meer technische of grootschalige projecten, is het dan weer wenselijk dat de ontwerpers meer in detail treden en een sterker uitgewerkt ontwerp voorleggen.

Om het proces vlekkeloos te laten verlopen, zijn niettemin duidelijke afspraken nodig. Die worden vastgelegd in een samenwerkingsprotocol tussen de Vlaams Bouwmeester en de publieke opdrachtgever. Het protocol legt onder meer de beoordelings- en gunningscriteria en hun respectieve gewicht vast en regelt de samenstelling van de jury. Hierin zetelen de Vlaams Bouwmeester, die tevens voorzitter is, drie of vier afgevaardigden van de bouwheer en een extern jurylid voorgesteld door de Bouwmeester. Indien de opdracht dit vraagt, kunnen ook externe deskundigen aangeduid worden om in de jury te zetelen. De opdrachtgever legt ook de vergoeding vast voor de projectvoorstellen ingediend door de gegadigden en geeft garanties met betrekking tot de financiering van het project.

Eveneens nieuw aan de nieuwe Open Oproep is dat de bouwheer verplicht is een projectregisseur aan te duiden. Die is verantwoordelijk voor de bemiddeling tussen de verschillende betrokken, private en publieke partners en het stroomlijnen van het ontwerp- en uitvoeringsproces.

Open Oproep 3.0 – stappenplan

Vlaams Bouwmeester en bouwheer ondertekenen een protocol
Het proces start bij het afsluiten van een samenwerkingsprotocol tussen

de publieke opdrachtgever en de Vlaams Bouwmeester. Het protocol bevat alle afspraken die cruciaal zijn voor het welslagen van het proces, zoals de beoordelings- en gunningscriteria, de samenstelling van de jury, het aantal te selecteren gegadigden, de keuze van een projectregisseur of de honoraria voor de deelnemers.

De publieke bouwheer stelt een projectdefinitie op

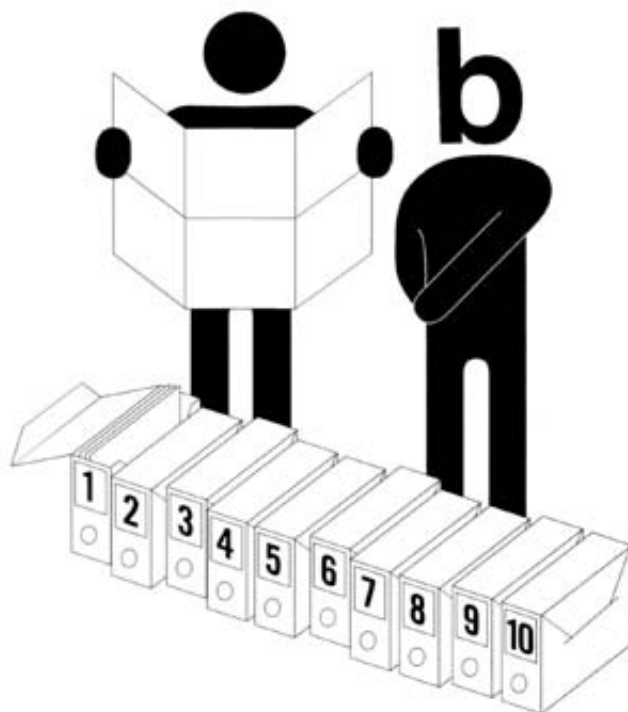
Een goede projectdefinitie is een *conditio sine qua non* voor deelname aan de Open Oproep. De projectdefinitie omschrijft niet zozeer welke architectuur de opdrachtgever voor ogen heeft, maar doet uitspraken over het ambitieniveau en de betekenis van het project voor de stad, de samenleving en de gebruikers. De projectdefinitie levert de basis voor de selectie van de ontwerper.

De Vlaams Bouwmeester publiceert de Open Oproep

Tweemaal per jaar publiceert de Vlaams Bouwmeester een lijst met projecten waar ontwerp bureaus uit heel Europa zich kandidaat voor kunnen stellen. De Open Oproep wordt bekendgemaakt in het Bulletin der Aanbestedingen en op Europees niveau. Ontwerpers kunnen inschrijven op één of meerdere projecten en stellen zich kandidaat door hun visie op architectuur te tonen in een portfolio.

Vlaams Bouwmeester en bouwheer selecteren de gegadigden

Op basis van de portfolio's en de selectiecriteria stelt de Vlaams Bouwmeester een shortlist op van ontwerpers die in aanmerking komen voor de opdracht. De opdrachtgever selecteert vervolgens in overleg met de Bouwmeester per project het vooraf bepaalde aantal (tussen drie en zeven) gegadigden

De Vlaams Bouwmeester en de bouwheer selecteren de gegadigden op basis van hun portfolio's.

uit de shortlist. De gegadigden worden vervolgens uitgenodigd om een projectvoorstel in te dienen, waarvoor zij ook een vergoeding krijgen.

De opdrachtgever brieft de gegadigden op de bouwplaats

De opdrachtgever nodigt de ontwerpers uit voor een toelichting over de projectdefinitie en een terreinbezoek. Vervolgens krijgen de ontwerpers een drietal maanden de tijd om een visievoorstel voor het project in te dienen.

De jury beoordeelt de inzendingen

De jury is samengesteld uit de Vlaams Bouwmeester, die eveneens voorzitter is, drie of vier vertegenwoordigers van de opdrachtgever en één externe deskundige. Indien nodig wordt de jury aangevuld met extra deskundigen. De voorstellen zijn anoniem zodat de jury op een onbevangen manier kan evalueren

op basis van de beoordelingscriteria. De laureaten voor de opdracht ontvangen een lijst met vragen voor verdere verduidelijking van hun visie.

De laureaten presenteren hun visie

Op dat moment wordt de anonimiteit opgeheven en nodigt de opdrachtgever de ontwerpers uit voor een mondelinge toelichting en om de vragen van de opdrachtgever te beantwoorden. Na de presentatie overlegt de opdrachtgever met de Vlaams Bouwmeester en wordt er een ontwerp voorgedragen. De opdracht wordt toegewezen aan het ontwerpteam met de visie die het best aansluit bij de ambities en verwachtingen van de bouwheer. Belangrijke extra criteria zijn de procesbereidheid, de aandacht voor duurzaamheid en de teamsamenstelling.

De bouwheer gunt de opdracht

Met de gekozen ontwerper start de opdrachtgever een onderhandelingsprocedure die na afronding leidt tot het gunnen van de opdracht.

De bouwheer stelt een kwaliteitsbewaker aan

Na gunning maakt de ontwerper in overleg met de bouwheer een definitief ontwerp op. Dat kan in de loop van het proces nog afwijken van de eerste visie. In deze fase is het nuttig dat de opdrachtgever kan terugvallen op de inzichten en het advies van een onafhankelijke deskundige. Deze adviesopdracht kan het best ingevuld worden door het externe jurylid dat door de Vlaams Bouwmeester werd voorgedragen.

1. Parkways en Boulevards 2. Stadsas 3. Stadsbaken 4. Cité Soleil 5. Herfstvreugde 6. Stadspaviljoen

Meesterproef 2011 – Genk

In het najaar van 2011 vond in Genk de achtste editie van de Meesterproef plaats. De Meesterproef voor jonge ontwerpers en kunstenaars is een van de vaste waarden uit het instrumentarium van de Vlaams Bouwmeester. Toch was de formule aan hervorming toe. Een aantal wijzigingen maakt van de Meesterproef een nog intensiever proces.

De Meesterproef vormt niet enkel een proeftuin voor de jonge deelnemers en de opdrachtgever, maar ook voor het Team Vlaams Bouwmeester zelf. Sinds de eerste editie in 1999 is de formule stelselmatig afgestast, geëvalueerd en bijgestuurd. Daarbij heeft elke Bouwmeester zijn eigen accenten gelegd. In zijn beleidsnota *Zeven memo's voor een verlichte bouwcultuur* heeft Vlaams Bouwmeester Peter Swinnen de ambitie geformuleerd om de Meesterproef vanaf zijn aanstelling jaarlijks in plaats van tweejaarlijks in te richten. De jaarlijkse Meesterproef heeft de helft minder deelnemers, wat een meer geconcentreerde begeleiding en een grotere kans op daadwerkelijke realisatie in de hand moet werken. Door de Meesterproef vaker en gericht te laten plaatsvinden, wil de Bouwmeester scholen, academies en universiteiten nog verder aanmoedigen en uitdagen om te 'durven excelleren'.

Na de overgangseditie van 2010 in Gent, werkte het Team Vlaams Bouwmeester een vernieuwde formule uit voor de Meesterproef. Editie 2011 in Genk heeft niet enkel minder deelnemers en een betere omkadering, maar wordt ook gekenmerkt door een nieuw register van opdrachten en een korter, meer gebald proces. Intensiteit als *conditio sine qua non* voor ervaring en vernieuwing. Tegelijk blijven de vaste ingrediënten van de Meesterproef bewaard: de atelierweek als kloppend hart van het proces en de gaststad als overkoepelende opdrachtgever en gemeenschappelijke context van de verschillende projecten. Deze keuzes voor een sterke concentratie in tijd en ruimte sluiten perfect aan bij het idee van een intense Meesterproef.

Genk als uitdagende gaststad

Sinds de zesde editie in Kortrijk wordt de Meesterproef samen met

een gaststad georganiseerd. Dit jaar is gekozen voor een samenwerking met de stad Genk, de jongste en meest atypische centrumstad van Vlaanderen. Genk heeft immers geen klassiek radiaal-concentrisch groeipatroon gekend, maar heeft zich op korte tijd ontwikkeld dankzij de exploitatie van de steenkoolmijnen. Daardoor heeft de stad veeleer een polycentrische structuur. De verschillende mijncités en wijken worden aaneengeregen door een systeem van 'parkways'. Het zogenaamde stadscentrum van Genk is een naoorlogse, door het modernisme geïnspireerde creatie, met ruim bemeten verkeersinfrastructuur, publieke voorzieningen en middel-hoge woningbouw.

Genk heeft een dynamische stadsadministratie met een sterke visie op de ontwikkeling van het territorium. Als hefbomen voor de gewenste ontwikkeling worden op betekenisvolle plekken in het weefsel strategische stadsprojecten uitgebouwd. Zo is voor elk van de mijnsites een herbestemmingsproject uitgewerkt rond een bepaald thema. Op de mijnterreinen van Winterslag werd de cultuurpool C-mine uitgebouwd en op de mijnsite van Waterschei zal een hoogwaardig bedrijventerrein voor de kennis-economie verrijzen. Daarnaast heeft het stadscentrum van Genk recent een nieuw elan gekregen dankzij een PPS-project met publieke en commerciële functies en woningen.

De geselecteerde opgaven van de Meesterproef 2011 passen allemaal binnen deze ambitieuze aanpak van stedelijke vernieuwing. Tegelijk zijn ze divers qua schaal, locatie, programma, type en proces. Drie van de zes opdrachten sluiten rechtstreeks aan bij de meest zichtbare strategische projecten. De projecten 'Stadspaviljoen' en 'Stadsas' moeten de uitbouw van een evenwichtige stadskern helpen versterken.

'Parkways en boulevards' anticipeert op de herbestemming van de mijnsite van Waterschei als wetenschapspark door het proactief creëren van een hoogwaardig woningaanbod in de omgeving. Ook de drie andere opdrachten zijn belangrijk voor de toekomst van de stad. 'Herfstvreugde' en 'Cité Soleil' zijn erop gericht om de mogelijkheden van nieuwe woontypologieën met een mix van ouderen- en gezinswoningen te onderzoeken in de beboste heuvels in de stadsrand. In beide gevallen wordt aan de ontwerpers gevraagd om een positie in te nemen tegenover een bestaand, beeldbepalend gebouw: het RVT Herfstvreugde en de torenflats van Zonneweelde. Het project 'Stadsbaken' ten slotte, is erop gericht om een nieuw beeldbepalend gebouw te ontwerpen. De omgeving van een doorsnee steenweg met winkels is eerder typisch Vlaams dan typisch Genks. Wel typerend voor de hoge ambities die Genk koestert, is de uitdagende vraag om op het kruispunt van steenweg en verkaveling een woongebouw als baken in te planten.

De vernieuwingsdrang van Genk komt niet enkel tot uiting in de aard van de opgaven, maar ook in de manier waarop de stad haar projecten tracht te realiseren. Steeds vaker doen overheden een beroep op de privésector om hun maatschappelijke en ruimtelijke ambities te realiseren. Ook Genk experimenteert met nieuwe vormen van publiek-private samenwerking (PPS). De opdrachten van deze editie van de Meesterproef weerspiegelen voor het eerst expliciet deze veranderende rol van de overheid als publieke bouwheer. De helft van de projecten zal uiteindelijk door een private ontwikkelaar gerealiseerd worden. Dit vormt een bijkomende uitdaging voor de Meesterproef. Tegelijk is het cruciaal om jonge, beloftevolle ontwerpers van bij de start van hun professionele

leven vertrouwd te maken met het complexe speelveld waarin ze zullen opereren.

Externe begeleider

De opdrachten worden steeds complexer. Tegelijkertijd is de beperkte realisatiegraad het meest hardnekkige pijnpunt van de Meesterproef. Een betere, meer duurzame omkadering is daarom noodzakelijk. Het Team Vlaams Bouwmeester werkte een nieuw begeleidingsconcept uit. In plaats van per discipline één begeleider aan te stellen, zoals bij de vorige edities, is er voor deze editie per opdracht een geschikte projectregisseur met praktijk- en onderwijservaring aangesteld. Aangezien er slechts één kandidaat per opdracht wordt weerhouden, krijgt elke deelnemer als het ware een persoonlijke Meesterproef-begeleider.

Bovendien blijft de inzet van de projectregisseurs niet langer beperkt tot de atelierweek, maar worden ze ook intensief betrokken bij het voor- en natraject van de Meesterproef. In de voorbereidende fase hebben de begeleiders, in samenspraak met de opdrachtgever, de projectdossiers samengesteld. Op de startdag hebben ze elk hun project gepresenteerd. Het is de bedoeling dat ze ook na de gunning van de opdracht als klankbord en coach voor de kandidaten blijven fungeren om zo de bruuske overgang van een relatief beschermde atelieromgeving naar de echte wereld te helpen omkaderen.

Het nieuwe natraject is eens zo belangrijk omdat heel wat opdrachten in de achtste editie van de Meesterproef PPS-projecten zijn. Na het uitwerken van het project tot

het niveau van de bouwaanvraag neemt de uitvoerende architect van de ontwikkelaar het project over en wordt de rol van de geselecteerde ontwerper ingeperkt tot kwaliteitsbewaker. Het is dan ook cruciaal voor de jonge deelnemers om te zorgen dat hun project een aantal evidente kwaliteiten heeft, waarvan niet enkel de opdrachtgever, maar ook de projectontwikkelaar overtuigd is. De projectregisseur kan een belangrijke rol spelen in het scherpstellen van het project, in het onderscheiden van hoofd- en bijzaken, zodat het ontwerp tot de eindmeet overeind blijft.

Visiegesprekken en het atelier

Naast het upgraden van de begeleiding, is er ook gesleuteld aan het stappenplan van de Meesterproef. Tussen de startdag, waarop de opdrachten worden voorgesteld, en

de atelierweek, is een nieuwe stap geïntroduceerd in het proces: de visiegesprekken. Tijdens deze voorronde presenteren de deelnemers zichzelf en hun visie op de opdracht aan een jury samengesteld uit de opdrachtgever, de Vlaams Bouwmeester en de projectregisseur. Na afloop van de visiegesprekken wordt voor elke opdracht één kandidaat weerhouden om deel te nemen aan de intensieve werkweek van het atelier. Het is een bewuste keuze van de Bouwmeester om bij deze editie geen duo's van ontwerpers en kunstenaars te vormen. De vorige edities tonen dat zo'n samenwerking meestal te geforceerd is op het moment dat de jonge ontwerpers nog op zoek zijn naar hun eigen identiteit.

De preselectie van de visiegesprekken maakt de één-op-éénbegeleiding van de deelnemers mogelijk.

Tegelijk verschuift de onderlinge competitie naar een vroeger stadium van het proces. Bij de vorige edities konden alle geselecteerde kandidaten deelnemen aan de atelierweek. Daardoor werd het atelier een ambivalente plek: niet enkel een plaats van concentratie, onderzoek en uitwisseling, maar ook een arena van concurrenten. Bovendien begon de Meesterproef door de uitgesponnen wedstrijdformule meer en meer te lijken op een junior Open Oproep. De investering die van de (onbetaalde) deelnemers werd gevraagd, stond niet langer in verhouding tot de kans op gunning van de opdracht en tot de mogelijke meerwaarde die de keuze tussen verschillende uitgewerkte visies de opdrachtgever biedt.

Met de visiegesprekken krijgt elke deelnemer een gelijke, eerlijke

kans om het beste van zichzelf te tonen. De beperkte tijd tussen de eerste toewijzing van de projecten – op basis van een gemotiveerde top drie die de kandidaten kort na de startdag moesten indienen – en de visiegesprekken, beschermt de deelnemers tegen een bovenmaatse tijdsinvestering. De opdrachtgever van zijn kant kiest in een vroeger stadium voor een bepaalde ontwerper en zijn of haar visie en bevestigt die keuze al dan niet op de eindjury van de atelierweek. De bouwheer kan dus nog steeds genieten van de frisse blik van verschillende jonge ontwerpers op eenzelfde opdracht. Tegelijk biedt de inzet van de projectregisseurs de opdrachtgever meer garanties op een succesvolle samenwerking en een kwaliteitsvol eindproduct.

Bij de achtste editie van de Meesterproef werd het atelier voor het eerst ingericht in het stadhuis van de gaststad. De fysieke nabijheid van de betrokken diensten zorgde voor meer intense contacten. Bovendien strekte de Genkse gastvrijheid zich uit tot het gebruik van de uitrustingen van het gemeentehuis voor printen, scannen en kopiëren. Op die manier konden de deelnemers zich optimaal concentreren op hun opdracht en kregen ze hun project van dag tot dag meer in de vingers. Op verschillende momenten tijdens de werkweek kwamen de projectregisseurs de temperatuur en voortgang van hun kandidaat opmeten. Waar mogelijk of wenselijk, gaven ze ook feedback aan de andere deelnemers.

Tijdens de jury op het einde van het atelier presenteren de deelnemers hun werk aan de opdrachtgever, de Vlaams Bouwmeester en de projectregisseurs en aan elkaar. De eindjury beoordeelt niet enkel de geformuleerde voorstellen an sich. De aard van het geleverde werk verschilt immers sterk van opdracht tot opdracht. Terwijl de ene een locatieonderzoek presenteert, ontwerpt de andere een gebouw binnen de vastgelegde footprint van een Ruimtelijk Uitvoeringsplan. De eindbeoordeling is er in de eerste plaats op gericht om na te gaan of de opdrachtgever zich kan vinden in de voorgestelde benadering en visie van de ontwerper of kunstenaar. Daarnaast evalueert de jury, op basis van de vooruitgang die tijdens de werkweek is geboekt, of de deelnemers over voldoende capaciteiten beschikken om hun Meesterproefopdracht tot een goed einde te brengen. Deze afsluitende jury is dus niet louter een formaliteit. Het blijft een beslissend moment waarop de opdrachtgever besluit om al dan niet met een kandidaat in zee te gaan.

Positieve reacties

De deelnemers aan de Meesterproef 2011 hadden een goed gevoel bij de vernieuwde formule. De korte opeenvolging van de verschillende stappen – met slechts een dikke maand tussen de startdag van 24 oktober en de eindjury op 3 december – werd positief ervaren. De atelierweek was, zoals steeds, het hoogtepunt van de Meesterproef voor de deelnemers. Dat het atelier niet langer een plek van concurrentie was, was bevorderlijk voor de sfeer en de concentratie. Tot slot werd de intensieve begeleiding met één projectregisseur per project sterk gewaardeerd.

Ook voor de stad Genk was de Meesterproef 2011 een positieve ervaring. De Meesterproef vraagt een inspanning van de opdrachtgever om zich voluit te engageren, maar die inzet lijkt zijn vruchten af te werpen. De stad Genk was aangenaam verrast door de verfrissende visies die de jonge ontwerpers presenteerden, zowel bij de visiegesprekken als bij de eindjury. Door de atelierweek in huis te laten plaatsvinden, kon de stad het vele werk en de progressie van de deelnemers van nabij volgen. Voor de stadsdiensten was het uitermate boeiend om te zien hoe de jonge ontwerpers de grenzen van de Ruimtelijke Uitvoeringsplannen aftastten. Met hun ontwerpend onderzoek legden ze de sterktes en de zwaktes van de RUP's bloot. Het tijdens het atelier geleverde werk toont aan dat de Meesterproefopdrachten het potentieel hebben om uit te groeien tot pilootprojecten voor Genk. Het kunnen referenties worden voor het hoge kwaliteitsniveau dat de stad Genk nastreeft in alle projecten waarbij de lokale overheid betrokken partij is.

Naast de overwegend positieve commentaren, zijn er ook enkele kritische bedenkingen bij deze achtste editie van de Meesterproef. Het gaat

dan om de koppeling ontwerper-opdracht en, meer fundamenteel, om de aard en complexiteit van de opdrachten. Er was discussie bij de deelnemers of je de ontwerpers al dan niet zelf moet laten kiezen voor een opdracht. Net als bij de vorige edities blijkt dat de meer klassieke architectuuropdrachten het meest in trek zijn bij de kandidaten. De aarzeling om voor een meer stedenbouwkundig getinte opdracht te kiezen, vertaalt zich ook in het wat moeizamere ontwerpwerk wanneer stedenbouw, landschap en publiek domein ter sprake komen. De voorstellen vertrekken veelal vanuit het architectuurobject. De maturiteit van een meer geïntegreerde, relationele benadering ontbreekt.

Het is een vraag die de Meesterproef blijft achtervolgen. Moeten de opgaven toegesneden zijn op een inschatting van wat een gemiddelde, jonge, talentvolle ontwerper aan kan? Of moeten de opdrachten in al hun variatie en complexiteit juist de snel veranderende context van de hedendaagse stad weerspiegelen en de jonge ontwerpers uitdagen om boven zichzelf uit te stijgen? En kan een betere omkadering hierbij helpen? In afwachting van de eindresultaten van de Meesterproef 2011 en de opstart van de Meesterproef 2012, is het debat alvast geopend.

Maureen Heyns

De woonclusters zijn hybride vormen met vijf grondgebonden woningen, drie appartementen en twee studio's.

Zicht van privétuin naar semipublieke tussenzones

Parkways en boulevards

ontwerper

Alexander Smedts (KU Leuven)

projectregisseur

Tom Thys (Tom Thys architecten)

Wonen bij de mijn

De opdracht bestaat uit typologisch onderzoek voor een pilootproject van een tiental woningen langs de André Dumontlaan, de royale boulevard die aangelegd werd voor het ontsluiten van de mijn van Waterschei. Met het creëren van een hoogwaardig woningaanbod op deze plek wil de stad Genk anticiperen op de geplande herontwikkeling van de mijnterreinen als wetenschapspark. Een goedgekeurd Ruimtelijk Uitvoeringsplan (RUP) definieert de randvoorwaarden voor het nieuwe woongebied, dat in PPS zal worden gerealiseerd. De afgelijnde clusters van woningen ontwikkelen zich in de diepte, dwars op de laan, en worden afgewisseld met groene zones. Op die manier ontstaat een alternatief voor de huidige lintbebouwing en wordt het lageregelegen groengebied van de beekvallei zichtbaar vanaf de Dumontlaan. Aan de ontwerper wordt gevraagd om een ontwerp voor een van de clusters te maken.

Binnen de krijtlijnen van het RUP gaat Alexander Smedts op zoek naar een passende invulling van wat wonen bij een mijnsite in herontwikkeling betekent. Hij wil de hedendaagse vraag naar privacy beantwoorden, maar tegelijk iets van het collectieve karakter van de oude woonvormen van het beluik en de tuinwijk bewaren. Daarnaast wil hij de kwaliteit van wonen in het groen benadrukken. Na een uitgebreid onderzoek naar bouwvolumes, oriëntaties en privacygradiënten formuleert hij een hybride voorstel met vijf grondgebonden woningen, drie appartementen en twee studio's. Elke wooneenheid beschikt over een naar de zon en het groen gerichte, semiprivate buitenruimte. Binnen de contouren van de cluster wordt gestreefd naar een evenwaardig aandeel van positieve en negatieve ruimten. De groenstroken tussen de clusters vormen telkens de overgang tussen de formele inkomzijde van de ene cluster en de informele tuinzijde van de volgende. Deze semipublieke tussenzones zijn de potentiële dragers van het collectief domein van het te ontwikkelen woongebied. Hun verdere uitwerking is dan ook cruciaal voor de kwaliteit van het project.

Stadsas

kunstenares

leva Epnere (HISK)

projectregisseur

Els Vanden Meersch (kunstenares)

'A shy bird of Genk'

Net als het project voor het stadspaviljoen is het artistieke project voor de Stadsas erop gericht om de verbinding tussen het Stadsplein, het stadhuis, het achterliggende evenementenpark en de toekomstige Xentro dienstzone te versterken. Door middel van een artistieke interventie in het publiek domein wil de stad Genk wandelaars stimuleren om deze weg af te leggen. Op die manier kan dit vandaag eerder ongebruikelijke traject ingeschreven worden op de mentale kaart van de bewoners en bezoekers van Genk.

Kunstenares leva Epnere vertrekt van de specifieke historiek van het stadscentrum als dorpskern te midden van een groen, moerassig gebied. De roer-

domp, een typische vogel uit de Genkse moerassen, wordt het hoofdpersonage in het verhaal dat de kunstenares wil vertellen. Het bijzondere aan de roerdomp is dat hij een 'verborgen schat' is. Je komt hem op het spoor door zijn gezang of door zijn schaduw. Pas als je veel geluk hebt, kan je deze schuchtere vogel daadwerkelijk zien. In die zin is er ook een verwantschap met het volksgeloof rond de betekenis van dwaallichtten in moerassen. Door het geluid van de roerdomp en zijn schaduw te introduceren in het publiek domein van het stadscentrum, wil leva Epnere de wandelroute opladen met de ontdekking van een verhaal over de 'genius loci' van Genk. Zo stelt ze voor om geluidsculpturen in de vijver van het evenementenpark te installeren, in feite een relict van het moerasgebied, en om de schaduw van de roerdomp op de pijlers van het stadhuis te schilderen. Verder onderzoek, in samenspraak met de opdrachtgever en de projectregisseur, moet de kunstenares de kans geven om dit basisidee op een subtiele manier te materialiseren.

leva Epnere vertrekt van de historiek van het stadscentrum als dorpskern in een groen, moerassig gebied.

Stadsbaken

ontwerper

Gijs De Cock (VUB)

projectregisseur

Koen Van Bockstal (Bulc architecten)

Januskop

De Hasseltweg is het handelslint tussen Hasselt en Genk. Deze typische Vlaamse steenweg met een combinatie van winkels, grotere commerciële functies en wonen, is recent heraangelegd waarbij doorgaand verkeer gescheiden is van lokaal verkeer door middel van ventwegen. Op de hoek van de Hasseltweg en de Slagmolenstraat, waar de twee systemen van de strip en de verkaveling op een bevreemdende manier samenkomen, wil de stad Genk, samen met een private investeerder, een woongebouw als stadsbaken realiseren. De opdracht bestaat erin om, binnen de vastgelegde footprint en maximale enveloppe, een nieuw woongebouw te ontwerpen dat het wonen op een intelligente manier samenbrengt met de condities van de plek en dat tegelijk de gewenste bakenfunctie vervult.

Met de metafoer van de Januskop verbindt Gijs De Cock het spanningsveld van de site en de opgave met het basisconcept van het gebouw. Door de nieuwbouw twee tegengestelde gezichten te geven, speelt hij in op de heel verschillende condities aan weerszijden

van het nieuwe gebouw. Aan de kant van de Hasseltweg krijgt de nieuwbouw een abstract, monumentaal karakter, met een eerder gesloten, anonieme gevel en een uniform materiaalgebruik. Hier toont het woongebouw zich als een donkere monoliet, een mysterieus teken voor de voorbijrijdende auto's. Aan de kant van de verkaveling wordt de gunstige oriëntatie en het zicht op het natuurgebied van de Maten uitgebuit. De gevel is samengesteld uit glaspuien en terrassen en vormt een 'tableau vivant' dat het wonen en de groene omgeving reflecteert. De uitgesproken 'Gestalt' van de nieuwbouw wordt verder versterkt door de hoekverdraaiing tussen de verschillende bouwlagen en de afnemende verdiepingshoogte van het maaiveldniveau tot de penthouse. Dit spel met de tectoniek van het gebouw is niet louter esthetisch, maar staat in relatie met de nagestreefde woonkwaliteit. Het beperkte uitzicht van de onderste appartementen wordt gecompenseerd door de generositeit van de hoge ruimten. Het generieke typeplan ontvouwt zich tot een waaier van variaties.

Aan de straatzijde toont het woongebouw zich als een monoliet, een mysterieus baken voor voorbijrijdende auto's.

Cité Soleil

ontwerper

Carole Boeckx (Artesis Hogeschool Antwerpen)

projectregisseur

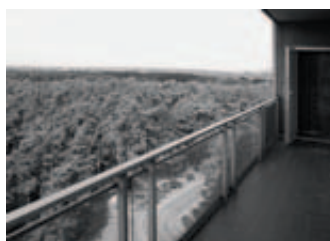
Ward Verbakel (plusofficearchitects)

Trio geeft maat

Zonneweelde is een iconische woontoren aan de zuidrand van het Genkse stadscentrum, waar het woonweefsel overgaat in de beboste heuvels. De opdracht voor de Meesterproef bestaat erin om, binnen de krijtlijnen van een door de stad opgemaakt Ruimtelijk Uitvoeringsplan (RUP), een nieuw gemengd woongebouw te ontwerpen naast het dominante volume van de

bestaande torenflats. De kansen die het rust- en verzorgingstehuis en het toekomstige park op de site bieden, maakt dat de stad Genk in de eerste plaats denkt aan een vorm van zorgwonen. De grote bouwoppervlakte en -enveloppe van de nieuwbouw laten toe om te experimenteren met verschillende woonvormen en ondersteunende functies. Ook hier zal het project door een private ontwikkelaar gerealiseerd worden.

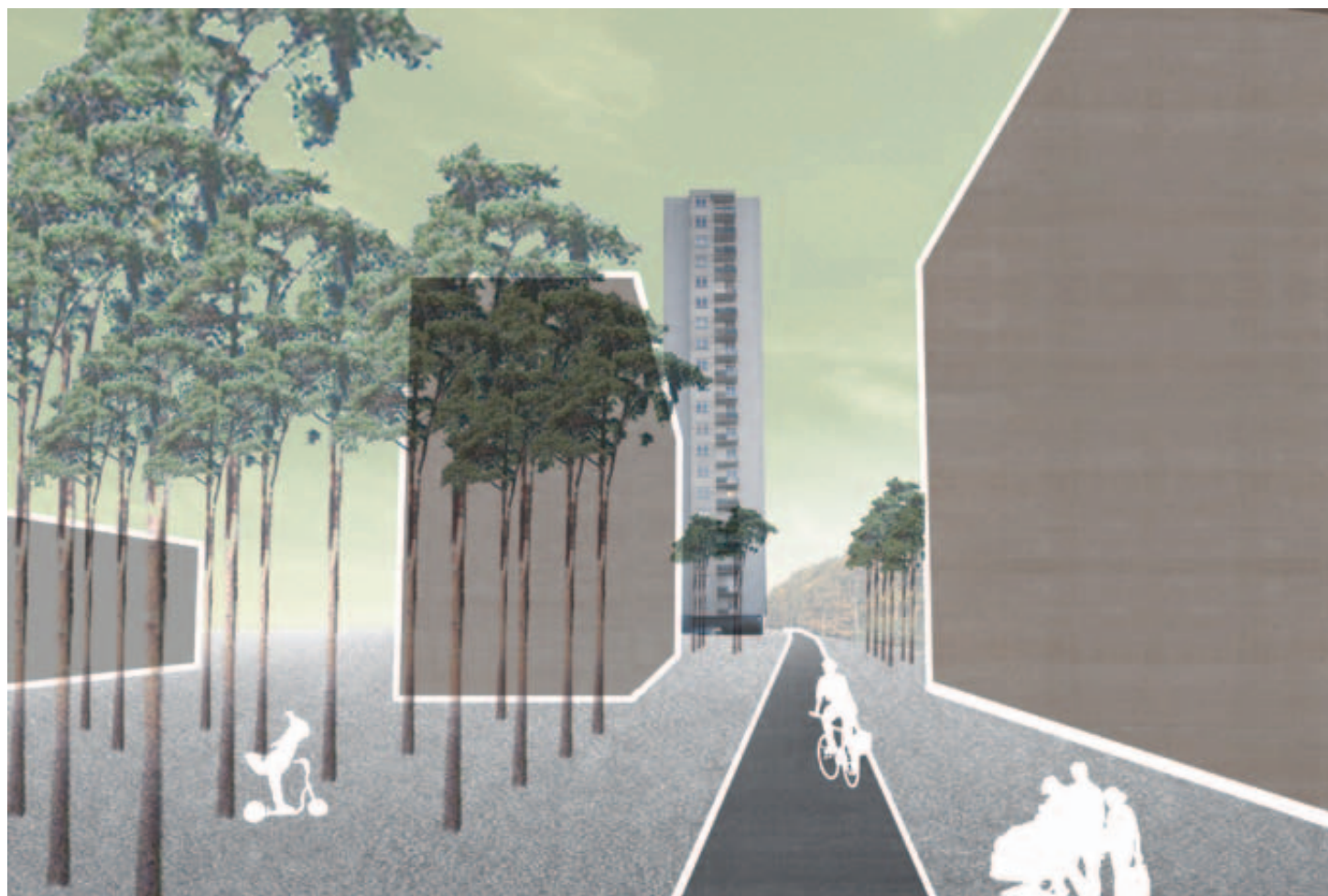
Carole Boeckx koppelt een kritische analyse van het RUP aan een lezing van de evidente kwaliteiten van de woontoren, waar ook Zonneweelde over beschikt (lucht, licht, zicht). Met haar voorstel wil ze de bestaande schijf meer bestaansrecht geven en tegelijk

Terras in woontoren Zonneweelde

een kwaliteitsvolle woonomgeving creëren. Door de oordeelkundige inplanting van twee lagere schijven met dezelfde oriëntatie en gelijkaardige verhoudingen als Zonneweelde, ontstaat een evenwichtig ensemble van drie woongebouwen in het groen. Een trio dat elkaar maat geeft en tegelijk de omgeving structureert. Tijdens

de atelierweek onderzoekt Carole Boeckx hoe haar visie verzoend kan worden met de richtlijnen van het RUP met betrekking tot bouwlijnen en bouwhoogte. Uiteindelijk komt ze door middel van typologisch onderzoek naar de doorzonwoning tot twee stoerdere volumes, die op een meer evidente manier de overgang maken tussen Zonneweelde en het fijnkorreliger weefsel in de omgeving. Daarnaast geeft ze een aanzet voor de gevelbehandeling van de nieuwe gebouwen en doet ze een voorstel voor de inrichting van de site. Het gesuggereerde grid van naaldbomen verwijst naar het aanpalende bos en vormt tegelijk een soort van natuurlijke luifel die de woontorens verankert op de plek.

Door de inplanting van twee lagere schijven met dezelfde oriëntatie als de woontoren, ontstaat een trio dat elkaar maat geeft en de omgeving structureert.

Herfstvreugde

ontwerper
Lieve Smout (VUB)
 projectregisseur
Jonas Lindekens (ONO)

Concepten voor gemengd wonen

Het rust- en verzorgingstehuis Herfstvreugde is gelegen op de zogenaamde 'steilrand' van Genk, de beboste heuvelflank net ten noorden van de Europalaan. De beboste omgeving van Herfstvreugde zal in de nabije toekomst aangesneden worden als woonuitbreidingsgebied. Hiertoe is een Ruimtelijk Uitvoeringsplan (RUP) in opmaak. De opdracht voor de Meesterproef is erop gericht om een inrichtingsplan op te maken om de site van Herfstvreugde en de aangrenzende deelgebieden om te vormen tot een woongebied met landschappelijke kwaliteit en een mix van bewoners. Deze kunnen een beroep doen op de faciliteiten van de nabijgelegen zorgcampus. Daarnaast is het ook de bedoeling om via een haalbaarheidsstudie te toetsen of het karakteristieke maar verouderde gebouw van Herfstvreugde zelf een nieuwe bestemming kan krijgen als een gemengd woongebouw.

Lieve Smout vertrekt van een lezing van het landschap en benoemt de eigenheid en specifieke kwaliteit van elk van de drie deelgebieden: de statige schim van Herfstvreugde zelf, het groene eilandje met houtwallen ernaast en het Genkse ijkpunt het dichtst bij de Europalaan. Met deze metaforen als maatstaf, voert ze een onderzoek naar de mogelijke bouwvolumes voor elk deelgebied. Daarnaast bekijkt ze hoe deze verschillende invullingen onderling gecombineerd kunnen worden. Ten slotte geeft ze aan hoe ze de diverse opties verder wil verfijnen en toetsen in samenspraak met de opdrachtgever. Ze schetst dus de contouren van een visie en reikt een werkmethode aan, maar blijft op de vlakke wat concreet typologisch onderzoek betreft, nochtans de hoofdmoot van deze opdracht. Daardoor is het moeilijk om in te schatten in hoeverre ze de opdracht daadwerkelijk in de vingers heeft.

Het stadspaviljoen is een gelaagd architecturaal object. Het hart bestaat uit een introspectieve ruimte waar ceremonieën plaatsvinden. De buitenschil is 'extrospectief' en stelt zich open naar het park.

Stadspaviljoen

ontwerper
James Richardson (VUB)
 projectregisseur
Kiki Verbeeck (URA)

Introspectie / extrospectie

Het project van het stadspaviljoen past binnen een ruimere strategie om de lineaire ontwikkeling van het stadscentrum van Genk te bevorderen door de link tussen het winkelcentrum, het stadhuis en de groene ruimte van het evenementenpark te versterken. Het omvormen van de plint van het stadhuis tot een open, publieke foyer is een eerste stap in die richting. De trouwzaal wordt weggehaald en zal ondergebracht worden in een ruimer stadspaviljoen. De opdracht omvat zowel de zoektocht naar de meest geschikte plek om dit paviljoen in te planten, als het bepalen van de mogelijke vorm en functies van zo'n hedendaagse ceremoniële ruimte voor Genk.

Reeds bij de visiegesprekken kiest James Richardson ervoor om het stadspaviljoen in het park in te planten.

Tijdens de atelierweek onderzoekt hij verschillende andere locaties in en rond het complex van het stadhuis. Dit meer diepgaand locatieonderzoek drijft hem opnieuw naar het park en levert hem tegelijk de argumenten om de opdrachtgever ervan te overtuigen dat dit de meest uitgelezen plek is voor het stadspaviljoen. Op de voorgestelde locatie, aan de overzijde van de vijver, is het paviljoen zichtbaar vanuit de foyer van het stadhuis en geeft het tegelijk ritme en maat aan de omgeving. Op die plek heeft het stadspaviljoen een duidelijke meerwaarde voor de beleevingskwaliteit van het park en vrijwaart het tegelijk de toekomstmogelijkheden van het stadhuis.

Met het park als draagvlak definieert James Richardson het stadspaviljoen als een gelaagd architecturaal object. Het hart van het paviljoen bestaat uit een introspectieve ruimte, een omsloten plek waar ceremonieën plaatsvinden. De massiviteit van de architectuur, de symmetrie en het gebruik van zenitaal licht benadrukken de rituele functie. De buitenschil van het paviljoen daarentegen is 'extro-

spectief', het gebouw stelt zich open naar het park. Tussen beide schillen bevindt zich een overgangsruiimte die dienst doet als verzamelplaats en uitloopruiimte bij ceremonieën, maar die ook andere functies in synergie met het park kan opnemen.

**‘Wanneer aan kunst
een plaats wordt
toegekend buiten het
museum, loopt ze snel
het risico de auto-
nomie te verliezen
die haar lief is’**

Ronald Van de Sompel in gesprek met Lars Kwakkenbos

Ronald Van de Sompel volgde in maart 2011 Rolf Quaghebeur op als artistiek adviseur van de Vlaams Bouwmeester. Een nieuwe adviseur betekent ook nieuwe accenten voor het kunstbeleid. Lars Kwakkenbos sprak met Ronald Van de Sompel over zijn visie, de toekomst van de kunstcel en maatschappelijk engagement. 'Ik wil inzoomen op kunstenaars die zich bezighouden met ecologische vraagstukken. Net die vraagstukken genereren vandaag belangrijke conflicten op het terrein van de openbare ruimte.'

Lars Kwakkenbos: Ik wil het gesprek graag beginnen met een heel concrete, recente case uit de praktijk van het Team Vlaams Bouwmeester: een kunstintegratie van Christophe Terlinden in het Vlaams Administratief Centrum (VAC) in Leuven. Dit project daagt het decreet uit dat aan de basis ligt van het bestaan van de kunstcel bij het Team Vlaams Bouwmeester.

Ronald Van de Sompel: De afgelopen decennia is het uitzicht van de hedendaagse kunst sterk gediversifieerd en gedematerialiseerd. Er zijn nu niet alleen film, video en nieuwe media, de artistieke praktijk is ook sterk discursief geworden. Wanneer een artistieke interventie in opdracht ontstaat, in een concrete, gebouwde omgeving, ligt die dematerialisering niet zo eenvoudig. Al te vaak overheerst nog het idee van een monumentale aanpak, waarin de kunst zich centraal positioneert ten opzichte van de architectuur en de kunstenaar zichzelf op het voorplan stelt.

Het project van Christophe Terlinden voor het VAC in Leuven is een goed voorbeeld van hoe je anders kan omgaan met een opdracht. Hij kiest voor een eenvoudig vertrekpunt in het dagelijkse leven – het schillen van een sinaasappel – en

Christophe Terlinden, *Appelsien*, VAC Leuven, 2012

laat die alledaagse handeling, die het artistieke overstijgt, terugvloeien naar het artistieke om ze vervolgens terug te koppelen naar het dagelijks leven van de gebruiker van het gebouw.

De enkele honderden mensen die in het VAC werken, ontvingen elk een in brons gegoten sculptuurtje waarvan de ene helft een mannetje voorstelt, de andere helft een vrouwtje. Het frappante is hier dat de kunstenaar de gebruiker van het gebouw als ontvanger van het geschenk centraal stelt.

Dit project draagt een expliciete sociale dimensie in zich. Zo'n dimensie wordt in de kunstwereld vandaag vaak geassocieerd met ecologisch denken. Terwijl we bij Christophe Terlinden de sociale component in een artistieke praktijk belichaamd zien, wordt in een project van Johan Grimonprez de sociale dimensie expliciet gethematiseerd.

Mijn voorgangers legden elk hun eigen accenten. Ulrike Lindmayr zorgde voor een inhaalbeweging, Piet Coessens introduceerde een internationale en museaal getinte aan-

pak, Rolf Quaghebeur heeft sterk op jonge kunstenaars gefocust. Mijns inziens zijn sociologische criteria – lokaal of internationaal, jong of oud – vandaag minder relevant. Wat ik wel vaststel, is dat de maatschappelijke context van de opdracht zelfs soms op de achtergrond geraakt.

Wanneer de kunstenaar in opdracht werkt, bevindt hij zich in een andere situatie dan in het museum. In het museum gaat men nog altijd uit van de autonomie van het kunstwerk. Bij de ingang zie je links het plaatje met de sponsors, rechts dat van de politici die het museum hebben ingehuldigd. Wanneer je vervolgens de *white cube* binnenstapt, lijkt het alsof je plots in een neutrale wereld terecht komt. Natuurlijk stellen heel veel kunstenaars het model van de *white cube* al lang geleden in vraag, maar het blijft een dominante praktijk. Omgekeerd, wanneer aan kunst een plaats wordt toegekend buiten het museum, loopt ze snel het risico de autonomie te verliezen die haar lief is. Wat doe je daarmee? Je kan natuurlijk de autonomie van dat kunstwerk blijven verdedigen, tot een generatie opduikt die deze statische tegenstellingen tussen

het autonome en het *site specific* denken uit de jaren 1960 en 1970 overstijgt. Hetzelfde geldt voor wat ik een import- en exportprobleem zou willen noemen: enerzijds trekken kunstenaars een maatschappelijke problematiek binnen in het museum, anderzijds duwen wij het artistieke project vaak tot buiten de muren van het museum. De generatie kunstenaars over wie ik het hier heb, heeft een artistiek denken ontwikkeld waarin de polen van deze tegenstellingen zodanig verweven zijn geraakt, dat de tegenstelling zelf eenvoudigweg niet meer kan worden geformuleerd.

Vandaag gaat een generatie kunstenaars ten volle voor een maatschappelijk engagement. Binnen die generatie zoom ik vandaag, in het kader van mijn mandaat bij het Team Vlaams Bouwmeester, onder andere in op zij die zich met ecologische vraagstukken bezighouden. Net die vraagstukken genereren vandaag belangrijke conflicten op het terrein van de openbare ruimte. In de komende jaren wil ik een aantal kunstenaars introduceren die op dat snijvlak van ecologisch denken en de relatie tussen kunst en de publieke ruimte, heel precieze voorstellen formuleren. De eerste in de rij is Johan Grimont. De werktitel van het project dat hij voor de Bouwmeester zal ontwikkelen, luidt 'radicale ecologie'. Hij zal hiervoor gebruik maken van YouTube-films die hij indeelt in een zestal categorieën, waaronder biotectuur, guerilla-tuinieren en *transition towns*. Vanuit die categorieën ontwikkelt hij een heterogeen denken, een media-archeologie geplukt uit wat er leeft op het internet. Voor hem is dit een artistiek project, maar tegelijk is het een onderzoek dat zal leiden tot wat hij een *WeTube-otheek* noemt: een verzameling van films die eenieder online zal kunnen bekijken. Op die manier wordt het

Kunstcel

Van bij het aantreden van de eerste Vlaams Bouwmeester in 1999 is er binnen het team van de Bouwmeester een 'kunstcel' actief. De kunstcel ondersteunt de Vlaams Bouwmeester met betrekking tot het beleid en de praktijk van kunst in opdracht, waarbij de vraag naar de relatie tussen kunst, architectuur en context centraal staat. Een artistiek adviseur stuurt de werking inhoudelijk aan. In 2011 volgde Ronald Van de Sompel Rolf Quaghebeur op als artistiek adviseur. De kunstcel werd opgericht om invulling te geven aan het Decreet van 23 december 1986 met betrekking tot de integratie van kunstwerken in gebouwen van Vlaamse overheidsdiensten, maar staat ook andere publieke opdrachtgevers bij die een kunstwerk wensen te realiseren in hun gebouw of organisatie.

archief ook een onderzoeksinstrument voor onze stakeholders, die in de toekomst almaar vaker met ecologische vraagstukken zullen worden geconfronteerd. Het is dus in veel opzichten een pilootproject.

Dient de Bouwmeester zulke pilootprojecten vaker zelf mee te realiseren, in een beweging die we in het perspectief van het decreet onorthodox kunnen noemen: niet de opdrachtgever neemt het initiatief tot de realisatie van een kunstopdracht, maar het Team Vlaams Bouwmeester, dat er ook zelf middelen in investeert?

Eerst dit. Voormalige artistiek adviseurs stelden in individuele projecten al geregeld kunstenaars voor die de vraag van een opdrachtgever radicaal overstegen. Diezelfde adviseurs namen ook het initiatief om voor sommige gebouwen van de Vlaamse overheid zelf specifieke programma's te ontwikkelen.

Twee: op beleidsmatig niveau bekijken we om de twee à drie jaar

specifieke beleidsdomeinen, aan de hand van onderzoeksdocumenten, 'Cahiers' genaamd. Daarvan zijn er nu drie verschenen, respectievelijk over kunst en infrastructuur, kunst in opdracht in het onderwijs en over planning en restruimte in een stedelijke context. In het kader van deze Cahiers wordt een aantal kunstenaars uitgenodigd om zelf voorstellen te formuleren. In eerste instantie is daarbij nog geen sprake van een concrete opdrachtsituatie, maar gaat het er vooral om binnen een specifiek beleidsdomein de discussie over kunst in opdracht open te breken. Het eerste Cahier had bijvoorbeeld tot gevolg dat de kunstcel bij de Vlaams Bouwmeester voortaan over elk kunstwerk op een rotonde advies verleent. Het Cahier leidde in dit geval dus tot een heel concrete beleidsmatige invulling. Bij het Cahier over de scholen is dat aanvankelijk niet gebeurd. Het Gemeenschapsonderwijs huldigde het standpunt dat hun patrimonium geen publiek karakter had en dat het decreet dan ook niet van toepassing was. Achteraf hebben zij echter hun mening bijgesteld. Een project dat Benjamin Verdonck in het kader van dit onderzoek uitdacht voor het Koninklijk Technisch Atheneum in Hasselt, bevindt zich nu in de realisatiefase. Hier hebben de kunstenaar en de school zich samen geëngageerd, en omwille van het unieke karakter van het project hebben wij beslist het te ondersteunen, niet enkel inhoudelijk, maar tevens met een bescheiden financiële bijdrage.

De rol van zo'n voorbeeldproject brengt me bij een volgende case, die van de reeks ingrepen van Suchan Kinoshita in het nieuwe Atelier van de Vlaams Bouwmeester in de Ravensteingalerij.

Hier is sprake van een door ons geïnitieerde opdracht in het Atelier Bouwmeester. Met het Atelier wil

Suchan Kinoshita, *En passant. Scenario voor een passage*, Atelier Bouwmeester, Ravensteingalerij, Brussel, 2012

Vlaams Bouwmeester Peter Swinnen het instituut Vlaams Bouwmeester een grotere zichtbaarheid verlenen. De praktijk van de Bouwmeester wordt er in een directe relatie gebracht met het stedelijke weefsel. Vanuit de kunstcel hebben wij dan, zoals altijd in een concrete opdrachtsituatie, de volgende vragen gesteld: wat is hier de plek, wat is de context, en wat is de missie? Op basis van een eerste analyse van de architecturale context, die wordt gekenmerkt door het passagekarakter van de Ravensteingalerij en een uitgesproken relatie tussen een binnen- en een buitenruimte, heb ik Suchan Kinoshita uitgenodigd. De interventies van Suchan Kinoshita bewegen zich altijd *tussen* de dingen, zij ontwikkelt bewegingen

in de tijd en in de ruimte, of via de taal. In het Atelier loopt bijvoorbeeld een filmopname met een registratie van datgene wat zich op een scène afspeelt, net vóór de eigenlijke theatervoorstelling begint. Als toeschouwer sta je hier op het punt je eigen realiteit achterwege te laten, maar je bevindt je nog niet in de wereld van de voorstelling zelf. Dit soort tussenmomenten vind je ook elders in het Atelier: alles bevindt zich in een toestand van permanente flux. Tegelijk echter houdt Kinoshita heel sterk rekening met het eisenprogramma van de ruimte. Ze daagt dat programma uit, en ze schuift haar eigen werk er naadloos in.

Op het einde van dit jaar verschijnt ook een nieuwe nota over

het kunstopdrachtenbeleid. Wat mogen we daarvan verwachten?

Van bij de aanvang van mijn mandaat, in maart 2011, drong zich al snel de vraag op hoe de werking van de kunstcel er in de toekomst zal uitzien. Zelf ben ik aanvankelijk aangesteld voor een opdracht die enerzijds projectmatig, en anderzijds beleidsmatig is ingevuld. Maar het projectmatige kent de facto geen grenzen: er komen almaar meer vragen om advies en begeleiding van concrete opdrachten en tegelijk is er sprake van een groeiende complexiteit. Omdat we met een heel klein team werken, moeten we ons takenpakket en onze relatie tot die concrete opdrachten herbekijken. Om dat te doen, hebben we in de eerste plaats de criteria scherp gesteld waarmee

Anne-Mie Van Kerckhoven, voorstel voor cultuurcentrum De Porseleinhallen, Wevelgem, 2012

we deze opdrachten beoordelen, alvorens te beslissen om eraan mee te werken. Die criteria hebben in de eerste plaats te maken met het ambitieniveau van de opdrachtgevers, en met procedures.

Maar zelfs wanneer we die criteria stringent hanteren, blijft het aantal opdrachten te groot. Daarom willen we onze werking grondig evalueren middels een aantal rondetafelgesprekken met actoren in het veld, een Europese ontmoeting met vergelijkbare overheidsinstanties en een publiek debat. We doen dit in de eerste plaats met het oog op een mogelijke herverdeling van het takenpakket. Zo overwegen we bijvoorbeeld om een regionaal netwerk van externe adviseurs in te schakelen. Dat doen we nu al voor sommige projecten. Een tweede doelstelling bestaat in het uitzetten van nieuwe krijtlijnen in het kunststopdrachtenbeleid.

Na Rond punt, Schoolvoorbeelden en Openbaarheid is het vierde Cahier in aantocht. In welk beleidsdomein wil je met dat vierde cahier inbreken?

Het centrale thema van het vierde Cahier wordt regionale identiteit. Het ligt minder voor de hand om dit

aan één specifiek beleidsdomein te koppelen. De ambitienota van Peter Swinnen speelt hier opnieuw een rol, met name de passage waarin hij het heeft over grensoverschrijdende regio's (ViA Ruimte). Dat is een eerste conceptuele insteek. Een tweede, beleidsmatige insteek vloeit voort uit de vraag hoe je dat regionale invult wanneer je werkt vanuit concrete opdrachtsituaties. Wanneer men het in die context heeft over 'het regionale', merk je vaak dat men dat begrip interpreteert als een keuze voor een kunstenaar die bij wijze van spreken om de hoek woont. In het Cahier willen we het regionale veel breder benaderen: vanuit een culturele en historische context, multidisciplinair en vanuit de artistieke input van de kunstenaar. Tot slot is er de vraag hoe we vandaag een positieve invulling kunnen geven aan zoiets als regio-specifieke kunst, zoals vroeger bijvoorbeeld werd gesproken over *folk art*.

Om dit concreet te maken, wil ik een voorbeeld geven uit onze recente praktijk: de opdracht die aan Anne-Mie Van Kerckhoven werd toegewezen voor het cultuurcentrum De Porseleinhallen in Wevelgem. Drie elementen waren heel relevant bij het formuleren van de

opdracht. Ten eerste is sprake van een heel gefragmenteerde ruimtelijke situatie. Een tweede element is de aanwezigheid van een sterke lokale jeugdcultuur. Een derde gegeven is een nabijgelegen schoolgebouw, het voormalige Joegoslavische Paviljoen dat door Vjenceslav Richter werd ontworpen voor Expo 58. In het oeuvre van Anne-Mie Van Kerckhoven kan je een bijzondere affiniteit ontwaren met elk van deze drie elementen. Haar beeldtaal wordt namelijk gekenmerkt door fragmentarisch opgebouwde composities, ze heeft een voorgeschiedenis in de punkbeweging en werkt samen met muzikanten als Mauro Pawlowski, en tot slot is er haar relatie met het modernisme.

Kunstenaars kunnen overigens het regionale op veel verschillende manieren invullen. Kijk bijvoorbeeld naar Grizedale Arts, een kunstenaarsresidentie in het Engelse Lake District. Zij nodigen nationaal en internationaal gerenommeerde kunstenaars uit om precies vanuit het idee van het regionale projecten te ontwikkelen. Verder verwijs ik graag naar het werk van Wapke Feenstra.

Wat mij opvalt bij Wapke Feenstra en in de werking van Grizedale Arts, is dat de kunstenaar hier vaak bemiddelt, in plaats van per se zelf werk te willen maken. Wil je in dat onderzoek naar het regionale ook het idee van een bemiddelende kunstenaar promoten?

Het model waaraan je refereert, ligt in het verlengde van de relationele esthetiek, waarin menselijke relaties centraal staan. Die benadering fascineert me zeker, maar ik heb daarnet bewust ook het voorbeeld van Anne-Mie Van Kerckhoven genoemd, omdat ik geen enkele piste wil uitsluiten. Niettemin is Wapke Feenstra inderdaad een goed voorbeeld van een kunstenaar die bemiddelt. In haar project 'De beste plek', dat ze in het Nederlandse Hardenberg

uitvoerde, reed zij met een tekstkar rond in de regio en bevroeg ze de bewoners over wat voor elk van hen 'de beste plek' is. Ze verzamelde hun antwoorden en zocht vervolgens die plekken met hen op, waar ze deelnamen aan een workshopachtige situatie. De laatste stap, het zogenoemde kunstwerk, werd gerealiseerd in samenwerking met de participanten en is in dit geval een boek geworden. Het boek omvat tekst- en fotomateriaal dat die 'beste plekken' vanuit een subjectieve invalshoek documenteert, maar er staan ook interviews in met specialisten. Het project was ook in ruimere zin een samenwerkingsmodel. Zo vroeg Feenstra een andere kunstenaar om de fauna en flora uit de streek te tekenen, en ook die tekeningen staan in het boek.

Wat Wapke Feenstra doet, laat zich niet langer vatten in het model van een afstandelijke benadering: ze kijkt niet eerst van op een afstand naar een maatschappelijke realiteit. Veeleer graaft ze zich meteen helemaal in, in dit geval in die regio; bij elke stap geeft ze ook iets terug, en de bewoners zelf worden er nauw bij betrokken. De methodes die ze inzet, doen denken aan die van een antropoloog met een heel groot inlevingsvermogen. Ze stelt haar eigen kennis op de achtergrond en neemt als kunstenaar een bescheiden positie in. In die zin kan je haar vergelijken met Christophe Terlinden, met wiens sinaasappelschillen we ons verhaal begonnen.

Wapke Feenstra, *De Beste Plek*, myvillages.org, 2007

Onzichtbare zorg

Onze bevolking vergrijst. Tegen 2050 zullen er in België twee miljoen zestigplussers meer zijn dan vandaag. Het aantal tachtigplussers zal verdrievoudigen. Dat betekent dat we 180.000 extra woon- en zorgplaatsen moeten voorzien. De cijfers zijn overweldigend en plaatsen ons voor een enorme opgave. Maar behalve een te lenigen nood, vormt het reusachtige bouwprogramma ook een opportuniteit, niet alleen om de zorg te herdefiniëren, maar ook om de stad vorm te geven.

↑ Ontwerp voor een multifunctioneel project met een gemeenschapscentrum, een bibliotheek, een lokaal dienstencentrum en woningen voor een gemengd publiek in Neder-Over-Heembeek (LAT-architecten, OO 1602)

← Fuji Kindergarten, een kleuterschool in Tachikawa (nabij Tokio), door Tezuka architects. De bouw van stedelijke zorgvoorzieningen kan een opportuniteit zijn om stedelijkheid te scheppen. Zorg kan structurerend werken en een plek nieuwe betekenis geven.

Woon- en zorgcentrum Vijvens te Huise-Zingem (Sergison Bates architects, OO 0730)

Zorg is vandaag onttrokken aan stad en samenleving. Zorgbehoevenden – zieken, ouderen, dementerenden, gehandicapten, geesteszieken – zijn weggestopt in daartoe gespecialiseerde instellingen. Dat zijn vaak grootschalige voorzieningen aan de rand van de stad die ontworpen zijn om de zorg zo efficiënt mogelijk te organiseren. Het zijn fabrieken van zorg. Vaak bestaan de gebouwen uit een centrale logistieke kern, van waaruit gangen vertrekken die lange rijen van identieke kamers bedienen. Het ziekenhuiscomplex aan de rand van de stad is het prototype van de industrialisering van de zorg.

Dit zorgmodel botst op zijn limieten. De zorgsector is de voorbije jaren immers sterk geëvolueerd. De zorgbehoevende is niet langer patiënt maar klant. Centraal staan de kwaliteit van de dienstverlening en het welbevinden van de zorgbehoevende. Ouderenzorg is ook meer en meer gediversifieerd. Zo hebben senioren andere behoeften dan hoogbejaarden of dementerenden. Er bestaat bovendien een maatschappelijk

draagvlak om zoveel mogelijk in te zetten op zelfredzaamheid. Ouderen worden gestimuleerd om zo lang als mogelijk in hun vertrouwde omgeving te blijven wonen. De ontwikkeling van woonzorgzones en het faciliteren van thuiszorg en mantelzorg passen in dit perspectief.

De nieuwe visie in de zorgsector heeft echter nog geen adequate ruimtelijke vertaling gevonden. De zorginfrastructuur hinkt achterop op de maatschappelijke gevoeligheden en praktijken. Daarom heeft Vlaams Bouwmeester Peter Swinnen van zorg een van de speerpunten van zijn beleid gemaakt. Peter Swinnen pleit voor een 'onzichtbare zorg'. Onzichtbare zorg is zorg die niet meer afgezonderd maar geïntegreerd is in het maatschappelijke en stedelijke leven. Een zorg die ingebed is in ons dagelijks bestaan verkrijgt normaliteit, vanzelfsprekendheid en onzichtbaarheid.

De Vlaams Bouwmeester definiëerde zeven 'onzichtbaarheidsfactoren', zeven vuistregels die de ontwikkeling van nieuwe vormen van zorg

kunnen sturen. Daarnaast sloot hij een protocol af met Vlaams minister van Welzijn Jo Vandeurzen. Dankzij dit protocol komt een vlotte samenwerking tot stand met het Agentschap Zorg en Gezondheid, dat instaat voor de regelgeving, en het Vlaams Infrastructuurfonds voor Persoonsgebonden Aangelegenheden (VIPA), dat onder meer instaat voor de subsidiëring van de zorginfrastructuur. Middelen werden vrijgemaakt, onder meer voor een extra werkkraacht die het onderzoek naar innovatieve ruimtelijke vormen van zorg bij de Vlaams Bouwmeester zal begeleiden. Een symposium maakte ontwerpers en opdrachtgevers warm voor een vernieuwende aanpak en in 2012 zullen vijf pilotprojecten in de ouderenzorg worden opgestart om de nieuwe inzichten te vertalen in een ontwerp.

Naar een vermaatschappelijking van de zorg: zeven 'onzichtbaarheidsfactoren'

1. Maximaliseer collectief wonen

Dit is een algemene oproep, die niet alleen opgaat voor de zorgsector. Collectief wonen, met de nodige aandacht voor privacy, kent alleen maar sociale en ruimtelijke voordelen. Het is in wezen een maatschappelijke plicht om collectief te wonen, ook al toont de (Belgische) realiteit momenteel een tegenovergesteld beeld. Er dient een cultuurschift tot stand te komen. Collectief leven is efficiënter en goedkoper; collectief wonen maakt het mogelijk om rijker en genereuzer te wonen. De nabijheid van mensen en diensten voorkomt sociaal isolement, zeker voor ouderen. Collectief wonen impliceert dat wonen niet langer gezien wordt als een afzonderlijke activiteit, maar deel uitmaakt van een groter geheel. De collectiviteit maakt het mogelijk dat mensen van alle leeftijden langer en vaker een

Woon- en zorgcentrum Heilig Hart – Kloosterhof Pamele (voormalig Zwartzusterklooster) te Oudenaarde (noAarchitecten, OO 0215)

beroep op elkaar kunnen doen. Ouderen kunnen zo lang mogelijk in hun dagelijkse omgeving blijven leven. De kwaliteit van leven kan toenemen door aandacht te schenken aan het voortzetten van persoonlijke gewoontes.

2. Creëer grootschaligheid

Collectief wonen (en zorgen) heeft alleen zin wanneer het deel uitmaakt van grotere sociale en ruimtelijke verbanden. Een compacte manier van leven kan immers gecompenseerd worden door de nabijheid van of een zicht op uitgestrekte groenzones, stedelijke pleinen of panoramische vergezichten. Het is een misverstand om deze grote schaal als tegenstrijdig te zien aan de intimiteit van wonen en zorgen. Het verbinden van beide is een middel om voeling te houden met de maatschappij door letterlijk overzicht te bieden. De woonom-

gevingen kunnen ook voorzien in grootschalige programma's, in ruimtes die op het eerste gezicht misschien te groot lijken, in een surplus aan ruimte. Het voorbijgaan aan het louter noodzakelijke of het puur functionele is immers een van de kenmerken van stedelijkheid. De regelgeving sluit momenteel het bouwen van overmaat uit. Grootschaligheid werkt nochtans integrerend en is daarom levensnoodzakelijk.

3. Creëer kleinschaligheid

Collectief wonen (en zorgen) heeft alleen zin wanneer men uiterst precieze aandacht besteedt aan het kleinschalige, het intieme, de geborgenheid, de autonomie en zelfstandigheid. Pas dan is het wonen volwaardig. Dit betekent dat men tegenover de grootschalige kwaliteiten ook een herkenbare, kleinschalige samenlevingsstruc-

tuur dient te creëren. Huiselijkheid staat hierbij voorop. Dit kan men onder meer bereiken door het toepassen van kwalitatief hoogwaardige materialen, die men doorgaans ook in de huiselijke sfeer aantreft. We moeten af van de te hygiënische en louter op efficiëntie ingerichte zorgcentra. Hoe vaak hoort men bijvoorbeeld niet dat hout een onmogelijk materiaal is in de zorgomgeving? Ook trappen zijn uit den boze. In een integrale visie op zorg en wonen maken ook valide mensen gebruik van de ruimtes, dus kunnen trappen handig van pas komen. Ook het verkleinen van de leefgroepen speelt een belangrijke factor in het onzichtbaar maken van de zorg. Vaak wordt hier het argument van de te hoge personeelskosten tegenin gebracht. Wanneer zorg echter deel uitmaakt van een meer gemengde woonomgeving, compenseert dit deels de hoge verzorgingskosten.

Psychiatrisch Verzorgingstehuis-forensisch MIN (OPZ Rekem) te Antwerpen (TV Mys & Bomans / Ars Horti, met een kunstintegratie door Koen Theys, OO 0220)

4. Durf stedelijk te programmeren
Woonvoorzieningen voor ouderen en zorgbehoevenden moeten deel uitmaken van de stad. Door de grote behoefte aan voorzieningen kan het zorgprogramma zelfs sturend zijn in de ontwikkeling van steden en stedelijke landschappen. Innovatie in de zorg is deels afhankelijk van de mate waarin het mogelijk is zorg te mengen met andere stedelijke en maatschappelijke programma's. We denken hierbij al snel aan scholen en kinderdagopvang, maar het kan ook anders. In het Zwitserse Basel ontwierpen de architecten Herzog & de Meuron een woongebouw voor ouderen vlak naast het St. Jakob voetbalstadion en het winkelcentrum. In principe zijn de combinatiemogelijkheden legio. Dit hoeft niet binnen één nieuwbouwproject te gebeuren. Talloze ouderenvoor-

zieningen staan te midden van stadsblokken. Ouderen en zorgbehoevenden maken daardoor letterlijk deel uit van het centrum van woonwijken. Bovendien maakt dit de opwaardering van vaak onbestemde binnengebieden mogelijk.

5. Verplicht de markt tot maatschappelijke verantwoordelijkheid

De privatisering van het zorgwonen is een feit. Dit creëert mogelijkheden, maar vraagt ook om grote zorgvuldigheid. Het rendement van de investeerders dreigt prioriteit te verkrijgen boven de kwaliteit van de zorgvoorziening. Met een rits aan mogelijkheden, zoals serviceflats, dagverzorging, kortverblijf, lokale dienstencentra, enzovoort, heeft de particuliere sector geen reden tot klagen. Er zijn echter amper bestuurlijke instrumenten ontwik-

keld om de private sector te verplichten tot het nemen van hun maatschappelijke verantwoordelijkheden en het bevorderen van de levenskwaliteit. Slechts een klein percentage van de commerciële markt bestaat uit échte investeerders, die zowel investeren in maatschappelijk kapitaal als in ruimtelijke kwaliteit. De minimumeisen die de overheid voorschrijft, worden door de commerciële partners zelden in twijfel getrokken, laat staan opgevaardigd. De winstmarge zou immers te laag uitvallen. Er dienen instrumenten ontwikkeld te worden voor het meten van maatschappelijke meerwaarde. Dit maakt het mogelijk om de commerciële partners uit te dagen om te excelleren, zowel commercieel als maatschappelijk.

Sociale huurflats in Kruishoutem (Architectenbureau Dirk Coopman, OO 0410)

6. Ontwikkel een intelligente, flexibele regelgeving

Het ontwikkelen van een slimme regelgeving is tegelijk de moeilijkste en de meest cruciale onzichtbaarheidsfactor voor de zorg. Er zou een gedegen onderzoek moeten komen naar de voor- en nadelen van de huidige regelgeving. Daarnaast zouden in een (internationaal) benchmarkonderzoek kwalitatief hoogwaardige voorbeelden uit bijvoorbeeld Scandinavië doorgelicht en geprojecteerd kunnen worden op de eigen context. Het staat vast dat een regelgeving die vertrekt vanuit een minimaal scenario niet langer haalbaar is. Als men zorg als een volwaardig onderdeel van de maatschappij en het leven wenst te beschouwen, moet dit ook ten volle tot uiting komen in de ondersteunende maatregelen. De regelgeving mag niet langer het potentieel

annuleren, maar moet de weg vrijmaken voor intelligente interpretatie. Dit is momenteel zo goed als onmogelijk.

7. Zorgzame ontwerpers voor zorgzame opdrachtgevers

Binnen de huidige regelgeving ondervinden heel wat zorgzame opdrachtgevers en ontwerpers obstakels bij het realiseren van een innovatief en intelligent ontwerp. De lat moet hoe dan ook hoog gelegd worden, maar er dient ook meer vrijheid te komen om ambitieuze initiatieven ingang te laten vinden. Zowel binnen de zorgverlenende instellingen als binnen de markt zijn zorgzame opdrachtgevers aan het werk; ze zijn helaas nog niet de regel. Via ontwerpend onderzoek kunnen ontwerpers en opdrachtgevers elkaar voeden en uitdagen. Daarom lanceert het Team Vlaams Bouw-

meester samen met het kabinet bevoegd voor Welzijn en Zorg in 2012 een oproep voor innovatieve projecten die zorg binnen een breed maatschappelijk kader wensen te realiseren. De geselecteerde projecten zullen kunnen rekenen op financiële steun (ondermeer om begeleidende projectregisseurs aan te stellen), op een regelluwe omgeving en een aangepast vergunningbeleid.

Alle bovenstaande 'onzichtbaarheidsfactoren' zijn volgens ons noodzakelijk om tot een trendbreuk te komen voor het kunnen realiseren van maatschappelijk geïntegreerde zorg. Er is immers pas voldoende ruimte voor zorg als er voldoende zorg gedragen wordt voor de ruimte.

Ontwerp voor een sociaal huis met een dienstencentrum en vijftig serviceflats op de site SIMA in Aarschot (architecten de vylder vinck taillieu - DRDHarchitects - Technum, OO 1621)

Het Imeldaziekenhuis in Bonheiden (Hans Verstuyft architecten, OO 0333)

Politiekantoor Schoten (Huiswerk architecten)

Doorzichtige dingen

door Paul Vermeulen

'Places seem to me to have some kind of memory, in that they activate memory in those who look at them.'

W.G. Sebald

1.

De vraag die voorligt is of de procedure van de Open Oproep van de Vlaams Bouwmeester geleid heeft tot architecturale kwaliteit. Het antwoord is evident positief en casuïstisch. Het volstaat gevallen te noemen die hun oorsprong vinden in de Open Oproep en er de architecturale kwaliteit van aan te wijzen. Dat is de werkwijze die door de meeste critici gehanteerd wordt, en die ik zo meteen ook zelf zal toepassen.

Wat we ons meer in het bijzonder horen af te vragen is of de kwaliteit die we kunnen aanwijzen te danken is aan, een oorzakelijke band heeft met de Open Oproep. Natuurlijk zal niemand beweren dat de Open Oproep kwaliteit waarborgt. Architecturale kwaliteit is niet iets wat je bestelt en vervolgens kan eisen. Je streeft ernaar, en elk zinvol streven kan falen. Er is een lange weg te gaan, er is veel werk te verrichten, onderweg kan de schade oplopen van een deuk tot een schipbreuk. En bovendien kan je oprecht geloven dat je kwaliteit hebt tot stand gebracht, terwijl een onbekende je kruist in het portaal en je op zijn weg naar buiten toevoegt dat hij het maar niets vindt, of toch zeker niet zo heel erg bijzonder.

Hoeveel kwaliteit is genoeg? Staat kwaliteit ooit buiten kijf? Kwaliteit is een zienswijze op zoek naar aanhang. Het aanwijzen van architecturale kwaliteit is geen bewijsvoering – er is altijd een speld tussen te krijgen – maar een afweging die het brede maatschappelijke veld waar de architectuur zich ophoudt bestrijkt. Zo'n afweging stelt zich bloot aan tegenspraak. Het debat begint vanaf het ontwerp en gaat na uitvoering door. Zelfs na opname in de canon, een rafelige lijst van ruim bekende werken waaraan het vaakst kwaliteit wordt toegeschreven, verstomt het niet. Blinde vlekken verschuiven als sterrenbeelden; wat schitterend en wat onbeduidend leek wordt herroepen. Grote namen zijn bijgezet, prominent geflankeerd door hun voor en tegen. Soms wordt kwaliteit pas herkend aan het verlies als ze gesloopt is.

Eenvoudiger te beantwoorden is de vraag wie geacht wordt die kwaliteit te produceren. Architectuurhistorische naslagwerken en reisgidsen leveren doorgaans twee namen: een opdrachtgever met een bijzondere bouwrens, en een architect met een bijzonder talent. We onthouden Tristan Tzara en Adolf Loos, Solomon Guggenheim en Frank Lloyd Wright, Georges Pompidou en Piano & Rogers. Ik kies overbekende namen om redenen van bondigheid. Dat in andere gevallen beide of een van beide namen vergeten of onbekend zijn, dat de in het oog springende namen niet

zelden slechts de aanvoerders zijn van een uitgebreid team van toegewijden, zelfs dat zij mogelijk slechts het pad bewandelen dat anderen voor hen hebben gebaad zijn preciseringen die de identificatie niet verstoren. Architecturale kwaliteit, zo kan worden aangenomen, ontstaat uit de gelukkige ontmoeting van een opdrachtgever en een architect.

‘Een bouwmeester bouwt niet’: met dit aforisme gaf de eerste Vlaams Bouwmeester, die in 1999 de Open Oproep in het leven riep, te kennen dat hij deze gang van zaken onderschreef. Ook bij overheidsopdrachten staan de opdrachtgever en de architect samen in voor de productie van architecturale kwaliteit. Wat de Bouwmeester doet, is hun ontmoeting faciliteren. Als vertegenwoordiger van de overheid nodigt hij gegadigde architecten uit zich aan te melden. Hij moedigt de opdrachtgever aan om zijn bouwplans grondig te overwegen en duidelijk te formuleren en presenteert hem architecten die hij tot een betekenisvol antwoord in staat acht. Samen kiezen ze er minstens enkele om een ontwerp te proberen, omdat vooraf niet zeker is waar de kwaliteit precies gezocht moet worden. Er moeten verschillende zienswijzen op zoek naar aanhang gaan. Je kunt doorgewinterde ontwerpers vragen, of mensen met een uitgesproken stellingname, of jonge, niet door ervaring bezwaarde ontwerpers of buitenlanders van wie je hoopt dat ze een nieuw licht op de zaak zullen werpen. Nu komt de eerste afweging, die doorslaggevend is voor wat gebouwd gaat worden. De Bouwmeester, verknocht aan de publieke zaak en thuis in de architectuur, is het best geplaatst om de debatten te openen. Daarna neemt de dynamiek van de ontmoeting het over. De koppels worden gevormd en de koppelaar verdwijnt van het toneel.

Met deze schets van hoe het er in de Open Oproep aan toe gaat, is beantwoord welke precieze mechanismen de procedure inschakelt om de totstandkoming van architecturale kwaliteit aan te wakkeren. Maar het zijn de gebruikelijke actoren, een opdrachtgever en een architect, die de klus moeten klaren. De waarden waar de procedure voor staat zijn politiek van aard: een zelfbewuste uitdrukking van publieke dienstverlening en een bereidheid om rekenschap af te leggen aan opdrachtgeverszijde, een laagdrempelige toegang tot overheidsopdrachten en nadruk op visie en ontwerpvaardigheid aan ontwerperszijde, en bovendien de noodzaak van een afgewogen oordeel, dat beide zijden tot een engagement verbindt. Omdat de Open Oproep behulpzaam is bij het scheppen van architectuur, raakt hij aan architectuurbeleid. Maar de Open Oproep is in hoofdzaak opdrachtenbeleid.

Zou een ander opdrachtenbeleid even goed voor kwaliteit kunnen zorgen? We herinneren ons dat destijds de roep om een Vlaams Bouwmeester gemotiveerd was door het beschamende deficit aan kwaliteit dat overheidsarchitectuur tentoonspredde. De toen gangbare, partijpolitieke en commerciële paden om de ontmoeting tussen opdrachtgever en architect te makelen faalden, terwijl een groeiend aantal voorbeelden van in wedstrijdjury's afgewogen ontwerp-kwaliteit toonde dat het

anders kon. Maar als we een paar decennia verder terugblikken ziet het panorama er toch anders uit. Renaat Braems politietoren in Antwerpen of Gaston Eysselincks postgebouw te Oostende, voorbeelden die ik wellicht veilig kan aanhalen als hoogtepunten uit de naoorlogse vaderlandse architectuurgeschiedenis, zijn ontsproten aan een partijpolitiek onwrikbaar verzuild opdrachtenbeleid. Of dergelijke witte raven talrijk genoeg waren laat ik in het midden, maar ze volstaan om aannemelijk te maken dat ook een opdrachtenbeleid op grond van politieke aanhorigheid tot architecturale kwaliteit in staat is.

Als dus bleek dat later, in het laatste kwart van de twintigste eeuw, een politiek verzuild opdrachtenbeleid geen waardevolle architectuur meer voortbracht, betekent dat vooral dat de verzuiling haar maatschappelijke legitimiteit verloren had. Plastischer uitgedrukt: een opdrachtgever die in de partijsalons cultureel bewuste architecten wou rekruteren, trof daar niemand aan, hetzij omdat ze daar niet langer binnen gelaten werden, hetzij omdat ze daar niet naar binnen wilden. Er was een nieuw opdrachtenbeleid nodig, dat een van betutteling ontvoogde, politiek volatiele maatschappij beter zat.

De vorm die onze beginvraag inmiddels aanneemt is of dit specifieke opdrachtenbeleid aanleiding geeft tot een welbepaald soort architecturale kwaliteit. Wie dit een vreemde vraag vindt – wie met andere woorden ervan opkijkt dat een bepaalde maatschappelijke constellatie doorschemert in de architectuur die ze voortbrengt – moet maar eens kijken naar de genoemde naoorlogse witte raven, twee hoogmodernistische sterkhouders die zich lieten voorstaan op een eigen stem. Braems triomfantelijk schallende kathedraalsilhouet, maar ook de met exquise bovenlichtdestillaten besprenkelde schemering van Eysselincks lokettenhal, ademen een verheerlijking van beampten en een wijding van de transacties tussen overheid en burger, die een opdrachtgever van nu wel als paternalistisch moet brandmerken – terwijl het misschien net hun onbeschroomde, fantasievolle monumentaliteit is die hen van een ereplaats in hun steden verzekert – maar we lopen vooruit. Wat zien we als we een zelfde soort monsterende blik richten op de productie van openbare gebouwen vandaag, of het nu binnen de Open Oproep is of niet? We moeten behoedzaam blijven, want zo heel veel is er nog niet gebouwd. En toch was men ons al voor met deze vraag.

2.

Het vorige Jaarboek Architectuur Vlaanderen,¹ dat de jaren 2006-2007 bestrijkt, bevat meer overheidsgebouwen of, preciezer, door de overheid gesubsidieerde bouwwerken dan vorige edities, wat aangeeft dat na enkele jaren volgehouden inspanningen het kwaliteitsdeficit in de overheidssector terugloopt. De publicatie

1. *Jaarboek Architectuur Vlaanderen 06 07. Editie 2008*. Vlaams Architectuurinstituut, Antwerpen, 2008.

van deze gebouwen gaat meteen vergezeld van analyse en kritiek. Ze zijn lang niet allemaal uit de Open Oproep voortgekomen, maar het antwoord op onze vraag krijgt vorm: een zelfbewust ontworpen overheidsgebouw anno nu, of het uit de Open Oproep stamt of via een wedstrijd werd gegund, is transparant. Dat is zowel letterlijk te nemen als metaforisch. Het heeft niets te verbergen. Het is, minstens visueel, vlot toegankelijk. Iedereen is welkom. Je ziet wat er omgaat. Het is open van geest, het heeft een open blik. Het is openbaar, want door niet meer dan een vlies van de openbare ruimte gescheiden. Het drinkt zijn omgeving in. Het is beeldloos. Het enige beeld dat blijft kleven is de reflectie van zijn omgeving. Het oog ondervindt geen hinder en zet alles op dezelfde noemer. Het is hiërarchieloos. Het is democratisch.

Op korte tijd lijkt een nieuw architectuurmodel voor overheidsgebouwen ontstaan, dat onderscheidbaar is van voorgaande modellen. Dat neutraliteit, beeldloosheid en antimonumentaaliteit verbonden worden met openbaarheid is opmerkelijk waardig. Daarin onderscheiden de nieuwe gebouwen zich van voorgangers uit de jaren 1960 en 1970, met name van de in een langdurige maar samenhangende campagne gebouwde culturele centra in Vlaanderen: door de bank genomen neutraal, beeldloos en antimonumentaal maar ook schutterig, verlegen, de openbaarheid ontwijkend.² De huidige, politiek ontzuilde maatschappij schuwt de openbaarheid niet meer en belijdt, minstens in woorden, de waarde van het publieke forum.

De redactie van het Jaarboek zet meteen kanttekeningen en vraagtekens bij de utopie van de transparantie.³ De bouwkundige, letterlijke transparantie wordt belaagd door praktische en prozaïsche tegenwerpingen, ze roept verwachtingen op die in het gebruik niet kunnen worden waargemaakt. De transparantie is altijd minstens gedeeltelijk voorgewend. De teleurstelling die ze zo afroept over zichzelf, zet zich langs de metafoer over op de verbeelde, hooggestemde waarden: als doorzicht democratisch moet heten, vreet een gefnuikt doorzicht de democratie aan. Of de beeldspraak woekert verder en genereert minder vriendelijke betekenissen. Doorzicht schaft niet alleen hiërarchie af, het legt zelfcontrole op en beteugelt spontaneïteit: de alziende blikken van de anderen houden ons in de pas. Er zijn geen genadig verborgen hoeken voor chaos, onafheid en improvisatie, transparantie vaardigt een gebod uit van orde en netheid. De beeldloosheid van glas genereert niet alleen neutraliteit, maar ook nietszeggendheid en bijgevolg marktconforme inwisselbaarheid:

2. Paul Vermeulen, 'Culturele Centra. Een reis door de Nevelstad', in: *Archis*, nr. 10, 2002. Hernomen in: Paul Vermeulen, Maarten Delbeke, Christophe Van Gerrewey, *Moderne Tijden. Teksten over architectuur*. Vlees en Beton 72. WZW Editions & Productions, Vakgroep Architectuur & Stedenbouw, Universiteit Gent, 2007.

3. Lars Kwakkenbos, 'Belaagd glas. Twee nieuwe gerechtsgebouwen in Vlaanderen'; BAVO, 'Rapport van de Taskforce Architectuur en Bestuurlijke Vernieuwing. Hier is de burger thuis', Beide in: *Jaarboek Architectuur Vlaanderen 06 07. Editie 2008*. Vlaams Architectuurinstituut, Antwerpen, 2008. De in deze teksten behandelde gebouwen zijn: Gerechtsgebouw Gent door Beel & Achtergael, Gerechtsgebouw Antwerpen door Richard Rogers Partnership, VK Studio en Ove Arup & Partners, Administratief Centrum Bonheiden door Architectenbureau Van Broeck en Meuwissen, Huis van de Stad Lommel door Crepain Binst, Atlas Gebouw Antwerpen door Meta Architectuurbureau, Stadhuis Menen door noAarchitecten, Huis van de Mechelaar door Nollet & Huyghe, Gemeentehuis Koksijde door Storme & Van Ranst.

het publieke gebouw wordt standaard vastgoed en duikt onder in de markt van vraag en aanbod. Daar kunnen we met onze ruimtelijke zintuigen aan toevoegen dat glazen gebouwen het instromende licht devalueren: waar niets het licht opvangt en weerkaatst, is het somber.

Het Jaarboek en de erin vergaarde architectuuroogst is door het Vlaams Architectuurinstituut bij de boekpresentatie voorgelegd aan twee critici uit Nederland.⁴ Voor allebei vormt de politieke, haast moralistische aard van de bereikte architectuurkwaliteit de kern van hun reactie. Het ‘ensceneren van openbaarheid’, ‘het overduidelijke verlangen om iets “publieks” te maken’ (Christoph Grafe) ontgaat geen van beiden. Beiden zien een prille poging tot *nation building*. Is dit ‘verlichtingsoffensief in glas en beton’, zo vraagt Grafe zich af, ‘een onvermijdelijk antwoord op de inmiddels definitieve Vlaamse emancipatie? Een poging om van het “Lelijkste Land” (*Renaat Braems meest geliefde verwensing van België, nvdr*) een alleszins redelijk, goed geordend, welhaast protestants land te maken?’ Wouter Vanstiphout formuleert het zo: ‘Als architectuurdocument doet het boek mij nog het meeste denken aan (...) boeken uit de jaren 1930 tot en met 1960 die documenteren hoe hele streken of zelfs naties vanuit het niets worden opgebouwd met moderne schoolgebouwen, moderne gemeentehuizen, moderne gerechtsgebouwen, moderne huizen en moderne cultuurgebouwen.’ Die streken of naties lijken op elkaar in hun verlangen modern te zijn: ‘De stilistische coherentie van de nieuwe gebouwen gaat hand in hand met het marginaliseren en zelfs totaal ontkennen van het bestaande en het voorafgaande’ (Vanstiphout). Als de nieuwe Vlaamse overheidsarchitectuur aan *nation building* doet, is het niet door op een vermeende streekeigen identiteit terug te plooiën, maar door zich daar net van te distantiëren en een abstract, universeel ideaal te aspireren: ‘De oplossingen die hier worden gevonden (...) zouden (we) ook tegen kunnen komen in jaarboeken uit andere Europese regio’s of landen.’ (Grafe)

Beide auteurs beamen dat er frictie bestaat tussen de architecturale expressie van een politiek ideaal en de bestuurlijke realiteit, een kanttekening die de Jaarboekredactie zelf ook al maakte. Deze frictie is wellicht een onophefbare eigenschap: ‘(Architectuur) opereert in een pijnlijke spagaat tussen de feiten en de presentatie van de feiten, en (ontleent) juist daaraan haar cultureel-politieke relevantie’ (Vanstiphout). De onbereikte horizon van een politiek project is, meer dan een verwijt, een creatieve kracht. Maar – en dat wrijft met name Vanstiphout er goed in – het is tegelijk een destructieve kracht. De verblindende verlichting werpt een schaduw, die datgene opslokt waar we geen raad mee weten. ‘Het zetten van een *cordon sanitaire* rond de woelige Belgische identiteit, net zoals rond de befaamde architectonische wansmaak (...) betekent een groot verlies.’ Daarmee landt Vanstiphout in de buurt

4. Crimson, Wouter Vanstiphout, Presentatie Vlaams Architectuurjaarboek, Brussel, 19 juni 2008. Zie: <http://www.crimsonweb.org/spip.php?article87>.

van waar Willem Jan Neutelings al eerder was uitgekomen, in een even virulente als badinerende afwijzing van de nieuwe architectuur van ‘Vlaanderen als een zelfverklaard oord van Goede Smaak, ontworsteld aan de vrolijke chaos van het Belgique à Papa’.⁵

Zo tekenen zich alreeds bij de eerste voortbrengselen van een nieuwe overheidsarchitectuur haar te verwachten uiterlijk zowel als haar te vrezen onvermogen af. Men zou dergelijke kritiek kunnen afwimpelen als prematuur: het zijn indrukken gebaseerd op maar een handjevol gebouwen. Maar de zowat gelijklopende strekking in de commentaren van redacteurs en buitenstaanders, zelfs al verschillen de temperamenten, is hoe dan ook opmerkelijk.

Het is niet eenvoudig een houding aan te nemen tegenover deze kritiek. Waar precies wringt de schoen? Hebben we een Belgische correctie op de Vlaamse *nation building* nodig? Zo’n antwoord zou hier niet ter zake doen. ‘Belgisch’ en ‘Vlaams’ zijn tijdsaanduidingen: het gaat over dezelfde plek, voor en na de federalisering. Uit het Jaarboeklijstje blijkt dat federale, gewestelijke en gemeentelijke overheden in deze zowat dezelfde agenda hebben. Het voor de overheidsarchitectuur relevante politieke project is veeleer de ontzuilde maatschappij, een project van bestuurlijke transparantie en in de openbare ruimte tredende democratie, en dát project kan door de architectuur niet geweigerd worden. Het zou naïef zijn te geloven dat het de architectuur ongemoeid kan laten. Het dringt onvermijdelijk binnen in expressie en typologie, wat wezenskenmerken zijn van de architectuur. Maar het vraagt om een minder letterlijke, minder destructieve, meer scepsisbestendige, meer integrale, meer inclusieve architecturale vertaling. Dat betekent dat de architectuur door het politieke project getekend, maar niet uitgeput wordt. De metaforische transparantie mag zich niet laten compromitteren door een al te letterlijke transparantie.

Wat we in dit essay proberen, is in Open Oproeprojecten niet zomaar kwaliteit, maar een welbepaalde architecturale kwaliteit te onderscheiden. Een kwaliteit die ontstaat in de spanning tussen opdrachtgever en architect, tussen maatschappelijk project en architectuur en pas blijkt als door afweging van visies, door uitwisseling en tegenspraak, het ogenschijnlijk voor de hand liggende overtroffen wordt. Via de discussie in en rondom het Jaarboek Architectuur Vlaanderen kregen we een stereotiep portret te zien van overheidsarchitectuur anno nu. Dat helpt ons de kwaliteit die we op het spoor zijn te benoemen. We zoeken architectuur die het cliché van de transparantie tegenspreekt, die het zich allengs opdringende model van het doorzichtige overheidsgebouw amendeert en oog heeft voor het bestaande en het voorafgaande, voor datgene, kortom, wat de oogverblindende verlichting in de schaduw liet.

5. Willem Jan Neutelings, ‘Het einde van minimalisme en de Goede Smaak’, in: *A+* 204, 2007.

Het lemma daarheen vinden we op een onverwachte plaats: in een late, wat vermoeide roman van Vladimir Nabokov, zelf toevend in de onmetelijke schaduw van zijn meesterwerk *Lolita*. Maar in *Doorzichtige Dingen* treffen we een recalcitrante definitie van transparantie die de verbeelding zuurstof geeft.

Ergens halfweg in de roman bevinden we ons in een skioord, in de ‘woonkamer *très moderne*’ van de Villa Nastia die een voorwerp van architectuurtoerisme blijkt: ‘een regelrecht pronkstuk waar toeristen uit verre landen als Rhodesië en Japan op afkwamen.’ De woning is nota bene het werk van een Belgische architect, wijlen de vader van het toekomstige slachtoffer, dat daar woont met haar Russische moeder. Nabokov vermeit zich met terloopse beschimpingen van het doorzichtige huis van madame Chamar en brengt het, zelf overigens geenszins geplaagd door preutsheid, in verband met smakeloosheden als nudisme en exhibitionisme. Er liggen albums ‘even onverholen als het huis’.

Maar de Villa Nastia hoort niet tot de ‘doorzichtige dingen’ waar de titel op slaat, integendeel. Een paar keer in de roman laat de schrijver ons als het ware door de bodem van zijn verhaal zakken en bevinden we ons plots in een andere tijd, waar zich heel andere, met de roman geen uitstaans hebbende taferelen ontrollen. Het zijn opake voorwerpen die deze visioenen in gang zetten. Een potlood geklemd in de lade van een hotelkamer voert ons plots naar de meisjes die van grafiet en klei staafjes persen, naar de oude man die ze op lengte snijdt, naar de den die het hout zal leveren – ‘we horen het janken van een pas uitgevonden motorzaag’ – enzovoort. ‘Heel dit kleine kijkspel, van gekristalliseerde koolstof en geveld dennenhout tot dit nederig gerei, tot dit doorzichtige ding, ontrolt zich in een oogwenk.’ In een andere hotelkamer verschijnt op het bed de koffer van een jongeman, een Russische dichter die daar ooit een Alpentocht aanvatte. Op de vurenhouten tafel, waar in de roman de gezellin van de protagonist een handtas heeft gelegd, schijnt ‘als het ware door die tas heen’ de eerste bladzijde van zijn *Faust*.

‘Als wij ons concentreren op een concreet voorwerp, dan kan, ongeacht de situatie waarin het zich bevindt, de simpele daad der opmerkzaamheid ertoe leiden dat we onwillekeurig wegzinken in de geschiedenis van dat voorwerp.’ Wat het verhaal van de roman betreft doet Nabokov weinig moeite om het knarsen en piepen van de mechaniek te onderdrukken. Maar de doorzichten doorheen de materie klinken elegisch. Het zijn organische verademingen in een gefabriceerde plot. ‘Doorzichtige dingen, waar het verleden doorheen schijnt!’

3.

Een van de drie gebouwen die we nu gaan bezoeken, het nieuwe politiekantoor van Schoten door Huiswerk architecten, staat niet op de lijst van Open Oproepen. Maar de wedstrijd waaruit het ontstond werd voorgezeten door de toen pas benoemde

Vlaams Bouwmeester, die de procedure van de Open Oproep aan het voorbereiden was. In Schoten werd de Open Oproep proefgedraaid, kan je zeggen. We laten dit voorbeeld toe tot de lijst, ook omdat het, in tegenstelling tot de andere twee, het gemeentehuis van Niel door Rapp+Rapp en het stadhuis van Menen door noAarchitecten, geen kern van historisch erfgoed bezit. Anders kon de indruk ontstaan dat historische waarde een voorwaarde is voor het vermogen tot doorzichtigheid, terwijl we uit Nabokovs roman weten dat nederige voorwerpen als een potlood of een vuren-houten tafel perfect kunnen voldoen.⁶

Het eerste wat over dit drietal gemeld moet worden, is dat ik op alle drie de plekken te horen kreeg dat het 'open' gebouwen waren. Voor de sprekers, mensen die er werkten en vergeleken met hun vorige huisvesting, leken deze woorden een tastbare betekenis te hebben. De drie gebouwen bevatten voornamelijk landschapskantoren, met kamers waarvan de contouren gerekt, gedeeltelijk gewist of minstens doorboord zijn, zodat het aanvoelen van een eigen plek gepaard gaat met een bewustzijn van de aangrenzende plekken. Wat betreft het prijsgeven aan de buitenwereld van de activiteit in het interieur zijn ze alle drie gematigd en doelgericht. Overmatige en bijgevolg gefrustreerde transparantie is er niet. Wat in het tochtportaal van het nieuwe politiekantoor van Schoten overdag een grote kast lijkt, is het nachtluket dat pas na sluitingstijd wijd opengaat. Dat een door agenten voorgeleide verdachte niet voor het nieuwsgierige publiek spitsroeden moet lopen, of dat een voor verhoor uitgenodigde burger niet in het raam wordt uitgesteld vinden ze daar elementair. Een transparante omgang met schuld en straf vereist discretie. In Schoten, Menen noch Niel kostte het iemand moeite om democratische transparantie van bouwkundige transparantie te onderscheiden. De open huizen die ze besteld hadden hoefden niet van glas te zijn.

Het glas is ook niet nodig om de toegankelijkheid uit te beelden en het publiek te laten weten dat het welkom is. De deur goed laten zien volstaat. In Menen is dat de poort van het statige achttiende-eeuwse bouwwerk. In Niel, waar het oude gemeentehuis ooit als een villaatje gebouwd werd, is de met een kap getooide, lieflijk tegen de trapgevel aangevlijde voordeur door de uitbreiding uit het midden gedrongen. Nieuwe, op de gevel liggende, in messing gehulde deurkozijnen trekken de aandacht. Dat ze met zijn tweeën zijn (één voor de gemeentediensten en één voor de politie), en wel rijzig maar niet reusachtig, verlicht het bestaan van de derde, anachronistische villadeur, die zich dan weer uitstekend leent voor trouwerijen. Het politiekantoor van Schoten dat, als een *baanwinkel* langs een steenweg gelegen, zijn stem wel moet verheffen, spaart de deur uit naast een fors logo in een op de grijze gevel afstekende, goudgeel gevlamde plaat. Het is multiplex, in de schillen waarvan een simpele den

6. Hoe traditie en geschiedenis bijdragen tot het politiekantoor van Schoten is uitgewerkt door Hans van der Heijden, 'Voorbij de disharmonie', in: *Oase #76, Context / Specificity*, 2008.

Politiekantoor Schoten (Huiswerk architecten)

Het atrium van het gemeentehuis in Niel (Rapp+Rapp, OO 0507)

uitvoerig en goudeerlijk zijn binnenste laat zien. Maar het politiekantoor doet nog meer om ons van zijn vriendelijke intenties te verzekeren. Plechtstatig, warmhartig en onhandig als een politieagent strekt het boven de naderende bezoeker een gevelbrede luifel, gedragen door een overmacht van struise houten balken. Luifels zijn ‘de randstedelijke variant van de colonnade’,⁷ maar zomin als bij het *billboard* aan de deur krijgen verdenkingen van commerciële vulgariteit een voet aan de grond.

We zetten nog een stap achteruit en zoomen verder uit. Die vlakke tussen steenweg en voordeur is niet zomaar een parkeerterrein, het is een plein. Het politiekantoor neemt twee zijden in beslag, aan de derde zouden woningen kunnen komen: er is niet zo gek veel nodig om lintbebouwing om te zetten in stadsweefsel. Op dat plein is een ongeluk gebeurd. Het slachtoffer, een vormeloos aardgasstation, is omheind met gaas en kan kennelijk niet worden

Het gemeentehuis in Niel (Rapp+Rapp, OO 0507)

verwijderd, maar de politie houdt de wacht en brengt kalmte. Het hinderlijke relict in het midden van de bouwplaats vormt de eigenlijke aanleiding voor het ontwerp opzet met een plein. Dat deze hindernis is herkend als een bondgenoot in ‘het verlangen naar stedelijkheid’⁸ is zonder twijfel een architecturale kwaliteit.

Dat doorheen oude, als monument geklasseerde gebouwen ‘het verleden schijnt’ hoeft geen betoog, maar de echte verdienste van het stadhuis van Menen en het gemeentehuis van Niel is dat het heden, waar men nochtans andere bestuurlijke opvattingen huldigt, daar zo nauw bij aanknoopt. In Niel is dat het meest methodisch doorgevoerd. Het oude gemeentehuis (1890), het al genoemde villaatje dat in de nauwelijks veertig jaar voor het zijn publieke rol ging vervullen een woelige geschiedenis als herberg, jeneverstokerij, brouwerswoning en ijsfabriek gekend zou hebben,⁹ is nu het eerste kwart van een atriumgebouw, dat zijn dak, zijn kroonlijst- en verdiepingshoogte, zijn rode baksteen, zijn witte ornamenten en zijn raamvormen aan het oude gebouw ontleent. Die welwillendheid tegenover het bestaande verheelt niet dat er veel veranderd is. Het tot een openbaar gebouw vergrote neovillaatje kan zijn prominente plaats in de openbare ruimte beter aan: aan een ruime dreef die een

7. Dirk Somers van Huiswerk, geciteerd in Hans van der Heijden, o.c.

8. Dirk Somers van Huiswerk, geciteerd in *ibid.*

9. Vernomen in het gemeentehuis en gelezen op <http://www.flickr.com/photos/erfgoed/2340483592/in/set-72157600191115708/>; zie ook de Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed van het Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed, <http://inventaris.vioe.be/dibe/relict/13774>.

nieuwe schaal in het dorp introduceerde, aan de Dorpsstraat die abrupt afbreekt om de kerk partij te geven. Nu pas heeft de burgerlijke overheid haar rechtmatige plaats veroverd: die schuld moest nog worden ingelost alvorens het eigentijdse project aan de beurt kwam. Want de binnen de mimesis spaarzaam maar nauwkeurig toegevoegde eigentijdsheid is haast brutaal in haar expressieve efficiëntie. Naarmate de gevels zich verder ontwikkelen worden de ramen wijder en de symmetrieën slordiger. De witte ornamenten vallen uit of vergeten hun bouwkundige betekenis en gaan eigengereid door de gevel zwerven, tot ze de achterkant van het villaatje bereiken in een baldadige, overdadige disharmonie. Dit is het werk van iemand die weet hoe een *big band* braaf een deuntje oppikt, allengs de syncopen opvoert en machtig alle kanten uit toeterend besluit.

In het atrium ligt de verhouding tussen oud en nieuw anders. De contrasten komen niet glijdend, maar in één keer. Bovendien is het hier niet de oudbouw die de norm stelt en de nieuwbouw die uit de bocht gaat, maar andersom. Het villaatje, in het verleden gecompromitteerd door allerhande efemere bouwavonturen, toont in het atrium zijn gehavende kant. Ook dat is geschiedenis. Zelfs de kantelen van een onduidelijke aanbouw zijn bewaard. Daar kan de nieuwbouw geen lijn op trekken. Aan het atrium moet hij zelf met het antwoord komen. Als de buitengevels neo-Vlaamse renaissance heten, is een slanke betonnen loggia als binnengevel een aanneemelijke gok, inclusief een vederlicht brugje naar de oudbouw. De wederkerigheid is nu compleet. Oud en nieuw zijn om de beurt stijfdeftig en slordig. Beide hebben kelders en zolders te over. Als een oud koppel corrigeren ze elkaar: in het villaatje kon de *faux-marbre* er mee door, maar het brandglas moest eruit, in de nieuwbouw zijn de deuren overdreven kloek, om vooral niet uit de toon te vallen. Eén geval van transparantie nog is vermeldenswaardig: doorheen de uit de muur stulpende, opwaarts schroevende kokkel die de trap naar de verdieping verhult, schemert een Frans kasteel.

Het stadhuis van Menen staat al eeuwen ongeveer op de plaats waar het nu staat. Na elke brand werd het heropgebouwd, en werden wisselende delen van het bouwblok voor uitbreiding ingepalmd en weer verlaten. Het stadhuis was altijd al samengesteld: op de Grote Markt waren een schepenhuis, een gevangenis, een lakenhalle, een stadswaag, een vleeshuis, een archief, een conciërgerie, enzovoort.¹⁰ Het oudste deel is het grimmige bakstenen belfort op de hoek. Het is geflankeerd door een statig *Landhuys* waarmee het een vreemdsoortig *cadavre exquis* vormt. Twee andere zijden van het bouwblok worden ingenomen door een elegant geheel van winkels en woningen in een geruisloze neoclassicistische stijl, strevend naar een meer conventioneel soort harmonie. De expansiedrift van het stadhuis tastte die harmonie wel aan,

10. Zie de Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed van het Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed, <http://inventaris.vioe.be/dibe/relict/55745>.

maar bij de restauratie en herstructurering lag de opdracht voor de hand. Eens de gaafheid hersteld heeft het veelkantige complex alles om een eigentijds stadhuis te verbeelden. De openheid, bescheidenheid en sereniteit van de neoclassicistische vleugels compenseren de hooghartige trots van de oudste delen. De geschiedenis bracht zelf alles weer in balans. De in het bouwblok door de jaren aaneengeregen figuren – *Landhuys*, belfort, winkels, woningen – vormen een samengesteld teken, een ‘hiëroglief’ in de woorden van Benjamin Eggermont, waarin men het nieuwe imago kan lezen van ‘een stadsbestuur dat burgers als klanten ziet, werknemers als huisvrienden en zijn kerkers leeg laat staan’.¹¹

Gemeentehuis Meneu (noAarchitecten, OO 0210)

Door het bouwblok binnendoor te verbinden zijn er aan de buitenzijde natuurlijk te veel deuren, maar dat was altijd al het geval: de gewenste symmetrie bracht meer deuren voort dan nodig. De ware moeilijkheid is, dat de binnenkant van een bouwblok een restruimte is. Die treedt nu op de voorgrond en krijgt een samenhang opgedrongen die ze niet had of wou hebben. In de fijngevoeligheid waarmee dit probleem is benaderd ligt de kwaliteit van het ontwerp. Het antwoord kon geen atrium zijn, zoals in het palazzootje van Niel. Het werd een samenstel van tuinen. De woningen delen een wintertuin zonder dak, die met zijn stijlvol opgehangen, knusse lampen aanvoelt als een soort ‘beste kamer’: representatief, gedistingeerd, voorbehouden voor speciale gelegenheden. Om deze wintertuin heen zitten de trappen, hellingen en bordessen die het complex samenbinden. Het lege belfort daarentegen, de barse schim uit een tijd met ruwere zeden, werd niet gedwongen

11. Benjamin Eggermont, ‘Hiëroglief’, in: *A+* 210, 2008.

zich aan de prettige huiselijkheid te conformeren, maar kreeg voor zichzelf een mos- en varentuin. Typologische accuratesse en expressieve vindingrijkheid, ook hier. Na de in zware kleuren gedrenkte kamers van het *Landhuys* voelen de kantoren in de winkels en woningen licht aan. Maar er hangen reminiscenties: in de tegelpatronen in wijnrood, zwart en wit, in de eiken counters, in het behang dat ontworpen werd door Benoît Van Innis. Hij tekende vijf maal, in wisselende gradaties, sneeuwvlokken op een ruit. De gestileerde natuur in behangpapier waarin gezichten en figuren schuilen is een toevlucht voor de verbeelding. Dat de conventionele, voorge-drukte patronen hier vervangen zijn door een soepel, persoonlijk handschrift vat de eigentijdsheid van deze oude lokalen goed samen.

Waar is, in deze ambtelijke omgeving waar het huiselijke en het persoonlijke primeren en de autoriteit van vroeger mokkend in de hoek staat, de plaats van het collectieve, het openbare, de democratie? Waarheen met de gemeenteraadzaal? Het antwoord is intelligent, gewaagd, speculatief. In de winkels, de woningen of het belfort gaat niet. In het representatieve *Landhuys* zijn geen geschikte kamers. Dus komt de raadzaal hoog boven de derde tuin, de binnenhof van het *Landhuys*, die zodoende verandert in een hal. Een vergadertafel met vier zijden staat onder een dakkoepel, rondom een gat in de vloer dat de lagergelegen hal verlicht. Maar tegelijk heeft deze 'raadzaal' geen eigen wanden. Ze is omsloten door achtergevels en de bordessen van de wintertuin. Met deze tegengestelde condities is de raadzaal bipolair: enerzijds ceremonieel en zwaar symbolisch (alsof in deze compositie van klassicerende dialecten de stem van Boullée niet mocht ontbreken), anderzijds vluchtig, terloops, pragmatisch (alsof de raad vergadert op het bordes). Ergens tussen deze uitersten in zit inderdaad de democratie.

Voor Adolf Loos vertolkt de architecturale expressie de maatschappelijke verwachting. 'Het politiekantoor moet zeggen: hier wordt over u gewaakt door solide mensen uit één stuk, die binnen niet anders zijn dan ze zich buiten voordoen. Ze zijn sober en gaan verantwoord met uw belastinggeld om, maar stellen enig decorum op prijs. Ze lijken op u, maar u heeft niet zo'n schitterend uniform. Hun sterkte is het team. En ze zijn in alles consequent: regels zijn heilig.'¹² Zo ongeveer kan Huiswerks politiekantoor in Schoten getranscribeerd worden tot een parafrase van Loos. Strepen houtwolcement en fijngestreepte houten balustrades verzachten de minerale kamers akoestisch. De regelmaat gaat onverstoort door en weet met elke bouwkundige besogne raad. Dat is niet helemaal zonder ietwat malle overdrijving: het

12. Het hier geparafraseerde citaat van Adolf Loos luidt: 'Architectuur roept stemmingen in mensen op. Daarom is het de opgave van de architect om deze stemmingen te definiëren. De kamer moet er gezellig, het huis huiselijk uitzien. Het justitiegebouw moet op de heimelijke zonde als een dreigend gebaar overkomen. Het bankgebouw moet zeggen: hier wordt je geld bij eerlijke mensen goed en standvastig bewaard.' Adolf Loos, 'Architektur', in: *Der Sturm*, 1910.

Doorzichtige dingen

Het gemeentehuis van Mene met het behang van Benoît Van Innis (noArchitecten, OO 0210)

blijft tenslotte de politie. De buitenramen, die net als sommige stenen voor het effect dieper in de gevel zijn geduwd, schieten helemaal door naar binnen en hangen daar als kaders aan de wand. Nog meer negge en ze storten in. Borst vooruit, buik ingetrokken: mooi zo! Maar het is de plattegrond die het hem doet. Deze plattegrond, opgebouwd rond vier atria waarvan één de publiekszaal, één de kantine en de overige twee de trappenhuizen zijn, verdient typologische navolging. Hier sluipt men niet door gangen, men gaat van lichthof naar lichthof. Bijzonder is dat deze lichthoven, verlicht door buitenramen in een dakverdieping, wel in de hoogte, maar niet in de materialisering van de kantoorkamers verschillen. Het is deze coherentie van het kleinere en het grotere, deze *team spirit* die de hervormde politie zo uitstekend past.

In de drie gebouwen die we bezochten was het bestaande en het voorafgaande aanwezig als een obstakel, een nare buur, een ongeluk – een geliefd maar gehavend villaatje, een gevangenis, een gasinstallatie – waarmee een *modus vivendi* is gezocht. In alle drie de gevallen ligt daar de kiem van het ontwerp en sloop daar een verhaallijn binnen die zich om het rechtlijnige politieke project heen slingert. Natuurlijk gaat het in al deze gevallen, om terug te komen op de spagaat van Vanstiphout, niet om feiten, maar om de presentatie van feiten. Meer kan architectuur niet doen. Ze ‘schept verwachtingen’.¹³ Maar behalve op de presentatie van de feiten zetten alle drie in op de feitelijkheid van de presentatie, een feitelijkheid waar de verbeelding doorheen kan kijken als door sneeuwvlokken op het behang.

13. Benjamin Eggermont, *o.c.*

Paul Vermeulen is al bijna drie decennia een architect die schrijft en een criticus die bouwt. In 2011 nam hij de Vlaamse Cultuurprijs Architectuur 2010-2011 in ontvangst. Hij ontving die prijs niet enkel voor zijn gebouwen maar ook voor zijn architectuurkritiek, die erin slaagt het discours over architectuur voor een breed publiek toegankelijk te maken. In opdracht van het Team Vlaams Bouwmeester schreef hij een essay dat een balans opmaakt van tien jaar Open Oproep.

OO 0622 / KU 0414 ▶ 181 + 192

Gerealiseerde projecten (selectie)

OO 0519 ▶ 182

← OO 0622 / KU 0414

Jeugdherberg Pulcinella, Antwerpen / Michel François, Frigolit

De Antwerpse jeugdherberg Pulcinella is een ontwerp van Vincent Van Duysen architecten. Op drie grote vensters aan de kant van de Bogaardestraat verschijnen 's nachts videobeelden van kunstenaar Michel François. Het zijn vreemde, bezwerende beelden die een heuse kosmologie oproepen, maar door François op een banale manier verkregen zijn: door een mini-videocamera in een hoop piepschuimbolletjes te steken.

OO 0519

Basisschool De Bron, Sint-Gillis

In de buurt van het Brusselse Zuidstation bouwden Lens'Ass architecten een basisschool met kinderdagverblijf van het gemeenschapsonderwijs. De architectuur is bijzonder compact en ruimtebesparend om zoveel mogelijk open ruimte te scheppen. Een achtergelegen vervallen pand dient als overdekte buitenruimte.

OO 0215 / KU 0124

Woon- en zorgcentrum Heilig Hart, Oudenaarde / Philippe Van Isacker, Bewogen (twee ellipsen)

In de besloten binnentuin van het woon- en zorgcentrum Heilig Hart in Oudenaarde – een ontwerp van noAarchitecten – maakte Philippe Van Isacker een sculptuur als een verstilde zee of een berglandschap. Het negatief ervan is te vinden in een tafel in de publieke tuin van het centrum.

OO 0215 / KU 0124 ▶ 181 + 192

OO 0722 ▶ 184

OO 0722

CC Heist-op-den-Berg

Met de uitbreiding van het Cultureel Centrum en de aanleg van een cultuurplein slaagt Planners erin om een nieuwe structuur te brengen in de onsamenhangende en versnipperde open ruimte in het centrum van de gemeente. De uitbreiding bestaat uit twee volumes. De theaterzaal zit gedeeltelijk onder de grond zodat de impact op de omgeving beperkt blijft. Een tweede, kleiner volume herbergt een tentoonstellingsruimte met cafetaria.

OO 0706 ▶ 183

OO 0706

Koninklijk Atheneum, Boom

Het nieuwe schoolgebouw voor het Koninklijk Atheneum in Boom, een ontwerp van 360 architecten, strekt zich uit over de volledige lengte van het schoolterrein. Op die manier schenkt het gebouw de straat een nieuwe gevel en brengt het beslotenheid op de speelplaats. De refter en de mediathèque op de benedenverdieping staan in directe relatie met de speelplaats. Op het dak zijn fietsstallingen voorzien.

OO 0707

De Tandem, Brugge

De lagere school, de turnzaal en de administratie van de Freinetschool De Tandem in Brugge waren ondergebracht in containers. Sette Schroeeyers architecten ontwierpen twee nieuwe gebouwen die zijn ingeplant aan de randen van het open terrein. Zo blijft de weidsheid van het terrein gevrijwaard. De gebouwen zijn ontworpen op een rasterstructuur zodat ze gemakkelijk kunnen worden aangepast wanneer de nood zich aandient.

OO 0707 ▶ 183

KU 0819 ▶ 193

KU 0819

Tim Volckaert, *Valerius Erectalius*

Het woon- en zorgcentrum Ter Gauwen in Maarkedal ligt vlakbij een woonwijk met jonge gezinnen. Kunstenaar Tim Volckaert bouwde in opdracht van het OCMW van Maarkedal een constructie die kinderen bij hun spel kan inspireren, wat voor de ouderen dan weer een stimulerend uitzicht biedt.

KU 0901

Fabian Luyten, *'t Pleintje*

Fabian Luyten maakte een kunstwerk voor de peuters van kinderdagverblijf Het Kevertje in Diest. Een abstracte paddestoel, enkel toegankelijk voor kleuters, maakt een bewegend, abstract schilderij op de grond.

KU 0411

Orla Barry, *Losing words*

Voor het psychiatrisch ziekenhuis Sint-Norbertus in Duffel maakte Orla Barry een Keltische zitput waar je beschut van de wind verhalen kan vertellen. Keitjes van een lers strand vormen de namen van de vier seizoenen in abstracte letters.

KU 0901 ▶ 193

KU 0411 ▶ 190

OO 0903 ▶ 185

OO 0903

VDAB opleidingscentrum, Menen

Op een bijzondere locatie, tussen landschap en industrie, bouwden Van Belle & Medina architects een VDAB opleidingscentrum. De geometrie van de site is bepalend voor de inplanting en situering van oefenterrein en gebouw. Het oefenterrein voor de vrachtwagens ligt in de oksel van het bedrijventerrein. Het gebruikt de bestaande glooiingen van het landschap als buffer.

KU 0727 ▶ 190

KU 0727

Fiona Tan, *A Fool's Paradise*

In het recreatiedomein Hoge Rielen maakte Fiona Tan een geluidskunstwerk. Een fictieve architect geeft een rondleiding in een artificieel landschap waar hij fictieve bouwsels en architecturale folly's beschrijft.

OO 0229 / KU 0201 ▶ 181 + 192

OO 0229 / KU 0201

**Brug Albertkanaal, Vroenhoven /
Jozef Legrand, *Een brug als een
levendige verhaallijn...***

Ter hoogte van Vroenhoven ontwierp Ney & Partners in opdracht van NV De Scheepvaart een nieuwe tuibrug over het Albertkanaal. De brug heeft een overspanning van 195 meter. Het landhoofd aan de kant van Riemst biedt onderdak aan een museum over de Tweede Wereldoorlog. Het is immers op deze plek dat Duitsland België binnenviel. Jozef Legrand accentueerde de historische context door op de borstwering een tekst te zandstralen.

OO 0714

Administratief centrum, Hoboken

Het zestiende-eeuwse domein Sorghvliedert maakt deel uit van de rijke geschiedenis van Hoboken. Tegenover het kasteel bouwde Architectenbureau Praet-Verlinden een nieuw administratief centrum. Het langwerpige volume heeft één gesloten en één open en transparante gevel. Het opent zich naar de burger en biedt tegelijk besloten kantoorruimtes.

OO 0730

Home Vijvens, Huise-Zingem

Sergison Bates Architects ontwierpen een masterplan voor een oude kloostersite in Huise-Zingem en bouwden een woon- en zorgcentrum met 93 woonegelegenheden. Het masterplan geeft een nieuwe interpretatie aan de ommuurde kloostersite en schikt de gebouwen rond een centrale, collectieve binnenhof. De kamers in het nieuwe tehuis kijken alle uit op het landschap. De verpleegruimtes zijn centraal gepositioneerd zodat loopafstanden geminimaliseerd worden en het overzicht duidelijk blijft. De gemeenschappelijke ruimtes werken als uitbreidingen van de circulatieruimtes.

OO 0710

Ter Zee, Oostende

Ter Zee in Oostende, een school voor buitengewoon secundair onderwijs, was aan uitbreiding toe. Architecten Tom Van Mieghem en Ghislain Lams schikten drie paviljoenen naast elkaar langs de bestaande brandweg. De brandweg wordt opgewaardeerd en vormt de nieuwe centrale as die een nieuwe logica introduceert op de campus.

OO 0714 ▶ 184

OO 0730 ▶ 184

OO 0710 ▶ 183

KU 0709

Leon Vranken, *Untitled*

Traditioneel staat de sokkel ten dienste van het standbeeld. Hier op de markt in Kooigem is het anders. De sokkel is het kunstwerk en is getooid met een fietsenstalling, een drinkwaterkraantje en een brievenbus.

OO 0709 ▶ 192

KU 0708 ▶ 190

KU 0710 ▶ 190

OO 0711 ▶ 141

KU 0708

Wesley Meuris, *Ideal Garden*

Meuris kreeg een patio toegewezen als ruimte voor een kunstwerk. De kunstenaar stelde dat de ruimte zelf het kunstwerk is: een biotoop voor de hydro-opportunist (versus de hydrofiel, versus de hydrofoob). Voor de opdrachtgever betekent de waterpartij vooral een 'upgrade' van de woonkwaliteit.

KU 0710

Honoré d'O, *Airquake*

Honoré d'O hing een bundel kabels aan de gevel van het woonzorgcentrum Hof van Egmont in Mechelen. Ze komen samen op één punt, waar je de kabels kan vastnemen en er golven mee kan maken. De interactie van bewoners en bezoekers met de plek is bijna onzichtbaar.

OO 0711

KA Oudenaarde

Met de uitbreiding van het Koninklijk Atheneum te Oudenaarde herinterpreteren DnA architecten ingenieurs de klassieke typologie van een schoolgebouw. Het ontwerp – van het betonskelet tot het vloerpatroon en de meubels – is rigoureuus opgebouwd volgens de standaardmaten voor een klaslokaal (3 x 6 x 9 meter). Tegelijkertijd wordt het strikte ontwerpschema uitgedaagd door een frivole schikking van de ramen en een subtiel kleurenpalet. Elk klaslokaal krijgt op die manier een eigen identiteit.

OO 1101 ▶ 142

OO 1101

Brandweerkazerne, Puurs

Het ontwerp van de brandweerkazerne in Puurs door Catteeuw Architectuur Praktijk vertrekt enerzijds vanuit de pure functionaliteit van het gebouw – een ‘machine à travailler’ – en anderzijds vanuit de landschappelijke eigenheid. De slangendroogtoren is een billboard voor het korps en de gemeente. Aan beide zijden krijgt de kazerne vijf meter brede luifels zodat het gebouw zich letterlijk in het landschap inkadert.

KU 0719 ▶ 190

KU 0719

Sarah & Charles, *The Sensory Room*
Met lichtbakken creëerden Sarah & Charles in de Heemschool II in Neder-Over-Heembeek een alternatieve snoezelruimte, waar de zintuigen van de kinderen worden geprikkeld.

Feiten & cijfers

OO 1901

Programma Campus Schoonmeersen 1 **Plaats** Gent **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de bouw van een nieuw laboratoriumgebouw en theoriegebouw voor het departement Sociaal Agogisch Werk en een bijkomende sportschuur op de campus Schoonmeersen voor de Hogeschool Gent

—

Bouwheer Hogeschool Gent **Aard project** Nieuwbouw, omgevingsaanleg en masterplan

—

Investeringsbedrag € 21.660.000
exclusief BTW en erelonen
Inschrijvingen 117

OO 1902

Programma Campus Schoonmeersen 2 **Plaats** Gent **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de bouw van een nieuw studentenhuus op de Campus Schoonmeersen 2 voor de Hogeschool Gent

—

Bouwheer Hogeschool Gent **Aard project** Nieuwbouw en omgevingsaanleg

—

Investeringsbedrag € 23.450.000
exclusief BTW en erelonen
Inschrijvingen 169

OO 1903

Programma Campus Mercator **Plaats** Gent **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de bouw van nieuwe leslokalen, een bibliotheek en een zelfstudiecentrum op de Campus Mercator voor de Hogeschool Gent

—

Bouwheer Hogeschool Gent **Aard project** Nieuwbouw

—

Investeringsbedrag € 3.660.000
exclusief BTW en erelonen
Inschrijvingen 170

OO 1904

Programma Campus Vesalius **Plaats** Gent **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de bouw van een nieuw auditorium op de campus Vesalius voor de Hogeschool Gent

—

Bouwheer Hogeschool Gent **Aard project** Nieuwbouw

—

Investeringsbedrag € 1.330.000
exclusief BTW en erelonen
Inschrijvingen 102

OO 1905

Programma Stedelijke Academie **Plaats** Deinze **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de nieuwbouw en verbouwing van de Stedelijke Academie voor Muziek, Woord en Dans en de Stedelijke Academie voor Schone Kunsten te Deinze, volgens het bestaande masterplan

—

Bouwheer Stad Deinze **Aard project** Nieuwbouw en herbesteding

—

Investeringsbedrag € 8.713.248
exclusief BTW en erelonen
Inschrijvingen 171

OO 1906

Programma Theaterinfrastructuur De Kazematten **Plaats** Gent **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de reconversie van een loods naar een theaterinfrastructuur (met speelzaal, repetitieruimte, kantoren en opslagruimte) te Gent

—

Bouwheer vzw De Kazematten **Aard project** Herbesteding

—

Investeringsbedrag € 1.350.000
inclusief BTW en erelonen
Inschrijvingen 182

OO 1907

Programma Streekbezoekerscentrum **Plaats** Heuvelland **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de bouw van een streekbezoekerscentrum te Kimmel, Heuvelland

—

Bouwheer Gemeente Heuvelland **Aard project** Nieuwbouw

—

Investeringsbedrag € 1.100.000
exclusief BTW en erelonen
Inschrijvingen 135

OO 1908

Programma Inrichting Droogdokkenpark **Plaats** Antwerpen **Opdracht** Volledige studieopdracht voor het ontwerp en de uitvoering van het Droogdokkenpark in Antwerpen

—

Bouwheer Waterwegen en Zeekanaal en AG Stadsplanning Antwerpen

Aard project Inrichtingsconcept

—

Investeringsbedrag Maximaal € 15.000.000 exclusief BTW en erelonen **Inschrijvingen** 97

▶ 172

OO 1909

Programma Masterplan en beeldkwaliteitsplan **Plaats** Landen **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de opmaak van een masterplan/ beeldkwaliteitsplan voor de stad Landen, de inrichting van de centrumstraat van Landen en de opmaak beeldkwaliteitsplannen voor elk van de 13 deelgemeenten

—

Bouwheer Stad Landen **Aard project** Masterplan en beeldkwaliteitsplan

—

Investeringsbedrag € 99.060 exclusief BTW **Inschrijvingen** 63

OO 1910

Programma Inrichting publieke ruimte **Plaats** Wijnegem **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de opmaak van een masterplan voor de kern van Wijnegem en de uitvoering heraanleg van het marktplein

—

Bouwheer Gemeente Wijnegem **Aard project** Masterplan en inrichtingsconcept

—

Investeringsbedrag € 2.000.000 (uitvoering) inclusief BTW, exclusief erelonen **Inschrijvingen** 77

OO 1911

Programma Masterplan, beeldkwaliteitsplan, RUP en uitvoering **Plaats** Machelen **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de opmaak van een master-beeldkwaliteitsplan voor de kernen van Machelen en Diegem en de volledige studieopdracht voor de opmaak van één of meerdere RUP's als onderdeel van het master-beeldkwaliteitsplan. De volledige studieopdracht voor de inrichting van plein en plein en Kerkstraat

—

Bouwheer Gemeente Machelen **Aard project** Masterplan, beeldkwaliteitsplan en inrichtingsconcept

—

Investeringsbedrag Minimaal € 120.000 maximaal € 200.000 (masterplan) exclusief BTW **Inschrijvingen** 51

OO 1912

Programma Sociaal huis **Plaats** Merksplas **Opdracht** Volledige studieopdracht voor het verbouwen en uitbreiden van de bestaande OCMW-huisvesting tot realisatie van een 'sociaal huis' te Merksplas

—

Bouwheer OCMW Merksplas **Aard project** Renovatie

—

Inschrijvingen 86

OO 1913

Programma Fietzersbruggen **Plaats** Gent **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de bouw van fietzersbruggen over E40 en Ringvaart voor de verbinding met het parkbos

—

Bouwheer Stad Gent **Aard project** Nieuwbouw

—

Investeringsbedrag € 3.500.000 inclusief BTW en erelonen **Inschrijvingen** 112

OO 1914

Programma Parkeergebouw **Plaats** Ledeborg **Plaats** Gent **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de bouw van een bovengronds parkeergebouw voor een 450-tal wagens op het driehoekig terrein begrensd door de Willem Van Gulliklaan, de Gaston Crommenlaan en de Hundelgemsesteenweg te Ledeborg, bestemd voor P+R-gebruik, buurtparkeren, kortparkeren voor de lokale kleinhandel en horeca en bestemmingsparkeren bij de nieuwe dienstverleningsfuncties

—

Bouwheer Stad Gent **Aard project** Nieuwbouw

—

Investeringsbedrag € 6.000.000 exclusief BTW en erelonen, inclusief omgevingsaanleg **Inschrijvingen** 184

OO 1915

Programma Pendelparking **Plaats** Oostkamp **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de bouw van pendelparking te Oostkamp

—

Bouwheer Agentschap Wegen en Verkeer **Aard project** Inrichtingsconcept

—

Investeringsbedrag € 500.000 exclusief BTW en erelonen **Inschrijvingen** 55

OO 1916

Programma Bijzonder Onderwijs
'Woudlucht' Plaats Heverlee **Opdracht**
 Geïntegreerde studieopdracht
 voor de nieuwbouw voor de
 school Woudlucht voor het
 bijzonder basis- en het bijzonder
 secundair onderwijs te Heverlee

—
Bouwheer School Invest Aard project
 Nieuwbouw

—
Investeringsbedrag € 9.898.794
 exclusief BTW en erelonen
Inschrijvingen 90

OO 1917

Programma Basisschool Boom Park
Plaats Boom **Opdracht** Geïntegreerde
 studieopdracht voor de uit-
 breiding van de basisschool van
 gemeenschapsonderwijs Boom
 Park te Boom

—
Bouwheer School Invest Aard project
 Nieuwbouw

—
Investeringsbedrag € 1.267.515
 exclusief BTW en erelonen
Inschrijvingen 49

OO 1918

Programma Koninklijk Technisch
 Atheneum **Plaats** Heist-op-den-
 Berg **Opdracht** Geïntegreerde
 studieopdracht voor de uitbrei-
 ding van het Koninklijk Technisch
 Atheneum te Heist-op-den-Berg

—
Bouwheer School Invest Aard project
 Nieuwbouw

—
Investeringsbedrag € 2.334.663
 exclusief BTW en erelonen
Inschrijvingen 42

OO 1919

Programma Koninklijk Atheneum **Plaats**
 Koekelberg **Opdracht** Geïntegreerde
 studieopdracht voor de renovatie
 en uitbreiding van het Koninklijk
 Atheneum van Koekelberg

—
Bouwheer School Invest Aard project
 Renovatie

—
Investeringsbedrag € 14.952.249
 exclusief BTW en erelonen
Inschrijvingen 82

► 47 + 179

OO 1920

Programma Basisschool Schakel-
 school **Plaats** Kuringen **Opdracht**
 Geïntegreerde studieopdracht
 voor de uitbreiding van
 BS Schakelschool van een
 klassenblok

—
Bouwheer School Invest Aard project
 Nieuwbouw

—
Investeringsbedrag € 1.743.525
 exclusief BTW en erelonen
Inschrijvingen 37

► 67

OO 1921

Programma Vrije basisschool **Plaats**
 Lebbeke **Opdracht** Geïntegreerde
 studieopdracht voor de nieuw-
 bouw van de Vrije Basisschool te
 Lebbeke

—
Bouwheer School Invest Aard project
 Nieuwbouw

—
Investeringsbedrag € 3.404.025
 exclusief BTW en erelonen
Inschrijvingen 81

► 65

OO 1922

Programma Koninklijk Technisch
 Atheneum 1 en Ter Zee **Plaats**
 Oostende **Opdracht** Geïntegreerde
 studieopdracht voor de uitbrei-
 ding van KTA1 en Ter Zee SSBO

—
Bouwheer School Invest Aard project
 Nieuwbouw

—
Investeringsbedrag € 8.516.151
 exclusief BTW en erelonen
Inschrijvingen 69

► 48

OO 1923

Programma Groenendaalcollege **Plaats**
 Antwerpen **Opdracht** Geïntegreerde
 studieopdracht voor de renovatie
 van het kasteel als schoolgebouw
 te Merksem

—
Bouwheer School Invest Aard project
 Renovatie

—
Investeringsbedrag € 2.732.076
 exclusief BTW en erelonen
Inschrijvingen 64

► 66

OO 1924

Programma Basisschool Klim Op Plaats
 Vilvoorde **Opdracht** Geïntegreerde
 studieopdracht voor de uitbrei-
 ding van BS Klim Op

—

Bouwheer School Invest Aard project
 Nieuwbouw

—

Investeringsbedrag € 1.983.744
 exclusief BTW en erelonen

Inschrijvingen 64

OO 1925

Programma Gemeentelijke Basis-
 school 't Kofschip **Plaats** Duffel
Opdracht Geïntegreerde studie-
 opdracht voor de nieuwbouw
 van de Gemeentelijke Basisschool
 te Duffel

—

Bouwheer School Invest Aard project
 Nieuwbouw

—

Investeringsbedrag € 1.658.286
 exclusief BTW en erelonen

Inschrijvingen 58

OO 1926

Programma Gemeentelijke basis-
 school De Klinker **Plaats** Riemst
Opdracht Geïntegreerde studie-
 opdracht voor de nieuwbouw
 van een lagere school

—

Bouwheer School Invest Aard project
 Nieuwbouw

—

Investeringsbedrag € 1.692.603
 exclusief BTW en erelonen

Inschrijvingen 44

▶ 68

OO 1927

Programma Basisschool De Brug **Plaats**
 Bocholt **Opdracht** Geïntegreerde
 studieopdracht voor de uitbrei-
 ding van BS De Brug

—

Bouwheer School Invest Aard project
 Nieuwbouw

—

Investeringsbedrag € 2.101.086
 exclusief BTW en erelonen

Inschrijvingen 32

OO 1928

Programma Koninklijk Technisch
 Atheneum Pro Technica **Plaats** Halle
Opdracht Geïntegreerde studie-
 opdracht voor de uitbreiding
 van KTA Pro Technica

—

Bouwheer School Invest Aard project
 Nieuwbouw

—

Investeringsbedrag € 6.708.420
 exclusief BTW en erelonen

Inschrijvingen 72

OO 1929

Programma Emmaüsinstituut **Plaats**
 Aalter **Opdracht** Geïntegreerde
 studieopdracht voor de nieuwbouw
 van het Emmaüsinstituut
 te Aalter

—

Bouwheer School Invest Aard project
 Nieuwbouw

—

Investeringsbedrag € 6.088.500
 exclusief BTW en erelonen

Inschrijvingen 80

OO 1930

Programma Technische scholen
 Mechelen **Plaats** Mechelen **Opdracht**
 Geïntegreerde studieopdracht
 voor de nieuwbouw van een
 klassenblok

—

Bouwheer School Invest Aard project
 Nieuwbouw

—

Investeringsbedrag € 7.084.800
 exclusief BTW en erelonen

Inschrijvingen 98

▶ 70

OO 1931

Programma Basisschool 't Zandhofje
Plaats Zandhoven **Opdracht** Geïntegreerde
 studieopdracht voor
 de nieuwbouw van een passief-
 school voor BS 't Zandhofje

—

Bouwheer School Invest Aard project
 Nieuwbouw

—

Investeringsbedrag € 2.174.207
 exclusief BTW en erelonen

Inschrijvingen 56

20

OO 2001

Programma Waterbouwkundig Lab
Plaats Borgerhout **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de bouw van nieuwe kantoorstoren met auditorium en vergaderzaal. Volledige studieopdracht voor de renovatie van de bestaande hallen en het bestuursgebouw

—

Bouwheer Afdeling Gebouwen Aard
project Nieuwbouw en renovatie

—

Investeringsbedrag € 3.960.000 (nieuwbouw) en € 7.236.085 (renovatie) exclusief BTW en erelonen

Inschrijvingen 89

OO 2002

Programma Provinciehuis Oost-Vlaanderen **Plaats** Gent **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de integratie van het Provinciehuis Oost-Vlaanderen binnen een bestaand gebouwencomplex en volledige studieopdracht voor de opmaak van een concept en masterplan voor de site Gent-Zuid

—

Bouwheer Provincie Oost-Vlaanderen **Aard project** Renovatie en inrichtingsconcept

—

Investeringsbedrag € 33.000.000 inclusief BTW en erelonen

Inschrijvingen 48

OO 2003

Programma Secundaire school De Wijnpers **Plaats** Leuven **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de bouw van een nieuw schoolblok eerste graad en de bouw van een sporthal

—

Bouwheer Provincie Vlaams-Brabant
Aard project Nieuwbouw

—

Investeringsbedrag € 4.700.000 exclusief BTW en erelonen

Inschrijvingen 97

OO 2004

Programma Crematorium **Plaats** Aalst
Opdracht Volledige studieopdracht voor de bouw van een nieuw crematorium op de Siesegemkouter te Aalst

—

Bouwheer Intercommunale Westlede
Aard project Nieuwbouw en omgevingsaanleg

—

Investeringsbedrag € 7.000.000 exclusief BTW **Inschrijvingen** 160

OO 2005

Programma Vervangingsbouw Rabottorens **Plaats** Gent **Opdracht** Typologisch voorontwerp voor de volledige Rabotsite te Gent, als uitwerking van een bestaande stedenbouwkundige voorstudie.

Volledige opdracht voor de uitvoering van fase 1 van de gebouwen (hoofdzakelijk sociale woningen) én van de private en publieke buitenruimte

—

Bouwheer WoninGent **Aard project** Nieuwbouw en omgevingsaanleg

—

Investeringsbedrag € 24.000.000 exclusief BTW en erelonen

Inschrijvingen 101

OO 2006

Programma Stedelijke school voor bijzonder lager onderwijs **Plaats** Leuven **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de bouw van een school voor bijzonder onderwijs type 8

—

Bouwheer Stad Leuven **Aard project** Nieuwbouw

—

Investeringsbedrag € 5.300.000 exclusief BTW en erelonen

Inschrijvingen 106

OO 2007

Programma Scholencampus **Plaats** Knokke-Heist **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de nieuwbouw van de gemeentelijke basisschool te Knokke-Heist

—

Bouwheer Gemeente Knokke-Heist
Aard project Nieuwbouw en omgevingsaanleg

—

Investeringsbedrag € 4.200.000 exclusief BTW en erelonen

Inschrijvingen 123

OO 2008

Programma Wijkplein Cadix/Napelsstraat **Plaats** Antwerpen **Opdracht**

Volledige studieopdracht voor het ontwerp en het uitvoeringsontwerp van het wijkplein Cadix en het uitvoeringsontwerp van de Napelsstraat in Antwerpen

—

Bouwheer AG Stadsplanning Antwerpen **Aard project** Inrichtingsconcept

—

Investeringsbedrag Maximaal € 4.384.080 inclusief BTW

Inschrijvingen 66

OO 2009

Programma Ruimtelijke visie en beeldkwaliteitsplan centrum

Plaats Dilbeek **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de opmaak van een ruimtelijke visie en beeldkwaliteitsplan voor de Dilbeekse kern en voor de uitvoering van een eerste fase van de publieke ruimte in het centrum

—

Bouwheer Gemeente Dilbeek **Aard project** Masterplan, beeldkwaliteitsplan en omgevingsaanleg

—

Investeringsbedrag € 100.000 voor visie en beeldkwaliteitsplan, € 400.000 voor uitvoering

Inschrijvingen 39

OO 2010

Programma Masterplan centrum **Plaats** Heist-op-den-Berg **Opdracht**

Volledige studieopdracht voor de opmaak van een masterplan voor het centrum en ontwerpvisie met haalbaarheidsstudie voor het cultuurplein van de gemeente Heist-op-den-Berg

—

Bouwheer Gemeente Heist-op-den-Berg **Aard project** Masterplan

—

Investeringsbedrag € 80.000 à € 100.000 exclusief BTW

Inschrijvingen 43

OO 2011

Programma Ontwikkelingsvisie stationsomgeving **Plaats** Turnhout

Opdracht Volledige studieopdracht voor de opmaak van een ruimtelijke ontwikkelingsvisie voor de Stedelijke Innovatiepool Stationsomgeving

—

Bouwheer Stad Turnhout **Aard project** Ontwikkelingsvisie

—

Investeringsbedrag € 92.500 exclusief BTW **Inschrijvingen** 72

OO 2012

Programma Citadelpark **Plaats** Gent **Opdracht** Volledige studieopdracht

voor de uitwerking van een ontwerpgrammatica voor en realisatie van een pilootproject in het Citadelpark te Gent

—

Bouwheer Stad Gent **Aard project** Inrichtingsconcept

—

Investeringsbedrag € 100.000 à € 120.000 (concept), € 1.500.000 (pilotproject) exclusief BTW en erelonen **Inschrijvingen** 79

OO 2013

Programma Site Cordonnier **Plaats** Wetteren **Opdracht** Volledige

studieopdracht voor 1. de opmaak van een ontwikkelingsvisie voor de site Cordonnier, 2. de integratie en uitbreiding van de kunstacademies en 3. de optimalisatie van de feestzaal

—

Bouwheer Gemeente Wetteren **Aard project** Ontwikkelingsvisie

—

Investeringsbedrag € 70.000 exclusief BTW **Inschrijvingen** 55

OO 2014

Programma Nieuw gemeentehuis

Plaats Zulte **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de bouw van een nieuw administratief centrum te Olsene (Zulte) en een ontwerpvisie voor het aangrenzende publieke domein

—

Bouwheer Gemeente Zulte **Aard project** Nieuwbouw en omgevingsaanleg

—

Investeringsbedrag € 4.500.000 exclusief BTW en erelonen

Inschrijvingen 81

OO 2015

Programma OCMW campus **Plaats**

Rijkevorsel **Opdracht** Volledige studieopdracht voor 1. de opmaak van een globaal ontwikkelingsplan voor de volledige OCMW campus en voor 2. de reorganisatie en beperkte uitbreiding van de bestaande administratie in samenhang met de voorzieningen van het nieuwe lokaal dienstencentrum en voor 3. beperkte uitbreiding en aanpassing van het rusthuis met een viertal kamers voor kortverblijf

—

Bouwheer OCMW Rijkevorsel **Aard project** Ontwikkelingsvisie en nieuwbouw

—

Investeringsbedrag € 1.900.000 exclusief BTW en erelonen **Inschrijvingen** 45

OO 2016

Programma Gemeenschapscentrum Wulpen **Plaats** Koksijde **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de bouw van een gemeenschapscentrum te Wulpen, Koksijde

—
Bouwheer Gemeente Koksijde **Aard project** Nieuwbouw

—
Investeringsbedrag € 820.000
exclusief BTW en erelonen
Inschrijvingen 109

OO 2017

Programma Topsportschool Plaats Wilrijk **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de bouw van een nieuwe topsportcampus op Fort VI te Wilrijk

—
Bouwheer AG VESPA **Aard project** Nieuwbouw

—
Investeringsbedrag € 7.000.000
exclusief BTW en erelonen
Inschrijvingen 102

OO 2018

Programma Heilig Pius X Instituut **Plaats** Antwerpen **Opdracht** Geïntegreerde studieopdracht voor de nieuwbouw van een lagere school Antwerpen

—
Bouwheer School Invest **Aard project** Nieuwbouw

—
Investeringsbedrag € 3.233.805
exclusief BTW en erelonen
Inschrijvingen 52

OO 2019

Programma Ursulinen Mechelen **Plaats** Mechelen **Opdracht** Geïntegreerde studieopdracht voor een nieuwbouw en een vervangende nieuwbouw

—
Bouwheer School Invest **Aard project** Nieuwbouw

—
Investeringsbedrag € 4.157.749
exclusief BTW en erelonen
Inschrijvingen 56

► 71

OO 2020

Programma Middenschool en KA Stene **Plaats** Oostende **Opdracht** Geïntegreerde studieopdracht voor de bouw van een nieuwe school en de bouw van een sporthal

—
Bouwheer School Invest **Aard project** Nieuwbouw

—
Investeringsbedrag € 2.218.621
exclusief BTW en erelonen
Inschrijvingen 26

► 71

OO 2021

Programma Basisschool De Brug **Plaats** Erpe-Mere **Opdracht** Geïntegreerde studieopdracht voor de bouw van een nieuwe school voor bijzonder onderwijs

—
Bouwheer School Invest **Aard project** Nieuwbouw

—
Investeringsbedrag € 2.895.411
exclusief BTW en erelonen
Inschrijvingen 44

OO 2101

Programma Provinciehuis Antwerpen
Plaats Antwerpen **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de nieuwbouw van het provinciehuis Antwerpen met gedeeltelijke renovatie en een integrale visie op de site

—
Bouwheer Provincie Antwerpen **Aard project** Nieuwbouw en renovatie

—
Investeringsbedrag € 73.000.000 inclusief BTW en exclusief erelonen **Inschrijvingen** 115

OO 2102

Programma Woonzorgcentrum en kinderdagverblijf **Plaats** Kruishoutem **Opdracht** Volledige studieopdracht voor bouw van 1. een woonzorgcentrum en 2. een kinderdagverblijf te Kruishoutem

—
Bouwheer vzw Vijvens **Aard project** Nieuwbouw

—
Investeringsbedrag € 20.000.000 exclusief BTW en erelonen **Inschrijvingen** 150

OO 2103

Programma Zorgcampus **Plaats** Wingene **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de bouw van een zorgcampus voor senioren te Wingene

—
Bouwheer vzw Amphora **Aard project** Nieuwbouw

—
Investeringsbedrag € 20.000.000 exclusief BTW en erelonen **Inschrijvingen** 116

OO 2104

Programma Woonzorgcentrum
Plaats Machelen **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de bouw van een woonzorgcentrum (105 bedden)

—
Bouwheer OCMW Machelen **Aard project** Renovatie en nieuwbouw

—
Investeringsbedrag € 14.500.000 exclusief BTW en erelonen **Inschrijvingen** 122

OO 2105

Programma Huis Perrekes **Plaats** Oosterlo **Opdracht** Volledige studieopdracht voor 1. de opmaak van een ontwikkelingsplan met inrichtingsplan en 2. het ontwerpen en bouwen kleinschalig genormaliseerd wonen voor bewoners met dementie voor huis Perrekes te Oosterlo (Geel)

—
Bouwheer vzw Huis Perrekes **Aard project** Nieuwbouw en omgevingsaanleg

—
Investeringsbedrag € 4.261.850 exclusief BTW, erelonen en subsidies **Inschrijvingen** 103

OO 2106

Programma Crematorium **Plaats** Zemst **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de bouw van een crematorium te Zemst

—
Bouwheer Intergemeentelijk Samenwerkingsverband Havicrem **Aard project** Nieuwbouw en omgevingsaanleg

—
Investeringsbedrag € 5.500.000 (gebouw) en € 850.000 (omgevingswerken) exclusief BTW en erelonen **Inschrijvingen** 202

OO 2107

Programma Beeldkwaliteitsplan en inrichtingsplan Immerzeeldreef
Plaats Aalst **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de opmaak van een beeldkwaliteitsplan en een globaal inrichtingsplan voor de omgeving van de Immerzeeldreef te Aalst

—
Bouwheer Stad Aalst **Aard project** Beeldkwaliteitsplan en inrichtingsconcept

—
Investeringsbedrag € 120.000 inclusief BTW **Inschrijvingen** 81

OO 2108

Programma Administratief centrum / sociaal huis **Plaats** Sint-Niklaas
Opdracht Volledige studieopdracht voor de bouw van een administratief gebouw en sociaal huis voor het OCMW te Sint-Niklaas

—

Bouwheer OCMW Sint-Niklaas **Aard project** Nieuwbouw

—

Investeringsbedrag € 8.800.000 exclusief BTW en erelonen

Inschrijvingen 146

OO 2109

Programma Administratief centrum en dienstencentrum **Plaats** Staden
Opdracht Volledige studieopdracht voor 1. de opmaak van een ontwikkelingsplan voor de site Sint-Jan 2. de bouw van een lokaal dienstencentrum en een administratief centrum

—

Bouwheer Gemeente Staden en OCMW Staden **Aard project** Ontwikkelingsvisie en nieuwbouw

—

Investeringsbedrag € 30.000 (plan) en € 4.500.000 (bouw) exclusief BTW en erelonen **Inschrijvingen** 73

OO 2110

Programma Reconversie oud rusthuis **Plaats** Laarne **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de reconversie van een oud rusthuis (voormalig klooster) tot een buitenschoolse kinderopvang, sociale huurwoningen, uitbreiding van een lokaal dienstencentrum en de bouw van een Contactpunt Welzijn

—

Bouwheer OCMW Laarne en SHM Eigen Dak **Aard project** Herbesteding

—

Investeringsbedrag € 2.500.000 exclusief BTW en erelonen **Inschrijvingen** 107

OO 2111

Programma Sociale huurwoningen **Plaats** Tongeren **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de bouw van 192 sociale huurwoningen te Tongeren

—

Bouwheer Tongerhuis cvba **Aard project** Nieuwbouw

—

Investeringsbedrag € 21.300.000 exclusief BTW en erelonen

Inschrijvingen 133

OO 2112

Programma Sociale huurwoningen **Plaats** Westerlo **Opdracht** Volledige studieopdracht voor 1. de opmaak van een ontwikkelingsvisie met inrichtingsplan 2. de bouw van 44 sociale huurwoningen in Westerlo

—

Bouwheer CV Zonnige Kempen **Aard project** Nieuwbouw

—

Investeringsbedrag € 4.570.000 exclusief BTW en erelonen

Inschrijvingen 151

OO 2113

Programma Campus Schoonmeers Hogeschool Gent **Plaats** Gent
Opdracht Volledige studieopdracht voor de bouw van een sporthal, voor de renovatie van het B-gebouw met bijbehorend studentenplein en voor de realisatie van het Soag-gebouw

—

Bouwheer Hogeschool Gent **Aard project** Nieuwbouw en renovatie

—

Investeringsbedrag € 11.916.400 exclusief BTW en erelonen

Inschrijvingen 144

OO 2114

Programma Pastorij **Plaats** Moorsel
Opdracht Volledige studieopdracht voor renovatie van de pastorij en de bouw van een trefruimte te Moorsel, Aalst

—

Bouwheer Kerkfabriek Sint-Martinus **Aard project** Herbesteding en omgevingsaanleg

—

Investeringsbedrag € 750.000 exclusief BTW en erelonen **Inschrijvingen** 117

OO 2115

Programma Pleinschool en Sint-Amandscollege **Plaats** Kortrijk
Opdracht Geïntegreerde studieopdracht voor de renovatie van kloostervleugel met nieuwbouw, voor de renovatie van de feestzaal met twee vleugels nieuwbouw, voor de nieuwbouw gekoppeld aan beschermde kapel en voor de bouw van een nieuwe scholen-campus

—

Bouwheer School Invest **Aard project** Nieuwbouw en renovatie

—

Investeringsbedrag € 16.569.847 exclusief BTW en erelonen

Inschrijvingen 76

▶ 72

OO 2116**Programma** Vrij Onderwijs **Plaats**

Oudenaarde **Opdracht** Geïntegreerde studieopdracht voor de bouw van twee nieuwe sportzalen met bijbehorende functies, gerealiseerd binnen één gebouwencomplex

—

Bouwheer School Invest **Aard project**

Nieuwbouw

—

Investeringsbedrag € 3.049.312

exclusief BTW en erelonen

Inschrijvingen 56

▶ 69

OO 2117**Programma** Technisch Instituut Sint-

Paulus **Plaats** Mol **Opdracht** Geïntegreerde studieopdracht voor de bouw van ateliers voor geïntegreerd technologieonderwijs en ruimte voor 'klassieke' leslokalen

—

Bouwheer School Invest **Aard project**

Nieuwbouw

—

Investeringsbedrag € 2.301.367

exclusief BTW en erelonen

Inschrijvingen 54

22

OO 2201**Programma** QVIT **Plaats** Antwerpen

Opdracht Volledige studieopdracht voor de reconversie tot een ontmoetingsplaats en centrum voor sociale economie, armoede, diversiteit, wijkwerking van het voormalig Dominicanenklooster en woning De Beuckelaer in Antwerpen

—

Bouwheer Provincie Antwerpen**Aard project** Herbesteding

—

Investeringsbedrag € 9.000.000

inclusief BTW, exclusief Erelonen

Inschrijvingen 159**OO 2202****Programma** Cultuurcentrum **Plaats**

Deinze **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de bouw van het cultuurcentrum met ondergrondse parking

—

Bouwheer Stad Deinze **Aard project**

Nieuwbouw

—

Investeringsbedrag € 7.500.000 (ge-

bouw) en € 4.500.000 (parking)

exclusief BTW **Inschrijvingen** 151**OO 2203****Programma** Politiehuis **Plaats** Koksijde

Opdracht Volledige studieopdracht voor de bouw van een nieuw centraal politiehuis voor de Politiezone Westkust

—

Bouwheer Politiezone Westkust**Aard project** Nieuwbouw

—

Investeringsbedrag € 8.253.000exclusief BTW **Inschrijvingen** 93**OO 2204****Programma** Administratief centrum

Plaats Eeklo **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de bouw van een administratief centrum voor het OCMW op de welzijns-campus De Zuidkaai te Eeklo

—

Bouwheer OCMW Eeklo **Aard project**

Nieuwbouw

—

Investeringsbedrag € 1.962.000exclusief BTW **Inschrijvingen** 99**OO 2205****Programma** Bibliotheek **Plaats** Niel

Opdracht Volledige studieopdracht voor het verbouwen en uitbreiden van de gemeentelijke bibliotheek

—

Bouwheer Gemeente Niel **Aard project**

Renovatie en Nieuwbouw

—

Investeringsbedrag € 1.800.000

exclusief BTW en erelonen

Inschrijvingen 143

OO 2206

Programma Bibliotheek **Plaats** Kortemark **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de bouw de hoofdbibliotheek te Kortemark
—
Bouwheer Gemeente Kortemark
Aard project Nieuwbouw
—
Investeringsbedrag € 1.240.000 exclusief BTW **Inschrijvingen** 131

OO 2207

Programma Heraanleg gedempte Zuiderdokken **Plaats** Antwerpen **Opdracht** Volledige studieopdracht voor heraanleg van de Gedempte Zuiderdokken te Antwerpen
—
Bouwheer AG Stadsplanning Antwerpen **Aard project** Inrichtingsconcept
—
Investeringsbedrag € 16.174.125 exclusief BTW en erelonen **Inschrijvingen** 87

OO 2208

Programma Groen Lint **Plaats** Oostende **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de opmaak van een ontwikkelingsvisie voor het Groen Lint te Oostende
—
Bouwheer Stad Oostende **Aard project** Ontwikkelingsvisie
—
Investeringsbedrag € 50.000 exclusief BTW **Inschrijvingen** 75

OO 2209

Programma Structuurvisie **Plaats** Grimbergen **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de opmaak van een structuurvisie/masterplan voor het centrum van Strombeek-Bever
—
Bouwheer Gemeente Grimbergen **Aard project** Structuurvisie/masterplan
—
Investeringsbedrag € 78.500 exclusief BTW **Inschrijvingen** 47

OO 2210

Programma Masterplan Landschapspark **Plaats** Puurs **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de opmaak van een masterplan voor het landschapspark fort van Liezele, opmaak van een RUP en voor de uitvoering van het landschapspark
—
Bouwheer Gemeente Puurs **Aard project** Masterplan
—
Investeringsbedrag € 40.000 exclusief BTW **Inschrijvingen** 60

OO 2211

Programma Bijzonder Secundair Onderwijs De Dageraad **Plaats** Kortesseem **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de bouw van nieuwe klas- en leslokalen te Kortesseem
—
Bouwheer GO! **Aard project** Nieuwbouw
—
Investeringsbedrag € 3.850.000 exclusief BTW **Inschrijvingen** 105

OO 2212

Programma Basisschool De Muziek- ladder **Plaats** Schaarbeek **Opdracht** Volledige studieopdracht voor de bouw van een nieuwe basisschool te Schaarbeek
—
Bouwheer GO! **Aard project** Nieuwbouw
—
Investeringsbedrag € 2.761.000 exclusief BTW **Inschrijvingen** 170

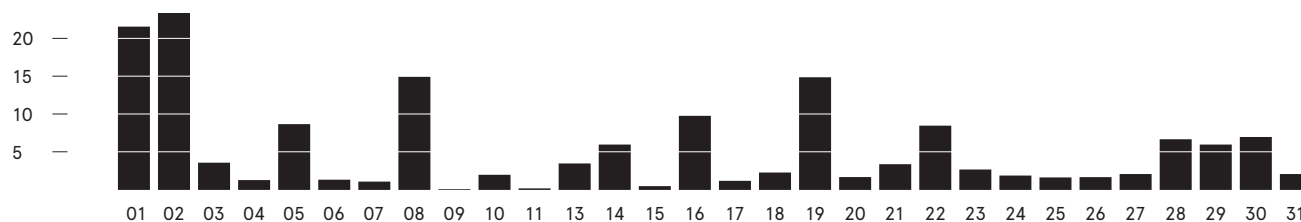
OO 2213

Programma Stedelijke bibliotheek **Plaats** Mechelen **Opdracht** Volledige studieopdracht voor restauratie en herbestemming tot stedelijke bibliotheek van het als monument beschermde Predikherenklooster te Mechelen
—
Bouwheer Stad Mechelen **Aard project** Restauratie en herbestemming
—
Investeringsbedrag € 14.600.000 exclusief BTW en erelonen **Inschrijvingen** 78

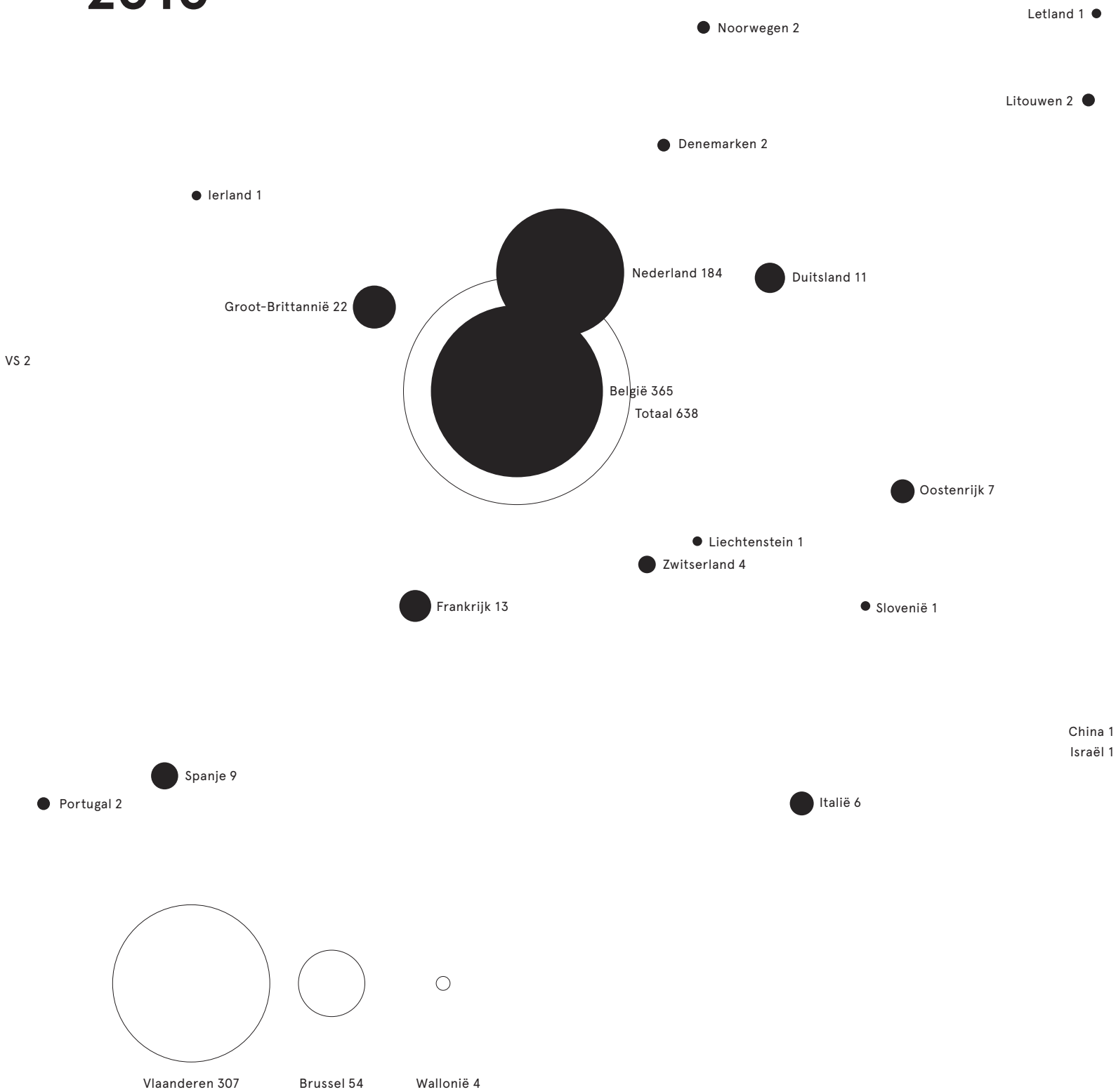
19

Geografische spreiding van de projecten

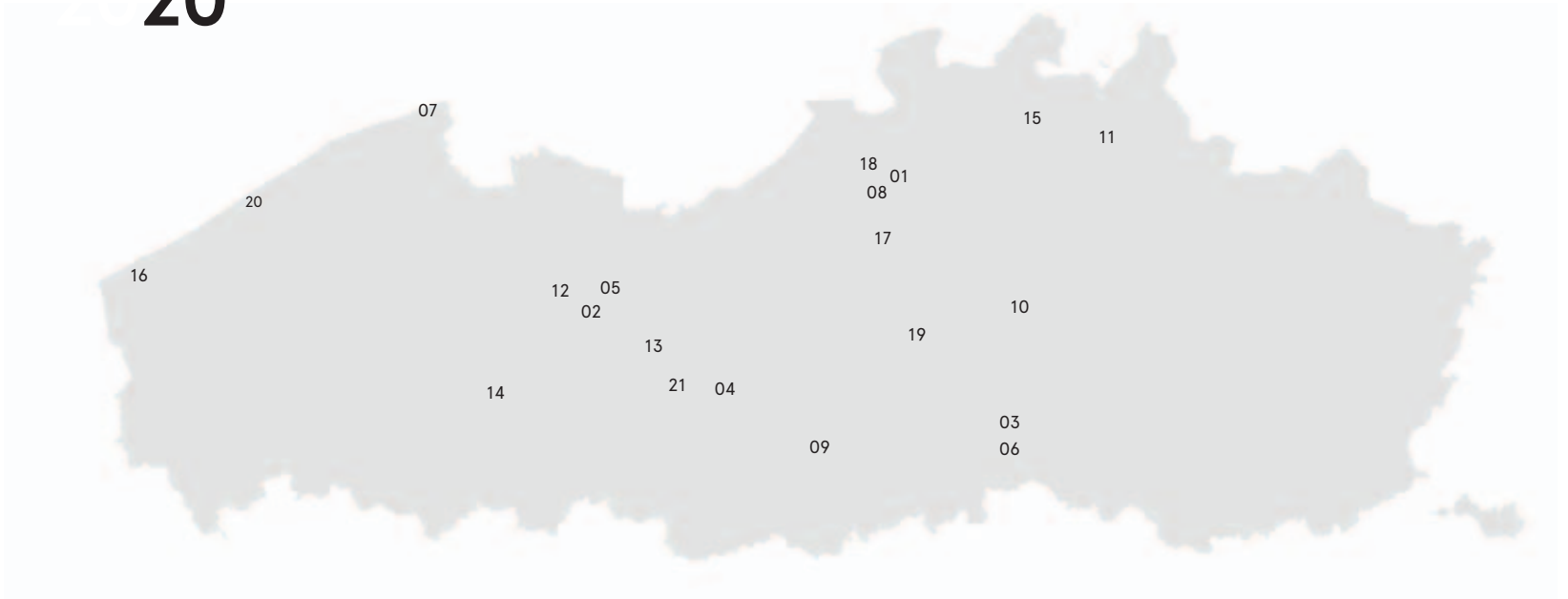

Investeringsbedrag per project (in miljoen euro)

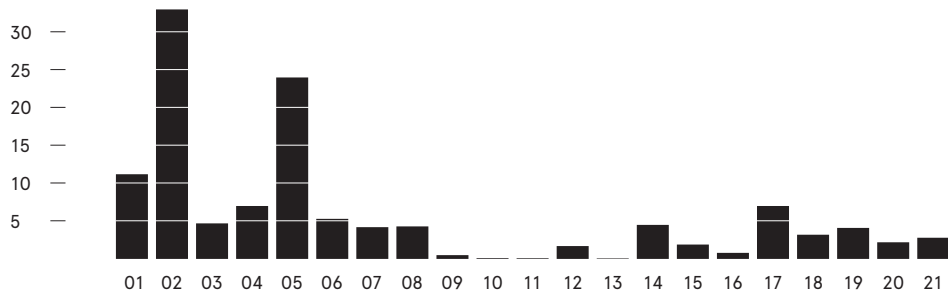

Herkomst van de inschrijvers

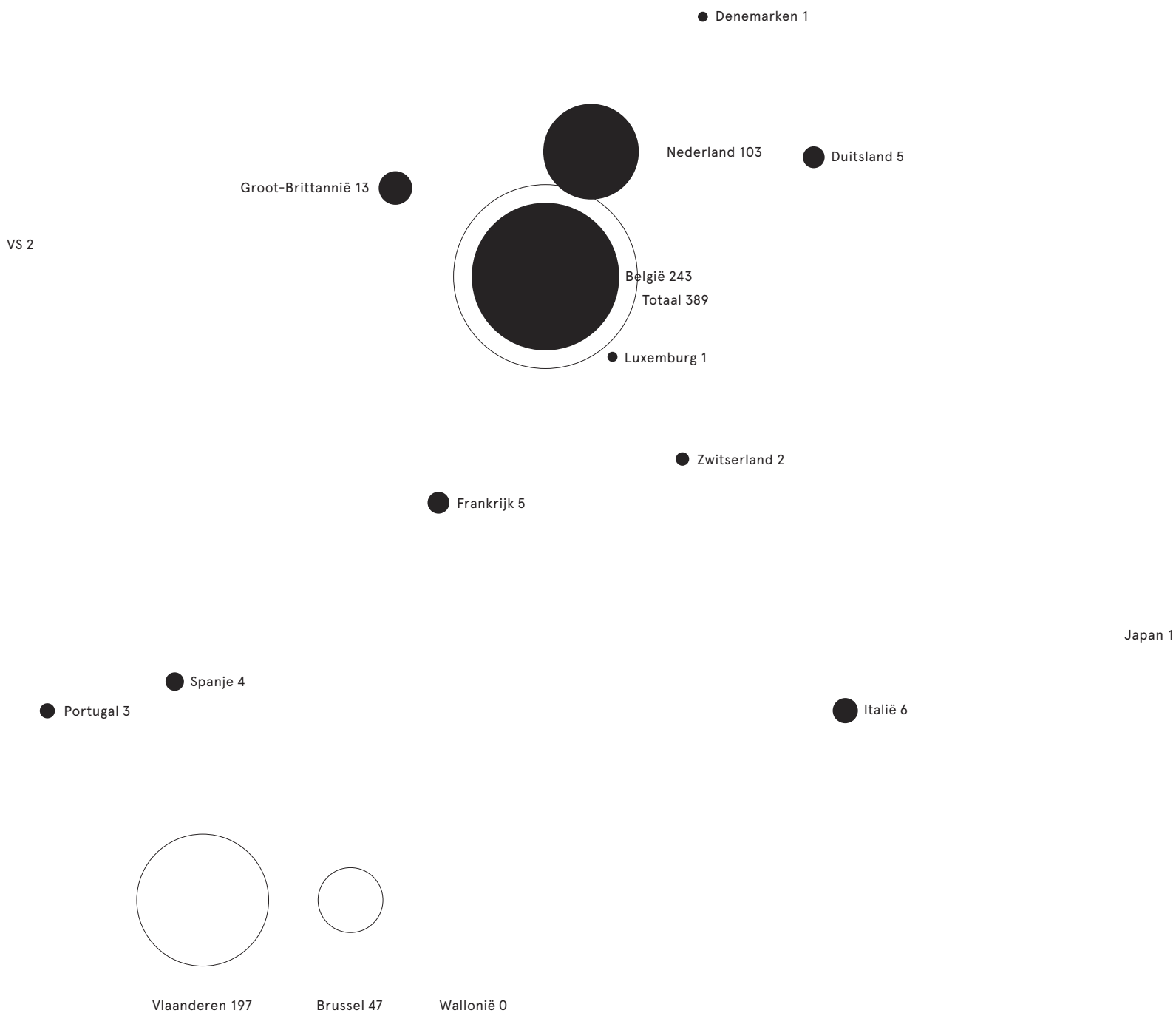
20

Geografische spreiding van de projecten

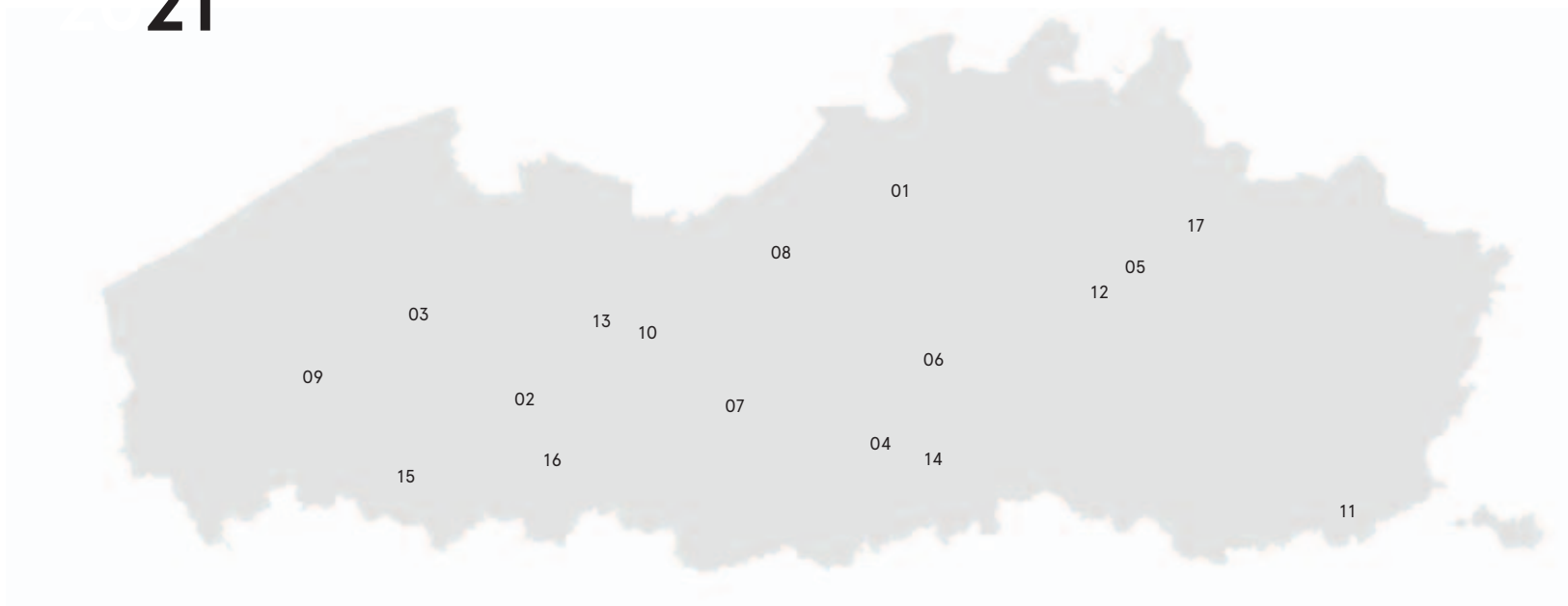

Investeringsbedrag per project (in miljoen euro)

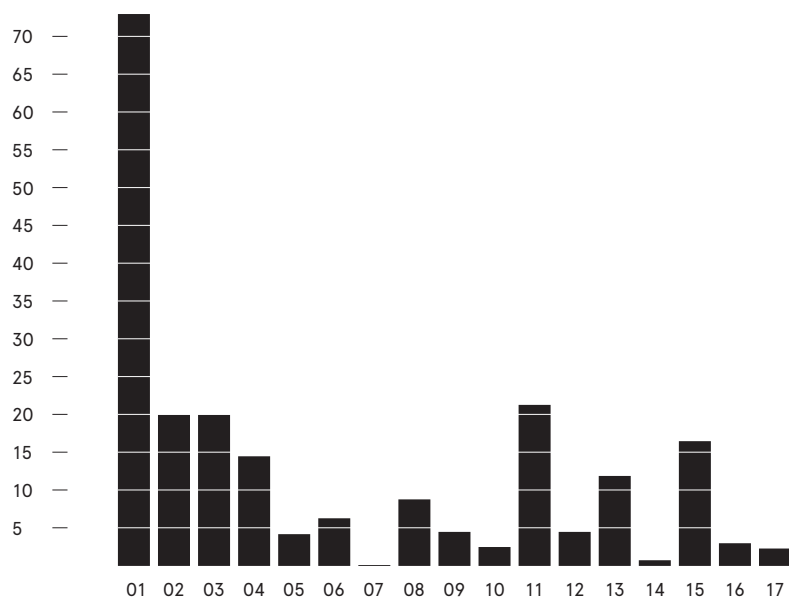

Herkomst van de inschrijvers

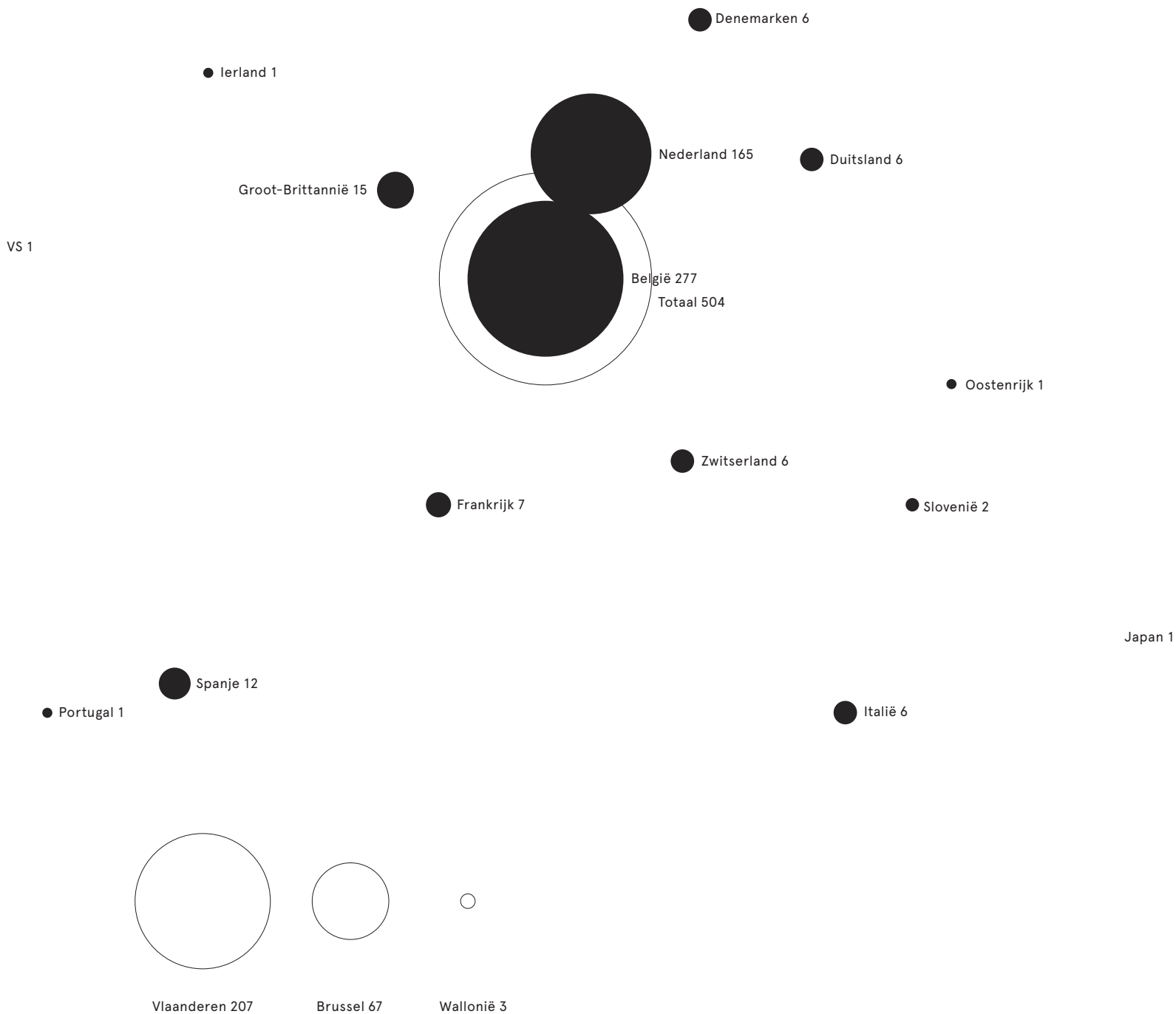
21

Geografische spreiding van de projecten

Investeringsbedrag per project (in miljoen euro)

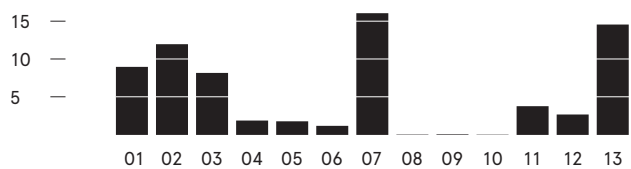

Herkomst van de inschrijvers

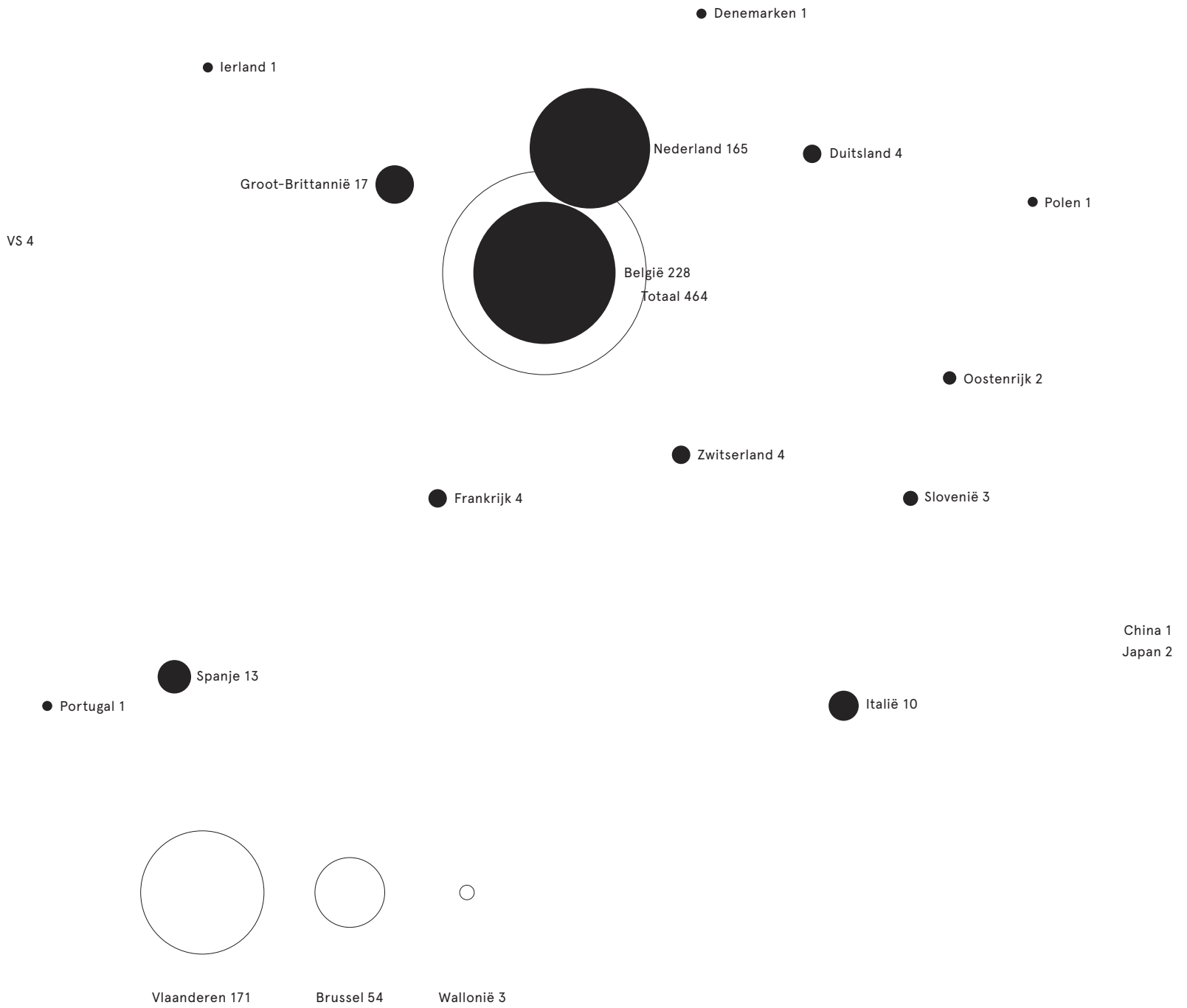
22

Geografische spreiding van de projecten

Investeringsbedrag per project (in miljoen euro)

Herkomst van de inschrijvers

OO 1801 Volledige studieopdracht voor de opmaak van een masterplan voor de site Waalse Krook (TV RCR Aranda Pigem Vilalta architectes – Coussée & Goris architecten) ▶ 168

15

OO 1504

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de opmaak van een beeldkwaliteitsplan voor het volledige grondgebied van de stad Lommel in uitvoering van het gemeentelijk ruimtelijk structuurplan van de stad Lommel **Bouwheer** Stadsbestuur Lommel

Selectie BUUR Bureau voor Urbanisme / KuiperCompagnons / Stijlgroep landschap en stedelijke ruimte / TV BRUT

Toekenning PLUS office architects

Publicatie 22.01.2008

Selectie 28.10.2009

1ste brief 19.11.2009

2de brief 08.01.2010

Gunning 11.03.2010

Status In uitvoering

16

OO 1601

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de conceptuele uitwerking van een geïntegreerd en omvattend cultuurtoeristisch project 'Herinneringspark 2014-2018' in de frontstreek (Westhoek) **Bouwheer** Vlaamse Overheid

Selectie STOSS Inc. (stoss landscape urbanism) / TV Proap - D-Recta / TV NERO - Denis Dujardin / SumResearch

Toekenning TV Geurst & Schulze - Lodewijk Baljon Ontwerpteam

Publicatie 11.07.2008

Selectie 17.09.2009

1ste brief 29.10.2009

2de brief 02.12.2009

Gunning 30.12.2010

Status In uitvoering

OO 1612

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de opmaak van een landschapsstudie/haalbaarheidsstudie voor een landschapspark te Merksem **Bouwheer** Stadsbestuur Antwerpen

Selectie STOSS Inc. (stoss landscape urbanism) / Proap Estudos e Projectos de Arquitectura Paisagis / Omgeving / DS Ontwerp en Onderzoek

Toekenning Bureau Bas Smets

Publicatie 11.07.2008

Selectie 04.12.2009

1ste brief 08.02.2010

Gunning 23.06.2010

Status In uitvoering

OO 1616

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de opmaak van een masterplan voor de publieke ruimte in het stadscentrum en de stationsomgeving te Zottegem **Bouwheer** Stadsbestuur Zottegem

Selectie MAARCH / BRUT / LAND landschapsarchitecten / Architectuur en Stedenbouw E+W Eggermont

Toekenning uapS Anne Mie Depuydt & Erik Van Daele

Publicatie 11.07.2008

Selectie 13.08.2009

1ste brief 07.09.2009

2de brief 07.10.2009

Gunning 23.02.2010

Status In uitvoering

17

OO 1701

Beschrijving Volledige studieopdracht voor het oprichten van een centrum voor de scheepvaartbegeleiding en een crisiscentrum voor de Haven van Antwerpen (Antwerp Coordination Center - ACC) **Bouwheer** VO - MOW - Agentschap voor Maritieme Dienstverlening

Selectie Baumschlagler-Eberle Architecturbüro / TV Arcadis Belgium & evr-architecten / Van Berkel & Bos UNStudio / 51N4E bvba

Toekenning Neutelings Riedijk Architecten

Publicatie 20.01.2009

Selectie 06.05.2009

1ste brief 17.06.2009

2de brief 08.07.2009

Gunning 15.08.2010

Status In uitvoering

OO 1711

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de opmaak van een masterplan voor de omgeving van de Albrechtlaan te Aalst **Bouwheer** Stadsbestuur Aalst

—
Selectie ORG Organization for Permanent Modernity / TV Plattformberlin – StudioVlay – PlanSinn GmbH / Abscis Architecten / West 8 Brussel Urban design&landscape architecture

—
Toekenning BUUR Bureau voor Urbanisme

—
Publicatie 20.01.2009
Selectie 16.06.2009
1ste brief 06.07.2009
Gunning 06.04.2010
Status In uitvoering

OO 1713

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de opmaak van een zorg-strategisch masterplan voor de Wijk Borgerhout Extra Muros, OCMW Antwerpen **Bouwheer** OCMW Antwerpen

—
Selectie Humble & Metamorfo Architecten / osararchitects / PT Aarchitecten / Nero

—
Toekenning Huiswerk architecten

—
Publicatie 20.01.2009
Selectie 23.09.2009
1ste brief 23.02.2010
2de brief 19.03.2010
Gunning 27.05.2010
Status In uitvoering

OO 1714

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de opmaak van een zorg-strategisch masterplan voor de Wijk Berchem Nieuw Kwartier, OCMW Antwerpen **Bouwheer** OCMW Antwerpen

—
Selectie KuiperCompagnons / Verdickt & Verdickt architecten / RDBM Architecten & adviseurs / Van Belle & Medina architectes

—
Toekenning Hub

—
Publicatie 20.01.2009
Selectie 07.07.2009
1ste brief 29.10.2009
2de brief 27.11.2009
Gunning 28.04.2010
Status In uitvoering

OO 1715

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de opmaak van een zorg-strategisch masterplan voor de Wijk Merksem Heide-Tuinwijk, OCMW Antwerpen **Bouwheer** OCMW Antwerpen

—
Selectie Sumproject / RAU / architecten BOB361 architectes / Stramien

—
Toekenning BRUT

—
Publicatie 20.01.2009
Selectie 30.09.2009
1ste brief 30.10.2009
2de brief 26.11.2009
Gunning 16.03.2010
Status In uitvoering

OO 1717

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de nieuwbouw van een woon- en zorgcentrum in Lommel **Bouwheer** OCMW Lommel

—
Selectie WIT architecten / Office dA / TV Office KGDVS – HHF Architects – Richard Venlet / Jeanne Dekkers architectuur

—
Toekenning Van Belle & Medina architectes

—
Publicatie 20.01.2009
Selectie 02.06.2009
1ste brief 09.07.2009
2de brief 18.09.2009
Gunning 22.03.2010
Status In uitvoering

OO 1721

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de bouw van een nieuw politiekantoor voor de politiezone Brakel-Horebeke-Maarkedal-Zwalm **Bouwheer** Politiezone Brakel-Horebeke-Maarkedal-Zwalm

—
Selectie TV Abscis – Provoost – Ingenium / Jeanne Dekkers architectuur / Hans Verstuift architecten / TV Lens°Ass – Cleuren-Merken

—
Toekenning ORG Organization for Permanent Modernity

—
Publicatie 20.01.2009
Selectie 16.06.2009
1ste brief 03.07.2009
2de brief 28.08.2009
Gunning 19.03.2010
Status In uitvoering

18

OO 1801

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de opmaak van een masterplan voor de site Waalse Krook en de realisatie van een kennis- en cultuurcentrum, met daarin geïntegreerd een bibliotheek voor de toekomst en een centrum voor nieuwe media

Bouwheer cvba Waalse Krook

—
Selectie Van Berkel & Bos UNStudio / Schmidt Hammer Lassen Architects / Mateus Beel / Toyo Ito & Associates, Architects

—
Toekenning TV RCR Aranda Pigem Vilalta architectes – Coussée & Goris architecten

—
Publicatie 22.07.2009
Selectie 21.10.2009
1ste brief 24.11.2009
2de brief 28.01.2010
Gunning 08.06.2010
Status In uitvoering

► 166

OO 1802

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de opmaak van een beeldkwaliteitsplan voor het centrum van Harelbeke en een ontwerpvisie met haalbaarheidsstudie voor het Marktplein **Bouwheer** Stadsbestuur Harelbeke

Selectie uapS Anne Mie Depuydt & Erik Van Daele / Casanova + Hernandez Architecten / OKRA Landschapsarchitecten / Derman Verbakel Architecture

Toekenning TV Verne – Palmbout

Publicatie 22.07.2009

Selectie 15.10.2009

1ste brief 07.01.2010

2de brief 11.02.2010

Gunning 17.08.2010

Status In uitvoering

OO 1811

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de renovatie van de regiepost van het wegendistrict Eeklo, met nieuwbouw van een administratief gebouw **Bouwheer** VO – MOW – Agentschap Wegen en Verkeer Oost-Vlaanderen

Selectie evr-architecten / Christian Kieckens Architects / Carton123 architecten / Crux/Burobill

Toekenning BLAF architecten

Publicatie 22/07/2009

Selectie 15/10/2009

1ste brief 19/11/2009

2de brief 16/12/2009

Gunning 17/03/2010

Status In uitvoering

OO 1805

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de opmaak van een inrichtingsplan voor de site Jonkhove en de site kinderbeerderij en uitvoering van de eerste fase, van het ontmoetingscentrum Jonkhove te Aartrijke

Bouwheer Gemeentebestuur

Zedelgem

Selectie Marc Koehler Architects / JDWA & Open / Architectenbureau Felix & Partners / TV Tom van Mieghem – Ghislain Lams

Toekenning TV Ilias Architecten –

Jozef Legrand – Tom Gantois

Publicatie 22.07.2009

Selectie 19.05.2010

1ste brief 25.06.2010

2de brief 17.09.2010

Gunning 17.12.2010

Status In uitvoering

OO 1812

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de restauratie van zaal Harmonie als beschermd monument met opmaak van een ontwerp voor een Stille Ruimte en haar integratie in park Harmonie in Antwerpen **Bouwheer** Stadsbestuur Antwerpen

Selectie TV Bureau Alle Hosper – Braaksma & Roos Architectenbureau / moriko kira architect / Hans Verstuyft architecten / Atelier d'Architecture Pierre Hebbelinck

Toekenning Atelier Kempe Thill architects and planners

Publicatie 22/07/2009

Selectie 15/10/2009

1ste brief 12/01/2010

2de brief 08/02/2010

Gunning 23/06/2010

Status In uitvoering

OO 1806

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de opmaak van een master- en beeldkwaliteitsplan voor het centrumgebied van Kontich

Bouwheer Gemeentebestuur

Kontich

Selectie TV Kathy Vanhulle/ARJM / Derman Verbakel Architecture / Stijlgroep landschap en stedelijke ruimte / TV CLUSTER landscape – Grontmij Vlaanderen

Toekenning KuiperCompagnons

Publicatie 22.07.2009

Selectie 02.12.2009

1ste brief 15.12.2009

Gunning 28.06.2010

Status In uitvoering

OO 1813

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de renovatie en uitbreiding van het Stedelijk Sportcentrum te Genk **Bouwheer** Stadsbestuur Genk

Selectie Stéphane Beel architecten / Group A / Muoto Architectes, architecten BOB361 architectes,

Toekenning TV_BEL! – Ney & Partners

Publicatie 22/07/2009

Selectie 26/01/2010

1ste brief 16/02/2010

2de brief 15/03/2010

Gunning 09/09/2010

Status In uitvoering

OO 1809

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de vernieuwing van brug 74 in de Lagestraat over de A3/E40 te Gingelom **Bouwheer** VO – MOW – Agentschap Wegen en Verkeer Vlaams-Brabant

Selectie Architectuur en Stedenbouw E+W Eggermont / Zwarts & Jansma en partners / Ney & Partners / Verburg Hoogendijk Architecten

Toekenning explorations architecture

Publicatie 22.07.2009

Selectie 21.10.2009

1ste brief 25.11.2009

Gunning 15.04.2010

Status In uitvoering

OO 1814

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de nieuwbouw van een woonzorgcentrum met 145 wooneenheden voor residentieel verblijf en 5 wooneenheden voor kortverblijf en de inrichting van de open ruimte te Sint-Truiden **Bouwheer** OCMW Sint-Truiden

Selectie awg architecten / Dierendonckblancke architecten / TV Happel Cornelisse Architecten – Olll Architecten / TV osar – Landinzicht

Toekenning Van Belle & Medina architects

Publicatie 22/07/2009

Selectie 05/05/2010

1ste brief 28/06/2010

2de brief 26/08/2010

Gunning 11/10/2010

Status In uitvoering

OO 1815

Beschrijving De volledige studieopdracht voor het nieuwbouwproject van sociale woningen met ongeveer 11 koopwoningen en 55 huurappartementen op gronden gelegen aan de Frans Beirenslaan te Borsbeek **Bouwheer** C.V. De Ideale Woning

—
Selectie TV Interprofessionele Architectenvennootschap Peter Kint – Architectenbureau A.J. Philippe – Pieter Walraet / areal architecten / Bevk Perovic Arhitekti / Crux/Burobill

—
Toekenning Dierendonckblancke-architecten

—
Publicatie 22/07/2009

Selectie 24/03/2010

1ste brief 30/04/2010

2de brief 20/05/2010

Gunning 05/10/2010

Status In uitvoering

OO 1816

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de restauratie en herinrichting van het Stadhuis van Diksmuide, met een herlokalisatie van de Dienst Toerisme **Bouwheer** Stadsbestuur Diksmuide

—
Selectie Witherford Watson Mann Architects / Architectuuratelier Vertommen / Bakers Architecten

—
Toekenning ONO architectuur Gert SomersJonas Lindekens

—
Publicatie 22/07/2009

Selectie 09/12/2009

1ste brief 03/02/2010

2de brief 08/03/2010

Gunning 02/06/2010

Status In uitvoering

OO 1817

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de oprichting van een maatschappelijk, administratief en technisch dienstencentrum met toevoeging van een conciërgewoning voor de SMV Willebroek **Bouwheer** Samenwerkende Maatschappij voor Volkshuisvesting Willebroek

—
Selectie TV Mys & Bomans – Ars Horti / WAW / Groep Archo / Volt-architecten

—
Toekenning Poot Roegiers architecten

—
Publicatie 22/07/2009

Selectie 03/03/2010

1ste brief 25/03/2010

2de brief 15/04/2010

Gunning 17/12/2010

Status Geannuleerd

OO 1819

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de reorganisatie en nieuwbouw van het gemeentehuis van Berlare **Bouwheer** Gemeentebestuur Berlare

—
Selectie Bilquin Serck architecten / Heide & Von Beckerath / db-artex / 360 architecten

—
Toekenning Puls architecten

—
Publicatie 22/07/2009

Selectie 29/01/2010

1ste brief 10/02/2010

2de brief 16/03/2010

Gunning 16/08/2010

Status In uitvoering

OO 1820

Beschrijving Volledige studieopdracht voor het bouwen van een administratief centrum te Bierbeek **Bouwheer** Gemeentebestuur Bierbeek

—
Selectie Carlos Arroyo / 51N4E / WIT architecten / A2D Architects

—
Toekenning 360 architecten

—
Publicatie 22/07/2009

Selectie 09/12/2009

1ste brief 14/01/2010

2de brief 02/02/2010

Gunning 30/04/2010

Status In uitvoering

OO 1821

Beschrijving Volledige studieopdracht voor een concept van aanpak voor de renovatie van de dienstgebouwen van Aquafin en uitvoering van een gefaseerd concept, bestaande uit 6 locaties

Bouwheer Aquafin NV

—
Selectie Import.Export Architecture / kbng architectuur stedenbouw restauratie / Poponcini & Lootens ir.-architecten / TV De Smet Vermeulen – Ar-Te

—
Toekenning evr-architecten

—
Publicatie 22/07/2009

Selectie 17/09/2009

1ste brief 20/10/2009

Gunning 22/02/2010

Status In uitvoering

OO 1823

Beschrijving Volledige studieopdracht voor het bouwen van een nieuwe gemeentelijke kleuterschool en het verbouwen van de gemeentelijke lagere school te Bonheiden **Bouwheer** Gemeentebestuur Bonheiden

—
Selectie Maccreanor Lavington Architects / TV Kathy Vanhulle – ARJM / HASA architecten / TV Tom van Mieghem – Ghislain Lams

—
Toekenning Dok architecten

—
Publicatie 22/07/2009

Selectie 15/10/2009

1ste brief 23/12/2009

2de brief 15/01/2010

Gunning 01/09/2010

Status In uitvoering

OO 1824

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de nieuwbouw voor de basisschool De Spreeuwen te Mechelen **Bouwheer** GO!, onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap

—
Selectie Cuypers & Q interprof. architectenvennootschap / TV Architectenburo Jef Van Oevelen – Estabilis / doqarchitecten / TV ZED

—
Toekenning Happel Cornelisse Architecten

—
Publicatie 22/07/2009

Selectie 14/01/2010

1ste brief 09/02/2010

2de brief 04/03/2010

Gunning 29/06/2010

Status In uitvoering

OO 1904

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de bouw van een nieuw auditoriumgebouw op de campus Vesalius voor de Hogeschool Gent
Bouwheer Hogeschool Gent

—
Selectie Lohmann's Architecture Urban + Industrial Design / csd architecten / Architectenbureau Dirk Coopman / Architectenbureau Praet-Verlinden

—
Toekenning Marc Koehler Architects

—
Publicatie 20/01/2010

Selectie 05/05/2010

1ste brief 17/06/2010

2de brief 12/08/2010

Gunning 30/09/2010

Status In uitvoering

OO 1906

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de reconversie van een loods naar een theaterinfrastructuur (met speelzaal, repetitieruimtes, kantoren en opslagruimte) te Gent
Bouwheer vzw Kazematten

—
Selectie TV Geert Peymen – Volt-architecten / Vander Dekeyser & Vereeken / TV kris vandecasteele architectenbureau – studie-bureau voor stabiliteit en bouwtechniek cobe / Maren/Teitelbaum/François

—
Toekenning met zicht op zee architecten en ontwerpers bvba

—
Publicatie 20/01/2010

Selectie 14/04/2010

1ste brief 29/04/2010

2de brief 19/05/2010

Gunning 07/09/2010

Status In uitvoering

OO 1907

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de bouw van een streekbezoekerscentrum te Kemmel, Heuvelland
Bouwheer Gemeentebestuur Heuvelland

—
Selectie BLAF architecten / Rocha Tombal Architecten / Onzeville / Barak

—
Toekenning Happel Cornelisse Architecten

—
Publicatie 20/01/2010

Selectie 28/04/2010

1ste brief 04/06/2010

2de brief 27/08/2010

Gunning 15/12/2010

Status In uitvoering

OO 1910

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de opmaak van een masterplan voor de kern van Wijnegem en de uitvoering heraanleg van het marktplein
Bouwheer Gemeentebestuur Wijnegem

—
Selectie Studio Associato Secchi-Viganò / TV Palmhout – Happel en Cornelisse / Artgineering / BUUR Bureau voor Urbanisme

—
Toekenning BRUT+LAND

—
Publicatie 20/01/2010

Selectie 24/03/2010

1ste brief 04/05/2010

2de brief 08/06/2010

Gunning 14/10/2010

Status In uitvoering

OO 1911

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de opmaak van een masterbeeldkwaliteitsplan voor de kernen van Machelen en Diegem en de volledige studieopdracht voor de opmaak van één of meerdere RUP's als onderdeel van het master-beeldkwaliteitsplan. De volledige studieopdracht voor de inrichting van het De Neufforgeplein, het De Spoelberchplein en de Kerklaan
Bouwheer Gemeente Machelen

—
Selectie ORG Organization for Permanent Modernity / Nero MAARCH / TV Arriola & Fiol Architectes – Kris Huysmans

—
Toekenning Maxwan architects + urbanists

—
Publicatie 20/01/2010

Selectie 25/03/2010

1ste brief 16/06/2010

2de brief 23/08/2010

Gunning 21/10/2010

Status In uitvoering

OO 1912

Beschrijving Volledige studieopdracht voor het verbouwen en uitbreiden van de bestaande OCMW-huisvesting tot realisatie van een 'sociaal huis' te Merksplas
Bouwheer OCMW Merksplas

—
Selectie moriko kira architect / TV ZED / PT Architecten / TV Geert Pauwels – Gunnar Degerlid

—
Toekenning RADAR architecten

—
Publicatie 20/01/2010

Selectie 19/05/2010

1ste brief 04/06/2010

2de brief 02/07/2010

Gunning 17/11/2010

Status In uitvoering

OO 1915

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de bouw van pendelparking te Oostkamp
Bouwheer VO – MOW – Agentschap Wegen en Verkeer West-Vlaanderen

—
Selectie TV Buro voor vrije ruimte – Vermander & Van Mol / ssa/xx stedenbouw-architectuur-landschapontwerp / Paul Deroose / maat-ontwerpers

—
Toekenning TV Artgineering – H+N+S

—
Publicatie 20/01/2010

Selectie 02/06/2010

1ste brief 22/06/2010

Gunning 20/12/2010

Status In uitvoering

OO 1908 Volledige studieopdracht voor het ontwerp en de uitvoering van de inrichting van het Droogdokkenpark in Antwerpen (Van Belle & Medina architects) ▶ 148 + 174

17

OO 1722

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de renovatie en herinrichting van het gemeentehuis te Beerse **Bouwheer** Gemeentebestuur Beerse

—

Selectie Møbilair A2D Architects / Architectuur Kristoffel Boghaert / kbng architectuur stedenbouw restauratie

—

Toekenning aNno architecten

—

Publicatie 20.01.2009

Selectie 29.06.2009

1ste brief 18.01.2010

Gunning 31.01.2011

Status In uitvoering

OO 1726

Beschrijving Volledige studieopdracht voor het bouwen van een nieuw schoolgebouw als aanvulling voor het te restaureren hoofdgebouw Van Averbeke (SISA) en CAD om voor verschillende kunstrichtingen (waaronder grote delen van SISA en Koninklijke balletschool) een kunstencampus op te richten op het Eilandje voor 1100 + 120 leerlingen **Bouwheer** Stad Antwerpen – Bedrijf Lerende Stad

—

Selectie architecten de vylder vinck taillieu / TV Stramien – Ney & Partners – Origin / TV Dick van Gameren architecten – N2 architecten / Rapp+Rapp

—

Toekenning HildundK Architecten

—

Publicatie 20.01.2009 **Selectie** 23.06.2009 **1ste brief** 16.09.2009 **2de brief** 19.11.2009 **Gunning** 26.05.2011 **Status** In uitvoering

▶ 70

OO 1803

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de opmaak van een stedenbouwkundig masterplan voor site Kattenberg-Regina Mundi (in functie van opmaak RUP) en deelopdracht architectuur te Genk **Bouwheer** Stadsbestuur Genk

—

Selectie HUB / Maccreanor Lavington Architects / TV De Gouden Linaal Architecten – GEOSTED / Maxwan architects + urbanists / Weysen & De Baere architecten

—

Toekenning TV De Gouden Linaal Architecten – GEOSTED

—

Publicatie 22.07.2009

Selectie 26.01.2010

1ste brief 26.10.2010

2de brief 09.12.2010

Gunning 01.06.2011

Status In uitvoering

19

OO 1903

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de bouw van nieuwe leslokalen, een bibliotheek en een zelfstudiecentrum op de Campus Mercator voor de Hogeschool Gent **Bouwheer** Hogeschool Gent

—

Selectie Ipostudio Architetti / noAarchitecten / Architecture Research Unit / 360 architecten

—

Toekenning architecten de vylder vinck taillieu

—

Publicatie 20.01.2010

Selectie 05.05.2010

1ste brief 17.06.2010

2de brief 12.08.2010

Gunning 11.02.2011

Status In uitvoering

OO 1905

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de nieuwbouw en verbouwing van de Stedelijke Academie voor Muziek, Woord en Dans en de Stedelijke Academie voor Schone Kunsten te Deinze, volgens het bestaande masterplan **Bouwheer** Stadsbestuur Deinze

—

Selectie Claus en Kaan Architecten / TV Atelier4-architecten – Geninasca Delefortrie – G3 adviesbureau / JDWA&OPEN / T'Jonck-Nilis Ingenieur-architecten

—

Toekenning TV WIT – Lens°Ass

—

Publicatie 20.01.2010

Selectie 21.04.2010

1ste brief 17.05.2010

2de brief 14.06.2010

Gunning 31.01.2011

Status In uitvoering

OO 1908

Beschrijving Volledige studieopdracht voor het ontwerp en de uitvoering van de inrichting van het Droogdokkenpark in Antwerpen
Bouwheer AG Stadsplanning Antwerpen – Waterwegen en Zeekanaal nv

–
Selectie H+N+S Landschaps-architecten / Import.Export Architecture / TV Palmhout – Michael Van Gessel / CLUSTER

–
Toekenning Van Belle & Medina architects

–
Publicatie 20.01.2010

Selectie 09.12.2010

1ste brief 25.01.2011

2de brief 21.02.2011

Gunning 15.07.2011

Status In uitvoering

► 172

OO 1909

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de opmaak van een masterplan/beeldkwaliteitsplan voor de stad Landen en de inrichting van de centrumstraat van Landen en de opmaak beeldkwaliteitsplannen voor elk van de 13 deelgemeenten
Bouwheer Stad Landen

–
Selectie PLUS office architects / CLUSTER / Technum (Tractebel Engineering) / Eker & Schaap landschapsarchitectuur / TV Plattformberlin – Studiovlay – PlanSinn GmbH

–
Toekenning PLUS office architects

–
Publicatie 20.01.2010

Selectie 02.06.2010

1ste brief 05.10.2010

2de brief 08.11.2010

Gunning 02.02.2011

Status In uitvoering

► 47 + 179

OO 1916

Beschrijving Geïntegreerde studieopdracht voor de nieuwbouw voor de school Woudlucht voor het bijzonder basis- en het bijzonder secundair onderwijs te Heverlee
Bouwheer School Invest

–
Selectie TV LAT architecten – AR-TE – STABO / DSDHA

–
Toekenning Cuypers & Q interprof. architectenvennootschap

–
Publicatie 20.01.2010

Selectie 25.03.2010

1ste brief 04.05.2010

2de brief 21.10.2010

Gunning 08.06.2011

Status In uitvoering

► 67

OO 1917

Beschrijving Geïntegreerde studieopdracht voor de uitbreiding van de basisschool Boom Park te Boom
Bouwheer School Invest

–
Selectie Planners / architecten de vylder vinck taillieu

–
Toekenning TV Areal Architecten – Gebotech – Deflander

–
Publicatie 20.01.2010

Selectie 01.04.2010

1ste brief 30.04.2010

2de brief 13.10.2010

Gunning 26.05.2011

Status In uitvoering

► 65

OO 1918

Beschrijving Geïntegreerde studieopdracht voor de uitbreiding van het Koninklijk Technisch Atheneum te Heist-op-den-Berg
Bouwheer School Invest

–
Selectie URA / Bekkering Adams Architecten

–
Toekenning Architektenburo Jef Van Oevelen

–
Publicatie 20.01.2010

Selectie 01.04.2010

1ste brief 30.04.2010

2de brief 20.10.2010

Gunning 20.06.2011

Status In uitvoering

OO 1919

Beschrijving Geïntegreerde studieopdracht voor de renovatie en uitbreiding van het Koninklijk Atheneum van Koekelberg
Bouwheer School Invest

–
Selectie WIT architecten / TV Alain Bossuyt – Architectuurstudio Herman Hertzberger

–
Toekenning Bogdan & Van Broeck Architects

–
Publicatie 20.01.2010

Selectie 01.04.2010

1ste brief 05.05.2010

2de brief 28.10.2010

Gunning 07.06.2011

Status In uitvoering

OO 1920

Beschrijving Geïntegreerde studieopdracht voor de uitbreiding van de Schakelschool in Kuringen
Bouwheer School Invest

–
Selectie TV Bert Gellynck – Burobill / JAVA architecten/s

–
Toekenning Geurst & Schulze architecten

–
Publicatie 20.01.2010

Selectie 01.04/2010

1ste brief 05.05/2010

2de brief 26.10/2010

Gunning 23.06.2011

Status In uitvoering

OO 1922

Beschrijving Geïntegreerde studie-opdracht voor de uitbreiding van SSBO Ter Zee en de nieuwbouw van KTA 1 op de site M. Sabbestraat in Oostende **Bouwheer** School Invest

—

Selectie Architectenbureau ir. Marlies Rohmer / Nero

—

Toekenning TV Tom van Mieghem / Ghislain Lams

—

Publicatie 20.01.2010

Selectie 25.03.2010

1ste brief 11.05.2010

2de brief 14.10.2010

Gunning 26.05.2011

Status In uitvoering

▶ 48

OO 1923

Beschrijving Geïntegreerde studie-opdracht voor de renovatie van het kasteel op de campus Sint-Jan voor de lagere scholen Groenendaal en het Groenendaalcollege-ASO te Merksem

Bouwheer School Invest

—

Selectie Atelier PRO architecten / TV Markant – IRS

—

Toekenning HUB

—

Publicatie 20.01.2010

Selectie 25.03.2010

1ste brief 16.02.2011

2de brief 02.03.2011

Gunning 05.10.2011

Status In uitvoering

▶ 66

OO 1924

Beschrijving Geïntegreerde studie-opdracht voor de nieuwbouw van basisschool Klim Op in Vilvoorde **Bouwheer** School Invest

—

Selectie TV Kathy Vanhulle/ARJM / Dewil architecten

—

Toekenning PT Architecten

—

Publicatie 20.01.2010

Selectie 12.05.2010

1ste brief 01.06.2010

2de brief 13.10.2010

Gunning 06.06.2011

Status In uitvoering

OO 1925

Beschrijving Geïntegreerde studie-opdracht voor de nieuwbouw van de Gemeentelijke Basisschool te Duffel **Bouwheer** School Invest

—

Selectie wdog architecten / HET is MADE

—

Toekenning TV Interprofessionele Architectenvereniging Peter Kint – Architectenbureau A.J. Philippe – Pieter Walraet

—

Publicatie 20.01.2010

Selectie 01.04.2010

1ste brief 14.12.2010

2de brief 19.01.2011

Gunning 17.06.2011

Status In uitvoering

OO 1926

Beschrijving Geïntegreerde studie-opdracht voor de nieuwbouw van een lagere school te Riemst **Bouwheer** School Invest

—

Selectie TV C.T. Architects – E.S.A. / De Gouden Liniaal Architecten

—

Toekenning Dierendonckblancke-architecten

—

Publicatie 20.01.2010

Selectie 28.04.2010

1ste brief 14.12.2010

2de brief 12.01.2011

Gunning 01.07.2011

Status In uitvoering

▶ 68

OO 1927

Beschrijving Geïntegreerde studie-opdracht voor de nieuwbouw van basisschool De Brug in Bocholt

Bouwheer School Invest

—

Selectie SKETS architectuurstudio / Egide Meertens architecten

—

Toekenning TV Lens°Ass – Uarchitects

—

Publicatie 20.01.2010

Selectie 12.05.2010

1ste brief 03.06.2010

2de brief 26.10.2010

Gunning 14.06.2011

Status In uitvoering

OO 1928

Beschrijving Geïntegreerde studie-opdracht voor de uitbreiding van KTA Pro Technica in Halle **Bouwheer** School Invest

—

Selectie TV Rapp+Rapp – Snelder Architecten – Snoek & Partners / uapS Anne Mie Depuydt & Erik Van Daele

—

Toekenning TV Stéphane Beel Architecten – VK Engineering

—

Publicatie 20.01.2010

Selectie 25.03.2010

1ste brief 18.05.2010

2de brief 1 2.10.2010

Gunning 26.05.2011

Status In uitvoering

OO 1929

Beschrijving Geïntegreerde studie-opdracht voor de nieuwbouw van het Emmaüsinstituut te Aalter **Bouwheer** School Invest

—

Selectie META architectuurbureau / AIKO

—

Toekenning VMX Architects

—

Publicatie 20.01.2010

Selectie 01.04.2010

1ste brief 09.02.2011

2de brief 07.03.2011

Gunning 05.09.2011

Status In uitvoering

OO 1930

Beschrijving Geïntegreerde studie-opdracht voor de vervangende nieuwbouw van een klassenblok en een blok werkplaatsen voor de Technische Scholen Mechelen
Bouwheer School Invest

—
Selectie Inbo / De Smet Vermeulen architecten

—
Toekenning awg architecten

—
Publicatie 20.01.2010

Selectie 12.05.2010

1ste brief 25.03.2011

2de brief 07.04.2011

Gunning 11.08.2011

Status In uitvoering

▶ 70

OO 1931

Beschrijving Geïntegreerde studie-opdracht voor de nieuwbouw in passiefhuisstandaard van de basisschool 't Zandhofje in Zandhoven
Bouwheer School Invest

—
Selectie aha!vonk / Onix

—
Toekenning A33 architecten

—
Publicatie 20.01.2010

Selectie 12.05.2010

1ste brief 03.06.2010

2de brief 28.10.2010

Gunning 26.05.2011

Status In uitvoering

OO 2003

Beschrijving Volledige studie-opdracht voor de nieuwbouw van het eerstegraadsgebouw op de provinciale Campus Leuven
Bouwheer Provincie Vlaams-Brabant, Leuven

—
Selectie Martine De Maeseneer Architecten / Henley Halebrown Rorrison / mlzd / URA

—
Toekenning TV Office Kersten Geers David Van Severen – Util

—
Publicatie 06.07.2010

Selectie 21.09.2010

1ste brief 18.10.2010

2de brief 29.11.2010

Gunning 15.02.2011

Status In uitvoering

OO 2004

Beschrijving De volledige studie-opdracht voor de renovatie en/of nieuwbouw van een woonzorgcentrum met in totaal ongeveer 92 woongelegenheden voor residentieel verblijf en 7 woongelegenheden voor kortverblijf en een dagverzorgingscentrum en de inrichting van de open ruimte te Machelen
Bouwheer OCMW Machelen

—
Selectie Casanova + Hernandez Architecten / osararchitects / MikeViktorViktor architecten / noAarchitecten

—
Toekenning TV HildundK – Korteknie Stuhlmacher Architecten

—
Publicatie 02.02.2011

Selectie 05.05.2011

1ste brief 27.06.2011

2de brief 29.08.2011

Gunning 15.12.2011

Status In uitvoering

OO 2006

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de bouw van een school voor bijzonder onderwijs type 8
Bouwheer Stad Leuven

—
Selectie LAT architecten / Henley Halebrown Rorrison / architecten BOB361 architectes / Atelier Kempe Thill architects and planners

—
Toekenning LAVA architecten

—
Publicatie 06.07.2010

Selectie 19.11.2010

1ste brief 25.01.2011

2de brief 31.03.2011

Gunning 16.06.2011

Status In uitvoering

OO 2008

Beschrijving Volledige studieopdracht voor het ontwerp en uitvoeringsontwerp van het wijkplein Cadix en het uitvoeringsontwerp van de Napelsstraat in Antwerpen
Bouwheer AG Stadsplanning Antwerpen

—
Selectie GROSS. MAX. / TV Office Kersten Geers David Van Severen – LandInzicht / uapS Anne Mie Depuydt & Erik Van Daele / OKRA Landschapsarchitecten

—
Toekenning PT Architecten

—
Publicatie 06.07.2010

Selectie 31.03.2011

1ste brief 29.04.2011

Gunning 29.11.2011

Status In uitvoering

OO 2009

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de opmaak van een ruimtelijke visie en beeldkwaliteitsplan voor de Dilbeekse kern en voor de uitvoering van een eerste fase van de publieke ruimte in het centrum
Bouwheer Gemeentebestuur Dilbeek

—
Selectie Vectris / Mecanoo architecten / BRUT+LAND / TV Aldrik Heirman – LAND9 TRANS

—
Toekenning MAARCH

—
Publicatie 06.07.2010

Selectie 29.10.2010

1ste brief 29.11.2010

2de brief 17.01.2011

Gunning 19.09.2011

Status In uitvoering

OO 2010

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de opmaak van een masterplan voor het centrum en een ontwerpvisie met haalbaarheidsstudie voor het cultuurplein van de gemeente Heist-op-den-Berg

Bouwheer Gemeentebestuur

Heist-op-den-berg

–

Selectie maat-ontwerpers / TV LAND landschapsarchitecten – Brut Architectuur & Stedenbouw – Arcadis Belgium / Claus en Kaan Architecten / Hosper NL

–

Toekenning Planners

–

Publicatie 06.07.2010

Selectie 07.10.2010

1ste brief 19.11.2010

Gunning 21.06.2011

Status In uitvoering

OO 2011

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de opmaak van een ruimtelijke ontwikkelingsvisie voor de Stedelijke Innovatiepool Stations-omgeving **Bouwheer** Stadsbestuur Turnhout

–

Selectie awg architecten / KCAP Architects&Planners / maat-ontwerpers / THV Grontmij Vlaanderen – MikeViktorViktor architecten

–

Toekenning TV Bureau B+B – B-architecten

–

Publicatie 06.07.2010

Selectie 04.11.2010

1ste brief 02.12.2010

Gunning 15.04.2011

Status In uitvoering

OO 2013

Beschrijving Volledige studieopdracht voor 1. de opmaak van een ontwikkelingsvisie voor de site Cordonnier, 2. de integratie en uitbreiding van de kunstacademies en 3. de optimalisatie van de feestzaal **Bouwheer** Gemeente Wetteren

–

Selectie Low architecten / Heide & Von Beckerath / Sponge & WW+ / Planners

–

Toekenning De Smet Vermeulen architecten

–

Publicatie 06.07.2010

Selectie 04.11.2010

1ste brief 02.12.2010

2de brief 27.02.2011

Gunning 06.05.2011

Status In uitvoering

OO 2014

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de reconversie van de pastorie met uitbreiding tot trefcentrum ten behoeve van de jeugd- en andere verenigingen en de inrichting van de pastorijs tuin

Bouwheer Kerkfabriek Sint-Martinus

–

Selectie ONO architectuur Gert SomersJonas Lindekens / karuur architecten / Filip De Mulder architect / Architectuur Kristoffel Boghaert

–

Toekenning SUMoffice + Van Noten

–

Publicatie 02.02.2011

Selectie 03.05.2011

1ste brief 13.05.2011

2de brief 30.05.2011

Gunning 13.07.2011

Status In uitvoering

OO 2015

Beschrijving Geïntegreerde studieopdracht voor de vernieuwing van twee scholencampussen aan de boorden van de Leie met vijf deelprojecten zowel nieuwbouw als renovatie waarvan renovatie van het internaat als optie **Bouwheer** School Invest

–

Selectie JDS + Paillard / Atelier Pierre Bernard

–

Toekenning Abscis Architecten

–

Publicatie 02.02.2011

Selectie 29.03.2011

1ste brief 05.07.2011

2de brief 23.08.2011

Gunning 09.11.2011

Status In uitvoering

OO 2016

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de bouw van een gemeenschapscentrum te Wulpen, Koksijde **Bouwheer** Stad Koksijde

–

Selectie Baukunst / TV Orizon – nuvolaB – Goossens+Bauwens / TV Alain Bossuyt – Van de Walle-Bossuyt architecten / Architectuur Kristoffel Boghaert

–

Toekenning TV Solid Objectives – Idenburg Liu

–

Publicatie 06.07.2010

Selectie 14.12.2010

1ste brief 11.02.2011

2de brief 14.03.2011

Gunning 22.08.2011

Status In uitvoering

OO 2017

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de bouw van een nieuwe topsportcampus te Wilrijk **Bouwheer** AG Vespa, autonoom gemeentebedrijf voor vastgoed en stadsprojecten Antwerpen

–

Selectie TV AgwA – Bjorn Gielen (Landinzicht) / WIT architecten / Geurst & Schulze architecten / HUB

–

Toekenning Compagnie O.

–

Publicatie 06.07.2010

Selectie 09.11.2010

1ste brief 24.11.2010

2de brief 16.12.2010

Gunning 17.06.2011

Status In uitvoering

OO 2018

Beschrijving Geïntegreerde studieopdracht voor de nieuwbouw van een lagere school op de site van het Heilig Pius X-instituut te 2020 Antwerpen **Bouwheer** School Invest

–

Selectie Huiswerk architecten / Drost + van Veen architecten

–

Toekenning TV IEA & Plusoffice

–

Publicatie 06.07.2010

Selectie 01.03.2011

1ste brief 16.03.2011

2de brief 06.04.2011

Gunning 05.09.2011

Status In uitvoering

OO 2019

Beschrijving Geïntegreerde studieopdracht voor een nieuwbouw en een vervangende nieuwbouw

Bouwheer School Invest

—

Selectie TV Kathy Vanhulle/ARJM / A2D Architects

—

Toekenning Label architecture

—

Publicatie 06.07.2010

Selectie 01.03.2011

1ste brief 22.03.2011

2de brief 28.04.2011

Gunning 26.12.2011

Status In uitvoering

► 71

OO 2020

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de uitbreiding van de Middenschool en het Koninklijk Atheneum Stene, Oostende.

Bouwheer School Invest

—

Selectie TV Studio Leon Thier – HET Architecten / Puls architecten

—

Toekenning Urban Platform

—

Publicatie 06.07.2010

Selectie 30.11.2010

1ste brief 14.02.2011

2de brief 14.03.2011

Gunning 29.06.2011

Status In uitvoering

► 71

OO 2021

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de nieuwbouw van de basisschool De Brug, Erpe-Mere

Bouwheer School Invest

—

Selectie Compagnie O. / Geurst & Schulze architecten

—

Toekenning TV Architectenbureau

Bart Dehaene – Sileghem en

Partners

—

Publicatie 06.07.2010

Selectie 07.12.2010

1ste brief 17.02.2011

2de brief 23.03.2011

Gunning 09.08.2011

Status In uitvoering

OO 2103

Beschrijving Volledige studieopdracht voor de bouw van een zorgcampus voor senioren te Wingene **Bouwheer** vzw Amphora

—

Selectie JDWA&OPEN / RAU / Henley Halebrown Rorrison / Groep 3 architecten

—

Toekenning Sergison Bates architects

—

Publicatie 02.02.2011

Selectie 18.03.2011

1ste brief 01.04.2011

2de brief 29.04.2011

Gunning 05.09.2011

Status In uitvoering

OO 1919 Geïntegreerde studieopdracht voor de renovatie en uitbreiding van het Koninklijk Atheneum van Koekelberg (Bogdan & Van Broeck Architects) ▶ 47 + 149 + 174

02

OO 0215

Project Kloosterhof Pamele
Oudenaarde **Plaats** Grachtschelde
2, Oudenaarde **Programma** Woon-
en zorgcentrum **Bouwheer** Woon-
en zorgcentrum Heilig Hart vzw
Ontwerp noAarchitecten

► 123

OO 0221

Project OPZ Geel **Plaats** Stelenseweg
19, Geel **Programma** Herinrichting
Ziekenhuis **Bouwheer** VIPA **Ontwerp**
Omgeving

OO 0229

Project Brug Albertkanaal, Vroen-
hoven **Plaats** Vroenhoven **Programma**
Brug **Bouwheer** NV De Scheepvaart
Ontwerp Ney & Partners

► 134-135 + 192 (KU 0201)

03

OO 0312

Project KA/BS Beveren-Waas **Plaats**
Donkvijverstraat 30, Beveren-
Waas **Programma** School **Bouwheer**
GO! Onderwijs van de Vlaamse
Gemeenschap **Ontwerp** TV aha! /
Jeroen Coppens / Xavier
Avontroodt

OO 0335

Project Sociale woningen Sint-
Truiden **Plaats** Zoutstraat 63-65,
Sint-Truiden **Programma** Sociale
woningen **Bouwheer** C.V. Nieuw
Sint-Truiden **Ontwerp** Santermans+
Cielen architecten

OO 0340

Project Bibliotheek Dendermonde
Plaats Kerkstraat 111, Dender-
monde **Programma** Bibliotheek **Bouw-
heer** Stadsbestuur Dendermonde
Ontwerp architecten BOB361
architectes

► 18-27

04

OO 0403

Project Oud gemeentehuis Muizen
Plaats Magdalenasteenweg 49, Muizen
Programma Herinrichting gemeentehuis tot Wijkhuis
Bouwheer Stadsbestuur Mechelen
Ontwerp TV Mys & Bomans / Ars Horti

OO 0410

Project Sociale huurflats Kruishoutem
Plaats Tjolleveiddreef, Kruishoutem
Programma Sociale woningen
Bouwheer OCMW Kruishoutem
Ontwerp Architectenbureau Dirk Coopman

OO 0411

Project Sporthal Merksplas
Plaats Hofeinde, Merksplas
Programma Sporthal
Bouwheer Gemeentebestuur Merksplas
Ontwerp Poponcini & Lootens ir. architecten

05

OO 0508

Project Bibliotheek Blankenberge
Plaats Onderwijsstraat 17, Blankenberge
Programma Herinrichting school tot Bibliotheek
Bouwheer Gemeentebestuur Blankenberge
Ontwerp Sergison Bates Architects

OO 0516

Project 's Hertogenmolens
Plaats Demerstraat 1, Aarschot
Programma Restauratie en herinrichting molencomplex
Bouwheer Stad Aarschot in samenwerking met NV 's Hertogenmolens
Ontwerp noArchitecten

► 18-27

OO 0519

Project School Sint-Gillis
Plaats Engelandstraat 49-51, Sint-Gillis
Programma School en kinderdagverblijf
Bouwheer GO! Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap
Ontwerp Lens°Ass architecten

► 122

06

OO 0622

Project Jeugdherberg Antwerpen
 Plaats Bogaardeplein 1, Antwerpen
 Programma Jeugdherberg Bouwheer
 Toerisme Vlaanderen Ontwerp
 Vincent Van Duysen architecten

► 121 + 192 (KU 0414)

07

OO 0706

Project KA Boom Plaats J.B.
 Davidstraat 2, Boom Programma
 School Bouwheer GO! Onderwijs
 van de Vlaamse Gemeenschap
 Ontwerp 360 Architecten

► 126

OO 0707

Project De Tandem Brugge Plaats
 Leopold de Bruynestraat 56,
 Sint-Kruis Programma School Bouwheer
 GO! Onderwijs van de Vlaamse
 Gemeenschap Ontwerp Sette
 Schroeyers architecten

► 127

OO 0709

Project BUSO De Mast Kasterlee
 Plaats Kempenstraat 32, Kasterlee
 Programma School Bouwheer GO!
 Onderwijs van de Vlaamse
 Gemeenschap Ontwerp Architec-
 tenbureau Praet-Verlinden

OO 0710

Project Ter Zee Oostende Plaats
 Maurits Sabbestraat 8, Oostende
 Programma School Bouwheer GO!
 Onderwijs van de Vlaamse
 Gemeenschap Ontwerp TV Tom
 Van Mieghem / Ghislain Lams

► 48 + 137

OO 0711

Project MS Oudenaarde Plaats Fort-
 straat 45, Oudenaarde Programma
 School Bouwheer GO! Onderwijs van
 de Vlaamse Gemeenschap Ontwerp
 DnA architecten ingenieurs

► 141

OO 0714

Project Administratief centrum
Hoboken Plaats Marneflaan 3,
Hoboken Programma Administratief
Centrum Bouwheer Stadsbestuur
Antwerpen Ontwerp Architecten-
bureau Praet-Verlinden

► 136

OO 0720

Project Gemeentehuis Baarle-
Hertog Plaats Parallelweg 1,
Baarle-Hertog Programma Gemeen-
tehuis Bouwheer Gemeentebestuur
Baarle-Hertog Ontwerp Paul
Schellekens en Ass.

OO 0722

Project cc Heist-op-den-Berg Plaats
Bergstraat z/n, Heist-op-den-
Berg Programma Cultureel centrum
Bouwheer Gemeentebestuur Heist-
op-den-Berg Ontwerp Planners

► 124-125

OO 0730

Project Home Vijvens Huise-
Zingem Plaats Kloosterstraat 18,
Huise-Zingem Programma Woon- en
zorgcentrum Bouwheer vzw Home-
Vijvens Ontwerp Sergison Bates
Architects

► 137

OO 0737

Project Dageraadplein Antwerpen
Plaats Dageraadplein, Antwerpen
Programma Publieke Ruimte Bouwheer
Stadsbestuur Antwerpen Ontwerp
Bureau voor vrije ruimte

08

OO 0807

Project Bedrijfsverzamelgebouw
Lochristi Plaats Ambachtenlaan 2,
Lochristi Programma Bedrijfs-
verzamelgebouw Bouwheer Veneco
Dienstverlenende vereniging
voor ruimtelijke ordening en
economische ontwikkeling
Ontwerp evr-architecten

09

OO 0903

Project VDAB Menen **Plaats** LAR (E20), Rekkem **Programma** Opleidingscentrum **Bouwheer** VDAB **Ontwerp** Van Belle & Medina architects

► 130-131

OO 0908

Project Crematorium Kortrijk **Plaats** Ambassadeur Baertlaan 5, Kortrijk **Programma** Crematorium **Bouwheer** Pylon, intergemeentelijke vereniging voor crematorium-beheer in Zuid- en Midden-West-Vlaanderen **Ontwerp** TV SumProject / Souto de Moura Arquitectos

11

OO 1101

Project Brandweerkazerne Puurs **Plaats** Kleine Amer 22, Puurs **Programma** Brandweerkazerne **Bouwheer** Gemeentebestuur Puurs **Ontwerp** Catteuw Architectuur Praktijk

► 142-143

KU 1001

Bouwheer Vzw Emmaüs **Bouwproject** Nieuwbouw voor woon- en zorgcentrum Ambroos **Plaats** Hofstade **Kunstenaar** Vadim Vosters & Pieter Walraet **Kunstopdracht** Interactieve ruimte in rotsformatie met projectielicht **Titel** *Grotto*
—
Budget € 55.000 **Fase** Gerealiseerd

▶ 193

KU 1002

Bouwheer Gemeente Peer **Bouwproject** Heraanleg rotonde **Plaats** Kleine Brogel **Kunstenaar** Frederic Geurts **Kunstopdracht** Abstracte sculptuur **Titel** *Spiraal*
—
Budget € 35.000 **Fase** Gerealiseerd

▶ 193

KU 1003

Bouwheer Vzw Emmaüs **Bouwproject** Nieuwbouw Sint-Maarten **Plaats** Mechelen **Kunstenaar** Koen Van den Broek **Kunstopdracht** Monumentaal schilderij op ramen
—
Budget € 500.000 **Fase** Conceptfase

KU 1004

Bouwheer 't Mutske **Bouwproject** Verbouwing Jeugdhuis **Plaats** Laken **Kunstenaar** Ruben Bellinkx **Kunstopdracht** Sculpturale installatie op het dak
—
Budget € 8.000 **Fase** Conceptfase

KU 1005

Bouwheer GZA **Bouwproject** Uitbreiding Sint-Vincentius **Plaats** Antwerpen **Kunstenaar** Mehkitar Garabedian **Kunstopdracht** Neonsculptuur en ingekaderde, geschreven portretten
—
Budget € 59.000 **Fase** Conceptfase

KU 1006

Bouwheer GZA **Bouwproject** Nieuwbouw woon- en zorgcentrum Sint-Bavo **Plaats** Wilrijk **Kunstenaar** Guy Rombouts **Kunstopdracht** Multimediale installatie op basis van AZARTalfabet
—
Budget € 80.000 **Fase** Conceptfase

KU 1007

Bouwheer GZA **Bouwproject** Uitbreiding Sint-Augustinusziekenhuis **Plaats** Antwerpen **Kunstenaar** Louis De Cordier **Kunstopdracht** 7 meter hoge monumentale orgone-zuil
—
Budget € 62.500 **Fase** Conceptfase

KU 1008

Bouwheer KPC **Bouwproject** Nieuwbouw Kinderpsychiatrisch Centrum **Plaats** Genk **Kunstenaar** Ann Veronica Janssens **Kunstopdracht** Lichtinstallatie
—
Budget € 48.000 **Fase** Conceptfase

KU 1009

Bouwheer Broeders Alexianen **Bouwproject** Nieuwbouw Regionaal Psychiatrisch Ziekenhuis **Plaats** Tienen **Kunstenaar** Fred Eerdeken **Kunstopdracht** Licht- en woordinstallatie
—
Budget € 37.500 **Fase** Gerealiseerd

▶ 193

KU 1010

Bouwheer Stad Leuven **Bouwproject** Ondergrondse fietsenstalling Fochplein **Plaats** Leuven
—
Fase Opstart uitgesteld

KU 1011

Bouwheer Vzw De schakel **Bouwproject** Uitbreiding residentieel centrum **Plaats** Balen **Kunstenaar** Frank Braggi-gand **Kunstopdracht** Meubelinstallatie voor cafetaria en terras **Titel** *The Kitchen - The Terrace*
—
Budget € 12.000 **Fase** Gerealiseerd

▶ 193

KU 1013

Bouwheer Gemeente Geel **Bouwproject** Heraanleg Markt **Plaats** Geel **Kunstenaar** Kris Vleeschouwer **Kunstopdracht** Telescopische sculptuur
—
Budget € 129.000 **Fase** In uitvoering

KU 1014

Bouwheer Gemeenschapsonderwijs **Bouwproject** Nieuwbouw school De Vierklaver **Plaats** Temse **Kunstenaar** Emilie Vercruysse **Kunstopdracht** Foto-installatie
—
Fase Conceptfase

KU 1015

Bouwheer Vzw Daarkom **Bouwproject** Inrichting Vlaams-Marokkaans Huis **Plaats** Brussel **Kunstenaar** Denicolai & Provoost **Kunstopdracht** Videoproject **Titel** *Oceade*
—
Budget € 30.000 **Fase** Conceptfase

KU 1016

Bouwheer Stad Aalst **Plaats** Aalst **Kunstenaar** Loek Grootjans **Kunstopdracht** Alternatieve toeristische gids
—
Fase Conceptfase

KU 1017

Bouwheer OCMW Leopoldsburg **Bouwproject** Nieuwbouw woon- en zorgcentrum **Plaats** Leopoldsburg
—
Budget € 46.000 **Fase** Projectvoorbereiding

KU 1018

Bouwheer OCMW Neerijse **Bouwproject**
 Uitbreiding woon- en zorgcentrum Ter Meeren **Plaats** Neerijse
 –
Budget € 40.000 **Fase** Project gestopt

KU 1019

Bouwheer Vzw Emmaüs **Bouwproject**
 Uitbreiding woon- en zorgcentrum Hof Van Arenberg **Plaats** Duffel **Kunstenaar** Aeneas Wilder
Kunstopdracht Houten zitsculptuur
Titel *UNTITLED #151*
 –
Budget € 30.000 **Fase** Gerealiseerd

KU 1020

Bouwheer Stad Gent **Bouwproject**
 Heraanleg visserijpark **Plaats** Gent
Kunstenaar Roberta Gigante
Kunstopdracht Geluidssculptuur
 –
Budget € 25.000 **Fase** Conceptfase

KU 1021

Bouwheer Stad Gent **Bouwproject**
 Heraanleg park Willem De Beersteeg **Plaats** Gent **Kunstenaar** Roberta Gigante **Kunstopdracht** Geluidssculptuur
 –
Budget € 25.000 **Fase** Conceptfase

▶ 191

▶ 37

KU 1022

Bouwheer SOB Gent **Bouwproject**
 Herbestemming Grindbakken Oude Dokken **Plaats** Gent **Kunstenaar** Roberta Gigante & Sarah Melsens
Kunstopdracht tijdelijke architecturale structuur met sociaal-artistieke dimensie **Titel** *Plug-in/Plug-out*
 –
Budget € 48.900 € (tijdelijke interventie) + € 150.000 (totaalbudget project) **Fase** Conceptfase

KU 1023

Bouwheer Stad Gent **Bouwproject**
 Concept recreatieve structuur **Plaats** Gent **Kunstenaar** Paul Van Haegenbergh en Hans Druart
Kunstopdracht Multifunctioneel object geïntegreerd in project
 –
Budget € 120.000 (totaalbudget) **Fase** Conceptfase

KU 1024

Bouwheer Gemeente Overpelt **Bouwproject** Heraanleg rotonde **Plaats** Overpelt
 –
Budget € 100.000 **Fase** Project gestopt

KU 1025

Bouwheer Gemeente Diksmuide **Bouwproject** Herinrichtingsproject stadhuis en toerismebureau **Plaats** Diksmuide
 –
Budget € 45.000 **Fase** Projectvoorbereiding

▶ 36

▶ 36

KU 1026

Bouwheer Team Vlaams Bouwmeester **Kunstenaar** Maarten Van den Abeele **Kunstopdracht** Nieuwjaarskaart
 –
Budget € 3.800 **Fase** Gerealiseerd

▶ 191

KU 1101

Bouwheer Gemeente Wevelgem
Plaats Wevelgem **Kunstenaar** Annemie Van Kerckhoven **Kunstopdracht** Lichtbak met digitale print
 –
Budget € 30.000 **Fase** Conceptfase

KU 1102

Bouwheer Stad Oostende **Bouwproject** Masterplan Groen Lint **Plaats** Oostende **Kunstenaar** Katrien Vermeir **Kunstopdracht** Fotoreeks
 –
Fase Voortraject

KU 1103

Bouwheer Stad Oostende **Bouwproject** Masterplan **Plaats** Oostende **Kunstenaar** Peter Verhelst **Kunstopdracht** Gedicht
 –
Fase Voortraject

KU 1104

Bouwheer Stad Oostende **Bouwproject** Masterplan Groen Lint **Plaats** Oostende **Kunstenaar** Thierry De Cordier
 –
Fase Conceptfase

KU 1105

Bouwheer Provincie Vlaams-Brabant **Bouwproject** Nieuwbouw school De Wijnpers **Plaats** Leuven
 –
Budget € 53.000 **Fase** Projectvoorbereiding

KU 1106

Bouwheer Gemeente Beersel **Bouwproject** Nieuwbouw Sociaal Huis **Plaats** Huizingen **Kunstenaar** Philippe Van Snick **Kunstopdracht** Keramische muurcompositie
 –
Budget € 35.000 **Fase** Uitvoeringsfase

KU 1107

Bouwheer OCMW Bilzen **Bouwproject** Uitbreiding woon- en zorgcentrum **Plaats** Bilzen
 –
Budget € 76.000 **Fase** Projectvoorbereiding

KU 1108

Bouwheer Stad Deinze **Bouwproject** Nieuwbouwproject administratief centrum **Plaats** Deinze
 –
Fase Projectvoorbereiding

KU 1109

Bouwheer Stad Aalst **Bouwproject** Heraanleg rotonde **Plaats** Aalst
 –
Budget € 100.000 **Fase** Projectvoorbereiding

KU 1110

Bouwheer Willebroek vzw **Bouwproject** Uitbreiding Sint-Jozefskliniek **Plaats** Bornem
 –
Budget € 300.000 **Fase** Projectvoorbereiding

KU 1111

Bouwheer OCMW Lommel **Bouwproject** Uitbreiding woon- en zorgcentrum **Plaats** Lommel
 –
Fase Projectvoorbereiding

KU 1112

Bouwheer Huis van het Nederlands **Bouwproject** Uitbreiding centrum **Plaats** Brussel
 –
Budget € 36.000 **Fase** Projectvoorbereiding

KU 1113

Bouwheer Team Vlaams Bouwmeester **Plaats** Brussel **Kunstenaar** Johan Grimonprez **Kunstopdracht** 'WeTube-o-theek' **Titel** *Radicale ecologie* (werktitel)
 –
Budget € 30.500 **Fase** Projectuitvoering

KU 1114

Bouwheer Vzw **Bouwproject** Uitbreiding woon- zorgcentrum **Plaats** Kruishoutem
 –
Fase Projectvoorbereiding

KU 1115

Bouwheer Team Vlaams Bouwmeester **Bouwproject** Atelier Vlaams Bouwmeester **Plaats** Brussel **Kunstenaar** Suchan Kinoshita **Kunstopdracht** Multimediale installatie **Titel** *En passant. Scenario voor een passage*
 –
Budget € 30.500 **Fase** Realisatiefase

KU 1116

Bouwheer Team Vlaams Bouwmeester **Kunstenaar** John Körmeling **Kunstopdracht** Trofeeën Prijs Bouwmeester **Titel** *EERSTE PRIJS, model vrijstaande doorzonwoning*
 –
Budget € 8.489 **Fase** Gerealiseerd

► 18-27 + 193

KU 0411

Bouwheer Vzw Emmaüs **Bouwproject** Nieuwbouw voor Psychiatrisch Centrum Sint-Norbertus **Plaats** Duffel **Kunstenaar** Orla Barry **Kunstopdracht** Mozaïek zitsculptuur **Titel** *Losing words* **Budget** € 31.000 **Realisatie** 2010

► 129

KU 0522

Bouwheer OPZ Geel **Bouwproject** Renovatie rehabilitatiegebouw **Plaats** Geel **Kunstenaar** Jan Van Imschoot **Kunstopdracht** Schilderij voor cafetaria **Titel** *Koeienweelde in bizarre tijden* **Budget** € 25.000 **Realisatie** 2010

KU 0606

Bouwheer Agentschap Facilitair Management (Vlaamse overheid) **Bouwproject** Interieurwerken Ellipsgebouw **Plaats** Brussel **Kunstenaar** Jan Van Imschoot **Kunstopdracht** Twee schilderijen **Titel** *Interior with a kiss* en *Belgian Trufflebird* **Budget** € 39.750 **Realisatie** 2010

KU 0708

Bouwheer OCMW Mol **Bouwproject** Nieuwbouw woon- en zorgcentrum Ten Hove **Plaats** Mol **Kunstenaar** Wesley Meuris **Kunstopdracht** Integratie van een waterpartij met aanplanting **Titel** *A perfect Garden* **Budget** € 100.000 **Realisatie** 2010

► 140-141

KU 0710

Bouwheer OCMW, Woon- en zorgcentrum Hof van Egmont **Bouwproject** Geen (legaat) **Plaats** Mechelen **Kunstenaar** Honoré d'O **Kunstopdracht** Interactieve sculptuur **Titel** *Airquake* **Budget** € 31.800 **Realisatie** 2010

► 141

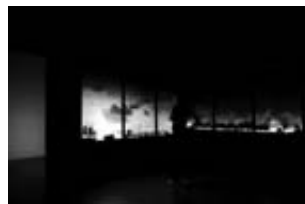
KU 0714

Bouwheer OCMW, Woon- en zorgcentrum Hof van Egmont **Bouwproject** Geen (legaat) **Plaats** Mechelen **Kunstenaar** Peter Rogiers **Kunstopdracht** Figuratieve sculptuur **Budget** € 31.800 **Realisatie** 2010

KU 0719

Bouwheer Gemeenschapsonderwijs **Bouwproject** Geen (project uitgesteld) **Plaats** Neder-Over-Heembeek, BUSO Heemschool 2 **Kunstenaar** Sarah & Charles **Kunstopdracht** Ervaringsgerichte lichten geluidsinstallatie **Titel** *The sensory room* **Budget** € 40.000 **Realisatie** 2010

► 144

KU 0727

Bouwproject Masterplan Domein Hoge Rielen **Plaats** Kasterlee **Kunstenaar** Fiona Tan **Kunstopdracht** Audiowandeling **Titel** *A Fool's Paradise* **Budget** € 50.000 **Realisatie** 2010

► 132-133

KU 0811

Bouwheer Stad Wargem **Bouwproject**
Aanleg rotonde **Locatie** Waregem
Kunstenaar Stief Desmet **Kunstopdracht**
Sculptuur **Titel** *Monument for R35*
Budget € 50.000 **Realisatie** 2010

► 56

KU 1019

Bouwheer Vzw Emmaüs **Bouwproject**
Uitbreiding woon- en zorg-
centrum Hof Van Arenberg **Plaats**
Duffel **Kunstenaar** Aeneas Wilder
Kunstopdracht Houten zitsculptuur
Titel *UNTITLED #151* **Budget**
€ 30.000 **Realisatie** 2010

KU 1026

Bouwheer Team Vlaams Bouw-
meester **Kunstenaar** Maarten
Van den Abeele **Kunstopdracht**
Nieuwjaarskaart **Budget** € 3.800
Realisatie 2010

KU 0124

Bouwheer Vzw Heilig Hart **Bouwproject** Nieuwbouw van een woon- en zorgcentrum **Plaats** Oudenaarde **Kunstenaar** Philippe Van Isacker **Kunstopdracht** Sculpturale ingreep in patio **Titel** *Bewogen (twee ellipsen)* **Budget** € 40.000 **Realisatie** 2011

► 123 + 181 (OO 0215)

KU 0201

Bouwheer Administratie Water-
wegen en Zeewezen **Bouwproject** Nieuwe brug over Albertkanaal met multifunctionele ruimte **Locatie** Vroenhoven **Kunstenaar** Jozef Legrand **Kunstopdracht** Gezand-
straalde tekst op glazen borst-
wering **Titel** *Een brug als een
levendige verhaallijn door het
landschap en de geschiedenis* **Budget** Onbekend

► 134-135 + 181 (OO 0229)

KU 0414

Bouwheer Toerisme Vlaanderen **Bouwproject** Nieuwbouw jeugd-
herberg Pulcinella **Locatie** Antwerpen **Kunstenaar** Michel François **Kunstopdracht** Video-
installatie **Titel** *Frigolit* **Budget** € 40.810 **Realisatie** 2011

► 121 + 183 (OO 0622)

KU 0521

Bouwheer OPZ Geel **Bouwproject** Renovatie rehabilitatiegebouw **Plaats** Geel **Kunstenaar** Vaast Colson **Kunstopdracht** Uitgave van zes
muziek-CD's **Titel** *OPZ sessies* **Budget** € 30.000 **Realisatie** 2011

KU 0606

Bouwheer Agentschap voor Facilitair
Management (Vlaamse overheid) **Bouwproject** Interieurwerken Ellips-
gebouw **Plaats** Brussel **Kunstenaar** Mitja Tušek **Kunstopdracht** cyclus van
zes schilderijen **Titel** *Why, What,
Where, Who, When, How* **Budget** € 42.500 **Realisatie** 2011

KU 0606

Bouwheer Agentschap voor Facilitair
Management (Vlaamse overheid) **Bouwproject** Interieurwerken Ellips-
gebouw **Plaats** Brussel **Kunstenaar** Valérie Mannaerts **Kunstopdracht**
Ensemble van acht sculpturen **Titel** *Fine, boisterous somethings* **Budget** € 102.730 **Realisatie** 2011

KU 0709

Bouwheer Stad Kortrijk **Bouwproject** Heraanleg kerkplein **Plaats** Kooigem **Kunstenaar** Leon Vranken **Kunstopdracht** Lege sokkel als
sculptuur **Titel** *Untitled* **Budget** Onbekend **Realisatie** 2011

► 138-139

KU 0723

Bouwheer Basisschool Sint-Ursula **Bouwproject** nieuwbouw **Plaats** Laken **Kunstenaar** Marie-Ange Guilleminot **Kunstopdracht** Viltten bouwstenen
met gebruikswaarde als pantof-
fels **Titel** *Le livre de seuil* **Budget** € 40.000 **Realisatie** 2011

KU 0819

Bouwheer OCMW Maarkedal
Bouwproject Nieuwbouw woon- en zorgcentrum Ter Gauwen **Plaats** Maarkedal **Kunstenaar** Tim Volckaert
Titel *Valerius Erectalius* **Budget** € 33.250 **Realisatie** 2011

► 128

KU 0901

Bouwheer OCMW Kinderdagverblijf Het Kevertje **Bouwproject** Nieuwbouw **Locatie** Diest **Kunstenaar** Fabian Luyten **Kunstopdracht** Speelsculptuur
Budget € 28.740 **Realisatie** 2011

► 129

KU 0911

Bouwheer Sint-Elisabethziekenhuis
Bouwproject Uitbreiding en verbouwing **Locatie** Herentals
Kunstenaar Art & Language **Kunstopdracht** Kader met 216 badges (helpt tekst en helpt afbeeldingen van bomen) **Budget** € 70.000
Realisatie 2011

KU 1001

Bouwheer Vzw Emmaüs **Bouwproject** Nieuwbouw voor woon- en zorgcentrum Ambroos **Plaats** Hofstade **Kunstenaar** Vadim Vosters & Pieter Walraet **Kunstopdracht** Interactieve ruimte in rotsformatie met projectielicht **Titel** *Grotto*
Budget € 55.000 **Realisatie** 2011

KU 1002

Bouwheer Gemeente Peer **Bouwproject** Heraanleg rotonde **Plaats** Kleine Brogel **Kunstenaar** Frederic Geurts
Kunstopdracht Abstracte sculptuur
Titel *Spiraal* **Budget** € 35.000 **Realisatie** 2011

► 56

KU 1009

Bouwheer Broeders Alexianen
Bouwproject Nieuwbouw Regionaal Psychiatrisch Ziekenhuis **Plaats** Tienen **Kunstenaar** Fred Eerdeken
Kunstopdracht Licht- en woord-installatie **Budget** € 37.500
Realisatie 2011

KU 1011

Bouwheer Vzw De schakel **Bouwproject** Uitbreiding residentieel centrum **Plaats** Balen **Kunstenaar** Frank Bragigand **Kunstopdracht** Meubelinstallatie voor cafetaria en terras
Titel *The Kitchen - The Terrace*
Budget € 12.000 **Realisatie** 2011

KU 1116

Bouwheer Team Vlaams Bouwmeester **Kunstenaar** John Körmeling
Kunstopdracht Trofeeën Prijs Bouwmeester **Titel** *EERSTE PRIJS, model vrijstaande doorzonwoning* **Budget** € 8.999 **Realisatie** 2011

► 18-27

Artikels in kranten

- Eric Rinckhout, 'Kwaliteitsbewa-
ker van architectuur', *De Morgen*,
01.02.10
- Geert Van der Speeten, 'Sneller is
niet altijd beter', *De Standaard*,
02.26.10
- Geert Van der Speeten, 'Bouw-
meester moet bondgenoot zijn',
De Standaard, 04.24.10
- Eric Rinckhout, 'De kernpunten
van de nieuwe bouwmeester', *De
Morgen*, 04.30.10
- Eric Rinckhout, 'Nieuwe generatie
cultuurcentra voor ambitieuze
gemeenten', *De Morgen*, 06.22.10
- Geert Van der Speeten, 'Ambiti-
euze plannen voor nieuw type
dorpshuizen', *De Standaard*,
06.22.10
- Eric Rinckhout, 'Er mag veel
gesloopt worden', *De Morgen*,
06.26.10
- Geert Van der Speeten, 'Graag
wat meer ambitie voor nieuwe
voetbalstadions', *De Standaard*,
08.13.10
- Saskia Vanderstichele, 'Architec-
tuur is geen bezigheidstherapie',
De Tijd, 12.29.10

**Gastbijdragen Team Vlaams
Bouwmeester in A+ Belgisch
tijdschrift voor architectuur**

- Maureen Heyns (Open Oproep,
Dienstgebouw Schipperij Gent).
'Bescheiden blikvanger', *A+221*,
dec 2009-jan 2010
- Christophe Van Gerrewey (Open
Oproep, Holocaust memoriaal
Mechelen). 'De schande van de
architectuur', *A+222*, feb-maa
2010
- Karen Landuydt (Open Oproep,
Park de L'Arbre de Malander
Ronse). 'De uitdager uitgedaagd',
A+223, apr-mei 2010
- Maarten Van Den Driessche,
(Open Oproep, Zorginstelling
GielsBos Gierle). 'Wanneer het
wonen niets vanzelfsprekends
meer heeft', *A+224*, jun-jul 2010
- Christophe Van Gerrewey (Open
Oproep, Kennis- en cultuurcen-
trum Gent). 'Veel leesplezier',
A+225, aug-sep 2010
- Caroline Goossens (Open
Oproep, Campus André Dumont
Genk). 'Zorg en verzorging',
A+226, okt-nov 2010

**Gastbijdragen Team Vlaams
Bouwmeester in Ruimte (vakblad
van de Vlaamse Vereniging voor
Ruimte en Planning VRP)**

- Peter Renard, Interview Marcel
Smets. 'Het landschap is mijn
grootste zorg', *Ruimte 5*,
maa-apr-mei 2010
- Bart Van Moerkerke, Agrarische
architectuur. 'De boer op voor
mooie stallen en loodsen', *Ruimte
6*, jun-jul-aug 2010
- Peter Renard, Interview Peter
Swinnen. 'Op de barricaden voor
kwaliteit', *Ruimte 7*, sep-okt-nov
2010
- Gideon Boie (Open Oproep, De
Ververij Ronse). 'Een culturele
kans voor Ronse', *Ruimte 8*, dec
2010-jan-feb 2011

Eigen publicaties

- *Dossier 2 Infrastructuur in
context*, 32 p. Interviews: Geert
van der Speeten. Beeldbijdrage:
Marie-Françoise Plissart
- *Dossier 3 Gemeenschapscentra*,
32 p. Tekst en interviews: Karel
Verhoeven. Beeldbijdrage: Stijn
Bollaert
- *Jaarverslag 2008-2009*
- *Geluidswerende maatregelen*
voorbeeldenboek (in samen-
werking met AWW)

Artikelen in kranten

- Sabine Van Damme, 'Jonge ontwerpers knappen Gentse hoekjes op', *Het Laatste Nieuws*, 01.29.11
- Karel Verstraeten, 'Jonge architecten hertekenen Gent', *Het Nieuwsblad*, 01.29.11
- Patrick Luysterma, 'Te weinig expertise voor Oosterweel', *De Tijd*, 03.18.11
- Sarah Theerlynck / Eric Rinckhout, 'Architectuur is geen kunst', *De Morgen*, 03.19.11
- P. Vandepierre, 'Ik mis expertise in het Oosterweeldossier', *Gazet van Antwerpen*, 03.19.11
- Geert Van der Speeten, 'Architectuur mag niet navelstaren', *De Standaard*, 03.21.11
- Geert Sels, 'Bouwmeester start atelier in Ravensteingalerij', *De Standaard*, 12.13.11
- Wim Onselaere, 'Nieuwe bibliotheek haalt Prijs Bouwmeester 2011 binnen', *Gazet van Antwerpen*, 10.24.11
- Nele Dooms, 'Prijs Bouwmeester 2011 voor nieuwe bib', *Het Laatste Nieuws*, 10.24.11
- Iris De Feijter, 'Met mooi of lelijk houd ik me niet bezig', *Zone03*, 03.16.11
- Jan Braet, 'Overmaat schaadt niet', *Knack*, 03.23.11
- Marc Ruyters, 'Kunst helpt architectuur', *<H>ART*, 03.24.11
- 'We moeten durven nadenken over nieuwe concepten', *Zorgwijzer*, mei 2011
- Nott Caviezel, Caspar Schärer, *Baukultur als Auftrag, werk, bauen + wohnen*, juli-augustus 2011
- 'Gezocht: Trendbreuk voor collectief wonen', *Knack Weekend Special*, 09.21.11
- 'De Vlaamse Bouwmeester', *De architectenkrant*, 10.01.11

Gastbijdragen Team Vlaams Bouwmeester in A+ Belgisch tijdschrift voor architectuur

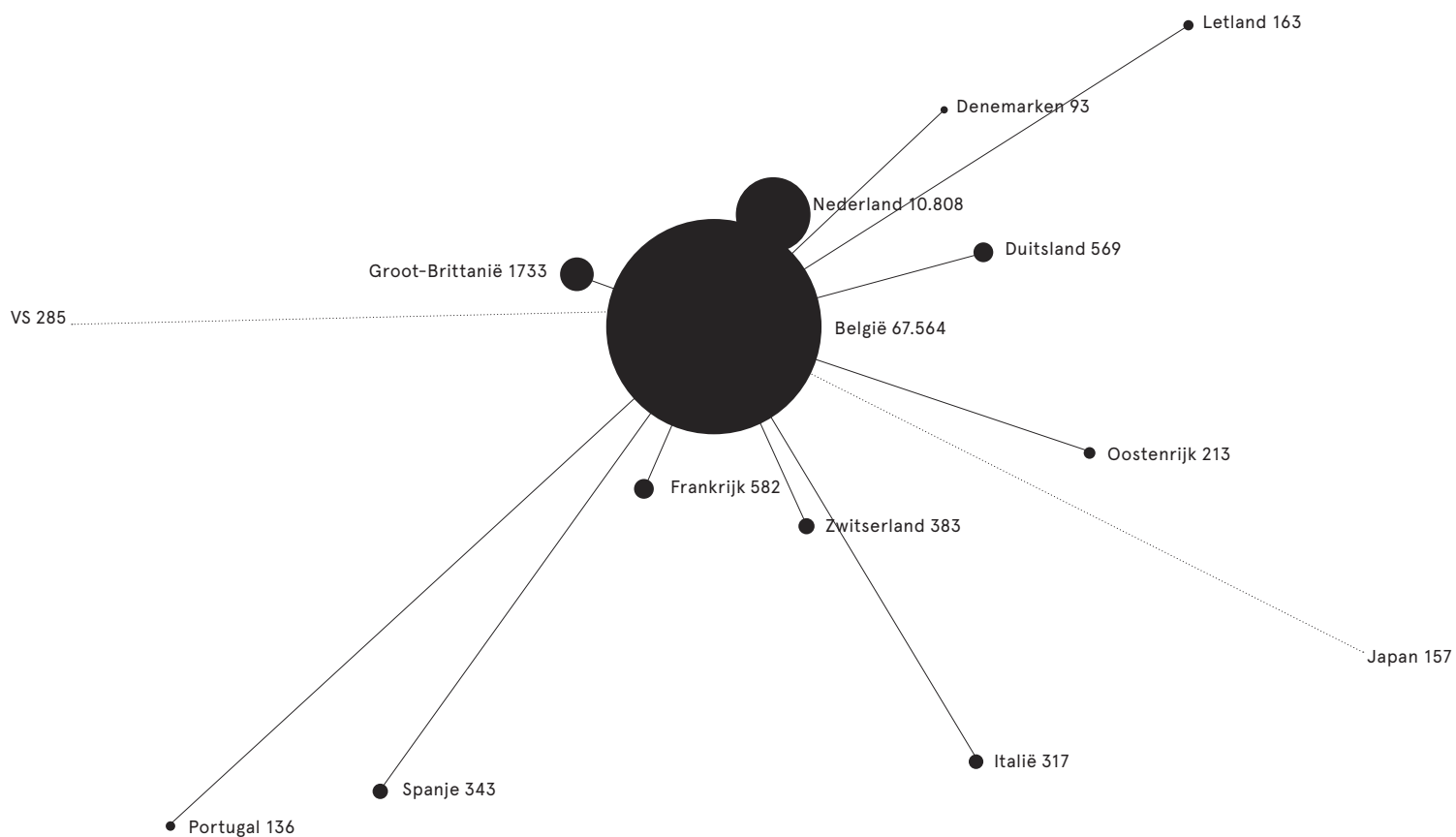
- Sofie De Caigny (Open Oproep, Openbare bibliotheek Beveren). 'De blik scherpgesteld', A+228, feb-maa 2011
- Caroline Goossens (Open Oproep, Pendelparking Oostkamp). 'Ergens onderweg', A+229, apr-mei 2011
- Maureen Heyns (Open Oproep, Stedelijke academie Deinze). 'Vindingrijk met Vlaamse mengelmoes', A+230, jun-jul 2011
- Caroline Goossens (Meesterproef, 2010). 'De Meesterproef 2010', A+231, aug-sep 2011
- Koen Brams en Dirk Pültau, 'Cahier 3 Openbaarheid. Publieke Plaatsen', A+232, okt-nov 2011
- Anne Malliet en Annelies Augustyns, 'Modelprojecten inhaalbeweging. Scholen van Morgen. Schoolvoorbeelden', A+233, dec 2011-jan 2012

Gastbijdragen Team Vlaams Bouwmeester in Ruimte (vakblad van de Vlaamse Vereniging voor Ruimte en Planning VRP)

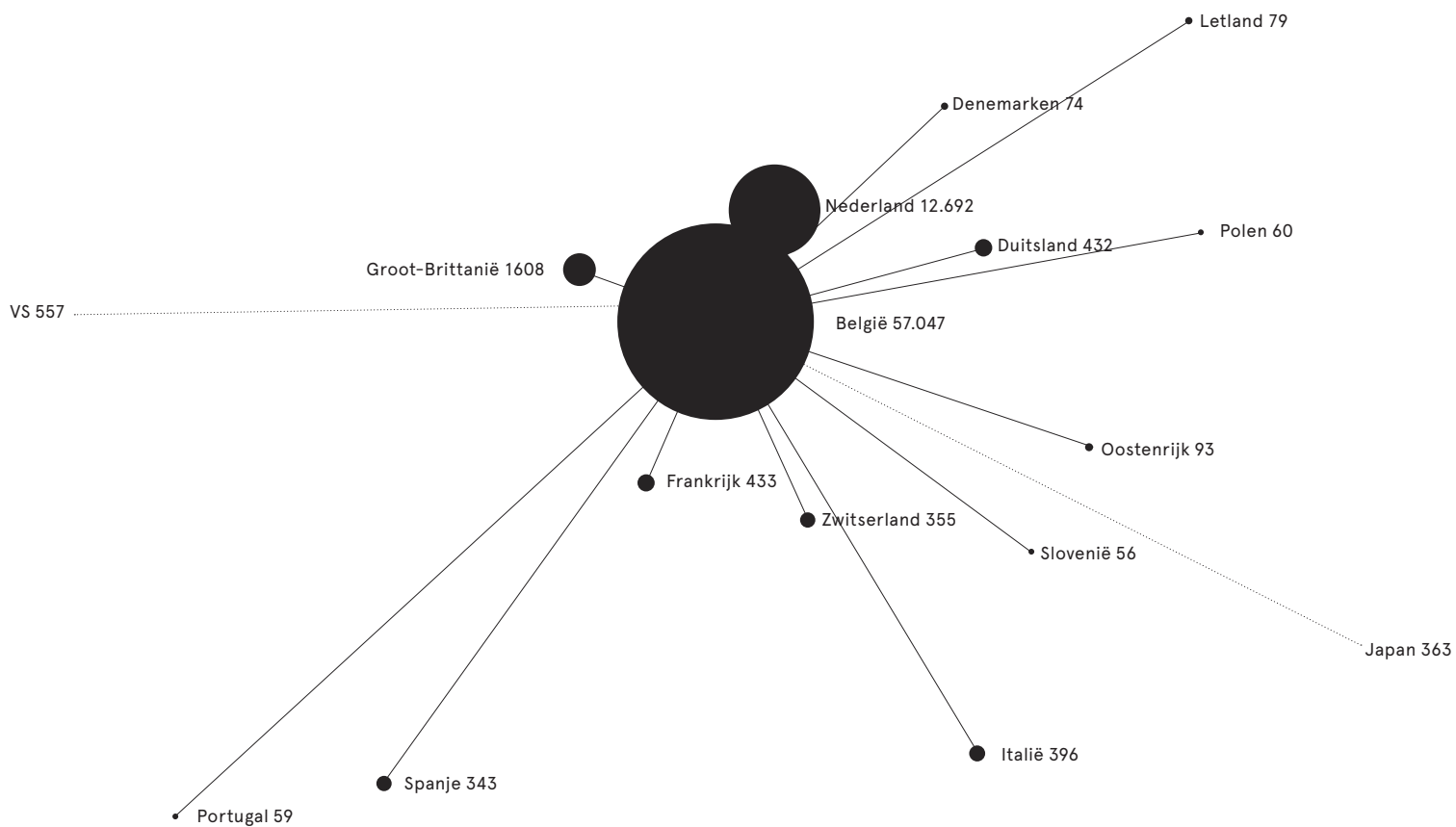
- Jan Jagers (Open Oproep, Masterplan Begijnendijk). 'Begijnendijk denkt vooruit', *Ruimte 9*, maa-apr-mei 2011
- Peggy Totté, 'Geluidswerende infrastructuur. Wonen langs de snelweg', *Ruimte 10*, jun-jul-aug 2011
- Bart Van Moerkerke, 'Prijs Bouwmeester 2011. Drie voorbeeldige opdrachtgevers', *Ruimte 12*, dec 2011-jan feb 2012

Eigen publicaties

- *Zeven memo's voor een verlichte bouwcultuur*. Drie taalversies (NL/ENG/FR), 56 p.
- *Cahier #3 Openbaarheid. Over publiek domein, planning en restruimte*. Tweetalige uitgave NL/ENG, 272 p.
- *Kunst in het Ellipsgebouw*. Bezoekersgids, 56 p. (in samenwerking met AFM, AG Real Estate en het Vlaams Subsidieagentschap voor Werk en Sociale Economie)

Totaal aantal bezoekers 83.932
Unieke bezoekers 43.169

Totaal aantal bezoekers 75.247
Unieke bezoekers 36.096

Team Vlaams Bouwmeester, Paleis voor Schone Kunsten, Brussel, december 2010

Team Vlaams Bouwmeester

Vlaams Bouwmeester

Marcel Smets

01.06.05 – 30.06.10

Peter Swinnen

01.07.10 – heden

Eva Amelynck

15.09.11 – heden

Annelies Augustyns

13.02.08 – heden

Matthias Blondia

01.09.08 – 25.06.10

Ann Catteeuw

17.01.11 – heden

Karla De Ben

16.02.04 – 10.28.10

Pieter Degrendele

20.10.04 – heden

Mario Deputter

01.03.98 – heden

Adjunct Vlaams Bouwmeester

Joris Scheers

01.11.08 – 28.10.10

Stefan Devoldere

01.01.11 – heden

Christa Dewachter

01.01.09 – heden

Ruben Haerens

01.07.06 – 15.10.10

Tania Hertveld

01.11.01 – heden

Carlo Infantino

tot 31.08.10

Katrien Laenen

01.03.98 – heden

Karen Landuydt

01.09.08 – 01.09.11

Kathleen Machtelinckx

15.02.09 – heden

Artistiek adviseur

Rolf Quaghebeur

16.02.07 – 16.02.11

Ronald Van de Sompel

16.03.11 – heden

Anne Malliet

01.07.01 – heden

Ria Pacquéé

01.03.98 – heden

Catherine Robberechts

10.01.06 – heden

Bart Steenwegen

16.05.11 – heden

Sofie Troch

03.01.07 – heden

Marieke Van Damme

01.01.08 – 31.12.10

Annelies Van Der Donckt

01.08.08 – 30.09.11

Kathelijn Vanhaute

01.07.09 – 16.05.11

Tony Van Nuffelen

01.12.02 – heden

Sara Vermeulen

01.02.07 – heden

Anke Vos

01.11.04 – heden

Colofon

Bouwmeester Rapport 2010-2011 is een uitgave van het Team Vlaams Bouwmeester.

Concept

Stefan Devoldere, Peter Swinnen

Coördinatie en productiebegeleiding

Catherine Robberechts

Algemene redactie en beeldredactie

Annelies Augustyns, Mario Deputter, Stefan Devoldere, Tania Hertveld, Katrien Laenen, Catherine Robberechts, Peter Swinnen

Teksten en interviews

Joeri De Bruyn (tenzij anders vermeld)

Documentatie en beeldarchief

Pieter Degrendele

Eindredactie

Joeri De Bruyn, Catherine Robberechts, Sara Vermeulen

Grafisch ontwerp

Raoul Wassenaar

Druk

Die Keure, Brugge

Fotografie

Stijn Bollaert (pp. 118, 121, 122, 126, 127, 130-131, 137 rechts, 141 rechtsonder, 142-143), Christina Coene (p. 128), Kristien Daem (pp. 98, 137 links), Michiel Decléene (pp. 29, 30, 36, 57 rechts), Stefanie De Clercq (p. 12), Filip Dujardin (pp. 2-3, 4-5, 74, 104, 113), Frederic Geurts (p. 56), Jan Kempnaers (pp. 23, 42-43, 57 links, 100, 103, 114, 115, 119, 124, 136), Katsuhisa Kida/FOTO-TECA (p. 96), Fabian Luyten (p. 129 boven), André Nullens (pp. 24-25), Ria Pacquée (pp. 10, 40, 56, 62, 93, 123, 128, 129 onder, 132-133, 140, 141 boven), Sarah & Charles (p. 144), Christophe Terlinden (p. 91), Tim Van de Velde (pp. 99, 101, 134-135), Maarten Van den Abeele (pp. 8, 198), Dominique Vankan (pp. 79, 81, 82), Leon Vranken (p. 139), Kim Zwarts (pp. 20, 59)

Thumbnails pp. 181-193: Stijn Bollaert, Christina Coene, Kristien Daem, Frederic Geurts, Jan Kempnaers, Fabian Luyten, Ria Pacquée, Sarah & Charles, Maarten Van den Abeele, Tim Van de Velde, Leon Vranken, Kim Zwarts

Illustratie

Thomas Lommée (comics pp. 75 en 77)
Marlous Wassenaar (kaarten pp. 28 en 78)

Niets uit deze publicatie mag door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de wettelijke voorschriften inzake copyright na te leven, maar kon niet altijd met zekerheid de herkomst van de gereproduceerde documenten achterhalen. Eenieder die meent nog rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht zich tot de uitgever te wenden.

ISBN 9789040303265
D/2012/3241/128

VU Peter Swinnen,
Vlaams Bouwmeester,
Grasmarkt 61 - 1000 Brussel

www.vlaamsbouwmeester.be

De Bouwmeester adviseert de Vlaamse overheid bij de ontwikkeling van een architecturale en ruimtelijke visie. Deze eerste editie van het Bouwmeester Rapport is meer dan een jaarverslag. Naast een exhaustief overzicht van alle projecten die het Team Vlaams Bouwmeester in 2010 en 2011 heeft ondernomen of voortgezet en een gedetailleerde stand van zaken over de Open Oproep selectieprocedure voor ontwerpers, omvat het Rapport een reeks artikelen en interviews waarin belangrijke thema's worden uitgelicht: het aanhalen van de banden tussen publieke opdrachtgevers en jonge ontwerpers, nieuwe inzichten rond infrastructuur, collectief wonen, zorg, kunst in opdracht en de ruimtelijke inbedding van Vlaanderen in Europa. Het Bouwmeester Rapport 2010-2011 is ook het verslag van een overgangstijd: voorjaar 2010 liep het mandaat van de tweede Vlaams Bouwmeester, Marcel Smets, af. Hij werd opgevolgd door Peter Swinnen, die begin 2011 in zijn ambitienota de lijnen uitzette voor de volgende vijf jaar. Het Bouwmeester Rapport 2010-2011 verenigt dus continuïteit en vernieuwing, in functie van een constante bekommernis: de kwaliteit van de publieke ruimte in Vlaanderen bevorderen en bewaken, door te werken aan de ontwikkeling van een verlichte bouwcultuur.